Lịch sử Phiên dịch Hán tạng (Vương Văn Nhan; Thích Phước Sơn biên dịch)

Lịch sử Phật giáo

Lịch sử Phiên dịch Hán tạng

VÖÔNG VAÊN NHAN Biên dịch: Thích Phöôùc Sôn

LÒCH SÖÛ PHIEÂN DÒCH HAÙN TAÏNG

NHAØ XUAÁT BAÛN PHÖÔNG ÑOÂNG

Lôøi noùi ñaàu

Trong giôùi nghieân cöùu caùc ngaønh hoïc lieân quan ñeán Phaät giaùo treân theá giôùi, vieäc nghieân cöùu coù theå sôùm muoän hoaëc caïn saâu khaùc nhau nhöng phaàn lôùn caùc hoïc giaû ñeàu phaûi ñoái maët vôùi moät soá löôïng kinh ñieån Haùn dòch ñoà soä ñöôïc thöïc hieän töø suoát 20 theá kyû nay vaø laø kho kinh ñieån Phaät giaùo hoaøn bò nhaát theá giôùi. Taïi Vieät Nam, Phaät giaùo du nhaäp raát sôùm, ñeán nay traûi qua gaàn 2.000 naêm, aûnh höôûng cuûa Toân giaùo töø bi vaø trí tueä naøy ñoái vôùi ñaát nöôùc vaø con ngöôøi Vieät Nam ta laâu daøi, saâu ñaäm, trôû thaønh moät nhaân toá chuû yeáu cuûa tính daân toäc. Noäi dung tu hoïc Phaät phaùp nöôùc ta ñaïi boä phaän ñeàu phaùt xuaát töø caùc kinh ñieån Haùn dòch, vaø cuõng nhö ôû Trung Quoác, nhieàu vò Toå sö, Ñaïi sö ñaït trình ñoä tu chöùng cao vôøi, xöùng ñaùng laø caùc baäc long töôïng cuûa Phaät giaùo, caùc ñeä töû, söù giaû cuûa Ñöùc Phaät Thích-ca Maâu-ni. Nhaèm giôùi thieäu lòch söû phieân dòch Haùn taïng vaø cung caáp tö lieäu tham khaûo cho giôùi phieân dòch Ñaïi taïng kinh töø Haùn sang Vieät, dòch giaû khoâng ngaïi khaû naêng coøn haïn cheá, ñem taùc phaåm Phaät ñieån Haùn dòch chi nghieân cöùu cuûa Giaùo sö Vöông Vaên Nhan dòch thoaùt thaønh Lòch söû

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

phieân dòch Haùn taïng, muïc ñích laø ñeå cho vaên phong ñöôïc phoå thoâng vaø deã hieåu. Taùc phaåm naøy voán laø luaän aùn Tieán só cuûa Vöông Tieân sinh ñöôïc baûo veä taïi Ñaïi hoïc Chính trò Quoác laäp, Ñaøi Loan (Trung Quoác), vaøo thaùng 6 naêm 1983 vaø ñöôïc xuaát baûn vaøo thaùng 12 naêm 1984. Tröôùc ñoù, Tieân sinh ñaõ bieân soaïn vaø xuaát baûn taùc phaåm gaây söï chuù yù ñaëc bieät cuûa giôùi nghieân cöùu vaên hoïc laø Ñaøi Loan vaên xaõ chi nghieân cöùu (ñöôïc in aán vaø phaùt haønh vaøo thaùng 6/1979). Sau ñoù xuaát hieän hai coâng trình nghieân cöùu giaù trò khaùc cuûa Tieân sinh laø Phaät ñieån truøng dòch Kinh nghieân cöùu khaûo luïc (thaùng 10/1993) vaø Phaät Ñieån nghi nguïy Kinh nghieân cöùu (thaùng 10/1995). Töø naêm 1984 ñeán naêm 2004, Tieân sinh ñaõ thöïc hieän vaø coâng boá hôn 20 baøi vieát vaø tham luaän veà vaên hoïc, söû hoïc vaø tö lieäu Phaät hoïc. Hieän nay, Tieân sinh laø Vieän tröôûng Vieän Vaên hoïc thuoäc Ñaïi hoïc Chính trò Quoác laäp, Ñaøi Loan, ñoàng thôøi laø Giaùo sö chuû nhieäm caùc boä moân Phaät giaùo Vaên hieán

Muïc luïc, Trung Quoác Vaên hoïc söû, Nhaïc phuû thi, Ñaøi Loan Coå ñieån Thi ca. Theo taùc giaû, söï nghieäp phieân dòch Haùn taïng baét ñaàu töø naêm Vónh Bình thöù möôøi (67 Cn) ñôøi vua Minh Ñeá nhaø Haùn cho ñeán naêm Chí Nguyeân thöù 22 (1285) ñôøi vua Theá Toå nhaø Nguyeân, keùo daøi hôn 1200 naêm, traûi qua 23 trieàu ñaïi, goàm 201 dòch giaû, dòch ñöôïc 2651 boä kinh, 7913 quyeån; soá coøn laïi 1234 boä, 5255 quyeån; soá bò maát 1136 boä, 2011 quyeån.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Coâng trình naøy dieãn bieán qua ba giai ñoaïn: Giai ñoaïn ñaàu do caùc Cao taêng Taây Vöïc chuû trì dòch tröôøng, tröïc tieáp phieân dòch nhö Ñaïi sö Chi-laâu-ca-saám (147-186), Chi Khieâm (223-253). Giai ñoaïn hai do Cao taêng ngoaïi quoác phoái hôïp vôùi chö taêng trong nöôùc, nhö dòch tröôøng cuûa Cöu- ma-la-thaäp (402-412) coù caùc moân ñeä Taêng Dueä, Taêng Trieäu v.v... cuøng tham gia phieân dòch. Giai ñoaïn ba do Cao taêng trong nöôùc hoaøn toaøn laøm chuû dòch tröôøng, tieâu bieåu laø dòch tröôøng cuûa Tam taïng phaùp sö Huyeàn Traùng (645-664) vaø phaùp sö Nghóa Tònh (700-711). Vieäc phieân dòch Haùn taïng tuy phaùt xuaát töø ñoäng cô hoaèng phaùp cuûa caùc baäc Cao taêng, nhöng ñeå ñaït ñöôïc thaønh quaû mó maõn laø nhôø nhieät tình hoä phaùp cuûa caùc baäc ñeá vöông. Khoâng nhöõng hoï chuû ñoäng thieát laäp dòch tröôøng maø coøn thaân haønh ñeán dòch tröôøng khích leä dòch giaû, vieát lôøi töïa cho caùc baûn dòch. Ñieåm ñaùng chuù yù nhaát cuûa taäp saùch naøy laø nhöõng lyù luaän dòch kinh cuûa caùc Ñaïi sö sau ñaây: - Ñaïi sö Ñaïo An ñeà xuaát nguyeân taéc Nguõ thaát baûn, tam baát dò (naêm ñieàu maát goác, ba vieäc chaúng deã). - Phaùp sö La-thaäp chuû tröông ba ñieåm: Chuù troïng vaên hoa; gia giaûm ngöõ nghóa cho phuø hôïp vôùi kinh ñieån, ñính chính teân goïi cho ñuùng vôùi söï thöïc. - Ñaïi sö Ngaïn Toân ñuùc keát thaønh Baùt bò (caàn phaûi ñuû taùm yeáu toá). Ta coù theå toùm taét thaønh ba ñieåm: Dòch giaû phaûi

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

coù ñuû nhöõng ñöùc tính cuûa moät Taêng só; phaûi tinh thoâng Phaät hoïc; phaûi am töôøng Phaïn vaên vaø Haùn vaên. - Tam taïng phaùp sö Huyeàn Traùng neâu ra naêm tröôøng hôïp chæ phieân aâm maø khoâng dòch nghóa, goïi laø Nguõ chuûng baát phieân: Vì bí maät neân khoâng phieân dòch; vì quaù haøm suùc neân khoâng phieân dòch; vì taïi Trung Hoa khoâng coù neân khoâng phieân dòch; vì theo ngöôøi xöa neân khoâng phieân dòch; vì ñeå phaùt sinh ñieàu laønh neân khoâng phieân dòch. - Ñaïi sö Taùn Ninh chuû tröông Luïc leä (saùu theå thöùc): Dòch chöõ, dòch aâm; tieáng Hoà, tieáng Phaïn; dòch laïi, dòch thaúng; thoâ ngoân, teá ngöõ; Hoa ngoân, nhaõ tuïc; tröïc ngöõ, maät ngöõ. Trong naêm nhaø lyù luaän neâu treân, thì Ñaïo An, Ngaïn Toân tuy coù tham döï dòch tröôøng nhöng khoâng tröïc tieáp phieân dòch; Taùn Ninh thì khaûo cöùu kinh nghieäm cuûa ngöôøi tröôùc roài coâ ñoïng thaønh nhöõng lyù luaän; chæ coù Ngaøi La-thaäp vaø Huyeàn Traùng laø tröïc tieáp phieân dòch, roài töø kinh nghieäm thöïc teá ñuùc keát thaønh nhöõng lyù luaän sinh ñoäng, coù giaù trò thieát thöïc, ñaùng laøm kim chæ nam cho giôùi dòch giaû sau naøy. Vì theá maø caùc Ngaøi ñöôïc lòch söû Phaät giaùo suy toân laø hai Ñaïi sö dòch

kinh kieät xuaát nhaát trong söï nghieäp phieân dòch Haùn taïng, vaø nhöõng coâng trình dòch thuaät cuûa caùc Ngaøi trôû thaønh chuaån möïc, coù giaù trò muoân ñôøi.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Trong luùc phieân dòch, duø coá gaéng heát söùc, ngöôøi dòch cuõng khoù traùnh khoûi sai soùt, raát mong caùc baäc Toân tuùc cao minh hoan hyû chæ giaùo ñeå khi taùi baûn, dòch phaåm seõ ñöôïc hoaøn haûo hôn.

Thieàn vieän Vaïn Haïnh ngaøy 15-04-2008 Tyø-kheo Thích Phöôùc Sôn

BAØI TÖÏA CUÛA PHAÙP SÖ THAÙNH NGHIEÂM

Phaät giaùo phaùt nguyeân töø AÁn Ñoä, roài truyeàn khaép theá giôùi thoâng qua söï phieân dòch giôùi thieäu cuûa caùc loaïi ngöõ vaên maø hình thaønh Phaät giaùo theá giôùi hoùa. Luùc ñaàu Phaät giaùo ñöôïc hình thaønh laø do kinh ñieån maø ñöùc Phaät Thích ca thuyeát giaûng roài nhôø chuùng ñeä töû mieäng mieäng truyeàn nhau maø chöa ghi cheùp thaønh vaên, vaø in aán thaønh saùch. Nhöng traûi qua nhieàu ñôøi truyeàn baù veà sau, do khu vöïc truyeàn baù caøng ngaøy caøng roäng, soá ngöôøi caàn ñeán kinh Phaät laïi ngaøy caøng nhieàu, yeâu caàu ngöôøi ngöôøi ñeàu coù theå tuïng thuoäc soá löôïng kinh ñieån lôùn lao nhö vaäy laø ñieàu khoâng theå thöïc hieän ñöôïc, do theá maø baét buoäc phaûi ñem kinh Phaät ra ghi cheùp thaønh vaên.

Ngöõ vaên duøng ñeå ghi cheùp kinh Phaät taïi AÁn Ñoä chuû yeáu laø Phaïn vaên (sanskrit), Pāli vaên vaø Ba-khaéc-lai

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

vaên. Nhöng ngöõ vaên duøng ñeå truyeàn mieäng sôùm nhaát chính laø caùc loại phöông ngoân cuûa noäi ñòa AÁn Ñoä, coøn Phaïn vaên, Pāli văn vaø Ba-khaéc-lai vaên neáu ñem so saùnh thì laø ngöõ vaên coå ñieån. Veà sau, Phaät giaùo töø AÁn Ñoä truyeàn baù ra boán phöông. Ba Taïng vaên Pāli ñöôïc truyeàn sang caùc nöôùc phöông Nam nhö Tích Lan, Mieán Ñieän, Xieâm La, Ñoâng Boä Taéc, v.v... Theá neân ngoân ngöõ, aâm dòch xöa kia cuûa caùc nöôùc aáy thoâng thöôøng goïi laø Phaät giaùo tieåu thöøa thuoäc Thöôïng toïa boä. Töø AÁn Ñoä höôùng veà phöông Baéc truyeàn baù thì duøng Tam Taïng thaùnh ñieån baèng Phaïn vaên laøm chính, roài dòch ra Haùn vaên Trung Quoác, roài ñeán Toát Lôïi, Quy Tư, Vu Ñieàn v.v... caùc ngöõ vaên thuoäc Taây vöïc, töø ñoù môùi coù vaên Taây Taïng. Kinh Phaät baèng Haùn vaên chuû yeáu ñöôïc dòch töø Phaïn vaên, cuõng coù loaïi ñöôïc dòch töø phöông ngoân cuûa Taây Vöïc thöôøng goïi laø Hoà ngöõ, cuõng coù loaïi kinh Phaät töø Haùn dòch dòch ngöôïc laïi thaønh tieáng Hoà vaø tieáng Taây Taïng.

Phaät ñieån veà Haùn dòch, Ñaïi thöøa vaø Tieåu thöøa ñeàu hoaøn bò, Hieån giaùo vaø Maät giaùo ñeàu toàn taïi, nhöng veà phöông dieän chaát löôïng thì Ñaïi thöøa Hieån giaùo thuoäc thôøi kyø ñaàu vaø thôøi kyø giöõa laø chuû yeáu. Tuy nhieân, Phaät ñieån thuoäc vaên Taây Taïng thì Ñaïi, Tieåu, Hieån, Maät ñeàu coù, nhöng Ñaïi thöøa Maät giaùo thuoäc thôøi kyø cuoái laø ñaëc saéc hôn heát.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Hieän nay, nguyeân ñieån baèng Phaïn vaên xuaát phaùt töø AÁn Ñoä soá löôïng coøn laïi khoâng nhieàu, maø bò taøn khuyeát khoâng ñaày ñuû, vaên Ba-khaéc-lai laïi coøn ít hôn, chæ coù vaên Pāli vaãn coøn, vaø caùc ngöõ vaên dòch aâm taïi caùc nöôùc Nam phöông coøn baûo löu khaù toát. Coù theå noùi, soá löôïng kinh Phaät baèng Phaïn vaên ñöôïc dòch thaønh Haùn vaên vaø Taïng vaên laø heát söùc phong phuù. Cuõng coù theå noùi, ngoaïi tröø Phaät ñieån thuoäc Haùn dòch vaø Taïng dòch ra thì khoâng ñaâu coù theå tìm thaáy veà Phaät giaùo Ñaïi thöøa. Chính Phaät ñieån ñöôïc phieân dòch thuoäc hai heä thoáng naøy hình thaønh neân hai trung taâm truyeàn baù Phaät giaùo. Phaät ñieån thuoäc Taïng dòch laïi ñöôïc dòch ra tieáng Taây Haï, tieáng Moâng Coå, tieáng coå cuûa Thoå Nhó Kyø vaø tieáng Maõn Chaâu v.v... Phaät ñieån Haùn dòch, söùc aûnh höôûng cuûa noù, khoâng nhöõng baèng caùc loaïi ngöõ vaên ñöôïc dòch laïi töø noù, maø chính baèng dieän maïo cuûa Haùn vaên ñaõ ñem Phaät phaùp truyeàn ñeán Cao Ly, Nhaät Baûn vaø Vieät Nam. Do theá, coù theå noùi, Phaät ñieån hieän coøn töông ñoái hoaøn bò laø tam taïng tieáng Pāli thuoäc Nam truyeàn, tam taïng Haùn dòch thuoäc Baéc truyeàn vaø tam taïng thuoäc tieáng Taây Taïng. Neáu caên cöù veà phöông dieän nhöõng khu vöïc ñöôïc truyeàn baù roäng raõi vaø soá ngöôøi ñöôïc caûm hoùa ñoâng ñuùc, thì ngoaøi tam taïng Haùn dòch ra khoâng ñaâu baèng. Do ñoù, taùc giaû quyeån saùch naøy laø Baùc só Vöông Vaên Nhan ñaõ noùi: “Khaûo saùt töôøng taän noäi dung cuûa Phaät ñieån Haùn dòch ñeå nghieân cöùu Phaät giaùo söû Trung Quoác vaø Phaät giaùo phaùt trieån Ñoâng AÙ laø chuû ñeà soá moät”.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Söï nghieäp phieân dòch Phaät ñieån sang chöõ Haùn, trong thôøi gian töø Haäu Haùn ñeán ñôøi Trieäu Toáng, tuy cuõng coù khoâng ít phaùt xuaát töø nhöõng vò Taêng AÁn Ñoä sang Trung Quoác vaø caùc vị cao hiền tại Trung Quốc noã löïc, nhöng nhöõng tröôøng dòch ñöôïc toå chöùc ñaïi quy moâ vaø söï uûng hoä nhieät tình thì ñeàu phaùt xuaát töø caùc trieàu ñaïi vua chuùa. Töø ñôøi Toáng, Nguyeân trôû veà sau, coâng taùc chuyeån dòch töø Phaïn vaên sang Haùn vaên caøng ít daàn, chöøng khoaûng möôi naêm trôû laïi ñaây, ñaõ coù löa thöa moät ít ngöôøi ñem Phaät ñieån töø vaên Pāli vaø vaên Taây Taïng dòch ra Haùn vaên. Do ñoù coù theå thaáy, nguoàn goác Phaät ñieån baèng Haùn dòch thaät laø beàn vöõng. Soá ngöôøi tham gia phieân dòch vaø soá quyeån ñöôïc dòch raát nhieàu, tuy khoâng coù con soá thoáng keâ ñích xaùc vaø soá chöõ coù theå ñeám ñöôïc, theá nhöng veà lòch söû phieân dòch treân theá giôùi coù theå noùi ñaây laø moät thaønh töïu ñoäc nhaát voâ nhò vaäy. Caên cöù vaøo caùc loaïi kinh luïc ñöôïc khaûo cöùu thì khoâng ít nhöõng Phaät ñieån ñöôïc phieân dòch ñaõ bò maát maùt, vaø cuõng khoâng ít nhöõng Phaät ñieån ñöôïc dòch taùc maø khoâng bieát do baøn tay cuûa ai. Vaøo khoaûng nhöõng naêm Ñaïi chính (1912-1925), ngöôøi Nhaät ñaõ bieân taäp, hieäu ñính hoaøn thaønh boä Ñaïi chính taân tu ñaïi taïng kinh töø taäp thöù nhaát ñeán taäp 32, thu thaäp teân cuûa caùc baûn dòch thuoäc tam taïng kinh luaät luaän thuoäc Tieåu vaø Ñaïi thöøa laø 1658 boä,

vaø hôn 6.100 quyeån. Coøn nhöõng baûn chöa thu thaäp ñöôïc vaøo taïng naøy thì soá löôïng khoâng theå bieát ñöôïc.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Söï nghieäp phieân dòch Phaät ñieån sang chöõ Haùn lieân tuïc khoâng döùt traûi qua gaàn 2000 naêm, ñaây laø moät boä saùch coù noäi dung phong phuù, theá neân phaøm nhöõng hoïc giaû muoán nghieân cöùu veà lòch söû vaên hoùa Trung Quoác vaø AÁn Ñoä ñeàu coù theå tham khaûo bản phuï luïc maø tieán só Vöông ñaõ soaïn trong boä saùch naøy, cuõng nhö nhöõng vaên hieán lieân quan ñeán noù. Do vaäy, laáy teân nghieân cöùu Phaät ñieån Haùn dòch laøm luaän ñeà, roài heä thoáng laïi vieát thaønh moät quyeån saùch chuyeân nghieân cöùu thì Vöông tieán só laø ngöôøi soá moät. Vöông quaân voán laø ngöôøi chöa töøng böôùc vaøo laõnh vöïc nghieân cöùu Phaät hoïc, roài sau khi ñi vaøo Ñaïi hoïc chính trò quoác laäp, sôû nghieân cöùu vaên hoïc Trung Quoác, ban Baùc só, môùi theo ñeà nghò cuûa giaùo sö La Toân Ñaøo, nghieân cöùu quaù trình lòch söû Haùn dòch Phaät ñieån, toå chöùc vaø cheá ñoä dòch kinh, lyù luaän dòch kinh, tham khaûo dòch baûn, laáy lòch söû laøm ñöôøng doïc vaø nhöõng söï thaät dieãn bieán laøm ñöôøng ngang. Traûi qua thôøi gian hôn ba naêm, tröng daãn roäng raõi, khaûo saùt moät caùch tinh maät môùi hoaøn thaønh taäp saùch. Nhaân coù giaùo sö Cao Minh giôùi thieäu, trong giai ñoaïn Vöông quaân soaïn boä saùch naøy, toâi coù ñeà nghò vôùi oâng moät soá yù kieán, Vöông quaân khoâng nhöõng laø moät ngöôøi thoâng minh xuaát chuùng, maø coâng phu nghieân cöùu cuõng heát söùc khaån tröông vaø chính xaùc, ñaëc bieät laø laõnh vöïc nghieân cöùu khoâng lieân quan ñeán sôû hoïc cuûa oâng, theá maø chæ trong thôøi gian ba naêm, ñoïc heát nhöõng vaên hieán lieân quan ñeán Phaät ñieån Haùn dòch, roài quyeát ñònh laáy, boû, duøng vaên töï ñôn giaûn vieát thaønh luaän vaên hôn 20 vaïn chöõ, theo toâi thì

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

khoâng nhöõng caûm thaáy voâ cuøng thoáng khoaùi, maø cuõng heát söùc khaâm phuïc.

Taùc phaåm naøy sau khi bieân soaïn vaø ñeä trình, Vöông quaân ñaït ñöôïc hoïc vò tieán só. Theo quan nieäm ngaøy xöa thì luaän vaên tieán só laø ñaïi bieåu cho söï thaønh töïu hoïc vaán toái cao, theá maø Vöông tieán só khieâm toán noùi vôùi toâi raèng, ñaây laø khôûi ñieåm noã löïc cuûa oâng höôùng veà moät phöông dieän. Hieän giôø, taäp saùch naøy do coâng ty xuaát baûn Thieân Hoa ñaàu tö xuaát baûn. Toâi chæ thuaät laïi nhöõng hieåu bieát cuûa mình nhö treân ñeå baøy toû söï taùn thaùn.

Vieát taïi chuøa Noâng Thieàn, Baéc Ñaàu Ñaøi Baéc, ngaøy 10 thaùng 9 naêm thöù 72 (1983) Trung Hoa daân quoác.

BAØI TÖÏA CUÛA TAÙC GIAÛ

Toâi laø moät ngöôøi tueä caên noâng caïn, tröôùc khi vieát baûn luaän vaên, toâi ñoïc saùch Phaät khoâng nhieàu, thænh thoaûng toâi coù ñoïc qua loa Luïc toå ñaøn kinh

vaø kinh Kim cöông, duøng caùi cô sôû hoïc Phaät ngheøo naøn nhö vaäy, vôùi thôøi gian ngaén nguûi maø hoaøn thaønh ñöôïc baûn luaän vaên naøy moät caùch thuaän lôïi, thì phaûi chaân thaønh caûm taï Phaät toå ñaõ gia bò. Hai naêm tröôùc, trong luùc toâi ñang tìm kieám ñeà taøi luaän vaên, thì nghieäp sö laø thaày Vöông Moäng AÂu coù gôïi yù cho toâi hai phöông höôùng nghieân cöùu: moät laø Phaät ñieån Haùn dòch vaøo thôøi Luïc Trieàu, hai laø bi vaên cuûa thôøi Baéc Trieàu (nhaát laø maûng bi vaên nguïy taïo), toâi chæ bieát vaâng lôøi. Tröôùc heát toâi tìm ñoïc nhöõng luaän vaên lieân quan ñeán maûng Phaät ñieån Haùn dòch, keá ñeán duyệt ñoïc Taêng truyeän, kinh luïc vaø nhöõng vaên hieán Phaät giaùo, ñaïi khaùi vì coù duyeân vôùi Phaät giaùo, neân toâi laáy ñoù laøm ñoái töôïng nghieân cöùu maø khoâng nghieân cöùu moät ñeà muïc naøo khaùc. Nhöng giaùo sö Vöông baûo toâi haõy laáy söï aûnh höôûng Phaät ñieån Haùn dòch ñoái vôùi vaên hoùa Trung Quoác laøm troïng taâm nghieân cöùu, nhöng baûn luaän vaên chöa ñeà caäp ñeán vaán ñeà

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

naøy, nguyeân nhaân chính khoâng phaûi toâi coá yù laøm traùi meänh leänh cuûa thaày, maø vì sau khi tieáp xuùc vôùi nhöõng söû lieäu lieân quan ñeán Phaät ñieån Haùn dòch, toâi môùi phaùt hieän yù ñoà cuûa giaùo sö Vöông raát saâu xa. Neáu muoán ñaït ñöôïc tieâu chuaån cao xa cuûa Vöông laõo sö, taát nhieân tröôùc heát phaûi hieåu lòch söû Phaät ñieån Haùn dòch vaø nhöõng muïc luïc Phaät ñieån, neáu khoâng thì khoâng coù caùch naøo naém vöõng nhöõng vaên hieán Phaät giaùo, hầu thiết lập cơ sở ổn ñònh. Baûn luaän vaên naøy nhaèm thieát laäp cơ sở ấy. Sau ñoù vaøi naêm, toâi môùi coù ít nhieàu thì giôø ñeå trôû laïi vaán ñeà neâu treân, nhö theá seõ khoâng coâ phuï kyø voïng cuûa giaùo sö Vöông. Sau khi toâi quyeát ñònh phöông höôùng nghieân cöùu, nghieäp sö La Toân Ñaøo ñaùp öùng söï thænh caàu cuûa toâi, ñoàng yù ñaûm nhaän vai troø giaùo sö chæ ñaïo, nhöng gôïi yù raèng neáu môøi theâm moät vò ñaïi sö tinh thoâng Phaät hoïc hôïp löïc chæ ñaïo thì caøng toát ñeïp hôn. Chính trong khi ñang khoå taâm nhö theá thì nghieäp sö Cao Troïng Hoa giôùi thieäu toâi ñeán thænh caàu phaùp sö Thaùnh Nghieâm, phaùp sö ñaõ môû loøng töø bi hoøa nhaõ tieáp nhaän toâi laø moät ñeä töû ôû ngoaøi cöûa Phaät. Sau ñoù, trong quaù trình soaïn thaûo, heã gaëp nhöõng vaán ñeà hoùc buùa naøo cuûa Phaät phaùp, phaàn lôùn phaùp sö ñeàu vui loøng chæ baûo khieán cho toâi ñöôïc ích lôïi raát nhieàu, ñieàu laøm cho toâi caûm kích nhaát laø ngay trong nhöõng luùc phaùp sö ñang boân ba hoaèng phaùp trong vaø ngoaøi nöôùc maø vaãn khoâng queân tuøy luùc dìu daét khuyeán khích toâi.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Trong luùc soaïn luaän vaên, nghieäp sö La Toân Ñaøo ñaõ tröïc tieáp ñoäng vieân vaø chæ baûo toâi raát nhieàu, trong quaù trình bieân soaïn, khi naøo gaëp phaûi nhöõng tình caûnh khoán ñoán, thì toâi oâm caû ñoáng taøi lieäu vaø nhöõng thaéc maéc cöu mang trong loøng, ñeán goõ cöûa thaày, xin thaày chæ baûo nhöõng choã muø môø, giaùo sö La khoâng quaûn ngaïi phieàn phöùc maø chæ baûo cho toâi taän tình, vaø sau moãi laàn thænh giaùo, toâi ñeàu ñaït ñöôïc nieàm hoan hæ nhö ngöôøi gaëp

phaûi ñöôøng cuøng maø tìm ra sinh loä. Trong caûnh ngoä soaïn thaûo aûm ñaïm, thænh thoaûng laïi xuaát hieän moät vieãn caûnh saùng suûa. Ngoaøi ra, thaày Hoaøng Caûnh Taán cuõng laø moät vò thaày laønh baïn toát cuûa toâi, choã thaày ôû ñoái dieän vôùi phoøng toâi, khi naøo toâi caáu truùc noäi dung baûn luaän vaên maø gaëp phaûi nhöõng ñieàu nghi ngôø, thì toâi thöôøng ñeán goõ cöûa luùc ñeâm khuya ñeå hoûi han, khoâng nhöõng thaày khoâng cho ñoù laø ñieàu baát kính maø coøn aân caàn chæ baûo toâi ñieàu chænh yù kieán, taám loøng quaûng ñaïi vaø tinh thaàn hoïc taäp cuûa thaày toâi maõi maõi khaéc coát ghi loøng. Noäi dung baûn luaän vaên thuoäc veà moät trong nhöõng muïc nhoû cuûa lòch söû Phaät giaùo Trung Quoác. Toâi döïa vaøo ba phöông dieän laø: 1/ Söï bieán chuyeån cuûa lòch söû dòch kinh; 2/ Cheá ñoä vaø toå chöùc cuûa dòch tröôøng; 3/ Lyù luaän dòch kinh, ñeå trình baøy veà caùc hieän töôïng Phaät ñieån Haùn dòch, ñoàng thôøi löïa choïn nhöõng baûn dòch mang tính chaát tieâu bieåu ñaày ñuû nhaát, roài so saùnh nhöõng öu khuyeát, toâi hy voïng nhôø coâng trình nghieân cöùu naøy maø nhöõng ngöôøi hieän nay coù theå hieåu roõ thaønh quaû phieân dòch huy hoaøng cuûa

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trung Quoác thôøi xöa, ñoàng thôøi vì nhöõng ngöôøi hieän taïi cung caáp moät ít kinh nghieäm phieân dòch cuûa ngöôøi xöa, haàu ñaït ñöôïc muïc ñích “xem xöa ñeå xeùt nay”. Hieän nay baûn luaän vaên naøy may maén ñöôïc hai ñaïi ñöùc Lyù Vaân Baèng vaø Nhan Toân Döôõng thuoäc coâng ty xuaát baûn Thieân Hoa coù loøng öu aùi, khoâng tieác kinh phí, cuõng khoâng keå ñeán moái quan heä chöa töøng quen bieát, vui loøng xuaát baûn giuùp toâi ñeå löu haønh ôû ñôøi, laïi taëng cho toâi khoaûn nhuaän buùt haäu hó, khieán loøng toâi voâ cuøng caûm ñoäng. Baûn luaän vaên naøy laø tröôùc taùc ñaàu tieân cuûa toâi keát duyeân vôùi Phaät giaùo, nhöõng choã sai soùt aét haún raát nhieàu, kính mong caùc ñaïi ñöùc trong möôøi phöông khoâng tieác lôøi chæ baûo giuùp toâi. Baûn luaän vaên ñaõ ñöôïc thuyeát trình ngaøy 25 thaùng 7 naêm 72 Trung Hoa Daân Quoác, Vöông Vaên Nhan ghi laïi taïi ban tieán só, sôû Nghieân cöùu vaên hoïc Trung Quoác thuoäc Ñaïi hoïc chính trò Quoác laäp.

* * *

Chöông I

TRÌNH BAØ Y KHAÙ I QUAÙ T

Phaàn naøy goàm caùc muïc: - Ñoäng cô nghieân cöùu - Phaïm vi nghieân cöùu - Nguoàn goác tö lieäu - Phöông phaùp nghieân cöùu 1. Ñoäng cô nghieân cöùu Phaät ñieån Haùn dòch laø moät trong nhöõng baûo taïng thuoäc laõnh vöïc vaên hoùa Trung Quoác, maø cuõng laø traân phaåm trong söû lieäu Phaät giaùo theá giôùi. Taïi Trung Quoác, môû ñaàu töø thôøi Ñoâng Haùn, duøng phöông phaùp phieân dòch ñeå dòch thuaät nhöõng taøi lieäu Phaät giaùo AÁn Ñoä truyeàn sang, sau ñoù laïi töø Trung Quoác truyeàn baù sang Cao Ly vaø Nhaät Baûn, khieán cho Trung Quoác thaønh trung taâm Phaät giaùo lôùn lao nhaát ngoaøi AÁn Ñoä. Quaù trình chuyeån bieán vaø kieán thieát tö töôûng vaên hoùa naøy hoaøn toaøn nhôø vaøo söï ñaåy

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

maïnh coâng taùc phieân dòch Phaät ñieån. Moät ñoaïn vaên trong Tuøy Ñöôøng thôøi ñaïi ñích Phaät giaùo cuûa phaùp sö Ñoâng Sô ñaõ noùi: “Sinh maïng cuûa Phaät giaùo gôûi gaém vaøo söï truyeàn dòch”, nhaèm ñeà cao tính chaát troïng yeáu cuûa söï dòch kinh. Trung Quoác coå ñaïi neáu nhö khoâng coù nhieàu cao Taêng ñaïi ñöùc doác loøng vaøo vieäc dòch kinh thì laøm sao Phaät giaùo Trung Quoác ñöôïc höng thònh nhö vaäy! Do vaäy, khaûo cöùu töôøng taän veà Phaät ñieån Haùn dòch chính laø ñeà taøi soá moät veà lòch söû Phaät giaùo Trung Quoác vaø söï phaùt trieån cuûa Phaät giaùo Ñoâng AÙ. Theo baøi töïa cuûa Khai nguyeân luïc quyeån moät noùi: “Töø naêm Vónh Bình thöù 10 (67), Ñinh Maõo, ñôøi vua Hieáu Minh nhaø Haäu Haùn ñeán naêm Khai Nguyeân 18 (700), Canh Ngoï, ñôøi vua Thaàn Voõ nhaø Ñöôøng, goàm 664 naêm, trong ñaây dòch giaû goàm caû Taêng, tuïc laø 176 ngöôøi, dòch xuaát Tam taïng thaùnh giaùo thuoäc caû Tieåu vaø Ñaïi thöøa vaø caùc truyeän tích Thaùnh hieàn, cuøng caùc baûn dòch khuyeát danh, toång coäng 2278 boä, hoïp thaønh 7046 quyeån.” Phaät ñieån cuûa AÁn Ñoä hieän coøn goàm 2 nguoàn: Moät laø, vaøo naêm 1882, ngöôøi Anh laø B.H. Hoclgson phaùt hieän Phaät ñieån Phaïn baûn taïi Neâ-baù-nhó, söu taäp laàn thöù nhaát 380 boä, sau ñoù moät ngöôøi Anh khaùc laø D. Wright, söu taäp laàn thöù 2 goàm 320 boä. Caû hai laàn söu taäp, soá löôïng thua xa so vôùi söï phong phuù cuûa Haùn dòch. Hai laø, taïng Pāli, vaøo naêm 1893 Taây lòch, vua Xieâm La nhaân kyû nieäm ñeä

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhò thaäp nguõ chu nieân ngaøy leân ngoâi, töøng aán haønh boä ñaïi taïng aáy roài gôûi taëng caùc ñaïi hoïc treân theá giôùi, ñoù laø moät boä Ñaïi taïng kinh hoaøn chænh, thoâng thöôøng goïi laø Nam truyeàn Ñaïi taïng kinh, noäi dung thieân veà kinh ñieån Tieåu thöøa. Trong chöông moät, taäp moät quyeån Nguyeân thuûy Phaät giaùo tö töôûng luaän Moäc Thoân Thaùi Hieàn noùi: “Hieän nay goïi laø Phaät giaùo Nam truyeàn laø Phaät ñieån duøng tieáng Pāli ñeå truyeàn baù, ñaïi khaùi töông ñöông vôùi Luaät boä vaø A-haøm boä thuoäc Haùn dòch, coøn caùc kinh Ñaïi thöøa thì trong naøy khoâng coù.” Trong saùch Nguyeân thæ Phaät giaùo thaùnh ñieån chi taäp thaønh, chöông thöù 2, tieát thöù 3, haøng thöù 2, phaùp sö AÁn Thuaän pheâ bình nhöõng hoïc giaû xem thöôøng Haùn taïng: “Boán boä kinh A-haøm thuoäc Haùn dòch, khoâng phaûi chæ coù moät ngöôøi truyeàn dòch, ba boä A-haøm: Tröôøng, Trung vaø Taêng nhaát, thuoäc veà coå dòch, caâu vaên coù nhieàu choã toái nghóa; vaû laïi, boán boä A-haøm cuõng khoâng phaûi laø Thaùnh ñieån cuûa cuøng moät boä phaùi, theá neân khi baét ñaàu nghieân cöùu khoâng ñöôïc thuaän lôïi baèng thaùnh ñieån Pāli. Theá nhöng, caên cöù vaøo ñaây ñeå nghieân cöùu veà thöù töï toå chöùc, kinh vaên thieáu ñuû, vaên cuù coøn maát vaø thaùnh ñieån cuûa boä phaùi baát ñoàng thì noù coù giaù trò tham khaûo raát ñoäc ñaùo. Caùc hoïc giaû hieän nay khi nghieân cöùu, xem thöôøng Haùn dòch maø troïng thò tieáng Pāli, thì theo toâi, khuynh höôùng nghieân cöùu nhö vaäy caàn phaûi xem xeùt laïi.”

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Kinh ñieån Phaät giaùo taïi AÁn Ñoä luùc ban ñaàu döïa vaøo mieäng mieäng truyeàn nhau, chöa coù thoùi quen vieát thaønh saùch, vieäc vieát thaønh saùch ñeå löu truyeàn xaûy ra raát muoän. Do vaäy söï hình thaønh kinh Phaät taïi AÁn Ñoä töø thoâ sô daàn daàn tinh maät, töø nhöõng ñoaïn rôøi raïc thaønh heä thoáng, töø nhöõng boä nhoû trôû thaønh boä lôùn, ñoù laø ñieàu lòch söû thaät söï coâng nhaän. Noäi dung Phaät ñieån Haùn dòch tuy goàm ñuû thaùnh ñieån cuûa caùc boä phaùi, nhöng tính hoaøn chænh khoâng cao. Gaàn ñaây, trong moät baøi vaên baøn veà nguyeân baûn Phaät ñieån Haùn dòch, Coác Höôûng ñaõ vieát: “Hieän taïi soá löôïng Phaät ñieån Haùn dòch tuy raát phong phuù, nhöng neáu so saùnh Kinh taïng Phaät giaùo thuoäc Taïng vaên vaø Pāli vaên, thì nhöõng Kinh ñieån maø Haùn vaên coøn thieáu khoâng phaûi laø ít.” Töø ñôøi Minh, Thanh trôû laïi ñaây, Trung Quoác höng khôûi, moät soá ngöôøi laáy ñieån tòch AÂu Taây laøm ñoái töôïng phieân dòch, sau 4, 5 ñôït vaän ñoäng, phong traøo aáy caøng theâm soâi noåi, ñeán nay vaãn chöa suy giaûm, aûnh höôûng cuûa noù ngaøy caøng saâu roäng, chaúng keùm gì coâng trình phieân dòch kinh Phaät ngaøy xöa. Do theá, tham khaûo söï nghieäp phieân dòch ngaøy xöa, “laáy xöa ñeå soi nay”, ñeà ra moät cheá ñoä phieân dòch thích hôïp vôùi hieän taïi, thaâu thaùi tinh hoa vaên hoùa cuûa AÂu Taây moät caùch coù heä thoáng, ñoù laø moät vieäc lôùn thuoäc lónh vöïc vaên hoùa giaùo duïc hieän nay. Nghieäp sö La Toân Ñaøo töøng thuaät laïi trong moät ñoaïn vaên noùi veà troïng taâm söï phieân dòch ngaøy xöa nhö sau: “Söï phieân dòch

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

ôû nöôùc ta töø thôøi Haùn trôû veà tröôùc, muïc ñích chuû yeáu laø nghieâng naëng veà vaán ñeà ngoaïi giao, ñoàng thôøi cuõng muoán cho vaên hoùa Trung Quoác truyeàn khaép boán phöông. Sau khi Phaät giaùo du nhaäp Trung Quoác, chính söï nghieäp phieân dòch ñaõ laøm cho noäi dung vaên hoùa Trung Quoác caøng theâm phong phuù. Nhöng coâng taùc phieân dòch ngaøy nay lieân quan ñeán nöôùc ta khoâng bieát coù coøn laø vaán ñeà ñoái vôùi theá giôùi nöõa khoâng! Theá neân kieåm ñieåm nhöõng ñieàu ñöôïc maát cuûa söï nghieäp phieân dòch ngaøy tröôùc, tieáp thu nhöõng tinh hoa kinh nghieäm cuûa ngöôøi xöa nhaèm phaùt trieån söï nghieäp phieân dòch trong töông lai laø nhieäm vuï caáp thieát maø chuùng ta phaûi thöïc hieän.” Caên cöù vaøo caùc nhaân toá ñaõ keå treân, buùt giaû khoâng neà söï thieån caän, vieát luaän vaên Phaät ñieån Haùn dòch chi nghieân cöùu, moät laø hy voïng laáy ñoù laøm cô sôû, ñeå tieán theâm moät böôùc nghieân cöùu veà lòch söû Phaät giaùo Trung Quoác, hai laø hy voïng cung caáp kinh nghieäm phieân dòch cuûa ngöôøi xöa ñoái vôùi caùc dòch giaû ngaøy nay.

2. Phaïm vi nghieân cöùu Trong saùch Nguyeân thæ Phaät giaùo Thaùnh ñieån chi taäp thaønh phaùp sö AÁn Thuaän ghi nhaän coù maáy loaïi keát taäp phaùp taïng nhö sau: (1) Keát taäp cuûa Ñaïi chuùng boä (2) Keát taäp cuûa Phaân bieät thuyeát boä: - Keát taäp cuûa Baéc Ñòa boä

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Keát taäp cuûa Phaùp Taïng boä - Keát taäp cuûa AÅm Quang boä - Keát taäp cuûa Ñoàng Dieäp boä (3) Keát taäp cuûa Thuyeát nhaát thieát höõu boä (tröôùc sau goàm 2 laàn) (4) Keát taäp cuûa Ñoäc Töû boä (5) Keát taäp khoâng roõ thuoäc boä phaùi naøo: - Keát taäp taïi thaønh Taêng-giaø-thi - Keát taäp cuûa La-haùn taïi Tuyeát Sôn Do ñoù coù theå thaáy quaù trình keát taäp Phaät ñieån töông ñoái phöùc taïp, hôn nöõa AÁn Ñoä voán laø moät daân toäc raát ít chuù troïng ñeán lòch söû, theá neân nhöõng tö lieäu caàn thieát ñeå nghieân cöùu laïi caøng khoù tìm. Tuy vaäy, caùc hoïc giaû Trung Quoác vaø Nhaät Baûn hieän nay vaãn khoâng ngöøng noã löïc tìm toøi, hoï caên cöù tröïc tieáp nhöõng baûn kinh saün coù ñeå nghieân cöùu vaø gaët haùi ñöôïc nhöõng thaønh töïu raát huy hoaøng. Phaùp sö AÁn Thuaän laø moät trong soá ngöôøi öu vieät aáy, oâng noùi: “Caên cöù vaøo töï thaân cuûa kinh luaät ñeå nghieân cöùu, kinh luaät ñöôïc tuïng xuaát vaø bieân dòch khoâng phaûi chæ moät laàn maø ñöôïc söu taäp vaø xuaát hieän lieân tuïc.” Trong moät ñoaïn vaên cuûa taäp Phaät giaùo döõ Taây Vöïc hoïc giaû Löông Khaûi Sieâu ñeà caäp ñeán caùc quoác gia lieân quan ñeán söï truyeàn baù Phaät giaùo veà phöông Ñoâng nhö sau: Taây vöïc: 1. Thoâng Lónh trôû veà Taây.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

2. Thoâng Lónh trôû veà Ñoâng (thuoäc laõnh thoå Taân Cöông).
1. Thoâng Lónh trôû veà Taây:
* Nhuïc Chi (nay laø Nga thuoäc Thoå Nhó Kyø Tö Thaûn,
A-phuù-haõn vaø baéc AÁn Ñoä.)
* An Töùc (ngaøy nay moät phaàn thuoäc Ba-tö vaø moät phaàn thuoäc A-phuù-haõn.)
* Khang Cö (nay thuoäc Thoå Nhó Kyø Tö Thaûn baéc boä,
Taây Baù-lôïi-aù Nam boä.)
* Kieàn-ñaø-la (nay laø Can-ñaït-ma-khaéc thuoäc A-phuùhaõn).
* Keá-taân (töùc Ca-thaáp-di-la, nay thuoäc veà mieàn Baéc
AÁn Ñoä.)
2. Thoâng Lónh trôû veà Ñoâng (thuoäc laõnh thoå Taân
Cöông)
* Vu-ñieàn (nay laø vuøng Hoaø ñieàn (khotan)).
* Chöôùc-cuù-ca (nay laø Sa Xa huyeän Ñoâng Nam).
* Quy Tö (nay laø Khoá Xa huyeän).
* Sô Laëc (nay laø Khaùch-thaäp-yeát-nhó).
* Cao Xöông (nay laø Thoå-loã-phoàn).
Vaên töï cuûa caùc nöôùc Hoà nay ta bieát roõ goàm coù 5 thöù:
1. Quy Tö (Kuche); 2. Vu Ñieàn (Khotan) - hoaëc baûo laø
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

vaên töï An-töùc löu haønh ôû ñaát naøy; 3. Toát-lôïi (Suh) - hoaëc goïi laø vaên töï haäu Khang Cö; 4. Hoài Ngoät (Uigur); 5. Ñoät Quyeát (Turk). Muoán nghieân cöùu toát maûng Phaät ñieån Haùn dòch leõ ra phaûi coù kieán thöùc uyeân baùc vaø ñoïc ñöôïc

nhieàu tö lieäu coå, nhöng buùt giaû töï thaáy mình trí caïn, löïc keùm, khoâng daùm maïo muoäi laøm ñöôïc nhö theá. ÔÛ ñaây buùt giaû khoâng nghó ñeán vieäc nghieân cöùu nguyeân baûn maø chæ ñôn thuaàn laáy caùc baûn kinh ñöôïc dòch taïi Trung Quoác laøm ñoái töôïng ñeå caáu thaønh chuû ñeà nghieân cöùu ñoäc laäp. Buùt giaû laáy ñoù laøm phaïm vi nghieân cöùu.

3. Nguoàn goác tö lieäu Nguyeân taéc laáy tö lieäu cuûa baûn luaän vaên naøy laø duøng tö lieäu nguyeân thuûy laøm chính, duøng nhöõng tröôùc taùc cuûa caùc hoïc giaû caän ñaïi laøm phuï. Nhöõng tö lieäu nguyeân thuûy lieân quan vôùi baûn luaän vaên, chuû yeáu ñeán töø boán nguoàn sau ñaây: a/ Thieân dòch kinh trong caùc Taêng truyeän Trong vaên hieán Phaät giaùo taïi Trung Quoác, Taêng truyeän coù ñaày ñuû ñòa vò cuûa chính söû, thuoäc veà theå lieät truyeän cuûa lòch söû Phaät giaùo, vaø theå thöùc cuûa moãi boä Taêng truyeän ñeàu ñaët thieân dòch kinh ôû phaàn ñaàu, nhaèm ñeà cao ñòa vò cuûa caùc ñaïi sö dòch kinh vaø söï nghieäp dòch kinh trong lòch söû Phaät giaùo. ÔÛ ñaây chuùng toâi xin ñem moät soá boä Taêng truyeän töông ñoái troïng yeáu, vaø moät soá ñaïi sö dòch kinh ñöôïc ghi cheùp trong ñoù, neâu thaønh ñoà bieåu döôùi ñaây:

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Chính Toång Teân saùch Phuï Nieân ñaïi truyeän soá Cao Taêng Truyeän (Tueä 35 30 65 Ñoâng Haùn Vónh Bình chí Löông Kieåu ñôøi Löông) ngöôøi ngöôøi ngöôøi Thieân Gia (58-75/ 502-519) Tuïc Cao Taêng Truyeän 15 35 50 Löông Thieân Giaùm chí (Ñöôøng, Ñaïo Tuyeân) ngöôøi ngöôøi ngöôøi Ñöôøng Trinh Quaùn (502-519/ 627-649) Toáng Cao Taêng 32 12 44 Ñöôøng Trinh Quaùn chí Baéc Truyeän (Toáng, Taùn ngöôøi ngöôøi ngöôøi Toáng Ñoan Cuûng Ninh) (627-649/ 988-989) Ñaïi Minh Cao Taêng 01 02 03 Nam Toáng Nguyeân Minh Truyeän (Minh Nhö Tinh) ngöôøi ngöôøi ngöôøi (1127 - 1644) Taân Tuïc Cao Taêng Truyeän 14 18 32 Baéc Toáng chí cuoái Thanh (Daân quoác Duï hieâm) ngöôøi ngöôøi ngöôøi (960-1911) Keå chung: 97 97 194 Nieân ñaïi baét ñaàu vaø keát ngöôøi ngöôøi ngöôøi thuùc daãn töø lôøi thuaät cuûa Taân tuïc cao Taêng truyeän.

[13] Ba boä truyeän ñaàu laø taøi lieäu chuû yeáu maø baûn luaän vaên söû duïng, trong ñoù coù theå thaáy roõ söï tích bình sinh cuûa caùc Ñaïi sö dòch kinh, vaø nhöõng söû lieäu lieân quan ñeán söï dòch kinh. Phaàn cuoái cuûa moãi Thieân dòch kinh ñeàu coù ñoaïn bình luaän, noäi dung phong phuù, raát caàn tham khaûo khi nghieân cöùu lòch söû dòch kinh. b/ Kinh luïc Caùc boä kinh luïc thôøi kyø ñaàu nhö: Xuaát Tam Taïng Kyù Taäp cuûa Taêng Höïu ñôøi Löông (noùi goïn laø Höïu Luïc); Lòch Ñaïi Tam Baûo Kyù cuûa Phí Tröôøng Phoøng ñôøi Tuøy (noùi goïn laø Tröôøng Phoøng Luïc); Ñaïi Ñöôøng Noäi Ñieån Luïc cuûa Ñaïo Tuyeân ñôøi Ñöôøng (noùi goïn laø Noäi Ñieån Luïc); Khai Nguyeân

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Thích Giaùo Luïc cuûa Trí Thaêng ñôøi Ñöôøng (noùi goïn laø Khai Nguyeân Luïc); Trinh Nguyeân Taân Ñònh Thích Giaùo Luïc cuûa Vieân Chieáu ñôøi Ñöôøng (noùi

goïn laø Trinh Nguyeân Luïc) v.v... Trong caùc boä luïc, ngoaøi vieäc ghi cheùp muïc luïc caùc kinh do caùc ñaïi sö phieân dòch, coøn ghi cheùp veà tieåu truyeän cuûa caùc ñaïi sö, ôû phaàn muïc luïc thænh thoaûng coøn ghi roõ thôøi gian, ñòa ñieåm dòch kinh, vaø khaûo chöùng veà nhöõng baûn kinh töông quan vôùi baûn dòch. c/ Kinh töï (nhöõng ghi nhaän sau khi dòch kinh) Thoâng thöôøng noäi dung moät baøi töïa cuûa kinh chuû yeáu goàm 3 boä phaän: (a) Giôùi thieäu noäi dung cuûa kinh; (b) Trình baøy trình töï dòch kinh; (c) Nhaän xeùt veà baûn dòch. Hai boä phaän (a) vaø (b) trình baøy nhieàu tö lieäu lieân quan ñeán dòch tröôøng vaø lyù luaän dòch kinh. d/ Chuù sôù Trong phaàn chuù sôù cuûa kinh, thænh thoaûng cuõng ñem lòch söû phieân dòch cuûa moät boä kinh naøo ñoù vieát thaønh moät tieát, chaúng haïn nhö trong Kim cöông Baùt-nhaõ sôù cuûa Caùt Taïng, ghi nhaän veà 10 loaïi Huyeàn yù: 1. Baøi töïa noùi veà yù kinh; 2. Noùi roõ boä phaän nhieàu ít; 3. Bieän bieät khai vaø hôïp; 4. Noùi roõ tröôùc sau; 5. Bieän bieät phaàn troïng yeáu cuûa kinh; 6. Bieän bieät phaàn hieån hieän cuûa kinh; 7. Noùi roõ söï phieân dòch; 8. Noùi roõ söï linh nghieäm; 9. Chia thaønh chöông, ñoaïn; 10. Noùi veà vaên kinh.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Coøn Phaùp Taïng ñôøi Ñöôøng khi giaûi thích Nhaäp Laêng- giaø taân huyeàn nghóa thì chia kinh thaønh 10 ñieåm nhö sau: 1/ Nhaân duyeân thieát laäp giaùo phaùp; 2/ Thuoäc vaøo taïng naøo; 3/ Hieån giaùo sai bieät; 4/ Caên cô hôïp vôùi giaùo phaùp; 5/ Coát loõi cuûa giaùo phaùp caàn giaûi thích; 6/ Toân chæ ñöôïc giaûi thích; 7/ Giaûi thích ñeà muïc cuûa kinh; 8/ Truyeàn dòch töø boä loaïi naøo; 9/ Phaân bieät giöõa nghóa vaø lyù; 10/ Tuøy theo vaên giaûi thích. [15] Ngoaøi ra, trong Khaùm ñoàng muïc luïc thuoäc Ñaïi chính taân tu ñaïi taïng kinh, caùc hoïc giaû Nhaät Baûn coøn chia ra 7 vaán ñeà ñeå nghieân cöùu: (1) Danh xöng: aâm Nhaät Baûn, aâm Trung Quoác, teân tieáng Phaïn, teân Pāli, teân Taây Taïng, teân khaùc vaø teân taét. Trong ñaây, 2 loaïi aâm Trung Quoác vaø Nhaät Baûn ruùt ra töø Phaùp baûo nghóa laâm. (2) Tröôùc giaû, dòch giaû vaø tröôùc dòch nieân ñaïi. (3) Kyù hieäu caùc Ñaïi taïng kinh ñang hieän haønh. (4) Nguyeân baûn vaø baûn ñính chính. (5) Noäi dung phaåm muïc. (6) Ñoái chieáu vôùi baûn dòch khaùc, chuù thích vaø saùch tham khaûo. (7) Bò khaûo (khaûo cöùu ñaày ñuû).

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ñoù laø moät baûn saùch daãn raát toát veà nghieân cöùu Phaät ñieån hieän coøn. Laïi nhö Quoác dòch nhaát thieát kinh cuûa Nhaät Baûn, kinh vaên thì duøng baûn Haùn ñeå phieân dòch; ñoái vôùi caùc nhaø nghieân cöùu Trung Quoác thì giaù trò tham khaûo cuûa noù khoâng cao, nhöng sau moãi boä kinh ñaõ dòch hoaøn thaønh, hoï ñeàu theâm moät thieân giaûi thích hay giaûi ñeà. Phaøm caùc vaán ñeà lieân quan vôùi boä kinh aáy ñeàu ñöôïc thaûo luaän, maø noäi dung thì ñôn giaûn, khoâng phieàn toaùi; thænh thoaûng laïi soaïn theâm moät ñoà bieåu phuï. Ñoù laø thaønh quaû maø caùc hoïc giaû toán coâng haèng maáy thaùng, maáy naêm. Do ñoù, veà maët chænh lyù vaên hieán Phaät giaùo thì noù giuùp ích cho ngöôøi hoïc khoâng ít; thaät laø coâng ñöùc voâ löôïng. * Tö lieäu ñöôïc daãn duïng Caùc boä Ñaïi Taïng Kinh

ñöôïc xuaát baûn töông ñoái khaù nhieàu. Hieän nay Ñaøi Baéc ñaõ aán haønh Trung Hoa ñaïi taïng kinh, Cao Ly ñaïi taïng kinh, Vaïn taïng kinh, Ñaïi chính taân tu ñaïi taïng kinh (goïi taét laø Ñaïi chính taïng). Trong ñaây Ñaïi chính taïng laø boä taäp ñaïi thaønh caùc baûn xöa, ñöôïc hieäu chính raát töôøng taän, coù theå noùi ñaây laø baûn ra ñôøi sau vaø toát nhaát... Do ñoù, söû lieäu Ñaïi taïng kinh maø baûn luaän vaên trích daãn ngoaïi tröø nhöõng chuù thích ñaëc bieät ñeàu laáy baûn naøy laøm cô sôû.

4. Phöông phaùp nghieân cöùu Phöông phaùp nghieân cöùu cuûa baûn luaän vaên chuû yeáu döïa vaøo hai nguyeân taéc: a. Naém vöõng troïng taâm söï nghieäp

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

dòch kinh; b. Laáy thôøi ñaïi tröôùc sau laøm cô sôû, nhöng khi boá cuïc chöông muïc hay luaän baøn söï vieäc thì hoaøn toaøn tuøy theo yeâu caàu thöïc teá maø linh ñoäng vaän duïng, chöù khoâng caâu neä vaøo moät nguyeân taéc naøo. [17] Tröôùc khi Phaät ñieån ñöôïc phieân dòch: Söï nghieäp phieân dòch trong lòch söû Trung Quoác coù theå chia thaønh hai loaïi, töùc phieân dòch ngoân ngöõ ngoaïi giao vaø phieân dòch ñieån tòch ngoaïi quoác. Söï phieân dòch ngoân ngöõ ngoaïi giao baét ñaàu raát sôùm. Trong caùc kinh saùch xöa nhö Thöôïng thö, Thi kinh, Chaâu leã, Leã kyù v.v... ñeàu coù ghi cheùp vieäc Töù di töø xa ñeán coáng hieán phöông vaät. Ngoân ngöõ cuûa Töù di khaùc vôùi Trung Quoác, muoán thoâng hieåu yù kieán cuûa hai beân, ñaït ñöôïc söù meänh ngoaïi giao, ñöông nhieân caàn ñeán coâng vieäc phieân dòch. [18] Söï phieân dòch ñieån tòch ngoaïi quoác coù theå chia laøm hai thôøi kyø, thôøi kyø ñaàu laø Phaät ñieån Haùn dòch, khôûi söï töø Ñoâng Haùn vaø thònh haønh vaøo khoaûng Luïc trieàu vaø Tuøy Ñöôøng. Noù laø moät doøng maùu môùi chaûy vaøo doøng vaên hoùa coå ñaïi cuûa Trung Quoác, ñem vaên hoùa Trung Quoác trieån khai thaønh moät cuïc dieän môùi. Haäu kyø laø söï phieân dòch töø ñôøi Minh, Thanh, Daân quoác trôû ñi, laáy ñieån tòch AÂu Taây laøm chuû yeáu, phaïm vi raát roäng, taïo aûnh höôûng veà nhieàu maët cho söï phaùt trieån töông lai cuûa Trung Quoác.

[22] Trong Thieân thuyeát uyeån thieän thuyeát cheùp veà moät caâu chuyeän nhö sau: Moät hoâm, Ngaïc Quaân Töû Trieát ñang ngoài treân laàu moät chieác thuyeàn ñeïp ñeõ, du haønh treân soâng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

nöôùc, thuyeàn phu ñang cheøo laø moät ngöôøi Vieät. Ngöôøi chuû thuyeàn naøy ñang haùt moät ca khuùc baèng tieáng Vieät. Ngaïc Quaân töû Trieát khoâng hieåu yù nghóa ca khuùc aáy noùi gì, beøn goïi moät ngöôøi phieân dòch ñeán baûo dòch baøi ca aáy ra tieáng Sôû. Ngaïc Quaân Töû Trieát nghe xong raát caûm ñoäng. * Nguyeân vaên baûn tieáng Vieät: [23] “Laïm heà bieän thaûo laïm dö xöông ñeå traïch dö xöông chaâu chaâu khaûm yeân hoà taàn tö mang dö hoà chieáu thieàn taàn du saám ñeâ tuøy haø hoà.” * Baûn dòch sang tieáng Sôû: “Kim tòch haø tòch heà, khieân chaâu trung löu, Kim nhaät haø nhaät heà, ñaéc döõ quaân töû ñoàng chaâu, Moâng tu bò haûo heà, baát tí caáu sæ, Taâm cô ngoan nhi baát tuyeät heà, tri ñaéc vöông töû, Sôn

höõu moäc heà, moäc höõu chi, Taâm duyeät quaân heà, quaân baát tri.” (Ñeâm nay laø ñeâm naøo? Cheøo thuyeàn treân doøng soâng. Hoâm nay laø ngaøy naøo? Cuøng thuyeàn vôùi quaân töû. Ñöôïc aên ngon maëc ñeïp, Maø khoâng bò sæ nhuïc. Duø tim thòt vaãn hay

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Taám loøng cuûa vöông töû. Nuùi coù caây chöø, caây coù caønh. Loøng meán ngaøi chöø, ngaøi khoâng raønh.) Baûn dòch sang tieáng Sôû coù theå noùi laø ñaït ñeán trình ñoä öu vieät, khoâng nhöõng vaên töø tao nhaõ, maø coù theå noùi ñaây laø moät dòch phaåm ñieâu luyeän. Neáu nhö khoâng coù baûn dòch coøn löu truyeàn laïi, thì nguyeân vaên Vieät ngöõ thaønh ra moät khoái phuø hieäu khoâ cöùng voâ nghóa, ngöôøi ñôøi sau khoâng coù caùch naøo laõnh hoäi ñöôïc noäi dung cuûa noù.

* * *

Chöông II LÖÔÏ C SÖÛ DÒCH KINH

1. Taêng löõ Taây Truùc sang Ñoâng ñoä hoaèng phaùp [27] Taêng löõ Taây Truùc sang Trung Quoác laø moät nhaân toá chuû yeáu xuùc tieán söï nghieäp dòch kinh cuûa Phaät giaùo Trung Quoác. Chuùng toâi ñoïc Thieân dòch kinh trong caùc boä Löông cao taêng truyeän, Tuïc cao taêng truyeän, Toáng cao taêng truyeän v.v..., phaùt hieän raát roõ, möôøi Ñaïi sö dòch Kinh thì heát 8, 9 vò laø sa-moân ngoaïi quoác. Sôû dó caùc Ngaøi khoâng ngaïi ñöôøng xa vaïn daëm vöôït bao gian khoå ñi veà phía Ñoâng, ñoäng cô chuû yeáu laø do taám loøng truyeàn giaùo nhieät thaønh, hy voïng giaùo phaùp cuûa Phaät ñöôïc truyeàn baù roäng raõi ôû phöông Ñoâng. Thieän kieán luaät Tì-baø-sa quyeån 2 cheùp veà söï kieän vua A-duïc (aśoka) cöû moät phaùi ñoaøn truyeàn giaùo ñi khaép theá giôùi ñeå truyeàn baù chaùnh phaùp. Nieân ñaïi cuûa vua A-duïc

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

vaøo khoaûng 266-230 tröôùc Taây lòch, töông ñöông vôùi thôøi ñaïi Taàn Thuûy Hoaøng taïi Trung Quoác (243-217 tröôùc Taây lòch). Vaø taïi Trung Quoác coù truyeàn thuyeát cho raèng vaøo thôøi ñaïi Taàn Thuûy Hoaøng, nhoùm sa-moân Thaát Lôïi Phoøng goàm 18 ngöôøi thuoäc Taây Vöïc, mang kinh Phaät ñeán thaønh Haøm Döông, Thuûy Hoaøng ñaõ baét hoï giam vaøo nguïc. Nhaân ñaây hoïc giaû Löông Khaûi Sieâu vieát trong Phaät hoïc thaäp baùt thieân ôû ñoaïn Phaät giaùo chi sô luaân nhaäp, phoûng ñoaùn: “Vieäc vua A-duïc sai cao Taêng Taây Vöïc ñeán Trung Quoác truyeàn giaùo coù theå laø söï thöïc.” [28] Tuïc cao taêng truyeän quyeån 2 ghi cheùp veà vieäc Xaø-na-quaät-ña sang Trung Hoa nhö sau: “Vöôït bao gian khoå, ba naêm môùi ñeán Trung Quoác, trong soá 18 ngöôøi thì hôn moät nöûa vong maïng, chæ coøn coù 4 ngöôøi ñeán ñöôïc Tröôøng An vaøo naêm Voõ Thaønh, ñôøi vua Minh Ñeá nhaø Chaâu. Luùc ñaàu hoï ôû taïi chuøa Thaûo Ñöôøng.” Coøn truyeän Cöu-ma-la-thaäp trong Cao taêng truyeän quyeån 2 vieát: “Luùc saép ra ñi, meï La-thaäp noùi vôùi oâng: Giaùo phaùp phöông ñaúng saâu xa caàn phaûi xieån döông ôû phöông Ñoâng, taïi mieàn Chaán Ñaùn, chæ caäy vaøo naêng löïc cuûa con; nhöng ñoái vôùi baûn

thaân con thì khoâng coù lôïi, bieát laøm sao ñaây?' La-thaäp noùi: Caùi ñaïo cuûa baäc ñaïi só laø lôïi ngöôøi queân mình. Neáu giaùo phaùp ñöôïc löu truyeàn, taåy röûa ñöôïc thoùi tuïc, khieán cho traêm hoï giaùc ngoä, thì duø baûn thaân con gaëp phaûi nöôùc soâi, löûa boûng, gian khoå caùch maáy cuõng khoâng aân haän gì!"

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Chö Taêng töø Taây Vöïc ñeán Trung Hoa trong giai ñoaïn ñaàu goàm coù: Ñaøm-ma-nan-ñeà Tam Taïng, Thích Baït- nhaät-la Boà-ñeà, Thích Trí Tueä, Thích Trí Nghieâm. 2. Cao Taêng Trung Hoa sang Taây Truùc caàu phaùp Phaùp sö Nghóa Tònh ñôøi Ñöôøng vieát Ñaïi ñöôøng taây vöïc caàu phaùp cao taêng truyeän, 2 quyeån, chuyeân ghi cheùp veà caùc Ñaïi sö ñôøi Ñöôøng sang Taây Vöïc caàu phaùp goàm coù 56 ngöôøi, chæ coù baäc kieät xuaát nhö Huyeàn Traùng ñaïi sö thì laïi khoâng coù teân trong boä truyeän aáy. Trong Cao taêng truyeän quyeån 2, chuyeän Phaùp Hieån vieát: "Vaøo naêm Long An thöù 3 ñôøi Taán, cuøng vôùi ñoàng hoïc laø Tueä Caûnh, Ñaïo Chænh, Tueä ÖÙng, Tueä Ngaãu v.v..., phaùt xuaát töø Tröôøng An, ñi veà phía Taây qua vuøng sa maïc, treân ñaàu khoâng coù chim bay, döôùi ñaát khoâng coù thuù chaïy, nhìn boán phía meânh moâng, khoâng theå ñoaùn ñöôïc phöông höôùng, chæ bieát nhìn maët trôøi ñeå ñònh höôùng Ñoâng Taây, xem xöông ngöôøi ñeå doø ñöôøng ñi. Coù raát nhieàu gioù noùng vaø aùc quæ, heã gaëp phaûi laø maát maïng. Hieån phoù thaùc cho soá maïng, xoâng pha nôi nguy hieåm. Ñi moät luùc thì ñeán Thoâng Lónh, treân ñænh nuùi vaøo muøa Ñoâng vaø Haï ñeàu coù tuyeát phuû, laïi coù roàng döõ nhaû ra khí ñoäc, gioù tung caùt buïi, ñöôøng nuùi nguy hieåm, vaùch nuùi cao nghìn thöôùc, ngaøy tröôùc coù ngöôøi ñuïc ñaù ñeå môû ñöôøng, baét thang daây beân veä ñöôøng, vöôït qua hôn 700 choã nhö vaäy, cöù naém vaøo daây treo ñeå vöôït qua soâng hôn möôøi nôi, ñeàu laø nhöõng nôi maø xöa kia Tröông Khieân, Cam Phuï ñôøi nhaø Haùn chöa ñeán."

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ñoàng quyeån, chuyeän Ñaøm Voâ Kieät vieát: "Leân Thoâng Lónh, vöôït nuùi tuyeát, chöôùng khí nghìn truøng, baêng ñoùng vaïn daëm, ôû döôùi coù soâng lôùn, nöôùc chaûy nhanh nhö teân baén, ôû giöõa hai söôøn nuùi Ñoâng Taây, vin vaøo caàu daây maø ñi, möôøi ngöôøi qua ñöôïc moät, khi qua ñeán bôø kia roài, ñoát ñuoác giô cao ñeå laøm tieâu xí, ngöôøi sau thaáy aùnh ñuoác, bieát laø ngöôøi tröôùc ñaõ qua ñöôïc thì môùi ñi tieáp. Neáu laâu maø khoâng thaáy aùnh ñuoác, thì bieát laø bò gioù döõ thoåi, ngöôøi tröôùc ñaõ rôi xuoáng soâng. Ñi ñöôïc ba ngaøy thì qua khoûi ñaïi tuyeát sôn, vaùch nuùi döïng ñöùng nhö böùc töôøng, khoâng coù choã ñeå ñaët chaân. Vaùch ñaù ñeàu coù nhöõng loã coïc cuõ, choã choã ñoái nhau, moãi ngöôøi caàm boán coïc, ngöôøi tröôùc ñöa ra, ngöôøi sau naém laáy, tay caàm vaøo coïc, nöông töïa vaøo nhau, heát ngaøy môùi qua khoûi, luùc ñeán choã ñaát baèng ñôïi nhau ñeå kieåm ñieåm laïi, thì môùi bieát baïn cuøng ñi maát heát 12 ngöôøi... Theá roài tieáp tuïc ñi veà Trung Thieân Truùc, ñöôøng saù vaéng tanh, chæ mang theo ñöôøng pheøn laøm löông thöïc, baïn beø coøn ñöôïc 13 ngöôøi, nhöng ñi tieáp thì heát taùm ngöôøi nöõa boû maïng, chæ coøn laïi naêm ngöôøi." Ñi veà Taây caàu phaùp hôn 50 ngöôøi,

trong ñoù coù hôn möôøi ngöôøi khoâng neâu teân, soá ñoâng thì khoâng coù thaønh tích ñeå thuaät laïi, chæ coù hai sö Trang (Huyeàn Traùng) vaø Tònh (Nghóa Tònh) cuõng ñuû laøm raïng rôõ nghìn ñôøi. Soá löôïng Kinh ñieån ñöôïc mang veà Trung Quoác ñöôïc lieät keâ nhö sau:

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

- Chaâu Só Haønh ñöôïc baûn chính baèng tieáng Phaïn 90 chöông, sai ñeä töû laø Baát Nhö Ñaøn (Trung Quoác goïi laø Phaùp Nhieâu) mang veà Laïc Döông [Cao taêng truyeän, q. 4]. - Phaùp Hoä coù caùc baûn: Chaùnh phaùp hoa, Quang taùn v.v... goàm 165 boä [Cao taêng truyeän, q. 1]. - Chi Phaùp Lónh: Sa-moân Chi Phaùp Lónh ñöôïc phaàn ñaàu cuûa Kinh Hoa nghieâm taïi Vu Ñieàn laø 36.000 keä [Cao taêng truyeän, q. 2, Phaät-ñaø-baït-ñaø-la]. - Lónh Coâng töø Taây Vöïc veà ñöôïc Kinh Phöông ñaúng môùi hôn 200 boä [Cao taêng truyeän q.6, Taêng Trieäu]. - Phaùp Hieån ñeán Trung Thieân Truùc ñöôïc Ma-ha-taêng- kyø luaät, Taùt-baø-ña luaät sao, Taïp A-tì-ñaøm taâm dieân kinh, Phöông ñaúng Neâ-hoaøn kinh v.v... Ñeán nöôùc Sö Töû... laïi ñöôïc Di-sa-taéc luaät, Tröôøng vaø Taïp A-haøm, vaø Taïp taïng (nhöõng thöù taïi ñaát Haùn khoâng coù) [Cao taêng truyeän, q. 3]. - Trí Maõnh, veà sau ñeán nöôùc Hoa Thò, ñöôïc moät boä Ñaïi Neâ-hoaøn baèng tieáng Phaïn, ñöôïc Taêng-kyø luaät 1 boä vaø caùc baûn kinh baèng tieáng Phaïn khaùc [Cao taêng truyeän, q. 3]. - Ñaïo Thaùi khi ñeán phía Taây Thoâng Lónh, ñöôïc kinh baèng tieáng Hoà hôn 10 vaïn keä [Xuaát tam taïng kyù taäp, q. 10, Tì-baø-sa kinh töï]. - Hueä Sinh ñi veà Taây Vöïc laáy kinh, ñöôïc 170 boä [Laïc döông giaø-lam kyù, q. 5].

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Baûo Tieâm ngöôøi nöôùc Teà cuøng vôùi Ñaïo Thuùy, Taêng Ñaøm... 10 ngöôøi ñi Taây Vöïc laáy kinh ñöôïc 260 boä baèng tieáng Phaïn [Tuïc cao taêng truyeän, q. 2, Xaø-na-quaät-ña]. - Huyeàn Traùng laáy ñöôïc 520 hoäp, 657 boä [Ñaïi Töø AÂn Töï tam taïng phaùp sö truyeän, q. 6]. - Nghóa Tònh laáy ñöôïc kinh luaät luaän gaàn 400 boä, goàm 500.000 baøi tuïng [Toáng cao taêng truyeän, q.1] - Baát Khoâng tìm nhöõng gì coøn thieáu vaø caùc kinh luaän, ñöôïc hôn 500 boä [Cao taêng truyeän, q. 1]. Hieän taïi Ñaïi taïng kinh Haùn dòch döôøng nhö bao goàm Thaùnh ñieån cuûa taát caû caùc boä phaùi taïi AÁn Ñoä, thaønh ra moät kho baùu Phaät ñieån hoaøn bò nhaát theá giôùi, neáu so saùnh vôùi taïng Pāli – chæ chuyeân moân taäp hôïp moät boä phaùi laøm chính – thì söï bao la meânh moâng cuûa noù khaùc raát xa. Vì vaäy, Trung Quoác thaønh ra trung taâm Phaät giaùo theá giôùi keá sau AÁn Ñoä, coù theå xem ñaây laø moät trong nhöõng nguyeân nhaân troïng yeáu. Hoïc giaû Löông Khaûi Sieâu chia thaønh 3 thôøi kyø: 1) Thôøi kyø ngöôøi ngoaïi quoác laøm chuû phieân dòch, laáy An Theá Cao, Chi-laâu-ca-saám laøm ñaïi bieåu. 2) Thôøi kyø ngöôøi ngoaïi quoác vaø ngöôøi Trung Quoác hôïp taùc cuøng dòch, laáy Cöu-ma-la-thaäp, Giaùc Hieàn, Chaân Ñeá laøm ñaïi bieåu.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

3) Thôøi kyø ngöôøi trong nöôùc laøm chuû phieân dòch, laáy Huyeàn Traùng, Nghóa Tònh laøm ñaïi bieåu. Toáng cao taêng truyeän quyeån nhaát vieát: “Töø ñôøi Haùn ñeán ñôøi nhaø Löu Toáng, nhöõng dòch giaû raát nhieàu, ñeán thôøi Taán, Nguïy, chæ coù ngöôøi Taây Truùc ñeán goïi caây ni- caâu, keû tham döï phieân dòch ôû phöông naøy, nhaân vò Taêng Taây Truùc chæ caây döông lieãu, baáy giôø môùi hieåu roõ yù cuûa lôøi noùi. Veà sau, Taêng phöông Ñoâng qua AÁn Ñoä môùi bieát ni-caâu chính laø caây lieãu cuûa Ñoâng Haï, nhöõng phöông ngoân (ngoân ngöõ ñòa phöông) nhaát thôøi lieàn thaáu roõ. Neáu thaønh phaàn phieân dòch chæ coù ngöôøi phöông Ñoâng hoaëc ngöôøi phöông Taây thì chöa phaûi laø ñieàu hoaøn thieän. Chö Taêng ôû phöông Ñoâng ñeán phöông Taây hoïc heát saùch tieáng Phaïn, hieåu roõ yù cuûa Phaät, baáy giôø môùi ñöôïc xem laø hoaøn thieän. Nhöõng dòch giaû töø ñôøi Toáng (Löu Toáng), Teà trôû ñi, khoâng ngöøng sang trôøi Taây roài trôû veà. Neáu ñaõ vaøo ñöôïc nôi aáy, thaáy roõ phong tuïc, thì nghe môùi chính xaùc. Phaùp sö Huyeàn Traùng vaø Nghóa Tònh ñaõ ñaït ñöôïc söï thaät, neân hai ngöôøi thoâng ñaït caû hai nôi, cuõng nhö ngöôøi thaáy ñöôïc daáu aán ngoïc tæ thì môùi tin ñoù laø vaên thö cuûa thieân töû vaäy” (chuyeän Nghóa Tònh). Coù nhieàu ngöôøi sang Taây Vöïc ôû laïi nhieàu naêm nhö: Ngoä Khoâng 40 naêm, Trí Maõnh 37 naêm, Nghóa Tònh 25 naêm, Hueä Sinh, Toáng Vaân 19 naêm, Tueä Nhaät 19 naêm, Huyeàn Traùng 17 naêm, Ñaïi Thöøa Ñaêng 12 naêm trôû leân, Huyeàn Chieáu laàn thöù nhaát 11 naêm, laàn thöù 2 khoâng trôû veà,

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trí Nghieâm laàn thöù nhaát 10 naêm, laàn thöù hai khoâng trôû veà, Tueä Luaân 10 naêm trôû leân, Ñaïi Taân 10 naêm, Baát Khoâng 9 naêm, Trí Hoaèng 8 naêm, Baûo Tieâm 7 naêm, … Tuy nhieân nhöõng kinh ñieån maø Huyeàn Traùng, Nghóa Tònh v.v… phieân dòch khoâng nhaát ñònh tinh maät hôn so vôùi kinh ñieån maø Cöu-ma-la-thaäp vaø Chaân Ñeá phieân dòch, nhöng veà maët tìm kieám baûn kinh hoaøn chænh vaø duïng ngöõ chính xaùc thì quaû thöïc laø moät söï coáng hieán voâ cuøng ñoäc ñaùo.

3. Quaân vöông yeåm trôï [38] Phaùp sö Ñaïo An ñôøi Taán khi chaïy loaïn do hoï Thaïch gaây ra, höôùng daãn moân ñoà tò naïn ñeán Taân Daõ, töøng noùi vôùi ñeä töû veà phöông saùch truyeàn giaùo cuûa mình nhö sau: “[39] Ngaøy nay gaëp thôøi tao loaïn, neáu khoâng döïa vaøo vua chuùa thì söï hoaèng phaùp khoù thaønh töïu. Vaû laïi, söù meänh giaùo hoùa quaàn sinh caàn phaûi ñöôïc môû mang roäng raõi” [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 15]. [40] Trong Cao taêng truyeän quyeån 3, Taùn Ninh luaän raèng: “Dòch Kinh laø caùi goác cuûa Phaät giaùo, goác coù thieát laäp thì ñaïo môùi phaùt sinh.” Ñieàu ñoù chöùng toû coâng taùc dòch kinh ñöôïc xem troïng ñeán döôøng naøo! Ba boä Cao taêng truyeän vaøo ñôøi Löông, Tuïc vaø Toáng ñeàu ñaët Thieân dòch kinh haøng ñaàu. Ñoù cuõng laø bieåu hieän cuï theå coâng taùc dòch Kinh raát ñöôïc toân troïng.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Coù theå noùi quan ñieåm dòch kinh cuûa Ñaïo An coù aûnh höôûng raát lôùn. Do ñoù, toâi cho raèng "söï baûo trôï cuûa vua chuùa" laø moät trong nhöõng nhaân toá chuû yeáu xuùc tieán söï nghieäp phieân dòch Kinh Phaät sang chöõ Haùn thaønh töïu. 3.1. Thieát laäp dòch tröôøng, öu ñaõi Phaùp sö dòch kinh [41] Söï hoä phaùp nhieät thaønh cuûa vua Dieâu Höng: Chuyeän Phaät-ñaø-baït-ñaø-la trong Cao Taêng Truyeän quyeån 2 noùi: "Caùc nöôùc Taây Vöïc khaâm phuïc söï thaàn tuaán cuûa La-thaäp, ai naáy ñeàu suøng kính, ngöôõng moä. Moãi khi ñeán giôø thuyeát giaûng, caùc vua quyø moïp beân caïnh toøa cao ñeå cho La-thaäp ñaïp leân ñaàu goái maø böôùc leân phaùp toøa." Phong khí naøy sau ñoù truyeàn sang Trung Quoác cuõng thònh haønh nhö theá, khoâng suy giaûm. Chaúng haïn nhö "Vua Taàn laø Dieâu Höng, chuyeân taâm höôùng veà Phaät phaùp, cuùng döôøng hôn 3000 vò Taêng vaø nhöõng ngöôøi lui tôùi cung khuyeát ñeå tu taäp." - Löông Voõ Ñeá öu ñaõi Taêng-giaø-baø-la: Tuïc cao taêng truyeän quyeån 1 vieát: "Thieân töû leã kính troïng haäu, röôùc veà laøm vò Taêng ñaëc bieät, nhöõng nhu yeáu do nhaø nöôùc cung caáp, taêng tuïc ñeàu xem troïng." - [42] Tuøy Vaên Ñeá leã kính Na-lieân-ñeà-leâ-da-xaù: "Nhaø vua kính leã thaêm hoûi aân caàn, cung phuïng moïi thöù ñaày ñuû." [Tuïc cao taêng truyeän quyeån 2].

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Tuøy Döông Ñeá leã kính Ñaït-ma-caáp-ña: "Cuùng döôøng 4 thöù nhu yeáu thöôøng xuyeân, ñeàu ñaën." [Tuïc cao taêng truyeän, quyeån 2]. - Ñöôøng Thaùi Toâng leã kính Ba-phaûû: "Coâng quyõ cung caáp 4 söï ñaày ñuû" [Tuïc cao taêng truyeän, quyeån 3]. - Ñöôøng Thaùi Toâng leã kính Huyeàn Traùng: Vua baïch vôùi phaùp sö: "Töø khi phaùp sö veà nöôùc, traãm ñaõ kieán taïo chuøa Hoaèng Phuùc, tuy nôi aáy nhoû heïp, nhöng Thieàn vieän vaéng veû, coù theå laøm nôi phieân dòch, nhöõng nhu caàu vaø ngöôøi giuùp vieäc caàn thöù gì xin trao ñoåi vôùi Huyeàn Linh, oâng seõ cung caáp chu ñaùo." [Tuïc cao taêng truyeän, quyeån 4]. - Voõ Taéc Thieân öu ñaõi Ñòa-baø-ha-la: "Moãi laàn ñem daâng kinh vöøa dòch xong, ñeàu ñöôïc ban thöôûng troïng haäu" [Toáng cao taêng truyeän quyeån 2]. - Vua Ñöùc Toâng nhaø Ñöôøng öu ñaõi Thích Trí Tueä: "Ngaøy moàng 8 thaùng 6 naêm Trinh Nguyeân thöù 8, vua muoán ñeà teân kinh, ra leänh cho Höõu Nhai coâng ñöùc söù Vöông Hy Thieân, cuøng vôùi Höõu Thaàn saùch quaân ñaïi töôùng quaân Vöông Maïnh Thieäp, Phieâu Kî ñaïi töôùng quaân Maõ Höõu Laân ñem kinh tieáng Phaïn vaøo trong cung, nam nöõ xeáp haøng teà chænh, xe coä xeáp thaønh töøng ñoâi, aâm nhaïc ñöôïc cöû leân, ñeå röôùc kinh ñöa vaøo chuøa Taây Minh. Ngay trong ngaøy aáy, vua ban thöôûng 1000 quan tieàn, 30 hoäp traø, moät hoäp höông lôùn, ñeå ñaïi sö cuùng döôøng thaân höõu" [Toáng cao taêng truyeän, quyeån 2].

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

3.2. Cung thænh chö Taêng ñi caàu phaùp [43] Trong lòch söû Phaät giaùo Trung Quoác, vieäc quaân vöông leã thænh Taêng baûo khoâng phaûi laø ít. Trong ñoù, coá söï veà vua Phuø Kieân thôøi Tieàn Taàn vaø phaùp sö Ñaïo An raát ñöôïc haäu theá ca ngôïi: "Phuø Kieân nghe danh tieáng phaùp sö Ñaïo An, thöôøng noùi: 'Taïi Töông

Döông coù Thích Ñaïo An voán laø moät phaùp khí noåi danh, ta muoán thu phuïc oâng, ñem veà giuùp ta.' Theá roài, Phuø Kieân coâng phaù thaønh Töông Döông, An cuøng vôùi Chaâu laàn löôït ñeàu bò thu phuïc... Kieân khoe vôùi quan Boäc Xaï Quyeàn Döïc: 'Traãm duøng 100. 000 binh só ñeå ñaùnh Töông Döông, nhöng chæ ñöôïc moät ngöôøi röôõi'. Döïc hoûi: 'Ai vaäy?' Kieân ñaùp: "An coâng laø moät ngöôøi vaø Taäp Taïc Xæ laø nöûa ngöôøi'" [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 15, Ñaïo An phaùp sö truyeän]. - Nam Trieàu Toáng Vaên Ñeá: "Luùc baáy giôø caùc Sa- moân danh ñöùc nhö Tueä Quaùn, Tueä Thoâng muoán xieån döông chaùnh phaùp, neân vaøo thaùng 9 naêm Nguyeân Gia thöù nhaát, tröïc tieáp thænh caàu Vaên Ñeá, cung nghinh Baït-ma. Vaên Ñeá lieàn ra leänh Thöù söû Giao Chaâu phaûi duøng thuyeàn ñöa Baït-ma ñeán, ñoàng thôøi Tueä Quaùn laïi sai caùc sa-moân Phaùp Tröôøng, Ñaïo Xung, Ñaïo Tuaán v.v..., ñeán ñoù cung thænh vaø vieát thö rieâng cho Baït-ma vaø Xaø-baø Vöông Baø- ña-giaø, hy voïng hoï ñeán ñaát Toáng ñeå giuùp vieäc hoaèng phaùp [Cao taêng truyeän quyeån 3, chuyeän Caàu-na-baït-ma].

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Nam Trieàu Löông Voõ Ñeá: [45] Löông Voõ hoaøng ñeá buûa ñöùc khaép boán phöông, xöông minh Tam baûo, vaøo naêm Ñaïi Ñoàng, truyeàn leänh cho Tröïc Haäu, Tröông Phieám v.v... tieãn ñöa söù thaàn Phuø Nam veà nöôùc, ñoàng thôøi môøi caùc danh ñöùc tinh thoâng tam taïng vaø tìm toøi caùc Kinh Luaän Ñaïi thöøa... Nöôùc aáy ñaõ sai Chaân Ñeá ñem Kinh Luaän ñeán, ñaùp öùng lôøi thænh caàu cuûa vua [Tuïc cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Chaân Ñeá]. - Voõ Taéc Thieân: Thieân Haäu moät loøng xieån döông Phaät phaùp, kính troïng Ñaïi thöøa, thaáy caùc hoäi trong Kinh Hoa Nghieâm cuõ chöa ñaày ñuû, nghe noùi nöôùc Vu Ñieàn coù baûn tieáng Phaïn cuûa boä Kinh aáy, beøn sai söù ñeán ñoù tìm kieám vaø môøi ñöôïc dòch giaû Thaät-xoa cuøng mang Kinh veà trieàu khuyeát. [Khai Nguyeân Luïc quyeån 9, chuyeän Thaät- xoa-nan-ñaø].

3.3. Thaân haønh buùt thoï (vieát cheùp) Caùc baäc quaân vöông thaân haønh ñeán dòch tröôøng vieát cheùp kinh vaên laø bieåu hieän söï toân troïng toät ñoä söï nghieäp dòch kinh, ñoái vôùi phong khí dòch Kinh taïi dòch tröôøng, thì vieäc laøm aáy coù coâng hieäu ñoäng vieân raát lôùn. Tuy nhieân, phaàn lôùn caùc quaân vöông thaân haønh ñeán buùt thoï chæ laø thöïc hieän nghi thöùc khai maïc, nhaèm baøy toû cho moïi ngöôøi bieát ñoù laø moät coâng vieäc troïng ñaïi. Neáu vò naøo thaønh taâm thieän chí taùn trôï vieäc dòch Kinh thì seõ khoâng bò daân chuùng dò nghò.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

- Tröôøng hôïp Löông Voõ Ñeá: Ngaøy baét ñaàu dòch Kinh, Voõ Ñeá thaân haønh ñeán phaùp toøa, ñieän Dieân Thoï, vieát ñoaïn vaên aáy, roài trao cho dòch giaû, coâng vieäc tieáp tuïc nhö theá cho ñeán heát boä Kinh. [Tuïc cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Taêng-giaø-baø-la]. - Tuyeân Voõ Ñeá Baéc Nguïy: Luùc ñaàu Löu-chi phuïng saéc phieân dòch kinh Thaäp Ñòa, Tuyeân Voõ Hoaøng Ñeá ra leänh Ñaïi sö giôùi haïn phaàn Kinh phaûi dòch trong moät naøy, roài vua thaân haønh ñeán cheùp ñoaïn

Kinh aáy, giao cho Sa- moân Taêng Bieän v.v..., coâng vieäc tieáp tuïc nhö theá cho ñeán heát boä kinh. [Tuïc cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Boà-ñeà- löu-chi]. - Hieáu Voõ Ñeá Baéc Nguïy: Vua truyeàn leänh cho Tam Taïng ñeán ñieän Hieån Döông, böôùc leân phaùp toøa, môû hoäp laáy kinh ra, roài töï phieân dòch, lôøi yù thoâng suoát, Hoaøng thöôïng toân troïng Kinh phaùp, caàm buùt môû ñaàu, haï buùt thaønh caâu, vaên nghóa roõ raøng, yeáu chæ bao haøm bí maät cuûa caùc thö tòch, lyù thuù aån chöùa maàu nhieäm cuûa caùc kinh ñieån [Thích Ñaøm Ninh, Thaâm maät giaûi thoaùt kinh töï]. - Voõ Taéc Thieân: Thieân haäu thaân haønh ñeán phaùp toøa, môû Kinh vaên ra, tröôùc heát caàm buùt ñeà teân caùc phaåm [Khai nguyeân luïc quyeån 9, chuyeän Thaät-xoa-nan-ñaø]. - Ñöôøng Trung Toâng: Vua ngöï ñeán phaùp dieân (töùc phaùp toøa), töï tay caàm buùt vieát [Toáng cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Nghóa Tònh].

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

3.4. Vieát lôøi töïa, ñöa vaøo Ñaïi taïng Tröôùc hoaëc sau moãi boä saùch thöôøng theâm moät baøi töïa hay baït, ñoù laø quy cuû xa xöa cuûa Trung Quoác, moät laø phaùt xuaát töø tay cuûa soaïn giaû, hai laø soaïn giaû thænh caàu moät nhaân vaät coù tieáng taêm naøo ñoù vieát, ñeå laøm taêng theâm giaù trò cuûa taùc phaåm. Laïi coøn coù söï ghi nhaän cuûa ngöôøi sau, baát luaän theá naøo, thì "töïa, baït" vaãn laø moät boä phaän troïng yeáu cuûa moät boä saùch. Khi Phaät ñieån truyeàn vaøo Trung Quoác, nhaäp gia tuøy tuïc, cuõng khoâng theå thay ñoåi taäp quaùn aáy, do ñoù, sau khi moät boä kinh ñöôïc phieân dòch hoaøn thaønh, thì hoaëc vò chuû trì phieân dòch hay vò cao taêng hieäu chính baûn dòch vieát moät baøi töïa ñaët ôû ñaàu quyeån saùch; hoaëc soaïn moät thieân ghi nhaän tieán trình dòch kinh ñaët ôû cuoái saùch. Noäi dung nhaèm giôùi thieäu yù nghóa boä kinh aáy, hay thuyeát minh quaù trình phieân dòch boä kinh laø chuû yeáu.

[51] 4. Nhaân toá gaây trôû ngaïi Do caùc toâng phaùi baát ñoàng, [58] Xöa nay baát cöù toân giaùo hay hoïc phaùi naøo, sau khi ngöôøi saùng laäp qua ñôøi, thì do söï khaùc bieät veà thôøi ñaïi vaø ñòa lyù, chuû thuyeát cuûa vò saùng toå cuõng dieãn bieán thay ñoåi khoâng ngöøng, chaúng haïn nhö trong Thieân hieån hoïc cuûa Haøn Phi Töû, noùi: "Sau khi Khoång Töû töø traàn, Nho giaùo chia laøm 8 phaùi: phaùi Töû Tröông, phaùi Töû Tö, phaùi Nhan Thò, phaùi Maïnh Thò, phaùi Taát Ñieâu Thò, phaùi

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Troïng Löông Thò, phaùi Toân Thò, phaùi Nhaïc Chính Thò... Tuy quan ñieåm naøy ngöôøi ñôøi sau khoâng hoaøn toaøn chaáp nhaän, nhöng Nho hoïc chia thaønh hai phaùi lôùn laø Maïnh Kha vaø Tuaân Khanh thì moïi ngöôøi ñeàu coâng nhaän. Gia Toâ giaùo ôû phöông Taây cuõng nhö vaäy, ñaïi khaùi thì coù hai phaùi lôùn laø Thieân Chuùa giaùo vaø Cô Ñoác giaùo, sau ñoù laïi chia ra voâ soá phaùi nhoû. Coøn Phaät giaùo AÁn Ñoä, sau khi Ñöùc Thích-ca Maâu-ni nhaäp dieät, thì Phaät giaùo bò phaân hoùa thaønh 3 giai ñoaïn: Thôøi kyø Phaät giaùo nguyeân thuûy, thôøi kyø Phaät giaùo boä phaùi, thôøi kyø Phaät giaùo Ñaïi thöøa. Treân cô baûn thì caùc phaùi

ñeàu döïa vaøo Thaùnh giaùo cuûa Phaät-ñaø, nhöng tö töôûng giöõa phaùi naøy vôùi phaùi khaùc thì coù nhöõng trình ñoä sai bieät. Trong taùc phaåm AÁn Ñoä boä phaùi Phaät giaùo tö töôûng quan cuûa phaùp sö Dieãn Boài, coù neâu nhaän xeùt ñoái vôùi caùc boä phaùi nhö sau: "Hoïc giaû Phaät giaùo, do tö töôûng baát ñoàng, tuy chia ra nhieàu boä phaùi, nhöng khoâng coù chuû thuyeát cuûa moät boä phaùi naøo laø khoâng phaûi Phaät phaùp, khoâng coù ai ly khai caên baûn Phaät phaùp ñeå laäp thaønh moät toâng phaùi rieâng... Ngöôøi tu hoïc Phaät phaùp, döïa vaøo caên tính, coù theå tu hoïc baát cöù hoïc phaùi naøo, nhöng nhaát thieát khoâng neân ñeà cao toân phaùi mình maø baøi xích toân phaùi khaùc." Quan ñieåm cuûa phaùp sö Dieãn Boài raát lyù töôûng, nhöng söï thöïc giöõa caùc toâng phaùi Phaät giaùo ñeàu coù ít nhieàu tranh luaän, thaäm chí coù luùc gaây aûnh höôûng xaáu ñeán söï löu thoâng cuûa Kinh ñieån, nhö tröôøng hôïp:

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Chaâu Só Haønh: Sau khi ñeán Vu Ñieàn, cheùp ñöôïc Phaïm thö chaùnh phaåm, Hoà baûn 90 chöông, hôn 600.000 chöõ, sai ñeä töû laø Baát Nhö Ñaøn, tieáng Taán goïi laø Phaùp Nhieâu, goàm khoaûng 10 ngöôøi, ñöa baûn Kinh aáy veà Laïc Döông. Nhöng khi chöa khôûi haønh, hoïc chuùng Tieåu thöøa taïi Vu Ñieàn ñem vieäc aáy taâu leân vua: "Sa-moân ñaát Haùn muoán duøng saùch cuûa Baø-la-moân laøm [59] roái loaïn chaùnh phaùp. Beä haï laø vò chuùa teå ñaát naøy, neáu khoâng caám chæ hoï seõ laøm hoûng Ñaïi phaùp, khieán cho ñaát Haùn muø ñieác, ñoù laø loãi cuûa Beä haï." Vua nghe taâu lieàn khoâng cho mang Kinh ñi. Só Haønh phaãn uaát, xin ñoát Kinh ñeå xem chöùng nghieäm. Vua muoán thí nghieäm, beøn cho chaát cuûi tröôùc saân cung ñieän, chuaån bịđñốt Kinh. Sĩ Haønh ñeán beân giaøn hoûa phaùt lôøi theà: "Neáu Ñaïo phaùp caàn phaûi löu haønh ñaát Haùn, thì Kinh seõ khoâng chaùy. Neáu nhö khoâng öùng nghieäm thì tính maïng naøy coi nhö boû ñi!" Noùi xong, neùm Kinh vaøo giaøn hoûa, löûa lieàn taét nguùm, khoâng toån thöông moät chöõ, hoäp ñöïng Kinh vaãn y nguyeân. Ñaïi chuùng kinh haõi, thaùn phuïc khen ngôïi söï maàu nhieäm. Do ñoù oâng ñöôïc pheùp ñöa kinh ñeán Traàn Löu" [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 13, chuyeän Chaâu Só Haønh]. Ñaøm-voâ-saám: OÂng beøn mang kinh Ñaïi Nieát-baøn goàm 12 quyeån, cuøng Boà-taùt giôùi kinh, Boà-taùt giôùi baûn, ñi ñeán Quy Tö; nhöng ôû Quy Tö Taêng chuùng phaàn lôùn hoïc Tieåu thöøa, khoâng tin kinh Nieát-baøn, do ñoù, oâng phaûi mang ñeán Coâ Taøng [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 14, chuyeän Ñaøm- voâ-saám].

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Phaät-ñaø-baït-ñaø-la: Trung Quoác goïi laø Giaùc Hieàn, theo lôøi môøi cuûa Trí Nghieâm, ñeán Tröôøng An vaøo thôøi Dieâu Taàn, luùc baáy giôø Cöu-ma-la-thaäp laø nhaân vaät laõnh ñaïo trong giôùi dòch Kinh taïi Tröôøng An, vieäc Phaät-ñaø-baït-ñaø-la ñeán ñaây, La-thaäp raát hoan ngheânh. Cao taêng truyeän quyeån 2 noùi: "La-thaäp raát hoan hyû, cuøng baøn luaän chaùnh phaùp, phaùt hieän nhieàu ñieàu huyeàn nhieäm, ñeàu raát boå ích... Moãi khi La-thaäp coù nghi ngôø yù nghóa gì thì ñeán baøn baïc cuøng ñaïi sö ñeå quyeát ñònh." Nhöng cuoái cuøng, ñaïi sö bò caùc

cao ñoà cuûa La-thaäp laø Taêng Löôïc, Ñaïo Haèng truïc xuaát, may maén laø oâng ñöôïc ñaïi sö Tueä Vieãn ôû Loâ Sôn ñoùn veà Giang Nam. [61] Trong baøi vieát Giaùo lyù Phaät giaùo phaùt trieån taïi Trung Quoác, hoïc giaû Löông Khaûi Sieâu nhaän ñònh: “Cöu- ma-la-thaäp laø ñích truyeàn veà Khoâng Toâng cuûa Long Thoï, coøn Giaùc Hieàn laø ngöôøi soá moät giôùi thieäu veà Höõu Toâng cuûa Theá Thaân khi truyeàn vaøo Trung Quoác.” Ñieàu naøy thuyeát minh veà söï tranh luaän giöõa hai ngaøi La-thaäp vaø Giaùc Hieàn, nguyeân nhaân do söï ñoái laäp giöõa hai toâng Khoâng vaø Höõu. La-thaäp khoan hoøa bao dung, khoâng coù yù taån xuaát Giaùc Hieàn, nhöng moân haï khoâng coù ñoä löôïng nhö oâng, neân möôïn moät caùi côù nhoû ñeå truïc xuaát Giaùc Hieàn ra khoûi Tröôøng An.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

5. Duyeân caùch söï nghieäp dòch kinh qua caùc thôøi ñaïi

Trong baøi vieát Phaät giaùo dòch Kinh cheá ñoä khaûo, Nguõ
Laõo Cöïu Löõ chia laøm 4 thôøi kyø:
1. Thôøi ñaïi Nguyeân Thæ, töø khi Phaät giaùo truyeàn vaøo
Trung Quoác, traûi qua Haäu Haùn, Tam Quoác cho ñeán Taây Taán.
2. Töø Taây Taán ñeán Ñoâng Taán qua giai ñoaïn ñaàu cuûa
La-thaäp.
3. Töø cuoái ñôøi La-thaäp, qua Chaân Ñeá ñeán thôøi Huyeàn
Traùng.
4. Thôøi ñaïi suy vi (ñaïi khaùi, chæ ñôøi Toáng trôû veà sau).
Trong saùch Phaät giaùo Kinh ñieån toång luaän, Tieåu Daõ
Huyeàn Dieäu caên cöù vaøo muïc luïc kinh Phaät taïi Trung Quoác chia laøm 4 thôøi kyø:
1. Thôøi ñaïi coå dòch: Bao quaùt Haäu Haùn, Nguïy, Ngoâ,
Taây Taán.
2. Giai ñoaïn ñaàu cuûa thôøi kyø cöïu dòch: Bao quaùt
Ñoâng Taán, Löu Toáng, Nam Teà.
3. Giai ñoaïn sau cuûa thôøi kyø cöïu dòch: bao quaùt
Löông, Traàn, Tuøy.
4. Thôøi ñaïi Taân dòch: bao quaùt Ñöôøng, Nguõ Ñaïi,
Trieäu Toáng, Nguyeân trôû veà sau.
Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

5.1. Töø Ñoâng Haùn ñeán Taây Taán [57] Ñoâng Haùn laø thôøi kyø ñaàu Phaät giaùo du nhaäp vaøo Trung Quoác. Vaøo naêm Vónh Bình thöù 10 trieàu vua Minh Ñeá ñôøi Ñoâng Haùn, nhaø vua cöû moät phaùi ñoaøn sang Taây Truùc caàu phaùp vaø ñem veà Kinh Töù thaäp nhò chöông, roài toå chöùc phieân dòch. Coâng vieäc phieân dòch boä kinh naøy do Ca- dieáp-ma-ñaèng ñaûm traùch. [71] Trong Tröôøng phoøng luïc quyeån 5, phaàn Chi Khieâm Luïc coù ghi nhaän moät quyeån Kinh Töù thaäp nhò chöông, roài chuù thích: “Laàn dòch thöù 2 cuøng vôùi baûn cuûa Ma-ñaèng coù sai

khaùc ñoâi chuùt, vaên nghóa chính xaùc, caâu vaên suoân seû.” Nhaân ñaây, ngöôøi sau cho raèng boä kinh Töù Thaäp Nhò Chöông hieän coøn laø baûn kinh do Chi Khieâm ñính chính chöù khoâng phaûi baûn dòch ñaàu tieân cuûa Ca-dieáp-ma-ñaèng ñôøi Ñoâng Haùn. Hoïc giaû Thang Duïng Ñoàng nhaát trí quan ñieåm naøy. 5.2. Töø Ñoâng Taán ñeán ñôøi Tuøy [76] Söï nghieäp dòch kinh trong thôøi kyø naøy giöõ moät ñòa vò troïng yeáu, keá thöøa ngöôøi tröôùc, höôùng daãn ngöôøi sau, trong lòch söû dòch Kinh cuûa Phaät giaùo Trung Quoác. Trong ñaây caùc ngaøi Thích Ñaïo An, Thích Tueä Vieãn, Cöu- ma-la-thaäp, Phaät-ñaø-baït-ñaø-la, Ñaøm-voâ-saám, Caàu-na-baït- ñaø-la, Chaân Ñeá laø nhöõng nhaân vaät quan yeáu vaø kieät xuaát. Söï dòch Kinh vaøo thôøi Phuø Taàn laáy Ñaïo An laøm trung taâm. Tuy oâng khoâng gioûi Phaïn vaên, cuõng khoâng coù

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

baûn dòch naøo ñeå laïi cho ñôøi, nhöng khoâng phaûi vì theá maø xem nheï ñòa vò cuûa oâng trong lòch söû dòch Kinh. Trong söï kieán thieát Phaät giaùo Trung Quoác, Ñaïo An coáng hieán raát nhieàu phöông dieän; chaúng haïn nhö nghieân cöùu Baùt-nhaõ, xaùc laäp quy giôùi v.v..., ñeàu coù aûnh höôûng raát saâu xa. a/ Bieân soaïn kinh luïc Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 5, ôû phaàn noùi veà vieäc chuù thích kinh, ghi cheùp luïc cuûa Ñaïo An, vieát raèng: “Caùc kinh ñieån ôû nöôùc naøy khoâng phaûi ñöôïc dòch moät luùc, töø naêm Quang Hoøa ñôøi vua Hieáu Linh cho ñeán nay laø naêm Khang Ninh thöù 2 ñôøi Taán, gaàn 200 naêm, heã gaëp baûn thieáu thì dòch thieáu, gaëp baûn ñaày ñuû thì dòch ñaày ñuû, chaúng phaûi moät ngöôøi, khoù maø chænh lyù cho hoaøn haûo, toâi soaïn thaønh moät quyeån luïc.” [77] Cuøng saùch aáy quyeån 15, chuyeän cuûa phaùp sö Ñaïo An noùi: “Töø Haùn ñeán Taán, kinh ñieån ñöôïc truyeàn baù khaù nhieàu, nhöng danh taùnh ngöôøi dòch khoâng ñöôïc ghi laïi, ngöôøi ñôøi sau tìm toøi, khoâng bieát thuoäc vaøo nieân ñaïi naøo. Ñaïo An lieàn toång taäp danh muïc, ghi roõ teân ngöôøi vaø thôøi ñaïi, chia phaåm muïc cuõ môùi, soaïn thaønh boä kinh luïc, khieán caùc kinh coù caên cöù, quaû thaät ñaây laø coâng lao cuûa oâng (Ñaïo An).” Boä kinh luïc naøy coù teân laø Toång lyù chuùng kinh muïc luïc goïi taét laø An luïc (boä kinh luïc cuûa Ñaïo An). Nguyeân baûn cuûa boä luïc naøy ngaøy nay khoâng coøn, nhöng Taêng Höïu ñaõ döïa vaøo ñoù maø soaïn Xuaát Tam Taïng Kyù Taäp, neân ta bieát phaàn naøo noäi dung cuûa noù. Ñaëc bieät boä luïc naøy coù ñeà xuaát

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

2 muïc laø: “Thaát dòch luïc” vaø “Nghi kinh luïc”. “Thaát dòch” nghóa laø baûn dòch ñöôïc truyeàn laïi ôû ñôøi maø khoâng bieát danh taùnh dòch giaû; coøn “nghi kinh” laø ghi roõ moät boä kinh naøo ñoù coù theå laø “nguïy kinh” (boä kinh giaû), ñeå ñoäc giaû khoûi laãn loän maét caù vôùi ngoïc trai. b/ Chuû trì dòch tröôøng Phaùp sö Ñaïo An ñeán Tröôøng An naêm Thaùi Nguyeân thöù tö (379) ñôøi vua Hieáu Voõ Ñeá thôøi Ñoâng Taán, cho ñeán ngaøy vieân tòch moàng 8 thaùng 2 naêm Thaùi Nguyeân thöù 10 (385), [79] trong khoaûng thôøi gian 6 naêm, chuû trì dòch tröôøng, tích cöïc tham gia coâng vieäc dòch Kinh. Luùc aáy taïi Tröôøng An ñaày ñuû hoaøn caûnh lyù töôûng

ñeå dòch Kinh, quan Thaùi thuù Voõ Uy kieâm Bí thö lang cuûa Phuø Kieân laø Trieäu Chính laøm ñaøn vieät, doác toaøn löïc yeåm trôï vieäc dòch kinh cuûa Ñaïo An, ñoàng thôøi goùp nhieàu yù kieán raát quyù baùu. [80] La-thaäp ñeán Tröôøng An naêm Hoaèng Thæ thöù 3 (401) ñôøi vua Dieâu Höng, treân ñöôøng ñeán Trung Hoa cöïc kyø gian nan, xem chuyeän cuûa oâng. Ñöông thôøi Ñaïo An vaø Trieäu Chính ñaõ ñaët neàn taûng cho coâng vieäc dòch kinh taïi Tröôøng An raát vöõng chaéc. Hôn nöõa, phaùp sö Ñaïo An ñaõ ñeå laïi moät ñoäi nguõ nhaân taøi trôï dòch ñöôïc huaán luyeän raát thuaàn thuïc nhö Phaùp Hoøa, Tueä Thöôøng, Truùc Phaät Nieäm, Taêng Löôïc, Taêng Ñaïo, Taêng Dueä, Ñaøm Caûnh v.v... Sau ñoù hoï ñeàu tham gia vaøo dòch tröôøng cuûa La-thaäp, keát hôïp thaønh moät taäp ñoaøn dòch kinh öu vieät. Theá neân trong Haùn

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Nguïy löôõng Taán nam baéc trieàu Phaät giaùo söû chöông 10, Thang Duïng Ñoàng vieát: “Phaùp hoäi thôøi La-thaäp raát thònh haønh, coøn ñaéc löïc hôn caû thôøi Ñaïo An.” * Saùng laäp dòch tröôøng quan phöông: Tröôùc thôøi La- thaäp, söï dòch kinh taïi Trung Quoác chuû yeáu laø do tö nhaân ñaûm traùch, trong luùc aáy cuõng khoâng ít nhöõng baäc minh quaân hoä phaùp, [81] nhöng tröïc tieáp tham döï vaøo dòch tröôøng thì chöa thaáy söû truyeän ghi laïi. Ñaïo An ñöôïc Phuø Kieân ñaõi ngoä raát troïng haäu, nhöng dòch tröôøng cuûa oâng laø do Trieäu Chính hoä trì, vaãn thuoäc tính caùch tö nhaân. Ñeán khi La-thaäp vaøo Tröôøng An, Dieâu Höng môøi vaøo vöôøn Tieâu Dao ñeå dòch kinh, môùi baét ñaàu thieát laäp dòch tröôøng quan phöông (thuoäc chính phuû). Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 14, chuyeän cuûa La-thaäp vieát: “Dieâu Höng luùc treû suøng kính tam baûo, doác loøng xieån döông Phaät phaùp, khi La-thaäp ñeán ñaây, oâng cung thænh phaùp sö vaøo vöôøn Tieâu Dao, gaùc Taây Minh ñeå phieân dòch kinh ñieån. La-thaäp caàm baûn tieáng Hoà, Dieâu Höng caàm baûn Kinh cuõ, ñoái chieáu nhau ñeå hieäu chính.” * Phieân dòch kinh môùi: Söï phaân bieät Cöïu kinh vaø Taân kinh trong Phaät ñieån Haùn dòch laàn ñaàu tieân xuaát hieän vaøo ñôøi Dieâu Taàn, goïi caùc kinh do La-thaäp dòch laø Taân kinh vaø nhöõng baûn kinh dòch tröôùc ñoù laø Cöïu kinh. Laàn thöù 2, Taân kinh xuaát hieän vaøo ñôøi Ñöôøng, goïi caùc kinh do phaùp sö Huyeàn Traùng dòch laø Taân kinh vaø nhöõng baûn kinh dòch tröôùc ñoù laø Cöïu kinh. Xöa nay söï truøng dòch Phaät ñieån voán

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

laø hieän töôïng phoå bieán cuûa giôùi Phaät giaùo taïi Trung Quoác. Moät boä kinh coù 4, 5 baûn dòch laø vieäc thöôøng thaáy taïi ñaây. Taïi sao nhöõng baûn dòch cuûa ngöôøi khaùc khoâng goïi laø Taân kinh maø ñaëc bieät goïi nhöõng baûn dòch cuûa La-thaäp vaø Huyeàn Traùng laø Taân kinh? Vì nhöõng baûn dòch cuûa hai ngaøi so vôùi nhöõng baûn dòch cuûa ngöôøi khaùc khoâng gioáng nhau, chuùng chæ roõ ñaëc saéc cuûa thôøi ñaïi aáy. [82] Thôøi kyø dòch kinh cuûa La-thaäp coù hai ñieàu saùng giaù sieâu vieät nhöõng ngöôøi tröôùc: * Veà phöông dieän vaên töï, oâng aùp duïng phöông phaùp: “Neáu aâm Hoà khoâng chính xaùc, thì duøng aâm Thieân Truùc ñeå

kieåu chính; neáu teân cuûa Taàn maø sai laàm thì duøng nghóa cuûa chöõ maø xaùc ñònh.” [Xuaát Tam Taïng Kyù Taäp quyeån 8, Ñaïi Phaåm Kinh Töï]. Nhôø theá maø ñính chính khoâng ít nhöõng choã sai laàm cuûa baûn Cöïu dòch. Xuaát Tam Taïng Kyù Taäp quyeån 1, Tieàn Haäu Xuaát Kinh Dò Kyù Ñeä Nguõ ñaõ lieät keâ ñoà bieåu ñoái chieáu nhöõng töø ngöõ baát ñoàng cuûa baûn cöïu dòch vaø taân dòch. Ñoù chính laø söï thaønh töïu cuûa La-thaäp. * Veà phöông dieän giaùo lyù, oâng aùp duïng phöông phaùp “laáy Luaän ñeå giaûi thích Kinh”. Ngöôøi tröôùc dòch Kinh do aûnh höôûng ngoân ngöõ baát ñoàng, neân caùch dieãn ñaït giaùo lyù khoâng roõ raøng saùng suûa, thaäm chí coøn coù choã dòch laàm laãn. Ngöôøi Trung Quoác vaän duïng phöông phaùp “caùch nghóa” hay “hôïp baûn”, töø vaên dòch kieåm tra laïi giaùo lyù, nhöng thoâng qua “caùch nghóa” ñeå hieåu Phaät phaùp baèng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

hình thöùc Laõo Trang, coøn duøng phöông phaùp “hôïp baûn” thì deã rôi vaøo khuyeát ñieåm gom sai thaønh ñuùng. Hai phöông dieän naøy ñeàu khoâng phaûi laø con ñöôøng ñuùng ñaén ñeå lyù giaûi Phaät phaùp. La-thaäp trieät ñeå loaïi tröø phöông phaùp naøy, neân ñem caùc boä Luaän töø AÁn Ñoä dòch ra Haùn vaên, roài duøng noù ñeå aán chöùng Kinh vaên, nhôø ñoù môùi coù theå lyù giaûi nghóa Kinh moät caùch chính xaùc. Ñaây laø moät trong nhöõng nguyeân nhaân chuû yeáu, khieán cho baûn dòch cuûa La-thaäp ñöôïc moïi ngöôøi tin töôûng vaø löu truyeàn roäng raõi khoâng suy giaûm. Ngoaïi tröø La-thaäp, luùc baáy giôø taïi Tröôøng An coøn coù caùc dòch giaû khaùc nhö Phaät-ñaø-baït-ñaø-la, Phaät-ñaø-da-xaù, Ñaøm-ma-da-xaù, Ñaøm-ma-quaät-ña, [83] Phaát-nhaõ-ña-la, Ñaøm-ma-löu-chi, Tyø-ma-la-xoa v.v... Ñoái vôùi vieäc phieân dòch Luaät taïng taïi Trung Quoác, hoï ñeàu coù nhöõng coáng hieán raát lôùn. Boä Thaäp tuïng luaät goàm 61 quyeån hieän coøn, tröôùc sau traûi qua boán vò Ñaïi sö truyeàn dòch vaø chænh lyù maø hoaøn thaønh. Naêm Hoaèng Thæ thöù 6 (404) ñôøi Dieâu Taàn, Phaát- nhaõ-ña-la ñoïc laïi baûn tieáng Phaïn, roài La-thaäp dòch ra Haùn vaên; [88] nhöng chæ dòch ñöôïc 2 phaàn 3, thì Ña-la baát haïnh ñoät nhieân laâm beänh vaø qua ñôøi. Naêm Hoaèng Thæ thöù 7, Ñaøm-ma-löu-chi ñeán Tröôøng An, Tueä Vieãn bieát oâng raát tinh thoâng Thaäp tuïng luaät, neân gôûi thö thænh caàu oâng tieáp tuïc phieân dòch [Xem thö ôû Cao Taêng Truyeän quyeån 2, trong chuyeän Ñaøm-ma-löu-chi]. Löu Chi beøn hôïp taùc vôùi

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

La-thaäp dòch hoaøn taát Thaäp Tuïng Luaät goàm 58 quyeån, môùi xong baûn thaûo chöa kòp hieäu ñính, thì La-thaäp laïi thò tòch. Veà sau, Tyø-ma-la-xoa ñem baûn thaûo naøy ñeán Thoï Xuaân taïi chuøa Thaïch Giaûn, ñính chính vaø chia thaønh 61 quyeån, roài ñem tuïng cuoái cuøng laø “Thieän Tuïng” ñoåi teân thaønh “Tyø-ni Tuïng”. [90] Trong soá caùc Ñaïi sö töø AÁn Ñoä sang Trung Hoa truyeàn giaùo thì Chaân Ñeá laø ngöôøi gaëp raát nhieàu baát haïnh, vì khi oâng ñeán ñaây thì gaëp luùc Haàu Caûnh daáy loaïn, vaø khoâng laâu sau ñoù cuïc dieän chính trò thay ñoåi, nhaø Traàn thay theá nhaø Löông. Theo Khai nguyeân luïc quyeån 6 ghi veà ñôøi Löông thì

Chaân Ñeá dòch ñöôïc 11 boä, 24 quyeån, coøn quyeån 7 ghi veà ñôøi Traàn thì oâng dòch ñöôïc 38 boä, 118 quyeån, goàm chung laïi ñöôïc 49 boä, 142 quyeån. Trong ñoù, Nhieáp ñaïi thöøa luaän 3 quyeån, Ñaïi thöøa khôûi tín luaän 1 quyeån, laø nhöõng luaän ñieån raát quan troïng. Ñaëc bieät laø Ñaïi thöøa khôûi tín luaän, giôùi Phaät giaùo xem boä Luaän naøy nhö moät baûo vaät. [91] Sau khi Tuøy Vaên Ñeá thoáng nhaát ñaát nöôùc, keát thuùc cuïc dieän phaân lieät laâu daøi giöõa Nam Baéc trieàu, Vaên Ñeá vaø Döông Ñeá ñeàu doác toaøn taâm, toaøn löïc hoaèng döông Phaät giaùo. Nhöng ñaùng tieác laø trieàu ñaïi nhaø Tuøy quaù ngaén, neân söï coáng hieán cho coâng trình dòch kinh khoâng lôùn laém. Hôn nöõa, vaøo luùc naøy, Taêng löõ muoán nhanh choùng haáp thuï tieâu hoùa noäi dung kinh ñieån, neân taäp trung tinh thaàn lo vieäc nghieân cöùu yù nghóa maø xao laõng nhieäm vuï dòch kinh.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Vaøo thôøi Nam Baéc trieàu, trong giôùi Phaät giaùo coù nhieàu nhaân só coù khaû naêng nhö Phí Tröôøng Phoøng, Phaùp Kinh, Ngaïn Toân v.v..., ñeàu chuù yù vaøo vieäc bieân soaïn muïc luïc Phaät ñieån, maø ít quan taâm ñeán nhöõng vieäc khaùc. Nhöõng thaønh töïu cuûa hoï veà phöông dieän kinh luïc ñaõ coáng hieán heát söùc khaû quan, cung caáp söû lieäu vaø neàn taûng caáu truùc cho kinh luïc ñôøi Ñöôøng.

5.3. Töø ñôøi Ñöôøng trôû veà sau Ñôøi Ñöôøng laø moät thôøi ñaïi cöïc thònh veà coâng vieäc dòch kinh taïi Trung Quoác, nhaát laø ñaïi sö Huyeàn Traùng röïc rôõ nhö vaàng thaùi döông chieáu saùng muoân thu. Vaøo naêm Trinh Quaùn thöù 2 (628), Ngaøi vöôït soâng Löu Sa, traûi bao gian nguy sang AÁn Ñoä caàu phaùp. Naêm Trinh Quaùn 19 (645), Ngaøi trôû veà Tröôøng An, sau 17 naêm du hoïc, ñem veà 520 hoäp kinh chöõ Phaïn, goàm 657 boä, roài khôûi söï phieân dòch roøng raõ suoát 19 naêm, dòch ñöôïc 75 boä, 1335 quyeån. Phöông phaùp dòch kinh cuûa Huyeàn Traùng so vôùi tieàn nhaân baát ñoàng. Ñoù laø moät trong nhöõng nguyeân nhaân khieán Ngaøi ñeà xuaát lyù luaän dòch kinh “Nguõ chuûng baát phieân” (5 tröôøng hôïp khoâng phieân dòch). Sau ñaïi sö Huyeàn Traùng coù Nghóa Tònh. Do ngöôõng moä nhaõ thaùo cuûa Phaùp Hieån vaø kính phuïc yù chí cuûa Huyeàn Traùng, vaøo naêm Haøm Ninh thöù 2 (671) ñôøi vua Cao Toâng, Ngaøi töø Quaûng Chaâu leân thuyeàn, vöôït truøng döông sang AÁn Ñoä caàu phaùp. Naêm Chöùng Thaùnh nguyeân

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nieân (695) ñôøi vua Voõ Haäu, Ngaøi trôû veà laïi Haø Laïc, ñem theo 400 boä, 500.000 baøi tuïng baèng Phaïn vaên, roài baét ñaàu phieân dòch sang Haùn vaên ñöôïc 61 boä, 239 quyeån. Dòch tröôøng thieát laäp taïi Laïc Döông, Tröôøng An, Ngaøi thieân veà luaät Höõu boä, coâng trình phieân dòch thöôøng laø nhöõng boä kinh nhoû, hoaëc nhöõng baûn dòch laïi, söï nghieäp phieân dòch cuûa Ngaøi khoâng löøng laãy nhö ñaïi sö Huyeàn Traùng. Thôøi ñaïi nhaø Ñöôøng coøn coù moät söï kieän raát ñaëc bieät, ñoù laø vaøo naêm Khai Nguyeân, ba vò ñaïi só Thieän Voõ UÙy, Kim Cöông Trí vaø Baát Khoâng ñaõ phieân dòch kinh ñieån maät giaùo, nhôø vaäy maø maät giaùo taïi Trung Quoác trôû neân hoaøn bò. Trong lòch söû dòch Kinh taïi Trung Quoác neâu

danh boán Ñaïi sö dòch Kinh vó ñaïi, ñoù laø: La-thaäp, Chaân Ñeá, Huyeàn Traùng vaø Baát Khoâng. Töø naêm Trinh Quaùn thöù 5 (789) ñeán naêm Thaùi Bình Höng Quoác thöù 7 (982), tröôùc sau hôn 190 naêm, söï nghieäp dòch kinh hoaøn toaøn bò giaùn ñoaïn. Trong thôøi gian aáy khoâng coù moät dòch giaû hay moät baûn dòch naøo xuaát hieän ôû ñôøi. Ñeán ñôøi Baéc Toáng trôû ñi, söï nghieäp dòch kinh laïi caøng theâm suy vi. Do theá, khi baøn veà lòch söû dòch kinh taïi Trung Quoác, ta coù theå baûo laø ñaõ keát thuùc vaøo khoaûng naêm Trinh Quaùn ñôøi Ñöôøng, töôûng cuõng khoâng coù gì laø quaù ñaùng. Trong Phaät giaùo thò theá giôùi tính ñích toân giaùo ma? phaùp sö Thaùnh Nghieâm vieát: “Khoaûng 9, 10 theá kyû sau

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

khi Phaät dieät ñoä, theá löïc cuûa Baø-la-moân giaùo taïi AÁn Ñoä boäc khôûi, Phaät giaùo suy vi thaäm teä. Ñeå thích hôïp vôùi traøo löu hieän ñaïi, Phaät giaùo ñoà beøn nhaän laáy quan nieäm Phaïm Thieân cuûa Baø-la-moân giaùo (hieän nay goïi laø AÁn Ñoä giaùo) dung nhieáp hoãn hôïp vaøo Phaät giaùo Ñaïi thöøa. Nhöõng söï meâ tín cuûa theá tuïc, taäp tuïc cuûa daân gian, coù nhöõng chuyeän lieân quan ñeán phoøng trung thuaät (thuaät chaên goái aùi aân) cuûa nam nöõ cuõng ñöôïc ñöa vaøo trong boái caûnh thanh tònh cuûa Phaät giaùo. Ñoù chính laø tình traïng thaàn bí hoùa cuûa Maät giaùo Ñaïi thöøa, vaø cuõng laø thôøi kyø thöù 3 cuûa Phaät giaùo taïi AÁn Ñoä. Tuy nhieân cuõng coù nhieàu öu ñieåm cuûa Phaät giaùo ñöôïc AÁn Ñoä giaùo haáp thuï bieán thaønh döôõng chaát khieán cho toân giaùo naøy caøng theâm höng vöôïng. Coøn Phaät giaùo thì haáp thuï loaïi tín ngöôõng hai caáp cuûa AÁn Ñoä giaùo, chung cuïc bieán thaønh nhöõng nhaân toá laøm taêng theâm söï huû baïi. Nhö vaäy, töø cuoái theá kyû thöù 10 trôû ñi, do söï phaù hoaïi cuûa AÁn Ñoä giaùo vaø Hoài giaùo, khieán cho Phaät giaùo taïi AÁn Ñoä trôû neân tieâu traàm.” Sau ñaây laø baûn lieät keâ danh saùch dòch giaû vaø thôøi ñaïi.

1. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Ñoâng Haùn

S Danh taùnh Queâ Nôi dòch Thôøi gian T Toång soá Coøn Maát Bò chuù dòch giaû quaùn kinh dòch kinh T Boä Quyeån Boä Quyeån Boä Quyeån Ca-dieáp-ma-ñaèng Trung Laïc Minh Ñeá, naêm Vónh Bình 01 Truùc Dieäp ma-ñaèng AÁn Ñoä Döông thöù 10 (67) 1 1 1 1 0 0 Nhieáp-ma-ñaèng Trung Minh Ñeá 02 Truùc Phaùp Lan nt 4 15 0 0 4 15 AÁn Ñoä khoaûng naêm Vónh Bình Hoaøn Ñeá Kieán Hoøa nguyeân Chi-laâu-ca-saám Nhuïc 03 nt nieân chí Linh Ñeá Trung Bình (Chi-saám) Chi 23 67 11 26 12 41 tam nieân (147-186) Hoaøn Ñeá Kieán Hoøa nhò nieân An Thanh (An Theá 04 An Töùc nt chí Linh Ñeá Kieán Ninh Cao, An Haàu) 95 115 54 59 41 56 tam nieân (148-170) Linh Ñeá Quang Hoøa 05 Truùc Phaät Soùc AÁn Ñoä nt 2 3 0 0 2 3 nhò nieân (179) An Huyeàn Linh Ñeá Quang Hoøa 06 An Töùc nt 2 3 2 3 0 0 (Kî Ñoâ UÙy) töù nieân (181) Taây Linh Ñeá Trung Bình 07 Chi Dieäu nt 10 11 5 5 5 6 Vöïc nhò nieân (185) Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

S

66 Danh taùnh Queâ Nôi dòch Thôøi gian T Toång soá Coøn Maát Bò chuù dòch giaû quaùn kinh dòch kinh T Khang Thaàn Taây Linh Ñeá Trung Bình 08 nt 1 1 0 0 1 1 (Khang Cöï) Vöïc töù nieân (187) Nghieâm Phaät Ñieàu Laâm Linh Ñeá Trung Bình 09 - nt - 5 8 1 1 4 7 (Nghieâm Phuø Ñieàu) Hoaøi nguõ nieân (188) Hieán Ñeá Höng Bình nguyeân Khang Maïnh Khang 10 - nt - nieân chí Kieán An töù nieân Töôøng Cö 6 9 2 3 4 6 (194-199) Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Taây Hieán Ñeá Kieán An 11 Truùc Ñaïi Löïc - nt - 1 2 1 2 0 0 Vöïc nhò nieân (197) Taây Hieán Ñeá Kieán An 12 Ñaøm Quaû - nt - 1 2 1 2 0 0 Vöïc thaäp nhò nieân (207)

2. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Taøo Nguïy

Ñaøm-kha-ca-la Trung Laïc Teà Vöông phöông Gia 13 1 1 0 0 1 1 (Phaùp Thôøi) AÁn Ñoä Döông Bình nhò nieân (250) Teà Vöông phöông Gia 14 Khang Taêng Khaûi AÁn Ñoä - nt - 3 4 3 4 0 0 Bình töù nieân (252) Ñaøm Voâ Ñeá Cao Quí Höông Coâng Chaùnh 15 An Töùc - nt - 1 1 1 1 0 0 (Ñaøm Ñeá, Phaùp Thaät) Nguyeân, nguyeân nieân (253)

Cao Quí Höông Coâng Cam loä 16 Baïch Duyeân Taây Vöïc - nt - 5 7 0 0 5 7 tam nieân (258)

17 An Phaùp Hieàn Taây Vöïc - nt - Khoâng roõ thôøi naøo 2 5 0 0 2 5

3. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Toân Ngoâ

Duy Kyø Nan AÁn Ñoä Toân Quyeàn Hoaøng Voõ 18 Voõ Xöông 2 6 1 2 1 4 (Chöôùng Ngaïi) tam nieân (224) Truùc Luaät Vieâm AÁn Ñoä (Truùc Töông Döông Toân Quyeàn Hoaøng Long 19 4 6 3 5 1 1 Vieâm, Truùc Trì Ñoâ nhò nieân (230) Vieâm)

Chi Khieâm (Chi Ñaïi Toân Quyeàn Hoaøng Voõ nhò 20 Cung Minh, Chi Nhuïc nieân chí toân Cao Kieán Höng 88 118 51 69 37 49 Vieät) Chi nhò nieân (223 – 253)

Khang Cö
Toân Quyeàn Thaùi Nguyeân
21 Khang Taêng Hoäi (goác AÁn 7 20 2 10 5 10 nguyeân nieân (251)
Ñoä)
Chi Cöông Löông
Giao Toân Löôïng Nguõ Phong
22 Tieáp (Chaùnh Voâ Taây Vöïc 1 6 0 0 1 6
Chaâu nhò nieân (255)
UÙy)
Lòch söû phieân dòch Haùn taïng
4. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Taây Taán

Voõ Ñeá Thaùi Thuûy tam nieân 1 Truùc Ñaøm-ma- Dòch ôû doïc 9 8 23 An Töùc Chí Maãn Ñeá Kieán Höng 7 354 208 146 la-saùt (Phaùp Hoä) ñöôøng 1 4 nhò nieân (266-313) 5 Cöông-löông- Vu Quaûng Voõ Ñeá Thaùi Khang 24 1 1 0 0 1 1 laâu-chí (Chaân Hyû) Ñieàn Chaâu nhò nieân (281) Haø Nam Laïc Voõ Ñeá Thaùi Khang 25 An

Phaùp Khaâm (goác Thieân 5 16 2 11 3 5 Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Döông nhò nieân (281) Truùc) Traàn Löu Hueä Ñeá Nguyeân Khang 26 Ñaøm-la-xoa Haø Noäi 1 30 1 30 0 0 (Khai nguyeân nieân (291) Phong) Hueä Ñeá Nguyeân Khang Laïc 27 Truùc Thuùc Lan nguyeân nieân chí luïc nieân 2 5 0 0 2 5 Döông (291-296) Baïch Vieãn Tröôøng 28 Ñôøi Hueä Ñeá 16 18 5 6 11 12 (Baïch Phaùp Toå) An 29 Thích Phaùp Laäp Laïc Döông - nt - 4 12 3 11 1 1 30 Thích Phaùp Cöï - nt - - nt - 40 50 24 24 16 26 31 Nhieáp Thöøa Vieãn - nt - 2 3 2 3 0 0

32 Nhieáp Ñaïo Chaân 24 36 6 6 18 30 Hueä Ñeá Vónh Ninh 33 Chi Phaùp Ñoä 4 5 2 2 2 3 nguyeân nieân (301) Ngöôøi 34 Nhaõ La Nghieâm 1 1 1 1 0 0 ngoaïi quoác

5. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Ñoâng Taán Baïch-thi-leâ-maät- Kieán 35 Taây Vöïc Ñôøi Nguyeân Ñeá 3 14 1 12 2 2 ña-la (Caùt Höõu) Khang Thaønh Ñeá Haøm Khang 2 36 Chi Ñaïo Caên 2 7 0 0 7 nguyeân nieân (335) Hieáu Voõ Ñeá Thaùi Nguyeân luïc Truùc-ñaøm-voâ-lan 37 Taây Vöïc Döông Ñoâ nieân chí nhò thaäp nieân (381- (Phaùp Chaùnh) 61 63 24 24 37 39 395) Loâ Sôn Hieáu Voõ Ñeá Thaùi Nguyeân luïc Taêng-giaø-ñeà-baø Keá Taân Kieán nieân chí An Ñeá Long An 38 (Chuùng Thieân) 5 118 4 117 1 1 Khang nguyeân nieân (391-397) Ca-löu-ñaø-giaø Hieáu Voõ Ñeá Thaùi Nguyeân 39 Taây Vöïc 1 1 1 1 0 0 (Thôøi Thuûy) thaäp thaát nieân (392) Hieáu Voõ Ñeá Thaùi Nguyeân 40 Khang Ñaïo Hoøa 1 3 0 0 1 3 nhò thaäp nhaát nieân (396) Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

An Ñeá Long An nhò nieân chí

70 Phaät-ñaø-baït-ñaø-la Baéc Thieân Loâ Sôn 41 Toáng Voõ Ñeá Vónh Sô nhò nieân (Giaùc Hieàn) Truùc Döông Ñoâ 13 125 8 116 5 9 (398-421) Ñaøm Ma An Ñeá Long An 42 Döông Ñoâ 1 2 0 0 1 2 (Vaân Phaùp) töù nieân (400) Thoï Xuaân Tyø-ma-la-xoa 43 Keá-taân Giang Ñôøi An Ñeá, Nghóa Hy 2 5 1 3 1 2 (Voâ Caáu Nhaõn) Laêng Bình Kieán 44 Phaùp Hieån - nt - 7 26 5 12 2 14 Döông Khang 45 Kyø-ña-maät Taây 23 45 2 3 21 42 Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(Ca Höõu) Vöïc 46 Truùc-nan-ñeà Taây Cung Ñeá Nguyeân Hy 3 5 2 4 1 1 (Vaân Hyû) Vöïc nguyeân nieân chí Toáng theá 47 Truùc Phaùp Löïc Taây Vöïc Cung Ñeá Nguyeân Hy 1 1 0 0 1 1 nguyeân nieân (419) 48 Thích Tung Coâng Taán maït 3 3 0 0 3 3 (Cao Coâng) 49 Thích Thoái Coâng Taán maït 1 1 0 0 1 1 50 Thích Phaùp Duõng Taán maït 1 1 0 0 1 1

6. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Phuø Taàn Ñaøm-ma-trì (Phaùp Phuø Kieân, Kieán Nguyeân tam, 51 Taây Vöïc Tröôøng An 3 3 0 0 3 3 Tueä, Phaùp Haûi) töù nieân (367-368)

Cöu-ma-la-Phaät- Phuø Kieân, Kieán Nguyeân 52 Taây Vöïc - nt t 1 2 1 2 0 0 ñeà (Ñoàng Giaùc) thaäp baùt nieân (382) Phuø Kieân, Kieán Nguyeân thaäp Taêng-giaø-baït-tröøng 53 Keá-taân - nt - thaát nieân chí nhi thaäp nhaát 3 27 3 27 0 0 (Chuùng hieän) nieân (381-385) Ñaøm-ma-tyø Phuø Kieân, Kieán Nguyeân 54 AÁn Ñoä - nt - 1 5 1 5 0 0 (Phaùp AÙi) thaäp baùt nieân (382) Phuø Kieân, Kieán Nguyeân

Taêng-giaø-ñeà-baø 55 Keá-taân - nt - thaäp cöûu nieân chí Kieán (Chuùng Thieân) 2 46 1 30 1 16 Nguyeân maït (383-385) Phuø Kieân, Kieán Nguyeân Ñaøm-ma-nan-ñeà Ñaâu-khö- 56 - nt - nhò thaäp nieân chí Dieâu Traønh (Phaùp Hyû) laëc 5 114 4 113 1 1 Kieán Sô luïc nieân (384-391)

7. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Dieâu Taàn Löông 57 Truùc Phaät Nieäm Tröôøng An Ñôøi Phuø Taàn, Dieâu Taàn 12 74 7 61 5 13 Chaâu Cöu-ma-la-thaäp Thieân Dieâu Höng Hoaèng Thæ töù nieân 58 - nt - 74 384 52 302 22 82 (Ñoàng Thoï) Truùc chí thaäp töù nieân (402-412) Phaát-nhaõ-ña-la Dieâu Höng Hoaèng Thæ 59 Keá-taân - nt - 1 58 1 58 0 0 (Coâng Ñöùc Hoa) luïc nieân (404) Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Dieâu Höng Hoaèng Thæ thaäp

72 Phaät-ñaø-da-xaù (Giaùc 60 - nt - - nt - nieân chí thaäp nguõ nieân (408- 4 84 4 84 0 0 Danh, Giaùc Xöng) 413) Quaûng Taán Long An trung, Dieâu Ñaøm-ma-da-xaù 61 - nt - Chaâu Höng Hoaèng Thæ cöûu nieân chí (Phaùp Xöng) 3 24 2 23 1 1 Tröôøng An thaäp thaát nieân (407-415)

8. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Phuïc Taàn

Thích Taùnh Kieân

Nöôùc Haø 12

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

62 (Phaùp Kieân, Kieân Ñôøi Phuïc Taàn, Thaùi Sô 15 24 10 5 12

Nam

Coâng)

9. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Tieàn Löông

Löông

63 Chi-thi-loân Nhuïc Chi Haøm An tam nieân (373) 4 6 1 1 3 5

Chaâu

10. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Baéc Löông 64 Thích Ñaïo Cung Tröông Vónh An nieân gian 2 12 1 2 1 10 Dòch 65 Thích Phaùp Chuùng Cao - nt - - nt - 1 4 1 4 0 0 Xöông 66 Taêng-giaø-ñaø Taây Vöïc - nt - - nt - 1 2 0 0 1 2 (Nhieâu Thieän)

67 Ñaøm-voâ-saám Trung AÁn Coâ Taøng Huyeàn Thæ tam nieân chí thaäp (Ñaøm-ma-saùm, Ñoä nguõ nieân (414-426) 19 131 12 118 7 13 Ñaøm-moâ-saùm) 68 Thö Cöø Kinh Thanh Haø Taây - nt - Maäu Kieàn Thöøa Hoøa nieân 1 2 0 0 1 2 gian 69 Phuø-ñaø-baït-ma Taây Vöïc - nt - Maäu Kieàn Thöøa Hoøa nguõ nieân 1 60 1 60 0 0 (Giaùc Khaûi) chí thaát nieân (437-439) 70 Thích Trí Maõnh Kinh Maäu Kieàn Thöøa Hoøa nieân 1 20 0 0 1 20 Trieäu Taân gian Cöông 71 Thích Ñaïo Thaùi 2 4 2 4 0 0 72 Thích Phaùp Thaïnh Cao 1 1 1 1 0 0 Xöông

11. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Löu Toáng Pheá Ñeá Nghóa Phuø Caûnh Bình Phaät –ñaø-thaäp Kieán 73 Keá-taân nguyeân nieân chí nhò nieân (Giaùc Thoï) Nghieäp 3 32 2 31 1 1 (423-424) Cöông-löông-da- Nguyeân Gia nguyeân nieân 74 Taây Vöïc - nt - 2 2 2 2 0 0 xaù (Thôøi Xöng) (424) Ñaøm-ma-maät-ña Nguyeân Gia nguyeân nieân chí 75 Keá

Taân - nt - 12 17 7 7 5 10 (Phaùp Tuù) thaäp baùt nieân (424-441) Taây 76 Löông Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Thích Trí Nghieâm Chaâu - nt - Nguyeân Gia töù nieân (427) 10 31 4 12 6 19

74 Löông 77 Thích Baûo Vaân Döông Ñoâ Nguyeân Gia nieân gian 4 17 1 7 3 10 Chaâu Y-dieäp-ba-la Baønh 78 Taây Vöïc Nguyeân Gia tam nieân (426) 1 13 0 0 1 13 (Töï Taïi) Thaønh Caàu-na-baït-na Kieán 79 Keá-taân Nguyeân Gia baùt nieân (431) 10 18 8 16 2 2 (Coâng Ñöùc Khaûi) Nghieäp Taêng-giaø-baït-ma Nguyeân Gia thaäp nhaát nieân 80 AÁn Ñoä - nt - 5 24 4 23 1 1 (Chuùng Khaûi) (434) Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Kieán
Caàu-na-baït-ñaø-la Nghieäp,
Trung AÁn Nguyeân Gia thaäp nhò nieân
81 (Coâng Ñöùc Hieàn, Ñôn
Ñoä dó haäu 52 134 26 100 26 34
Ma-ha-dieãn) Döông,
Kinh Chaâu
U Chaâu
Thích Ñaøm-voâ-kieät
82 Hoaøng Döông Ñoâ Nguyeân Gia maït nieân
(Thích Phaùp Duõng) 1 1 1 1 0 0
Long
Thö Cöø Kinh Baéc 83 - nt - Hieáu Kieán nhò nieân (454) 28 28 15 15 13 13
Thanh Löông
Ñaïi Minh nguyeân nieân
84 Thích Tueä Giaûn Loäc Daõ Töï 10 10 7 7 3 3
(457)
85 Coâng Ñöùc Tröïc Taây Vöïc Kinh Chaâu Ñaïi Minh luïc nieân (462) 2 7 2 7 0 0

Ngoâ 86 Thích Taêng Cöø Döông Ñoâ Ñaïi Minh thaát nieân (463) 1 1 1 1 0 0 soaïn taäp Quoác Ñoân Kieán 87 Thích Phaùp Dónh Thaùi Thæ nieân gian 1 1 1 1 0 0 soaïn taäp Hoaøng Nghieäp Quaûng 88 Truùc Phaùp Quyeán AÁn Ñoä - nt - 6 29 0 0 6 29 Chaâu Thích Töôøng Coâng Nam Haûi 89 Ñôøi Toáng 1 2 1 2 0 0 (Soùc Coâng) Quaän 90 Thích Ñaïo Nghieâm - nt - 2 3 0 0 2 3 91 Thích Duõng Coâng - nt - 3 3 0 0 3 3 92 Thích Phaùp Haûi - nt - 2 2 1 1 1 1 93 Thích Tieân Coâng Ñôøi Toáng 1 1 1 1 0 0 Sö Töû 94 Taêng-giaø-baït-di 1 1 0 0 1 1 Quoác

12. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Tieâu Teà 95 Ñaøm-ma-giaø-ñaø- Trung AÁn Quaûng Kieán Nguyeân tam nieân 1 1 1 1 0 0 da-xaù (Phaùp Sanh Ñoä Chaâu (481) Xöng) 96 Ma-ha-thöøa Taây Vöïc - nt - Vónh Minh nieân gian 2 2 0 0 2 2 97 Taêng-giaø-baït-ñaø-la Taây Vöïc - nt - Vónh Minh luïc nieân 1 18 1 18 0 0 (Chuùng Hieàn) (488) Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

98 Ñaït-ma-ma-ñeà Taây Vöïc Döông Ñoâ Vónh Minh baùt nieân 2 2 1 1 1 1

76 (Phaùp YÙ) (490) 99 Caàu-na-tyø-ñòa Trung AÁn Kieán Vónh Minh thaäp nieân 3 6 2 5 1 1 (Ñöùc Tieán) Ñoä Nghieäp (492) 100 Thích Ñaøm Caûnh Ñôøi Teà 2 3 2 3 0 0 101 Thích Phaùp Hoùa Baûo Quyeån nguyeân nieân 1 1 0 0 1 1 (499)

13. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Tieâu Löông Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

102 Thích Taêng Höïu Kieán Döông Ñoâ Teà maït chí Löông ñaïi 3 39 3 39 0 0 soaïn taäp Nghieäp 103 Maïn-ñaø-la-tieân Phuø Nam Thieân Giaùm nhò nieân (Nhöôïc Thanh, Quoác Löông Ñoâ (503) 3 11 3 11 0 0 Hoaèng Nhöôïc) 104 Taêng-giaø-baø-la Phuø Nam Thieân Giaùm nguõ nieân (Chuùng Khaûi, Taêng Quoác - nt - (506) 10 32 10 32 0 0 Döôõng) 105 Thích Baûo Xöông Ngoâ - nt - Thieân Giaùm thaäp nguõ nieân 2 54 2 54 0 0 soaïn taäp Quaän (516) 106 Thích Minh Huy Löông Ñoâ Phoå Thoâng tam nieân (516) 2 54 2 54 0 0 soaïn taäp

107 Nguyeät-baø-thuû-na Trung AÁn - nt - Ñaïi Hoàng nieân gian 1 1 1 1 0 0 Ñoä

108 Ba-la-maït-ñaø - nt - Phuù Xuaân Thaùi Thanh nhò nieân Caâu-la-na-tha Döï Chöông dó haäu (548) 11 24 6 15 5 9 (Chaân Ñeá, Thaân Y) 109 Thích Tueä Kieåu Coái Keâ Gia Töôøng Ñôøi Löông 1 14 1 14 0 0 soaïn taäp töï

14. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Nguyeân Nguïy 110 Thích Tueä Giaùc Löông Cao Xöông Thaùi Bình Chaân Quaân 1 13 1 13 0 0 (Ñaøm Giaùc) Chaâu luïc nieân (445) 111 Thích Ñaøm Dieäu Tröôøng An Hoøa Bình tam nieân (462) 3 7 1 2 2 5 112 Caùt-ca-daï (Haø Söï) Taây Vöïc Duyeân Höng nhò nieân (472) 5 19 5 19 0 0 113 Ñaøm-ma-löu-chi Nam Laïc Döông Caûnh Minh nhò nieân chí Chaùnh 3 8 2 7 1 1 (Phaùp Hy, Phaùp Laïc) AÁn Ñoä Thæ töù nieân (501-507) 114 Thích Phaùp Tröôøng - nt - Ñôøi Tuyeân Voõ Ñeá 1 1 1 1 0 0 115 Laëc-na-ma-ñeà Trung AÁn - nt - Chaùnh Thæ nguõ nieân 3 9 2 5 1 4 (Baø Ñeà, Baûo YÙ) Ñoä (508) 116 Boà-ñeà-löu-chi Baéc Laïc Döông Vónh Bình nguyeân nieân chí (Ñaïo Hy) AÁn Ñoä Nghieäp Thieân Bình nhò nieân 30 101 29 97 1 4 Quaän (508-535) Phaät-ñaø-phieán-ña Chaùnh Quang luïc nieân chí 117 (Giaùc Ñònh) - nt - - nt - Nguyeân Töôïng nhò nieân (525-539) 10 11 9 10 1 1

Baùt-nhaõ-löu-chi Trung AÁn Nguyeân Töôïng nguyeân nieân chí 118 (Trí Hy) Ñoä Nghieäp Voõ Ñònh nhò nieân (538-543) 18 92 15 89 3 3 Quaän Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Nguyeân Töôïng nguyeân nieân chí

78 Nguyeät-baø-thuû-na 119 (Cao Khoâng) - nt - - nt - Höng Hoøa tam nieân ((538-541) 3 7 2 6 1 1 120 Tyø Muïc Trí Tieân Baéc - nt - Höng Hoøa tam nieân 5 5 5 5 0 0 AÁn Ñoä (541) 121 Ñaït-ma-boà-ñeà 1 1 1 1 0 0 (Phaùp Giaùc)

15. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Cao Teà

Na-lieân-ñeà-leâ-da- Baéc Nghieäp Thieân Baûo baùt nieân chí Thieân 122 AÁn Ñoä Thoáng töù nieân 7 51 7 51 0 0 Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

xaù (Toân Xöng) Quaän
(557-568)

123 Vaïn Thieân YÙ Baéc Ñaïi - nt - Voõ Thaønh Ñeá Traïm Haø 1 1 1 1 0 0
Vaân Thanh nieân gian
Trung
16. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Vuõ Vaên Chaâu 124 Nhöông-na-baït-ñaø- Nöôùc Ba-Tröôøng An Minh Ñeá nhò nieân (558) 1 1 0 0 1 1 la (Trí Hieàn) ñaàu-ma 125 Xaø-na-da-xaù (Taïng Trung - nt - Baûo Ñònh töù nieân chí Kieán Ñöùc 6 15 2 3 4 12 xöng, Thaéng Danh) AÁn Ñoä nguyeân nieân (564-572) 126 Da-xaù-quaät-ña Nöôùc - nt - Ñôøi Voõ Ñeá 3 8 2 6 1 2 (Xöng Taïng) Öu-baø

127 Xaø-na-quaät-ña Baéc Tröôøng An - nt - 4 5 2 2 2 3 (Chí Ñöùc) AÁn Ñoä Ích Chaâu

17. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Traàn 128 Caâu-la-na-tha Taây Döï Vónh Ñònh tam nieân chí Thaùi Ba-la-maït-ñaø AÁn Ñoä Chöông, Kieán nguyeân nieân 38 118 25 82 13 36 (Thaân Y, Chaân Ñeá) Laâm (558-569) Xuyeân, Quaûng Chaâu 129 Nguyeät-baø-thuû-na Trung Höng Thieân Gia luïc nieân 1 7 1 7 0 0 (Cao Khoâng) AÁn Ñoä Nghieäp Giaø (565) Lam 130 Tu-boà-ñeà (Thieän Nöôùc Döông Ñoâ 1 8 0 0 1 8 Hieän, Thieän Caùt, Phuø Thieän Nghieäp) Nam

18. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Tuøy 131 Ñaït-ma-xaø-na Trung Khai Hoaøng nhò nieân 1 1 1 1 0 0 (Phaùp Trí) AÁn Ñoä (582) 132 Tyø-ni-ña-löu-chi Baéc - nt - 2 2 2 2 0 0 (Dieät Hyû) AÁn Ñoä 133 Na-lieân-ñeà-leâ-da- - nt - Ñaïi Höng - nt - 8 23 8 23 0 0 xaù (Toân Xöng) Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Khai Hoaøng nguõ nieân chí Nhaân

80 Xaø-na-quaät-ña Baéc Hieàn soaïn taäp 134 (Chí Ñöùc) Ñaäu - nt - Thoï maït nieân 39 192 37 178 2 14 (585-604) 135 Thích Phaùp Kinh - nt - Khai Hoaøng thaäp töù nieân chí 2 12 2 12 0 0 Nhaân Thoï nhò nieân (594-602) 136 Thích Baûo Quí - nt - Khai Hoaøng thaäp 1 8 1 8 0 0 thaát nieân (597) 137 Boà Ñeà Ñaêng Ngoaïi Ngoaïi 1 2 1 2 0 0 quoác quoác 138 Phí Tröôøng Phoøng Thaønh Ñaïi Höng Khai Hoaøng maït 1 15 1 15 0 0 soaïn taäp Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ñoâ 139 Ñaït-ma-caáp-ña (Phaùp Nam - nt - Ñaïi Nghieäp sô chí 9 46 9 46 0 0 Maät, Phaùp Taïng) AÁn Ñoä Ñaïi Nghieäp maït

19. Caùc Ñaïi sö dòch kinh ñôøi Ñöôøng Ba-la-phaû-ca-la-maät- 140 ña-la (Minh Tri Trung AÁn Tröôøng Trinh Quaùn tam nieân chí thaát 3 38 3 38 0 0 Thöùc, Minh Höõu, Ñoä An nieân (629-633) Ba-phaû, Quang Trí)

141 Thích Phaùp Laâm Dónh - nt - Trinh Quaùn nieân gian 3 13 3 13 0 0 Xuyeân

Phöôøng Trinh Quaùn thaäp cöûu nieân chí 142 Thích Huyeàn Traàn Löu Xuyeân Laân Ñöùc nguyeân nieân (645-664) 76 1347 76 1347 0 0 Traùng Chung Nam Taây Kinh 143 Thích Ñaïo Tuyeân Ngoâ Chung Trinh Quaùn maït nieân 8 81 8 81 0 0 soaïn taäp Höng Nam 144 Thích Huyeàn ÖÙng Tröôøng - nt - 1 25 1 25 0 0 soaïn taäp An 145 Thích Tónh Mai Giaûn Tröôøng Trinh Quaùn nieân gian 1 4 1 4 0 0 soaïn taäp Chaâu An 146 Thích Trí Thoâng - nt - Vónh Huy töù nieân 4 5 4 5 0 0 soaïn taäp (653) 147 Giaø-phaïm-ñaït-ma Taây 1 1 1 1 0 0 (Toân Phaùp) AÁn Ñoä 148 A-ñòa-cuø-ña Trung

AÁn Tröôøng Vónh Huy töù nieân 1 12 1 12 0 0 (Voâ Cöïc Cao) Ñoä An (653) 149 Thích Huyeàn AÅn - nt - Hieån Khaùnh nieân gian 1 20 1 20 0 0 soaïn taäp

150 Thích Ngaïn Toân Long Soùc nhò nieân (662) 1 6 1 6 0 0 soaïn taäp

151 Na-ñeà (Phuùc Sanh) Trung AÁn Tröôøng Long Soùc tam nieân 3 3 2 2 1 1 Ñoä An (663) 152 Nhaõ-na-baït-ñaø-la Ba Laêng Ba Laêng Laâm Ñöùc nieân gian 1 2 1 2 0 0 (Trí Hieàn) Quoác Quoác Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

153 Ñòa-baø-ha-la Trung AÁn Ñoâng kinh Nghi Phuïng sô chí 18 34 18 34 0 0

82 (Nhaät Chieáu) Ñoä Taây kinh Thuøy Cuûng maït 154 Ñoã Haønh Khaûi Kinh Tröôøng Nghi Phuïng töù nieân 1 1 1 1 0 0 Trieäu An (679) 155 Thích Phuïc Leã - nt - - nt - Vónh Long nhò nieân (681) 1 2 1 2 0 0 soaïn taäp

156 Thích Tueä Laäp Thieân - nt - 1 10 1 10 0 0 soaïn taäp Thuûy 157 Thích Hoaøi Toá Kinh - nt - 4 8 4 8 0 0 soaïn taäp Trieäu 158 Phaät-ñaø-ña-la Keá Taân Ñoâng Ñoâ 1 1 1 1 0 0 Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(Giaùc Cöùu) 159 Phaät-ñaø-ba-lôïi - nt - Tröôøng 1 1 1 1 0 0 (Giaùc Hoä) An 160 Ñeà-vaân-baùt-nhaõ Vónh Xöông nguyeân nieân chí Ñeà-vaân-ñaø-nhaõ-na Vu Ñieàn Laïc Thieân Thoï nhò nieân (689-691) 6 7 6 7 0 0 (Thieân Trí) Döông 161 Thích Tueä Trí AÁn Ñoä Laïc Tröôøng Thoï nhò nieân (693) 1 1 1 1 0 0 Döông 162 Thích Minh - nt - Thieân Saùch Vaïn Tueá nguyeân 1 15 1 15 0 0 soaïn taäp Thuyeân nieân (695) 163 Thaät-xoa-nan-ñaø Vu Ñieàn - nt - Chöùng Thaùnh nguyeân nieân chí 9 107 14 102 5 5 (Hyû Giaùc) Cöûu Thò nguyeân nieân (695- 700)

164 Lyù Voâ Sieåm Baéc Ñoâng Ñoâ Thaùnh Lòch tam nieân 1 1 1 1 0 0 AÁn Ñoä (698) 165 Di-ñaø-sôn Ñoã-hoùa- - nt - Thieân Haäu maït nieân 1 1 1 1 0 0 (Tòch Höõu) la 166 Thích Huyeàn Nghi - nt - Thieân Haäu nieân gian 1 3 1 3 0 0 soaïn taäo

A-nhó-chaân-na Baéc Tröôøng Thoï nhò nieân chí Thaàn 167 (Baûo Tö Duy) AÁn Ñoä Laïc Long nhò nieân (693-706) 7 9 7 9 0 0 Döông Ñoâng ñoâ Cöûu Thò nguyeân nieân chí 168 Thích Nghóa Tònh Teà Chaâu Tröôøng An Caûnh Vaân nhò nieân (700-711) 61 239 59 230 2 9 Boà-ñeà-löu-chi Nam Tröôøng Thoï nhò nieân chí Tieân 169 Ñaït-ma-löu-chi AÁn Ñoä - nt - Thieân nhò nieân 53 111 41 99 12 12 (Giaùc AÙi, Phaùp Hy) (693-713) 170 Thích AÙi Ñoàng Thieân 1 1 1 1 0 0 soaïn taäp Thuûy 171 Thích Tueä Uyeån Kinh 1 2 1 2 0 0 soaïn taäp Trieäu 172 Baùt-thích-maät-ñeá Trung AÁn Quaûng Thaàn Long nguyeân nieân (705) 1 10 1 10 0 0 (Cöïc Troïng) Ñoä Chaâu 173 Thích Trí Nghieâm Vu Ñieàn Chung Khai Nguyeân cöûu nieân 4 6 4 6 0 0 Nam (721) Thaâu-ba-ca-la Trung Tröôøng An Khai Nguyeân nguõ nieân chí 174 4 14 4 14 0 0 (Thieän Voâ UÙy) AÁn Ñoä Laïc Döông thaäp nhò nieân (717 – 724) Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Baït-nhaät-la-boà-ñeà Nam AÁn Tröôøng Khai Nguyeân thaäp nhaát nieân

84 175 4 7 4 7 0 0 (Kim Cöông Trí) Ñoä An chí thaäp baùt nieân (723 – 730) Tuaàn Quaûng 176 Thích Hoaøi Ñòch 1 10 1 10 0 0 Chaâu Chaâu 177 Thích Trí Thaêng 5 25 5

25 0 0 soaïn teäp A-chaát-ñaït-taûn Baéc Thieân Khai Nguyeân nhò thaäp nieân 178 An Taây 3 4 3 4 0 0 (Voâ Naêng Thaéng) Truùc (732) Ñaït-ma-chieân-nieát- Ñoâng Tröôøng Khai Nguyeân nhò thaäp nieân 179 la Thieân 1 1 1 1 0 0 An (732) (Phaùp Nguyeät) Truùc Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

A-muïc-khö-baït- Nam nhaät-la Tröôøng Khai Nguyeân chí Ñaïi Lòch 180 Thieân 110 143 110 143 0 0 (Trí Taïng, Baát An nieân gian Truùc Khoâng Kim Cöông) Baéc Thieân Tröôøng Trinh Nguyeân töù nieân chí thaäp 181 Baùt Nhaõ (Trí Tueä) 5 30 5 30 0 0 Truùc An töù nieân (788 - 798) Vaät-ñeà-ñeà-teâ-ngö 182 Quy Tö An Taây 1 1 1 1 0 0 (Lieân Hoa Tinh Taán) Thi-la-ñaït-ma 183 Vu Ñieàn Baéc Ñình 2 10 2 10 0 0 (Giôùi Phaùp) Thích Linh Thuùy 2 ngöôøi 184 Tröôøng An 1 30 1 30 0 0 Thích Vieân Chieáu soaïn taäp * Tuy danh saùch laø 184 nhöng trong ñaây coù moät soá vò tham gia 2 dòch tröôøng, ví duï Ngaøi Chaân Ñeá tham gia dòch tröôøng ñôøi Traàn vaø dòch tröôøng ñôøi Tieâu Löông

Toång keát caùc ñoà bieåu ôû treân Soá Soá kinh Coøn Maát Thôøi ñaïi Thôøi gian baét ñaàu vaø keát thuùc Bò chuù ngöôøi Boä Quyeån Boä Quyeån Boä Quyeån Ñoâng Vónh Bình thaäp nieân chí Duyeân Khang 12 292 395 97 131 195 264 Haùn nguyeân nieân (67-220) 11 vua, 154 naêm Taøo Hoaøng Sô nguyeân nieân chí Haøm Hy 5 12 18 4 5 8 13 Nguïy nhò nieân (220-265) 5 vua, 46 naêm Hoaøng Voõ nguyeân nieân chí Thieân Kyû Toân Ngoâ 5 189 417 61 92 128 325 töù nieân (222-280) 4 chuùa, 59 naêm Thaùi Thæ nguyeân nieân chí Kieán Höng Taây Taán 12 333 590 156 321 177 269 töù nieân (265-316) 4 vua, 52 naêm Ñoâng Kieán Voõ nguyeân nieân chí Nguyeân Hy 16 168 468 85 336 83 132 Taán nhò nieân (317-420) 11 vua, 104 naêm Hoaøng Thæ nguyeân nieân chí Thaùi Sô Phuø Taàn 6 15 197 7 65 8 132 cöûu nieân (351-394) 5 chuùa, 44 naêm

Dieâu Baïch Töôùc nguyeân nieân chí Vónh Hoøa Chæ ñeán naêm thöù 2 5 94 624 66 528 28 96 Taàn tam nieân (384-417) 3 chuùa, 34 naêm Vónh Hoøa

Kieán Nghóa nguyeân nieân chí Vónh Tam Taàn tröôùc sau thaát Taây Taàn 1 15 24 10 12 5 12 Hoaèng töù nieân (385-431) 4 chuùa, 47 dòch 41 boä, 86 quyeån, Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Soá Soá kinh Coøn Maát

86 Thôøi ñaïi Thôøi gian baét ñaàu vaø keát thuùc Bò chuù ngöôøi Boä Quyeån Boä Quyeån Boä Quyeån naêm coøn 22 boä, 67 quyeån, maát 19 boä, 19 quyeån

Tieàn Vónh Ninh nguyeân nieân chí Haøm An 1 4 6 1 1 3 5 Löông luïc nieân (301-376) 8 chuùa, 76 naêm

Baéc Vónh An nguyeân nieân chí Thöøa Hoøa 9 82 311 25 209 57 102 Löông thaát nieân (401-439) 2 chuùa, 39 naêm

Löu Vónh Sô nguyeân nieân chí Thaêng Minh Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

22 465 717 93 243 372 474 Toáng tam nieân (420-479) 8 chuùa, 60 naêm

Kieán Nguyeân nguyeân nieân chí Trung Tieâu Teà 7 12 33 7 28 5 5 Höng nhò nieân (479-502) 7 chuùa, 24 naêm

Tieâu Thieân Giaùm nguyeân nieân chí Thaùi Bình 8 46 201 40 191 6 10 Löông nhò nieân (502-557) 4 chuùa, 56 naêm

Nguyeân Hoaøng Thæ nguyeân nieân chí Voõ Ñònh 12 83 274 73 255 10 19 Nguïy baùt nieân (396-550) 13 vua, 155 naêm

Thieân Baûo nguyeân nieân chí Thöøa Quang Cao Teà 2 8 52 8 52 0 0 nguyeân nieân (550-577) 6 chuùa, 28 naêm

Vuõ Vaên Maãn Ñeá nguyeân nieân chí Ñaïi Ñònh 4 14 29 6 11 8 18 Chaâu nguyeân nieân (557-581) 5 vua, 25 naêm

Soá Soá kinh Coøn Maát Thôøi ñaïi Thôøi gian baét ñaàu vaø keát thuùc Bò chuù ngöôøi Boä Quyeån Boä Quyeån Boä Quyeån

Vónh Ñònh nguyeân nieân chí Trinh Minh Traàn 3 40 133 26 89 14 44 tam nieân (557-589) 5 chuùa, 33 naêm

Khai Hoaøng nguyeân nieân chí Nghóa Theo Khai Nguyeân Tuøy 9 64 301 62 287 2 14 Minh nhò nieân (581-618)3 vua, 38 naêm Luïc Voõ Ñöùc nguyeân nieân chí Trinh Nguyeân 239 Soá boä khoâng khôùp Ñöôøng thaäp luïc nieân (618- 800)goàm ñôøi Voõ 46 435 2476 407 27 77 9 Trinh Nguyeân Luïc Haäu 183 naêm

Ñöôøng- Trinh Nguyeân nguõ nieân chí Thaùi Bình Theo Chí Nguyeân 0 Toáng Höng Quoác thaát nieân (789-982) 193 naêm Luïc

Thaùi Bình Höng quoác thaát nieân chí Ñaïi Theo Chí Nguyeân Toáng 6 201 384 Trung Töông Phuø töù nieân (982-1011) 29 naêm Luïc Ñaïi Trung Töôøng Phuø töù nieân chí Caûnh Toáng 6 19 148 Theo Chí Nguyeân luïc Höïu töù nieân (1011-1037) 27 naêm

Caûnh Höïu töù nieân chí Nguyeân Theá Toå Chí Nguyeân luïc Taân Toáng Chí Nguyeân nhò nhò nieân (1037- 1285) 4 20 115 bieân theâm 55 boä, 141 Nguyeân 249 naêm quyeån Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Chöông III

CHEÁ ÑOÄ VAØ TOÅ CHÖÙ C TAÏ I DÒCH TRÖÔØ N G

1. Taøi trí cuûa caùc cao Taêng Truùc Phaùp Hoä tuïng kinh moãi ngaøy haøng vaïn lôøi, maét lieác qua lieàn thuoäc [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 13, chuyeän cuûa oâng]. Cöu-ma-la-thaäp theo thaày hoïc kinh, mieäng ñoïc moãi ngaøy haøng nghìn baøi keä, moãi keä coù 32 chöõ, goàm 32.000 lôøi [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 14, baûn truyeän]. Phaät-ñaø-da-xaù naêm 15 tuoåi tuïng kinh moãi ngaøy ñöôïc 5, 6 vaïn lôøi [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 14, baûn truyeän]. Ñaøm-voâ-saám luùc 10 tuoåi, thoâng minh xuaát chuùng, cuøng vôùi moät soá baïn ñoïc chuù, tuïng kinh moãi ngaøy hôn vaïn lôøi [Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 14, baûn truyeän]. Truùc Ñaøm-ma-la-saùt tuïng kinh moãi ngaøy haøng vaïn lôøi, maét lieác qua laø nhôù [Cao

taêng truyeän quyeån 1, baûn truyeän].

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Thích Baït-nhaät-la-boà-ñeà moãi ngaøy tuïng haøng vaïn lôøi, maét nhìn qua laø thuoäc loøng, suoát ñôøi khoâng queân [Toáng cao taêng truyeän, quyeån 1, baûn truyeän]. Caùc ñaïi sö luùc ban ñaàu qua Trung Quoác dòch kinh, ñem theo baûn tieáng Phaïn raát ít, maø nhôø ñoïc thuoäc loøng thì nhieàu, nhöng ñoïc thuoäc loøng chung cuïc vaãn coù khuyeát ñieåm, moät laø mieäng mieäng truyeàn cho nhau raát deã ñoïc sai, hai laø neáu ngöôøi tuïng khoâng thöôøng xuyeân oân taäp, khoù traùnh khoûi queân maát boä phaän kinh vaên, chaúng haïn Phoù phaùp nhaân duyeân truyeän quyeån 2 ghi laïi moät giai thoaïi laàm laãn raát thuù vò sau ñaây: Trong khi A-nan du haønh truyeàn baù dieäu phaùp, hoùa ñoä chuùng sinh khieán cho hoï giaûi thoaùt, cuoái cuøng ñeán moät röøng tre, nghe coù Tyû-kheo tuïng keä Phaùp cuù: “Nhöôïc nhaân sinh baùch tueá, Baát kieán thuûy laõo haïc. Baát nhö sinh nhaát nhaät, Nhi ñaéc ñoã kieán chi.” (Neáu ngöôøi soáng traêm naêm, Khoâng thaáy con haïc giaø. Chaúng baèng soáng moät ngaøy, Maø troâng thaáy ñöôïc noù). A-nan nghe xong buoàn baõ than raèng: “Con maét cuûa theá gian dieät maát sao maø nhanh theá!”, beøn noùi vôùi Tyûkheo aáy raèng ñoù khoâng phaûi laø lôøi cuûa Phaät, khoâng theå

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

duøng noù ñeå tu haønh. Nay oâng haõy nghe toâi dieãn taû baøi keä cuûa Phaät: “Nhöôïc nhaân sinh baùch tueá, Baát giaûi sinh dieät phaùp, Baát nhö sinh nhaát nhaät, Nhi ñaéc giaûi lieãu chi.” (Neáu ngöôøi soáng traêm naêm, Khoâng hieåu phaùp sinh dieät, Chaúng baèng soáng moät ngaøy, Maø hieåu ñöôïc phaùp ñoù.) Sau khi vò Tyû-kheo aáy trôû veà chuøa beøn thuaät laïi lôøi noùi cuûa A-nan vôùi thaày mình, thaày oâng lieàn baûo: “A-nan giaø caû, trí tueä suy giaûm, noùi naêng thöôøng sai laàm, khoâng theå tin ñöôïc, nay oâng cöù y nhö tröôùc maø tuïng.” A-nan voán laø ñeä töû thaân caän cuûa Phaät, ñöôïc thaày baïn khen ngôïi laø ngöôøi ña vaên baäc nhaát, khi Ca-dieáp chuû trì cuoäc keát taäp laàn thöù nhaát vôùi söï tham döï cuûa 500 Tyûkheo, thì oâng töøng phuï traùch tuïng ñoïc veà kinh. ÔÛ nôi cöûa Phaät, oâng ñöôïc xem laø moät boä thaùnh ñieån soáng, theá maø nghieãm nhieân bò thaày troø moät Tyû-kheo voâ danh chæ trích laø “lôøi noùi thöôøng sai laàm khoâng theå tin ñöôïc”. Ñieàu naøy chöùng toû raèng chæ nhôø vaøo vieäc hoïc thuoäc loøng Phaät phaùp

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

thì raát deã bò sai laàm maø cuõng khoâng coù baûn goác naøo laøm tieâu chuaån ñeå maø hieäu ñính. Tuïc cao taêng truyeän quyeån 12, chuyeän Thieän Truï, keå raèng: “Moät hoâm, oâng ñi ñeán moät chuøa kia, nghe giaûng Kinh Nieát-baøn, do ñoù oâng vaøo luaän nghóa, nhöng chæ baøn luaän ñöôïc ba laàn thì vò giaûng sö khoâng giaûi ñaùp ñöôïc, cuùi ñaàu thôû ra, khieán cho ñoà chuùng hôn nghìn ngöôøi boái roái, giaûng ñöôøng ngöng laïi. Theá roài, hoï ñôõ vò giaûng sö xuoáng toøa, ñöa Ngaøi veà phoøng, thì oâng im laëng qua ñôøi. Khi baøn luaän xong thì Thieän Truï ra ñi, neân

khoâng bieát vieäc ñoù. Hoâm sau, oâng laïi ñeán, thaáy hoï ñang chuaån bò caùc duïng cuï ñaùm ma, lieàn hoûi nguyeân nhaân, thì hoï noùi: 'Ngaøy hoâm qua phaùp sö bò moät vò Taêng phöông Baéc chaát vaán, nhaân ñoù maø qua ñôøi'. Khi aáy, moïi ngöôøi khoâng bieát Truï, neân khoâng ai baét oâng. Vì nghe hoï baûo theá neân oâng suy nghó, roài lui veà giöõ im laëng. Traûi qua ít hoâm, laïi coù vò taêng hoï Traàn, cuøng daãn nhau trôû laïi toøa giaûng tröôùc; khi oâng luaän nghóa, khoâng ai laø khoâng bò khuaát phuïc, khieán cho 3 ngöôøi phaûi ngaõ quî taïi phaùp toøa." Thieän Truï nhôø gioûi bieän luaän maø laøm cho ba ngöôøi phaûi xaáu hoå ñeán cheát. Giai thoaïi naøy coù theå laø khoa tröông, nhöng do ñaây maø chuùng ta thaáy moät vò phaùp sö giaûng Kinh, xem troïng vieäc bieän luaän thaéng baïi ñeán ngaàn naøo! Nhöng duø sao thì so vôùi sinh maïng vaãn quan troïng hôn.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

2. Söï phaân coâng taïi dòch tröôøng Ñaïi töø aân töï tam taïng phaùp sö truyeän quyeån 6 vieát: Vaøo thaùng 3, naêm Kyû Tî, nieân hieäu Trinh Quaùn thöù 19, phaùp sö töø Laïc Döông veà tôùi Tröôøng An, ñeán ôû chuøa Hoaèng Phuùc, roài vieát sôù trình baøy veà soá löôïng ngöôøi chöùng nghóa, chuyeát vaên, buùt thoï (vieát), thö thuû, tröïc tieáp trao cho quan Tö Khoâng Löông Quoác Coâng Phoøng Huyeàn Linh. Huyeàn Linh sai thuoäc haï laøm sôù ñem ñeán Ñònh Chaâu khaûi taáu, roài theo nhu caàu maø cung caáp, phaân phuù caùc vieäc ñaày ñuû. Vaøo muøa haï thaùng 6 ngaøy Maäu Tuaát, caùc ñaïi ñöùc chöùng nghóa thoâng hieåu Kinh Luaän Ñaïi Tieåu thöøa, ñöôïc baïn beø tieán cöû goàm 12 ngöôøi. Ñoù laø caùc Sa-moân ôû chuøa Hoaèng Phuùc taïi kinh ñoâ nhö: Sa-moân Linh Nhuaän, sa-moân Vaên Bò. Chuøa La Haùn coù sa-moân Tueä Quí.

Chuøa Thaät Teá coù sa-moân Minh Dieãm.

Chuøa Baûo Xöông coù sa-moân Phaùp Töôøng.

Chuøa Tónh Phaùp coù sa-moân Phoå Hieàn.

Chuøa Phaùp Haûi coù sa-moân Thaàn Phöôûng.

Chuøa Phaùp Giaûng ôû Khueách Chaâu coù sa-moân Ñaïo Thaâm.

Chuøa Dieãn Giaùc ôû Bieän Chaâu coù sa-moân Huyeàn Trung.

Chuøa Phoå Cöùu ôû Boà Chaâu coù sa-moân Thaàn Thaùi.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Chuøa Chaán AÂm ôû Mieân Chaâu coù sa-moân Kính Minh. Chuøa Ña Baûo ôû Ích Chaâu coù sa-moân Ñaïo Nhaân.

Laïi coù 9 ñaïi ñöùc lo vieäc gom goùp vaên töø (chuyeát vaên) ñeán, ñoù laø:

Chuøa Phoå Quang ôû Kinh Sö coù sa-moân Theâ Huyeàn.

Chuøa Hoaèng Phuùc coù sa-moân Minh Tuaán.
Chuøa Hoäi Xöông coù sa-moân Bieän Cô.

Chuøa Phong Ñöùc ôû nuùi Chung Nam coù sa-moân Ñaïo Tuyeân. Chuøa Phuùc Tuï ôû Giaûn Chaâu coù sa-moân Tónh Maïi.

Chuøa Phoå Cöùu ôû Boà Chaâu coù sa-moân Haønh Höõu.

Chuøa Theâ Nham coù sa-moân Ñaïo Traùc.

Chuøa Chieâu Nhaân ôû U Chaâu coù sa-moân Tueä Laäp.

Chuøa Thieân Cung ôû Laïc Chaâu coù sa-moân Huyeàn Taéc. Laïi coù moät ñaïi ñöùc kieåm tra chöõ ñeán, töùc sa-moân Huyeàn ÖÙng chuøa Ñaïi Toång Trì taïi kinh ñoâ. Laïi coù moät ñaïi ñöùc chöùng Phaïn ngöõ, Phaïn vaên ñeán, töùc sa-moân Huyeàn Moâ ôû chuøa Ñaïi Höng Thieän taïi kinh ñoâ. Ngoaøi ra nhöõng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

ngöôøi khaùc ghi cheùp, bieân taäp, vaø caùc vaät lieäu do caùc Ti sôû cung caáp ñeàu ñöa ñeán. Caên cöù nhöõng ghi cheùp treân ñaây, nhaân vieân trôï dòch cuûa ñaïi sö Huyeàn Traùng goàm coù 23 ngöôøi ñöôïc bieát teân. Cöïu ñöôøng thö quyeån 91, chuyeän Huyeàn Traùng vieát: “Naêm thöù 19 nieân hieäu Trinh Quaùn, phaùp sö veà ñeán Kinh Sö, ñöôïc Thaùi Toâng ñoùn tieáp, roài cuøng nhau ñaøm luaän, vua raát hoan hæ, nhaân ñoù vua ra leänh phaùp sö ñem 657 boä kinh ñieån baèng Phaïn vaên tôùi chuøa Hoaèng Phuùc phieân dòch, ñoàng thôøi truyeàn leänh Höõu Boäc Xaï Phoøng Huyeàn Linh, Thaùi töû Taû Thöù Töû Höùa Kính Toâng, chieâu moä roäng raõi caùc sa-moân thaïc hoïc hôn 50 ngöôøi ñeå trôï giuùp phieân dòch. Thaønh phaàn trôï giuùp ñaïi sö Huyeàn Traùng phieân dòch, daãn moät soá boä nhö sau:

(1) Ñaïi Boà-taùt taïng kinh 20 quyeån
Ngaøy 2 thaùng 5 naêm Trinh Quaùn 19, Tam taïng Huyeàn
Traùng dòch kinh taïi chuøa Hoaèng Phuùc, Taây Kinh, thaønh phaàn tham döï chöùng nghóa goàm coù:
¾ Sa-moân Linh Nhuaän chuøa Hoaèng Phuùc.
¾ Sa-moân Vaên Bò chuøa Hoaèng Phuùc.
¾ Sa-moân Hueä Quyù chuøa La Haùn.
¾ Sa-moân Minh Dieãm chuøa Thaät Teá.
¾ Sa-moân Phaùp Töôøng chuøa Baûo Xöông.
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

¾ Sa-moân Phoå Hieàn chuøa Tónh Phaùp.
¾ Sa-moân Thaàn Phöôûng chuøa Phaùp Haûi.
¾ Sa-moân Ñaïo Thaâm chuøa Phaùp Giaûng, Khueách
Chaâu.
¾ Sa-moân Huyeàn Trung chuøa Dieãn Giaùc, Bieän
Chaâu.

¾ Sa-moân Thaàn Thaùi chuøa Phoå Cöùu, Boà Chaâu.
¾ Sa-moân Kinh Minh chuøa Chaán Höông, Boà Chaâu.
- Thaønh phaàn xuyeát vaên goàm coù:
¾ Sa-moân Theâ Huyeàn chuøa Phoå Quang.
¾ Sa-moân Minh Tuaán chuøa Hoaèng Phuùc.
¾ Sa-moân Bieän Cô chuøa Hoäi Xöông.
¾ Sa-moân Ñaïo Tuyeân chuøa Phong Ñöùc, nuùi Chung
Nam.
¾ Sa-moân Tónh Maïi chuøa Phuùc Tuï, Giaûn Chaâu.
¾ Sa-moân Haønh Chi chuøa Phoå Cöùu, Boà Chaâu.
¾ Sa-moân Ñaïo Traùt, chuøa Theâ Nham.
¾ Sa-moân Hueä Laäp, chuøa Chieáu Nhaân, Phaân Chaâu.
¾ Sa-moân Huyeàn Taéc, chuøa Thieân Cung, Laïc
Chaâu.
- Thaønh phaàn kieåm tra chöõ (chaùnh töï):
¾ Sa-moân Huyeàn ÖÙng, chuøa Ñaïi Toång Trì.
Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

- Chöùng Phaïn vaên: ¾ Sa-moân Huyeàn Moâ, chuøa Ñaïi Höng Thieän.

(2) Du-giaø sö ñòa luaän 100 quyeån
Tam taïng phaùp sö phuïng chieáu dòch boä luaän naøy taïi chuøa Hoaèng Phuùc, ôû Tröôøng An vaøo ngaøy 15, thaùng 5, naêm Trinh Quaùn 22 (648), ñôøi nhaø Ñöôøng.
- Thaønh phaàn buùt thoï (vieát):
¾ Sa-moân Tri Nhaân, chuøa Hoaèng Phuùc.
¾ Sa-moân Linh Tuaán, chuøa Hoaèng Phuùc.
¾ Sa-moân Ñaïo Quaùn, chuøa Ñaïi Toång Trì.
¾ Sa-moân Ñaïo Nguyeân, chuøa Phaùp Ñaøi.
¾ Sa-moân Minh Giaùc, chuøa Thanh Thieàn.
- Thaønh phaàn chöùng vaên:
¾ Sa-moân Bieän Cô, chuøa Ñaïi Toång Trì.
¾ Sa-moân Tónh Maïi, chuøa Phuùc Chuùng, Giaûn
Chaâu.
¾ Sa-moân Haønh Höõu, chuøa Phoå Tòch, Boà Chaâu.
¾ Sa-moân Ñaïo Trí, chuøa Phoå Quang.
¾ Sa-moân Huyeàn Trung, chuøa Chaân Ñeá, Bieän
Chaâu.
¾ Sa-moân Minh Tuaán, chuøa Hoaèng Phuùc.
¾ Sa-moân Huyeàn ÖÙng, chuøa Ñaïi Toång Trì.
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Chöùng Phaïn ngöõ: ¾ Sa-moân Huyeàn Moâ, chuøa Hoaèng Phuùc. ¾ Sa-moân Vaên Bò, chuøa Hoaèng Phuùc. ¾ Sa-moân Thaàn Thaùi, chuøa Theâ Nham, Boà Chaâu. ¾ Sa-moân Ñaïo Thaâm, chuøa Phaùp Giaûng, Khueách Chaâu. ¾ Sa-moân Phaùp Töôøng, chuøa Baûo Xöông. ¾ Sa-moân Tueä Quí, chuøa La-haùn. ¾ Sa-moân Minh Dieãm, chuøa Baûo Long. ¾ Sa-moân Ñaïo Hoàng, chuøa Ñaïi Toång Trì. - Giaùm Duyeät: ¾ Höùa Kính Toâng, Ngaân Thanh Quan Loäc Ñaïi Phu Haønh Thaùi Töû Taû Thöù Töû, Cao Döông huyeän, Khai Quoác Coâng Nam Thaàn. Trong Toáng cao taêng truyeän quyeån 5, chuyeän Phaùp Taïng keå raèng: “Ban ñaàu Phaùp Taïng tham döï phieân dòch vôùi phaùp sö Huyeàn Traùng, nhöng veà sau coù kieán giaûi baát ñoàng trong vieäc buùt thoï, chöùng nghóa vaø nhuaän vaên neân oâng ra khoûi dòch tröôøng.” Nguyeân nhaân chuû yeáu laø cô caáu dòch tröôøng khoâng phaûi ñöôïc thieát laäp thöôøng xuyeân maø khi baét ñaàu dòch moät boä kinh thì tuyeån choïn danh Taêng quy tuï veà taïi moät nhaø, roài cuøng töông nhöôïng ñeà cöû nhau, ñeán khi giaûi toøa thì ai veà chuøa naáy. Töø ñoù trôû ñi, nhöõng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhaân vieân trôï giuùp dòch kinh chính yeáu ñeàu laø ñeä töû tuøy tuøng cuûa ñaïi sö Huyeàn Traùng taïi chuøa Töø AÂn. Ñôøi Ñöôøng, nhöõng chuyeân gia trôï dòch ít nhieàu khoâng nhaát ñònh. Theo danh saùch caùc vò ñöôïc ghi laïi taïi dòch tröôøng, thì ít nhaát nhö khi Phaùp sö Baùt-nhaõ dòch Kinh Phaät thuyeát taïo thaùp dieân maïng coâng ñöùc, chæ coù ba ngöôøi trôï dòch; coøn nhieàu nhaát laø khi Nghóa Tònh dòch Caên baûn thuyeát nhaát thieát höõu boä ni-ñaø-na, goàm coù 52 ngöôøi trôï dòch. Noùi chung, soá nhaân vieân trôï dòch cho caùc dòch chuû khoâng nhaát ñònh, nhö tröôøng hôïp soá ngöôøi tham döï tieåu dòch tröôøng cuûa Taêng-giaø-ñeà-baø laø hôn 40 ngöôøi. Töø sau Nam Baéc trieàu ñeán Tuøy, Ñöôøng, roài ñeán thôøi ñaïi Trieäu Toáng, tuyeät ñaïi ña soá ñaïi sö dòch kinh taïi dòch tröôøng ñeàu töông töï nhö La-thaäp, nghóa laø dòch tröôøng do vua ra leänh thieát laäp. Trieàu ñình troïng thò söï nghieäp dòch kinh coù quan heä maät thieát vôùi tình traïng phaùt trieån nhanh choùng cuûa Phaät giaùo taïi Trung Quoác. Töø khi Phaät phaùp ôû Thieân Truùc truyeàn vaøo Trung Quoác thôøi Ñoâng Haùn, daàn daàn ñeán thôøi Luïc Trieàu thì loaïn ly phaân tranh, neáu laøm cho Phaät giaùo phaùt trieån thì seõ coù nhieàu lôïi ích. Ñöông thôøi, tín ngöôõng Phaät giaùo ñaõ trôû thaønh moät phong tuïc phoå bieán, treân töø vöông coâng baù quan, döôùi ñeán baù taùnh leâ daân, baát luaän laø phöông dieän chính trò, kinh teá hay xaõ hoäi, ñeàu chòu aûnh höôûng Phaät giaùo raát lôùn. Nhöõng keû thoáng trò maûy may khoâng daùm khinh thöôøng söùc maïnh voâ hình aáy. Do theá, nhaø caàm quyeàn

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

muoán khoáng cheá Phaät giaùo höõu hieäu thì phaûi thieát laäp cheá ñoä Taêng quan, ñoù laø caùch thi thoá thaáy roõ nhaát. Thuû ñoaïn aân uy cuøng aùp duïng ñoù laø phöông phaùp khoâng thay ñoåi cuûa caùc trieàu ñaïi vua chuùa xöa nay duøng ñeå thoáng trò thieân haï. Muoán thoáng trò Phaät giaùo ñöông nhieân cuõng khoâng ra ngoaøi coâng leä aáy. Vaän duïng thuû ñoaïn “thò uy” ñeå ñeà phoøng Phaät giaùo

ñoái vôùi quoác gia xaõ hoäi coù nhöõng aûnh höôûng khoâng toát, nhöng neáu chæ moät maët “ra uy”, laïi deã phaùt sinh söï phaûn khaùng kòch lieät. Do ñoù, thuû ñoaïn “thi aân” cuõng phaûi hoã töông thi haønh. Nhaèm lung laïc theá löïc cuûa giôùi Phaät giaùo, thì vieäc cho xaây chuøa, dòch kinh, in aán kinh saùch v.v... ñeàu laø phöông phaùp maø ñöông thôøi thöôøng aùp duïng. Taát nhieân xöa nay khoâng thieáu nhöõng baäc quaân vöông thaønh taâm phuïng söï Phaät phaùp, ví duï nhö Dieâu Höng chaúng haïn, oâng ta uûng hoä coâng taùc dòch kinh laø hoaøn toaøn phaùt xuaát töø söï nhieät thaønh toân kính ñoái vôùi Phaät giaùo, nhöng ñoù laø thuaän theo nhaân tình maø phuïng söï Phaät phaùp. Coøn nhö nhöõng baäc quaân vöông döïa vaøo Phaät giaùo ñeå cuûng coá chính quyeàn, thì ñöông nhieân trong hieän taïi cuõng khoâng ít ngöôøi laøm nhö theá. Baûn yù cuûa 2 loaïi ngöôøi thoáng trò treân ñaây ñöông nhieân khoâng gioáng nhau, nhöng phöông phaùp thöïc hieän thì töông töï nhö nhau. Giôùi chính quyeàn ñöa söï nghieäp dòch kinh vaøo moät trong nhöõng coâng taùc haønh chaùnh caàn phaûi thöïc hieän, coù theá môùi thu ñöôïc hieäu quaû tuyeân truyeàn moät caùch roäng raõi.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Taïi vì caùc ñaïi sö dòch kinh ñeàu laø nhöõng baäc anh tuaán trong giôùi Phaät giaùo, hoaëc laø nhöõng nhaân vaät thuoäc taàng lôùp thöôïng löu, chæ caàn ñaõi ngoä moät soá ít ngöôøi, thì coù theå thu phuïc ñöôïc taâm lyù cuûa tín ñoà Phaät giaùo treân toaøn quoác, ñoàng thôøi seõ nhaän ñöôïc danh hieäu ñeïp ñeõ laø vò minh vöông hoä phaùp. Coâng vieäc naøy söùc löïc boû ra thì ít maø hieäu quaû thu vaøo thì nhieàu. Caùc baäc quaân vöông xöa nay ñöông nhieân raát hoan hæ thöïc hieän. Ñôøi Tuøy ñaët ra chöùc Hoïc só phieân kinh, Ñaïi ñöùc phieân kinh, coøn ñôøi Ñöôøng chæ cöû trieàu thaàn troâng coi söï nghieäp dòch kinh, ít nhieàu ñeàu coù lieân quan ñeán yù ñoà vöøa keå. Coù luùc quaân vöông thaân haønh ñeán chuû trì buoåi leã khôûi söï phieân dòch, ñeå bieåu thò söï toân troïng coâng vieäc aáy. Do ñoù coâng taùc dòch kinh daàn daàn bieán thaønh coâng vieäc chuyeân moân cuûa thieåu soá ñaïi ñöùc cao taêng vaø caùc trieàu thaàn quyeàn quí. Ñaïi Töø AÂn töï tam taïng phaùp sö truyeän quyeån 6 vieát: “Phaùp sö laïi taâu raèng: ‘Huyeàn Traùng töø Taây Vöïc ñöôïc Phaïn baûn hôn 600 boä, chöa dòch ñöôïc lôøi naøo, nay bieát raèng phía Nam nuùi Tung Nhaïc, phía Baéc nuùi Thieáu Thaát coù chuøa Thieáu Laâm, xa nôi thoân xoùm oàn aøo, suoái röøng thanh vaéng, do Hieáu Vaên Ñeá ñôøi Haäu Nguïy kieán taïo, laø nôi dòch kinh cuûa Tam taïng Boà-ñeà-löu-chi, Huyeàn Traùng xin vì quoác gia ñeán ñoù phieân dòch, mong ñöôïc nghe chieáu chæ.’ Vua noùi: ‘Khoâng caàn phaûi ôû nuùi, töø sau khi Thaày ôû phöông Taây trôû veà, vì muoán laøm vui loøng thaùi haäu, traãm ñaõ kieán taïo chuøa Hoaèng Phuùc taïi Taây Kinh,

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

chuøa coù thieàn vieän raát thanh vaéng, phaùp sö coù theå ñeán ñoù phieân dòch.’ Phaùp sö laïi taâu raèng: ‘Baù taùnh khoâng bieát, thaáy Huyeàn Traùng töø phöông Taây trôû veà, muoán gaëp maët cho bieát, thaønh ra naùo nhieät, neáu khoâng vi phaïm kyû cöông, thì cuõng bò trôû ngaïi phaùp söï, mong ñöôïc ñoùng cöûa ñeå ñeà

phoøng nhöõng loãi laàm.’ Vua raát vui, noùi: ‘YÙ kieán naøy cuûa Thaày coù theå baûo laø lôøi noùi ñeå giöõ mình, vaäy haõy laøm nhö theá.’” Ñaïi sö Huyeàn Traùng xin rieâng Ñöôøng Thaùi Toâng phaùi ngöôøi ñeán giöõ gìn dòch tröôøng, muïc ñích laø nhaèm xa laùnh söï hieáu kyø cuûa baù taùnh laøm phöông haïi ñeán coâng taùc dòch kinh. Caùch xöû söï töïa hoà nhö kieâu ngaïo, xem thöôøng ngöôøi khaùc, chaúng ñoaùi ñeán nhaân tình, nhöng ñoù laïi laø moät vaán ñeà lôùn ñang toàn taïi luùc baáy giôø: moät nhaân vaät noåi tieáng ñöông thôøi khoù traùnh khoûi haáp daãn nhieàu ngöôøi nghe tieáng maø ñeán quaáy nhieãu moät caùch voâ ích. OÂng chaáp nhaän hình thöùc moät tieåu dòch tröôøng ñoùng cöûa, thaät laø moät söï baát ñaéc dó. Luùc oâng dòch kinh, tuy nghieâm tuùc cöï tuyeät nhöõng keû nhaøn roãi ñeán xem, nhöng thì giôø giaûng kinh thì laïi môû ra khaù nhieàu, nhö trong quyeån 7 cuøng saùch treân noùi: “Vaøo thaùng 5, naêm Trinh Quaùn 23, phaùp sö veà chuøa Töø AÂn, töø ñoù trôû ñi, chuyeân lo dòch kinh, khoâng phí moät chuùt thì giôø. Moãi ngaøy töï ñaët thôøi khoùa, neáu ban ngaøy baän coâng vieäc, laøm chöa xong, thì ban ñeâm tieáp tuïc laøm ñeán quaù choã ñaùnh daáu môùi döøng buùt. Khi xeáp kinh roài thì leã Phaät, haønh ñaïo, ñeán canh ba môùi nguû, sang canh naêm laïi

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

thöùc daäy, ñoïc tuïng Phaïn baûn, ñaùnh daáu thöù töï ñeå saùng sôùm phieân dòch. Moãi ngaøy hai thôøi, khi thoï trai xong vaø luùc hoaøng hoân, phaùp sö giaûng nhöõng kinh luaän vöøa môùi phieân dòch, ñoàng thôøi giaûi ñaùp nhöõng thaéc maéc cuûa caùc hoïc Taêng ôû caùc chaâu quaän ñeán nghe giaûng.”

3. Caùc chöùc vuï taïi dòch tröôøng Taïi dòch tröôøng coù caùc chöùc vuï sau ñaây: (1) Dòch chuû, ngoài ôû vò trí chính, tuyeân xöôùng Phaïn vaên. (2) Chöùng nghóa, ngoài beân traùi, cuøng baøn luaän Phaïn vaên vôùi dòch chuû. (3) Chöùng vaên, ngoài beân phaûi, nghe dòch chuû ñoïc lôùn Phaïn vaên, xem coù sai soùt gì khoâng. (4) Thö töï (vieát chöõ), vò hoïc Taêng chuyeân veà Phaïn vaên, nghe ñoïc Phaïn vaên roài phieân aâm ra chöõ Haùn. (5) Buùt thoï, dòch nghóa nhöõng aâm tieáng Phaïn treân thaønh tieáng Hoa. (6) Xuyeát vaên, ñuùc keát vaên töï thaønh caâu coù nghóa. (7) Tham dòch, tham khaûo vaên töï cuûa Thieân Truùc vaø Trung Quoác, traùnh söï laàm laãn. (8) San ñònh, trau chuoát nhöõng choã röôøm raø thaønh caâu vaên oån ñònh. (9) Nhuaän vaên, ngoài ôû phía Nam, quaûn lí Taêng chuùng, lo vieäc nhuaän saéc.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Taêng chuùng haèng ngaøy taém röûa saïch seõ, oai nghi teà chænh, ba y vaø toïa cuï ñaày ñuû, caùc vaät duïng caàn thieát khaùc ñeàu do quan Höõu ty cung caáp. 3.1. Chuû dòch Chuû dòch laø nhaân vaät linh hoàn cuûa tröôøng dòch, chöùc vuï naøy ñaõ xuaát hieän raát sôùm, lo chuû trì coâng taùc dòch kinh, neáu thieáu vò chuû dòch thì khoâng theå hình thaønh dòch tröôøng. Chuû dòch cuõng goïi laø “dòch chuû”, nhöng danh xöng “dòch chuû” môùi xuaát hieän veà sau. Chuyeän Phuïc Leã trong Toáng cao taêng truyeän quyeån 17 noùi: “Thích Phuïc Leã, ngöôøi Kinh Trieäu, hoï Hoaøng Phuû, xuaát gia töø nhoû, ôû chuøa Höng Thieän. Khi Tam taïng

Ñòa-baø-ha-la, Thaät-xoa-nan-ñaø dòch caùc kinh ñaïi trang nghieâm, Hoa nghieâm, ñeàu coù leänh vua sai Leã cuøng phieân dòch; vieäc choïn vaên, chuoát nghóa ñeàu do oâng ñaûm traùch. Theá neân coâng vieäc phieân dòch ñôøi Ñöôøng oâng laø ngöôøi chuû yeáu, vì vaäy Tueä Laäp goïi oâng laø dòch chuû. Do ñoù, teân goïi "dòch chuû" baét ñaàu töø oâng vaäy. Teân "dòch chuû" xuaát hieän khoaûng naêm Vónh Long thöù 2 (681) ñôøi Ñöôøng Cao Toâng, cho neân teân goïi naøy coù maët sau khi Huyeàn Traùng qua ñôøi. Buùt giaû ñaõ tìm khaép trong söû lieäu dòch kinh thôøi xöa cuûa Trung Quoác, chöa töøng phaùt hieän caùi teân "chuû dòch", maø chæ coù ba teân goïi laø minh töôïng, vi chuû, nguyeân töôïng,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhaèm chæ cho nhaân vaät chuû naõo trong coâng taùc dòch kinh, nhöng khoâng phaûi laø moät chöùc danh chuyeân moân. Coù theå noùi Cöu-ma-la-thaäp laø nhaân vaät kieät xuaát, ôû vò trí soá moät, soá hai trong lòch söû dòch kinh taïi Trung Quoác. Sôû dó baûn dòch cuûa oâng muoân ñôøi vaãn môùi meû, nhaän ñöôïc söï thaùn phuïc cuûa ngöôøi ñôøi sau, laø nhôø oâng tuaân thuû nghieâm nhaët nguyeân taéc "Kinh naøo khoâng thoâng nghóa lyù thì khoâng phieân dòch". Trong Cao taêng truyeän quyeån 2, chuyeän Phaät-ñaø-da-xaù noùi: "La-thaäp nghe Da-xaù ñeán Coâ Taøng, khuyeân Dieâu Höng nghinh tieáp Da-xaù, nhöng Höng chöa thöïc hieän. Ít laâu sau, Höng ra leänh dòch kinh aáy, Thaäp noùi: "Phaøm hoaèng döông giaùo phaùp thì phaûi thoâng hieåu vaên nghóa, baàn ñaïo tuy tuïng vaên aáy, maø chöa thoâng nghóa lyù, chæ coù Phaät-ñaø-da-xaù laø ñaït ñöôïc dieäu chæ. Nay oâng ôû taïi Coâ Taøng, xin beä haï haõy ban chieáu goïi oâng. Ngöôøi dòch kinh phaûi caân nhaéc moät caâu vaên ñeán ba laàn roài môùi haï buùt, nhôø theá nhöõng lôøi noùi aån maät trong kinh khoâng thieáu soùt, do vaäy ngöôøi ñôøi sau môùi coù theå tin töôûng." Phaät ñieån Haùn dòch ñöôïc chuyeån dòch töø Phaïn vaên sang Haùn vaên. Vò ñaïi sö chuû dòch leõ ra phaûi tinh thoâng caû hai ngoân ngöõ aáy môùi coù theå phoái hôïp giöõa hai beân, hoaøn thaønh toát nhieäm vuï, nhöng söï thöïc khoâng hoaøn toaøn nhö vaäy. Coùù nhöõng ñaïi sö chuû dòch thoâng caû Phaïn vaø Haùn, nhöng cuõng coù ngöôøi chæ tinh thoâng Phaïn vaên. Nhöõng vò aáy coù tinh thoâng Haùn ngöõ hay khoâng chính laø nhaân toá chuû yeáu

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

quyeát ñònh giaù trò cuûa baûn dòch cao hay thaáp. Do ñoù, maëc duø söï ñieâu luyeän Haùn ngöõ khoâng phaûi laø ñieàu kieän taát yeáu cuûa vò ñaïi sö chuû dòch, nhöng noù coù aûnh höôûng raát saâu xa. La-thaäp töøng laøm keä taëng Sa-moân Phaùp Hoøa nhö sau: "Taâm sôn duïc minh ñöùc, Löu ñaõng vaïn do-dieân, Ai loan coâ ñoàng thöôïng, Thanh aâm trieät cöûu thieân." (ÔÛ nuùi nuoâi ñöùc saùng, Tieáng taêm vang daëm xa, Loan keâu treân ngoâ ñoàng, Tieáng vang chín taàng maây.) Phaøm nhöõng baøi keä cuûa La-thaäp laøm lôøi leõ ñeàu nhö vaäy. OÂng ñöôïc Dieâu Höng thænh caàu vieát Baûo töôùng luaän 2 quyeån, ñoàng thôøi chuù thích kinh Duy-ma, noùi ra thaønh vaên chöông, khoâng caàn gì phaûi goït duõa, maø ngoân töø raát nhuaàn nhuyeãn vaø voâ cuøng huyeàn aûo. Caùc vò truyeàn dòch ñeàu laáy

Quaät-ña laøm ñieån hình, vì Quaät-ña bieát nhieàu thöù tieáng, vaø hieåu nhieàu phong tuïc khaùc nhau, neân tuøy nghi vaän duïng ngoân töø, khoâng caàn ngöôøi thoâng dòch. OÂng naém vöõng buùt phaùp, khi ñaët buùt thì vieát thaønh caâu vaên chính xaùc, yù töù troïn veïn, nhöõng ngöôøi bieân taäp (buùt thoï) khoâng toán hao söùc löïc, raát ñaùng keá thöøa söï nghieäp cuûa caùc baäc tieàn boái [chuyeän Xaø-na-quaät-ña trong Cao taêng truyeän].

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Coøn chuyeän Huyeàn Traùng, quyeån 4 cuøng saùch aáy thì baûo: “Nhöõng baûn phieân dòch hieän giôø ñeàu vieát theo lôøi dòch cuûa Huyeàn Traùng, yù töù chuaån xaùc, xuaát ngoân thaønh chöông, ngöôøi khaùc theo ñoù maø vieát, ñoïc nghe trôn tru.” a/ Ñaïi sö chuû dòch queâ ôû ngoaïi quoác Cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Taêng-giaø-baït- tröøng vieát: “Phaät-ñoà-la-saùt khoâng bieát laø ngöôøi nöôùc naøo, coù ñöùc nghieäp thuaàn tuùy, xem khaép Kinh ñieån, ñeán chôi laâu Trung ñoä, am töôøng Haùn ngoân, oâng dòch Phaïn vaên ra Haùn vaên, ñöôïc ngöôøi ñôøi xem troïng.” b/ Ñaïi sö chuû dòch laø ngoaïi kieàu Caùc ñaïi sö chuû dòch naøy sinh tröôûng taïi ñaát Haùn töø beù, coù cô hoäi tieáp thu Haùn ngöõ laõo luyeän töông ñöông vôùi ngöôøi Trung Quoác, do vaäy trình ñoä Haùn ngöõ cuûa hoï chaúng thua keùm gì ngöôøi Trung Quoác, nhö Cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Truùc Phaùp Hoä vieát: “Truùc Phaùp Hoä laø ngöôøi Nhuïc Chi, goác gaùc hoï Chi, nhieàu ñôøi ôû Ñoân Hoaøng..., xem roäng saùu kinh, thích daïo chôi vôùi baûy tòch (saùch vôû).” Caùc vò naøy laïi thuoäc nhöõng nhaân só kieàu cö (ôû troï), hoaøn caûnh hoïc taäp tieáng Hoà, Phaïn so vôùi ngöôøi Trung Quoác nhieàu thuaän lôïi hôn, chaúng haïn nhö Truùc Phaùp Hoä, luùc ñaàu thôø thaày laø sa-moân Truùc Cao Toøa, voán laø ngöôøi ngoaïi quoác, sau ñoù laïi theo thaày du lòch Taây Vöïc, hoïc khaép 36 thöù tieáng ngoaïi quoác khaùc nhau, vieäc naøy xem

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

baûn truyeän seõ roõ, do theá, khi dòch kinh “Tay caàm Hoà baûn, mieäng dòch lôøi Taán” maø khoâng phaûi nhôø ngöôøi khaùc phieân dòch laïi. Ñoàng thôøi Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 13, chuyeän Truùc Thuùc Lan noùi: “Truùc Thuùc Lan, ngöôøi goác Thieân Truùc. Cha meï oâng cuøng ñi vôùi hai Sa-moân ñeán nöôùc Taán, roài döøng chaân ôû Haø Nam, sinh ra Thuùc Lan. Thuùc Lan töø beù ñaõ thoâng tueä, theo hai caäu (töùc hai sa-moân) hoïc hoûi kinh phaùp, nghe moät laàn laø toû ngoä, raát gioûi noùi vaø vieát chöõ Hoà vaø Haùn, thoâng thaïo caû vaên söû. Vaøo khoaûng naêm ñaàu Nguyeân Khang ñôøi Taán, oâng dòch kinh Phoùng quang vaø kinh Duy-ma-caät hôn möôøi vaïn lôøi, nhôø hoïc caû Hoà Haùn neân dòch nghóa raát tinh luyeän.” Hôn nöõa, Tuïc cao taêng truyeän quyeån 2, chuyeän Xaø- na-quaät-ña vieát: “Ñaït-ma-baùt-nhaõ, ngöôøi Tuøy goïi laø Phaùp Trí, cha oâng teân laø Baùt-nhaõ-löu-chi, voán laø ngöôøi nöôùc Trung Thieân (Truùc), löu laïc ñeán phía Ñoâng, chòu aûnh höôûng phong tuïc cuûa ngöôøi Trung Hoa, ñöôïc löu truyeàn nhieàu ñôøi, neân ñaõ laøm quen vôùi vieäc phieân dòch. Phaùp Trí raát laõo luyeän phöông ngoân, caàm baûn vaên töï dòch, khoâng nhôø ngöôøi khaùc laøm thoâng

ngoân.”

c/ Ñaïi sö chuû dòch laø ngöôøi trong nöôùc Ñaïi bieåu cho loaïi ñaïi sö dòch Kinh naøy laø Huyeàn Traùng vaø Nghóa Tònh. Caùc vò naøy voán laø ngöôøi Trung Quoác, tinh thoâng Haùn ngöõ, maø coøn qua AÁn Ñoä ôû laâu naêm, neân Phaïn vaên raát thoâng thaïo, noùi chung, caû Phaïn Haùn ñeàu

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

tinh thoâng, do theá, taïi dòch tröôøng cuûa caùc vò naøy khoâng caàn ñaët ra vò thoâng ngoân nöõa. Ñaïi sö chuû dòch trong moät khoaûng thôøi gian nhaát ñònh, chæ chuyeân taâm phieân dòch moät boä kinh chính thöùc naøo ñoù, song cuõng lôïi duïng söùc löïc vaø thì giôø coøn laïi ñeå dòch nhöõng boä kinh khaùc. Chaúng haïn Khai nguyeân luïc quyeån 8 cheùp raèng: “Ñaïi sö Huyeàn Traùng dòch 100 quyeån Du-giaø sö ñòa luaän, baét ñaàu ngaøy 15 thaùng 5 naêm Trinh Quaùn 20 taïi vieän dòch kinh chuøa Hoaèng Phuùc, vaø chaám döùt ngaøy 15 thaùng 5 naêm Trinh Quaùn 22. Nhöng trong khoaûng thôøi gian naøy ñaïi sö coøn dòch theâm moät soá kinh luaän khaùc sau ñaây: (1) Ñaïi thöøa nguõ uaån luaän 1 quyeån: Dòch ngaøy 24 thaùng 2 naêm Trinh Quaùn 21, taïi vieän phieân kinh chuøa Hoaèng Phuùc. (2) Nhieáp ñaïi thöøa luaän voâ taùnh thích 10 quyeån: Baét ñaàu dòch ngaøy 1 thaùng 3 naêm Trinh Quaùn 21, taïi vieän phieân kinh chuøa Hoaèng Phuùc, ñeán ngaøy 17 thaùng 6 naêm Trinh Quaùn 23 thì hoaøn taát taïi vieän phieân kinh chuøa Ñaïi Töø AÂn. (3) Giaûi thaâm maät kinh 5 quyeån: Baét ñaàu dòch ngaøy 18 thaùng 5 naêm Trinh Quaùn 21, taïi chuøa Hoaèng Phuùc, ñeán ngaøy 13 thaùng 7 thì hoaøn taát. (4) Nhaân minh nhaäp chaùnh lyù luaän 1 quyeån: Dòch ngaøy 6 thaùng 8 naêm Trinh Quaùn 21, taïi vieän phieân kinh chuøa Hoaèng Phuùc.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(5) Thieân thænh vaán kinh 1 quyeån: Dòch ngaøy 20 thaùng 3 naêm Trinh Quaùn 22, taïi vieän phieân kinh chuøa Hoaèng Phuùc. Ngoaøi ra, Cöu-ma-la-thaäp cuõng cuøng luùc dòch nhieàu boä kinh luaän, nhö Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 10 vaø Ñaïi trí ñoä luaän kyù vieát: “Ngaøy 20 thaùng 12 naêm Taân Söûu nieân hieäu Hoaèng Thæ thöù 3 ñôøi Dieâu Taàn, (La-thaäp) ñeán Tröôøng An. Vaøo muøa haï naêm Hoaèng Thæ thöù tö, theo lôøi thænh caàu cuûa Dieâu Thieân Vöông, oâng dòch Thích Luaän treân gaùc phía Taây vöôøn Tieâu Dieâu, ñeán ngaøy 27 thaùng 12 naêm thöù 7 thì hoaøn taát. Trong thôøi gian aáy, oâng cuõng dòch caùc boä khaùc nhö: Thieàn kinh, Giôùi luaät, Baùch luaän, Thieàn phaùp yeáu giaûi khoaûng 500.000 lôøi.” Nhöng Ñaïi phaåm kinh 40 quyeån vaø Ñaïi trí ñoä luaän thì cuøng dòch moät luùc, chuû yeáu laø kinh, luaän cuøng dòch, ñeå döïa vaøo ñoù maø ñoái chieáu caû hai beân, nhôø vaäy môùi hieäu ñính nhöõng sai soùt cuûa baûn dòch cuõ.

3.2. Ñoä ngöõ, chöùng Phaïn vaên, chöùng Phaïn nghóa Ba cöông vò ñoä ngöõ, chöùng Phaïn vaên, chöùng Phaïn nghóa taïi dòch tröôøng voán ñöùng rôøi nhau, nhöng ba cöông vò naøy laïi coù moät ñaëc saéc chung. Trong lòch söû dòch Kinh, hoï laø nhöõng ngöôøi tinh thoâng Phaïn vaên, vaø traùch nhieäm hoï ñaûm nhaän cuõng

lieân quan maät thieát vôùi nhau.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Ñoä ngöõ laø moät vò maø ta thöôøng thaáy taïi dòch tröôøng, nhö Cao taêng truyeän quyeån moät, chuyeän Chi-saám vieát: “(Truùc Phaät Soùc) ñöa ra kinh Ban chaâu tam-muoäi vaøo naêm Quang Hoøa thöù 2 taïi Laïc Döông, ñeå cho Saám phieân dòch.” Taïi vì ñaïi sö chuû dòch khoâng thoâng Haùn ngöõ, cho neân neáu nhö khoâng ñaët ra vò naøy thì khoâng theå ñöôïc. Traùi laïi, neáu ñaïi sö chuû dòch kieâm thoâng Phaïn Haùn, thì coù theå giaûm bôùt vò naøy. ÔÛ treân ñaõ daãn Toáng cao taêng truyeän quyeån 3 cuûa Taùn Ninh thì töø “ñoä ngöõ” coù hai caùch goïi rieâng bieät laø “dòch ngöõ” vaø “truyeàn ngöõ”. Kyø thöïc teân khaùc cuûa noù raát nhieàu, coù luùc goïi laø “truyeàn tuïc ngöõ nhaân”, nhö Ñaïi chính taïng taäp 32, Dieâu höng thích ma-ha dieãn luaän noùi: “Gaëp ngöôøi phieân dòch laø Phuø-ñeà-ma-ña Tam taïng, truyeàn tuïc ngöõ nhaân laø Löu Lieân Ñaø vaø ngöôøi chaáp buùt laø Taï Hieàn Kim.” Coù khi goïi laø “tuyeân dòch” hoaëc goïi taét laø “dòch”, thaät laø nhieàu caùch, ta coù theå tìm thaáy nhieàu choã trong söû lieäu Taêng truyeän. Theo Cao taêng truyeän quyeån 3 cheùp thì nhieäm vuï cuûa “ñoä ngöõ” laø “truyeàn ñoä chuyeån linh sinh giaûi – chuyeån dòch ñeå ngöôøi ta hieåu ñöôïc”. Chính vò ñaïi sö chuû dòch ñoïc laïi chöõ Phaïn ñeå cho nhöõng keû tham döï phieân dòch taïi dòch tröôøng coù theå laõnh hoäi ñöôïc yù nghóa cuûa Kinh. Cao taêng truyeän quyeån 2 cheùp raèng khi La-thaäp saép laâm chung caùo bieät Taêng chuùng nhö sau: “Toâi voán aùm ñoän, baát ñaéc dó ñöôïc tham döï phieân dòch, ñaõ dòch ñöôïc hôn 300 quyeån kinh luaän.” Cao taêng truyeän quyeån 2,

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

chuyeän Ñaøm-voâ-saám thì baûo: “Saám nghó raèng mình chöa am töôøng tieáng ñòa phöông, laïi khoâng coù ngöôøi thoâng ngoân, sôï lôøi vaên traùi vôùi lyù, neân khoâng chòu dòch ngay khi aáy.”

3.3. Buùt thoï, xuyeát vaên, nhuaän vaên, chaùnh töï, chöùng nghóa vaø hieäu khaùm Buùt thoï, xuyeát vaên, nhuaän vaên, chaùnh töï, chöùng nghóa vaø hieäu khaùm laø saùu chöùc vuï chuyeân moân thöôøng thaáy taïi caùc dòch tröôøng. Nhieäm vuï cuûa hoï ñaûm traùch thöôøng khoâng gioáng nhau, nhöng ñoái töôïng maø hoï xöû lyù thì muïc tieâu chæ laø moät, nghóa laø söûa chöõa caûo baûn Phaät ñieån vöøa phieân dòch. Trong quaù trình dòch kinh, ta coù theå xem nhö hoï laøm vieäc trong cuøng moät thôøi gian. a. Buùt thoï: Laø moät chöùc vuï raát xa xöa, chöùc vuï naøy vaø “chuû dòch” phaùt sinh cuøng moät luùc, hai töø naøy cuøng moät theå maø coù hai caùch goïi. Töø xöa ñeán nay baát luaän laø loaïi hình dòch tröôøng naøo cuõng ñeàu aùp duïng phöông phaùp dòch giaûng ñoàng thôøi. Ñaïi sö chuû dòch caàm baûn tieáng Phaïn dòch ra tieáng Haùn, roài vò buùt thoï cheùp ra thaønh Haùn vaên. Vaøo ñôøi Toáng, buùt thoï ñích thöïc laø ngöôøi noùi thoâng tieáng Hoa vaø Phaïn. Phaät toâ thoáng kyû quyeån 43 vieát: “Thöù tö laø vieát chöõ, vò chuyeân vieân tieáng Phaïn nghe Phaïn vaên roài phieân aâm thaønh chöõ Hoa.” Ví duï nhö ban ñaàu

phieân aâm chöõ Phaïn hrdaya thaønh “ngaät-lyù-ñeå-daõ”,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

sūtra thaønh “toá-ñaùt-laõm”..., sau ñoù vò buùt thoï ñem “ngaät- lyù-ñeå-daõ” dòch laïi thaønh taâm, ñem “toá-ñaùt-laõm” dòch laïi thaønh kinh. Nhö vaäy, luùc ñaàu dòch Kinh tröôùc heát laø dòch aâm tieáng Phaïn, sau ñoù môùi dòch ra Haùn vaên. Ví duï nhö chöõ Phaïn Bhagavat phieân aâm laø Baïc-giaø- phaïm. Luaän ñaïi trí ñoä noùi: “Toân hieäu cuûa ñöùc Nhö Lai coù voâ löôïng teân, noùi toùm taét thì coù saùu loaïi, Baïc-giaø-phaïm laø goïi chung, nghóa laø caùi ñeïp cuûa moïi ñöùc tính, laø toân kính toät böïc”. Ngaøy xöa dòch Baïc-giaø-phaïm laø Theá Toân, Theá xuaát, Theá gian, bao haøm yù nghóa toân troïng. Phaät ñòa luaän tuïng vieát: “Töï taïi, xí thaïnh vaø ñoan nghieâm, danh xöng, caùt töôøng cuøng toân quí, goàm saùu yù nghóa khaùc nhau nhö vaäy, neân bieát ñoù laø toång hieäu Baïc-giaø-phaïm.” Töø ngöõ naøy goàm nhieàu nghóa, neân ngöôøi dòch Kinh phaûi giöõ laïi aâm Phaïn. Chaúng haïn töø “A-di-ñaø” moãi nôi dòch moãi khaùc: - Thanh tònh bình ñaúng giaùc kinh dòch laø Voâ löôïng thanh tònh Phaät. - Voâ löôïng thoï kinh dòch laø Voâ löôïng thoï Phaät. - Xöng taùn tònh ñoä kinh dòch laø Voâ löôïng thoï vaø Voâ löôïng quang. * Caùc vua chuùa tham döï phieân dòch Dieâu Höng: Cao taêng truyeän quyeån 2, chuyeän La-thaäp noùi: “Dieâu Höng laïi sai oâng dòch Ñaïi phaåm, La-thaäp caàm

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

baûn chöõ Phaïn, Höng caàm baûn kinh cuõ, so saùnh ñeå kieåu chính.” Löông Vuõ Ñeá: Tuïc cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Taêng-giaø-baø-la vieát: “Ngaøy khôûi ñaàu dòch kinh, Vuõ Ñeá thaân haønh ñeán phaùp toøa taïi ñieän Thoï Quang, buùt thoï vaên aáy, roài môùi giao cho ngöôøi dòch, tieáp tuïc nhö theá cho ñeán heát baûn kinh.” Ñoàng thôøi chuyeän Boà-ñeà-löu-chi cuøng quyeån cuõng noùi: “Luùc ñaàu, Löu-chi vaâng leänh Tuyeân Vuõ Hoaøng Ñeá phieân dòch Luaän thaäp ñòa, vua ra leänh oâng chia phaàn dòch cho moãi ngaøy, roài ñích thaân cheùp thaønh vaên, giao cho Sa-moân Taêng Bieän, (laøm nhö vaäy) cho ñeán heát luaän vaên.” Thieân Haäu (Voõ Taéc Thieân): Toáng cao taêng truyeän quyeån 2, truyeän Thaät-xoa-nan-ñaø vieát: “Thieân Haäu ñích thaân ñeán phaùp toøa, môû baûn vaên ra, tröôùc heát duøng vieát ñeà teân phaåm..., roài môùi giao cho sa-moân Phuïc Leã, Phaùp Taïng.” Trung Toân: Toáng cao taêng truyeän quyeån 1, chuyeän Nghóa Tònh vieát: “Vua ñeán phaùp dieân (baøn laøm vieäc), töï tay vieát ra.” Caùc vua chuùa nhö Dieâu Höng, Löông Vuõ, Thieân Haäu, Trung Toân... ñaâu coù nhaát ñònh laø thoâng thaïo Phaïn vaên, ta coù theå ñoaùn nhö vaäy, maø vaãn tham döï buùt thoï, chaúng qua laø ñeán chuû trì buoåi leã môû ñaàu phieân dòch coù tính caùch töôïng tröng, ñeå bieåu thò vieäc laøm ñoù long troïng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

maø thoâi, cuõng chaúng phaûi laø nhaäm chöùc taïi dòch tröôøng töø ñaàu ñeán cuoái.

b. Xuyeát vaên: Toáng cao taêng truyeän quyeån 3 baûo “xuyeát vaên” laø teân khaùc cuûa “buùt thoï”. Coøn Phaät toå thoáng kyû quyeån 43 thì laäp rieâng ra moät vò xuyeát vaên, vò naøy kieåm tra laïi vaên töï, ñeå thaønh caâu coù nghóa. Chaúng haïn vò buùt thoï vieát “Chieáu kieán nguõ uaån bæ töï taùnh khoâng kieán thöû”. Giôø ñaây ngöôøi xuyeát vaên cheùp laïi thaønh “Chieáu kieán nguõ uaån giai khoâng”. Ñaïi khaùi thöù töï tieáng Phaïn phaàn nhieàu naêng tröôùc, sôû sau, nhö nieäm Phaät vieát laø Phaät nieäm, ñaùnh chuoâng laø chuoâng ñaùnh, cho neân phaûi saép xeáp vaên töï laïi cho phuø hôïp vôùi vaên cuûa xöù naøy. Phaät toå thoáng kyû quyeån 43 vieát: “Vò thöù chín laø nhuaän vaên, quaùn xuyeán Taêng chuùng, ngoài höôùng veà phöông Nam, tham döï nhuaän saéc” roài chuù thích: “Nhö caâu ñoä nhaát thieát khoå aùch trong Taâm kinh, nguyeân baûn tieáng Phaïn khoâng coù; vaø caâu thò coá khoâng trung, hai chöõ thò coá trong baûn chöõ Phaïn khoâng coù.”

c. Nhuaän vaên: Cuõng goïi laø nhuaän saéc, coù luùc nhaân kieâm nhieäm chöùc khaùc neân goïi laø “thöù vaên nhuaän saéc”.

d. Chaùnh töï: Ñaïi khaùi “chaùnh töï” khôûi ñaàu töø dòch tröôøng cuûa Huyeàn Traùng. Huyeàn ÖÙng laø nhaân vaät ñaïi bieåu kieät xuaát, taùc phaåm Nhaát thieát kinh aâm nghóa hieän coøn laø baûn ghi cheùp khi oâng ñaûm nhieäm coâng vieäc chaùnh töï. Tieåu söû cuûa oâng naèm gheù trong chuyeän cuûa Thích Trí Quaû

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

thuoäc Tuïc cao taêng truyeän quyeån 30, chæ coù 26 chöõ, thaät laø giaûn löôïc. Khai nguyeân luïc quyeån 8 coù tieåu truyeän cuûa oâng, noäi dung töông ñoái chi tieát. Saùch naøy baûo “Vaên töï cuûa oâng khoaùng ñaït, lôøi noùi ñaùng laøm quy phaïm.” Laïi noùi: “Vaøo naêm cuoái nieân hieäu Trinh Quaùn, coù leänh vua trieäu oâng tham gia phieân dòch, chænh ñoán kinh baûn, soaïn ra thaät luïc, nhaân phieân dòch maø tìm toøi, thaâu thaäp trong taïng kinh, cheùp ra aâm nghóa, chuù thích deã hieåu, vieän daãn tö lieäu, chöùng cöù roõ raøng vaø saùng suûa.” Gaàn ñaây coù Traàn Taân Hoäi trong saùch Trung Quoác Phaät giaùo söû khaùi luaän quyeån 3 bình luaän veà noäi dung vaø theå taøi cuûa hai boä saùch aáy nhö sau: “Hai boä saùch naøy laø theå loaïi giaûi thích vaên trong kinh ñieån, cheùp ra nhöõng chöõ khoù hieåu trong Kinh vaên, roài chuù aâm giaûi thích roõ ôû döôùi; laïi daãn roäng saùch vôû vaø truyeän kyù ñeå chöùng minh, laøm cho vaên trong Kinh ñieån caøng theâm roõ raøng. OÂng trích daãn saùch vôû vaø giaûi thích ñieån tích coù haøng traêm thöù, ngaøy nay phaàn nhieàu ñaõ maát maùt. Moãi khi coù caâu vaên khaùc laï, oâng ñeàu so saùnh hieäu ñính ñaày ñuû. Vì vaäy, nhöõng ngöôøi môùi nghieân cöùu, muoán hieäu ñính vaø kieåm tra nhöõng sai soùt ñeàu xem hai boä saùch naøy laø baûo vaät.” Baøi töïa Nhaát thieát kinh aâm nghóa vieát: “Trieàu ñình ta luùc ñaàu coù Sa-moân Huyeàn ÖÙng, sinh ra ñaõ bieát, chaúng keùm caùc baäc tieàn boái, thoâng thaïo nhöõng chöõ khaùc laï cuûa Ñöôøng vaø Phaïn, hieåu roõ nhöõng chöõ kyø dò cuûa xöa nay, soaïn moät boä Nhaát thieát kinh aâm nghóa goàm 25 quyeån, coù theå noùi ñoù laø moät taëng phaåm cho ñaøn haäu taán, laøm saùng rôõ

caùc baäc tieân hieàn, laø caàu ñoø vöôït qua bæ ngaïn, laø chìa khoùa ñeå môû caùc phaùp moân.”

e. Chöùng nghóa: Laø chöùc vuï maø caùc dòch tröôøng ñôøi Ñöôøng, Toáng ñeàu thieát laäp. Toáng cao taêng truyeän quyeån 3 vieát: “Chöùng nghóa laø xaùc chöùng nghóa ñaõ giaûi thích trong baûn vaên ñaõ dòch. Nhö khi dòch Tì-baø-sa luaän coù Tueä Tung, Ñaïo Laõng v.v... goàm 300 ngöôøi khaûo chaùnh vaên nghóa. Phuïc Leã, Luõng Tröôøng ñôøi Ñöôøng töøng nhieàu laàn ñaûm nhieäm vieäc naøy.” Ñaïi khaùi vieäc chöùng nghóa baét nguoàn töø vieäc “khaûo chaùnh vaên nghóa” taïi caùc dòch tröôøng laø theá. Chöùng nghóa vaø chöùng Phaïn nghóa khoâng gioáng nhau, chöùng Phaïn nghóa thuoäc veà Phaät ñieån chöa dòch thaønh Haùn vaên, laø giai ñoaïn cuøng vôùi chuû dòch caân nhaéc kinh nghóa cuûa Phaïn vaên; coøn chöùng nghóa laø coâng vieäc sau khi ñaõ dòch thaønh Haùn vaên, xaùc chöùng laïi nghóa cuûa Phaät ñieån Haùn vaên, xem coù phaûn aùnh chính xaùc nguyeân nghóa cuûa Phaät ñieån hay khoâng.

f. Hieäu khaùm: Toáng cao taêng truyeän quyeån 3 noùi: “Hieäu khaùm laø chöùc vuï raát xa xöa, coù traùch nhieäm ñoái chieáu vaên ñaõ dòch. Tröôùc ñôøi Tuøy, Ngaïn Toân thaåm ñònh vaên nghóa, vì tính oâng raát thaän troïng.” Phaät toå thoáng kyû quyeån 43 vieát: “San ñònh laø caét boû nhöõng thöù röôøm raø vaø theâm vaøo nhöõng choã thieáu soùt ñeå cho caâu vaên oån ñònh, nhö voâ voâ minh voâ minh, thöøa hai chöõ voâ minh, phaûi caét

boû; hay nhö thöôïng chaùnh bieán tri, treân chöõ thöôïng thieáu maát chöõ voâ, phaûi theâm vaøo.” Tröôùc ñôøi Tuøy, Ñöôøng, söï phaân coâng taïi dòch tröôøng chöa chaët cheõ neân coâng taùc hieäu khaùm ñöôïc xem laø heát söùc troïng yeáu trong quaù trình dòch kinh.

3.4. Khuyeán trôï, ñaøn vieät, giaùm dòch, phaïn baùi a/ Khuyeán trôï, ñaøn vieät: “Khuyeán trôï” coù nghóa laø khuyeán hoùa taùn trôï. Tieáng Phaïn Dānapati ñöôïc phieân aâm laø Ñaø-na-baùt-ñeå, dòch nghóa laø Thí chuû. Ñaø-na dòch laø thí, baùt-ñeå dòch laø chuû. Khi dòch laø Ñaøn vieät laø caùch dòch khoâng chính xaùc, vì löôïc boû chöõ na, giöõ laïi chöõ ñaø, nhöng chuyeån thaønh ñaøn, roài theâm chöõ vieät, yù noùi ñaïo do thöïc haønh thí xaû maø coù theå vöôït khoûi baàn cuøng. Tuy caùch vaän duïng nhö theá laø vi dieäu, nhöng vaãn laø sai baûn chaùnh [Nghóa Tònh, Nam haûi kyù quy noäi phaùp truyeän quyeån 1, chuù thích ñieàu thoï trai quyõ taéc]. Phaøm nhöõng ai phaùt taâm boá thí taøi vaät ñeàu goïi laø khuyeán trôï, ñaøn vieät. b/ Giaùm dòch: Coâng taùc dòch Kinh daàn daàn bieán thaønh coâng vieäc cuûa nhaø nöôùc, taát caû kinh phí maø dòch tröôøng söû duïng ñeàu do trieàu ñình cung caáp. Vaán ñeà naøy gaàn nhö moät quy ñònh ñöông nhieân cuûa caùc ñôøi Ñöôøng, Toáng. Do ñoù caùc baäc quaân vöông ñaõ trôû thaønh ñaïi ñaøn vieät thöïc söï. Nhöng caùc baäc quaân vöông haèng ngaøy giaûi

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

quyeát traêm coâng nghìn vieäc khoâng raûnh thì giôø ñeán dòch tröôøng xem xeùt coâng vieäc, neân phaûi sai caùc ñaïi thaàn thay maët mình ñeán coi soùc nhöõng vieäc aáy, vaø goïi laø ngöôøi “giaùm ñònh” hay “giaùm hoä”. Hôn nöõa, neáu nhö vò giaùm ñònh, giaùm hoä maø kieâm nhieäm luoân caû coâng vieäc nhuaän saéc Kinh vaên thì goïi laø “giaùm duyeät”. Toáng cao taêng truyeän quyeån 3 noùi: “Ñôøi Haäu Chaâu coù Bình Cao coâng Haàu Thoï laøm Toång giaùm kieåm hieäu, ñôøi Ñöôøng coù Phoøng Löông coâng laøm giaùm hoä phaùp sö Huyeàn Traùng, keá ñeán coù caùc vò Höùa Quaùn, Döông Thaän Giao, Ñoã Haønh Ngôõi theâm vaøo chöùc vuï aáy.” c/ Phaïn baùi: Duøng aâm ñieäu cao ñeå ñoïc qua moät bieán nhöõng Kinh môùi dòch xem coù eâm tai xuoâi mieäng hay khoâng, vì kinh Phaät laø thöôøng duøng ñeå tuïng nieäm [Phaät toå thoáng kyû quyeån 43]. 3.5. Thieän taû taán noäi, khaâm ñònh nhaäp taïng, giaûi toøa (Vieát roõ raøng daâng leân ñeå vua pheâ chuaån roài ñöa vaøo Ñaïi Taïng, xong thì giaûi toøa) Trong söï nghieäp dòch kinh, tröôùc khi quoác höõu hoùa, moät boä kinh töø khi baét ñaàu phieân dòch cho ñeán khi hieäu ñính hoaøn taát môùi ñöôïc xem laø coâng vieäc hoaøn thaønh, baáy giôø môùi giaûi taùn dòch tröôøng. Ñeán ñôøi Ñöôøng, söï nghieäp dòch Kinh hoaøn toaøn do nhaø nöôùc thöïc hieän. Moät boä Kinh ñöôïc bieân taäp hoaøn thaønh trôû neân ñònh baûn, phaàn nhieàu traûi qua hai coâng ñoaïn

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

vieát cheùp roõ raøng roài daâng leân vua ñeå vua pheâ chuaån maø ñöa vaøo Ñaïi Taïng. “Thieän taû taán noäi” nghóa laø vò ñaïi thaàn giaùm dòch ñem baûn Kinh vöøa môùi dòch daâng leân cho vua xem. Coøn “khaâm ñònh nhaäp taïng” nghóa laø phuïng chæ ñem baûn Kinh môùi dòch bieân taäp roài ñöa vaøo Ñaïi taïng kinh, sau ñoù môùi ñöôïc pheùp ñem truyeàn baù ra beân ngoaøi. Tuïc cao taêng truyeän quyeån 5, chuyeän Huyeàn Traùng vieát: “Naêm Trinh Quaùn 25, nhaø vua ñeán cung Ngoïc Hoa, cho môøi Huyeàn Traùng ñeán, hoûi oâng phieân dòch Kinh Luaän gì, Huyeàn Traùng ñaùp: ‘Dòch Luaän Du-giaø.’ Vua hoûi: ‘Vò Thaùnh naøo tröôùc taùc? Noùi veà nghóa lyù gì?’ Khi ñaõ ñöôïc traû lôøi ñaày ñuû, vua beøn baûo ñöa boä luaän cho mình ñoïc, roài haï chieáu baûo phieân dòch Kinh Luaän khaùc, ñoàng thôøi sai ngöôøi vieát thaønh chín baûn ñeå ñöa ñeán chín chaâu lôùn laø: Ung, Laïc, Töông, Duyeän, Döông v.v… Traùng laïi xin vua vieát lôøi töïa cho Kinh, vua beøn vieát baøi töïa teân laø Ñaïi ñöôøng tam taïng thaùnh giaùo töï. Roài vua truyeàn leänh ñöa vaøo Ñaïi taïng ñeå löu haønh, sau ñoù cho pheùp giaûi taùn dòch tröôøng.

* * *

Chöông IV

LYÙ LUAÄ N DÒCH KINH Lyù luaän dòch kinh laø pheùp taéc dòch kinh cuûa giôùi Taêng löõ do thöïc teá tham döï coâng vieäc laâu ngaøy roài daàn daàn ruùt ra thaønh nhöõng nguyeân taéc. Nhöõng nguyeân taéc naøy sau ñoù ñöôïc ñieàu chænh hôïp lyù, chaúng haïn Ñaïo An coù “nguõ thaát baûn, tam baát dò”, Ngaïn Toân coù “baùt bò”,

Huyeàn Traùng coù “nguõ chuûng baát phieân”, Taùn Ninh coù “luïc leä”. Lyù luaän dòch kinh vaø söï dòch kinh quan heä vôùi nhau raát maät thieát. Ta coù theå lieân töôûng ñeán quaù trình phaùt trieån vaên hoïc thì seõ thaáy roõ. Taùc phaåm vaên hoïc coù tröôùc roài môùi phaùt sinh lyù luaän vaên hoïc. Do ñoù, söï dòch kinh vaø lyù luaän dòch kinh cuõng nhö vaäy. Vieäc ñeà xuaát lyù luaän dòch kinh laø do nhöõng ngöôøi chuyeân moân dòch thuaät, chaúng haïn La- thaäp, Huyeàn Traùng laø nhöõng vò ñaïi sö chuû dòch toái öu, coøn Ñaïo An, Ngaïn Toân cuõng laø nhöõng nhaân vaät chuû naõo cuûa dòch tröôøng. Nhöõng lyù luaän maø hoï ñeà xuaát laø baøn veà nhöõng kinh nghieäm trong coâng taùc thöïc teá.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

1. Lyù luaän dòch kinh cuûa Ñaïo An “Nguõ thaát baûn, tam baát dò” laø lyù luaän dòch kinh raát cuï theå maø Ñaïo An ñaõ trình baøy trong baøi töïa boä Ma-ha-baùt-la-nhaõ ba-la-maät kinh sao vaøo naêm Kieán Nguyeân 18 (382). a/ Nguõ thaát baûn (5 ñieàu maát goác) Dòch vaên Taây Truùc sang vaên Trung Hoa coù naêm ñieàu maát goác, ñoù laø: (1) Tieáng Taây Truùc ñaûo loän vò trí maø phaûi chuyeån ñoåi cho phuø hôïp vôùi vaên phaùp tieáng Hoa, ñoù laø ñieàu maát goác thöù nhaát. (2) Kinh vaên Taây Truùc chuoäng thöïc chaát maø ngöôøi Trung Quoác thì öa vaên hoa, coù vaên hoa môùi thaâm nhaäp taâm hoàn moïi ngöôøi. Neáu khoâng coù vaên hoa thì khoâng thích hôïp, ñoù laø ñieàu maát goác thöù hai. (3) Kinh cuûa Taây Truùc raát laø roát raùo, ngay caû nhöõng lôøi ngaâm vònh maø laëp ñi laëp laïi ñeán ba, boán laàn cuõng khoâng ngaïi phieàn phöùc, maø khi dòch thì phaûi caét boû, ñoù laø ñieàu maát goác thöù ba. (4) Vaên Taây Truùc keøm theo giaûi thích yù nghóa, coù veû röôøm raø, laëp laïi nhöõng ñieàu ñaõ noùi ôû tröôùc ñeán naêm, ba laàn, maø khi dòch thì phaûi caét boû, ñoù laø ñieàu maát goác thöù tö. (5) Khi vieäc ñaõ hoaøn thaønh, laïi ñeà caäp trôû laïi ñeå noùi tieáp ñoaïn sau, nhöng khi dòch thì phaûi loaïi tröø nhöõng thöù aáy, ñoù laø ñieàu maát goác thöù naêm.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Gaàn ñaây, Löõ Tröøng ñaõ giaûi thích veà “nguõ thaát baûn” trong chöông ba saùch Trung Quoác Phaät giaùo tö töôûng khaùi luận nhö sau: Noùi moät caùch ñôn giaûn thì coù naêm tình huoáng laøm cho baûn dòch khoâng theå nhaát trí vôùi nguyeân baûn: (1) Veà maët ngöõ phaùp caàn phaûi thích hôïp vôùi keát caáu cuûa Trung vaên. (2) Vì ñeå thích hôïp vôùi taäp quaùn thích vaên hoa cuûa ngöôøi Trung Quoác neân caàn phaûi trau chuoát vaên töï. (3) Ñoái vôùi nhöõng caâu truøng phöùc cuûa loaïi keä tuïng caàn phaûi gia taâm caét boû bôùt. (4) Phaûi goït giuõa nhöõng keä tuïng ñöôïc laëp ñi laëp laïi nhieàu laàn. (5) Vaán ñeà ñaõ noùi qua roài, ñeán khi ñeà caäp sang vaán ñeà khaùc laïi laëp laïi ñoaïn vaên treân moät laàn nöõa, tröôøng hôïp naøy cuõng phaûi caét boû. b/ Tam baát dò (3 ñieàu khoâng deã) (1) Nhö kinh Baùt-nhaõ, baäc Thaùnh tuøy thôøi duøng caùi taâm “tam ñaït”1, caùi löôõi “phuù dieän”2 ñeå dieãn taû, maø phong tuïc moãi thôøi moãi khaùc, nay phaûi caét boû nhöõng khaùi nieäm coå kính thanh nhaõ aáy ñeå thích hôïp vôùi ñöông thôøi, ñoù laø ñieàu khoâng deã thöù nhaát.

1
Chæ cho ba minh cuûa Phaät.
2
Chæ löôõi roäng daøi cuûa Phaät.
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(2) Ngu trí caùch nhau nghìn truøng, Thaùnh nhaân thuoäc moät lónh vöïc rieâng, ngaøy nay ta muoán ñem lôøi noùi vi dieäu cao caû cuûa nghìn naêm tröôùc chuyeån dòch cho phuø hôïp vôùi phong tuïc thaáp keùm cuûa traêm hoï ngaøy nay, ñoù laø ñieàu khoâng deã thöù hai. (3) A-nan keát taäp kinh ñieån, caùch Phaät chöa laâu. Toân giaû Ñaïi Ca-dieáp laõnh ñaïo 500 vò La-haùn luïc thoâng, xeùt duyeät nhieàu laàn roài môùi ghi cheùp. Ngaøy nay chuùng ta caùch Phaät haøng ngaøn naêm maø muoán ñem yù rieâng thoâ thieån löôïng ñònh roài caét boû. Caùc baäc A-la-haùn kia trang nghieâm ngaàn aáy, coøn chuùng ta laø nhöõng keû taàm thöôøng coøn bò sinh töû, haù coù theå laøm cho nhöõng ngöôøi khoâng bieát chaùnh phaùp phaán chaán ñöôïc ö? Ñoù laø ñieàu khoâng deã thöù ba vaäy. Löõ Tröøng giaûi thích veà ba ñieàu khoâng deã ñoái vôùi tình huoáng phieân dòch laø: (1) Kinh ñieån voán laø giaùo phaùp Phaät tuøy theo thôøi ñaïi maø thuyeát giaûng, maø thôøi theá phong tuïc xöa nay khoâng gioáng nhau, neáu muoán cho phong tuïc thôøi xöa thích hôïp vôùi thôøi hieän ñaïi laø ñieàu khoâng deã daøng chuùt naøo. (2) Muoán ñem nhöõng lôøi noùi vi dieäu, nghóa lyù uyeân thaâm cuûa baäc Thaùnh trí thuyeát giaûng ñeå chuyeån dòch cho nhöõng keû phaøm ngu laõnh hoäi - maø thôøi gian caùch xa ngaàn aáy - ñoù cuõng laø ñieàu khoâng phaûi deã.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(3) Khi xöa nhöõng ngöôøi cheùp kinh ñeàu laø nhöõng baäc ñaïi trí coù thaàn thoâng, maø nay ñöa cho moät nhoùm ngöôøi bình thöôøng phieân dòch, ñoù laø moät vieäc laøm khoâng phaûi deã daøng. Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 15, baûn chuyeän cuûa Ñaïo An vieát: “Ñaïo An thoâng thaïo caùc saùch vôû ngoaïi ñieån, raát gioûi vaên chöông, con em cuûa caùc quan chöùc ôû Tröôøng An coù laøm thi phuù ñeàu laáy Ñaïo An laøm chuaån möïc, vaø raát ca ngôïi oâng. Khi oâng luaän baøn veà thi phuù vôùi hoïc só Döông Hoaèng Trung thì raát laø phong nhaõ, vaø ñeàu ñaït ñeán choã toät cuøng cuûa nghóa lyù.” Qua ñoù ta thaáy hoïc vaán cuûa Ñaïo An raát uyeân thaâm, nhöõng baøi töïa vaø baït cuûa oâng hieän coøn toaøn duøng theå vaên bieàn ngaãu ñieån nhaõ ñeå vieát, theå hieän phong caùch cuûa vaên phaùi ñôøi Luïc Trieàu, coù theå noùi laø vaên ñaït ñeán möùc toät ñænh. Tuy ñeà xuaát nhöõng lyù luaän nhö treân, nhöng khi baøn veà phöông phaùp dòch thuaät thì Ñaïo An baûo laø coù theå tuøy thôøi tu chænh, khoâng nhaát thieát phaûi tuaân theo nhöõng quy taéc cöùng nhaéc. * Toùm taét ñoâi neùt tieåu söû cuûa Ñaïo An - Ñaïo An sinh taïi huyeän Phuø Lieãu, Thöôøng Sôn, naêm Vónh Gia thöù 6 (312) ñôøi vua Hoaøi Ñeá nhaø Taán. - Naêm Haøm Khang nguyeân nieân (335) ñôøi vua Thaønh Ñeá nhaø Taán, oâng ñöôïc 23 tuoåi, thôø Phaät Ñoà Tröøng laøm thaày vaø theo hoïc Kinh ñieån.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Naêm Vónh Hoøa thöù 5 (349) ñôøi vua Muïc Ñeá nhaø Taán, Thaïch Tuaân môøi oâng vaøo ôû vöôøn Hoa Laâm, sau ñoù tò naïn ñeán ôû nuùi Phi Long. - Naêm Vónh Hoøa thöù 10 (354) ñôøi vua Muïc Ñeá nhaø Taán, luùc 42 tuoåi, oâng laäp chuøa taïi Haèng Sôn Thaùi Haønh, sau ñoù vaâng chieáu ñeán Vuõ AÁp. - Naêm Thaêng Bình nguyeân nieân (357) ñôøi vua Muïc Ñeá nhaø Taán, luùc 45 tuoåi, oâng trôû veà laïi Kí Boä, ôû chuøa Thoï Ñoâ, nhöng veà sau laïi ñi veà phía taây ñeán nuùi Khieân Khaåu, roài ñeán nuùi Nhöõ Laâm Vöông OÁc, sau laïi qua soâng ñeán ôû Luïc Hoàn. - Naêm Höng Ninh thöù ba (365) ñôøi vua Ai Ñeá nhaø Taán, luùc 53 tuoåi, hoï Moä Dung cöôùp laáy Haø Nam, oâng veà Töông Döông. - Naêm Kieán Nguyeân thöù 15 (379), Ñaïo An ñi vaøo Tröôøng An, luùc baáy giôø môùi baét ñaàu keát duyeân vôùi söï nghieäp dòch Kinh, töø tröôùc ñeán nay nhöõng Phaät ñieån maø oâng nghieân cöùu ñeàu laø nhöõng baûn dòch cuûa ngöôøi tröôùc, vì baûn thaân Ñaïo An voán khoâng thoâng Phaïn vaên. - Naêm Kieán Nguyeân thöù 21 (385) ñôøi vua Phuø Kieân, töùc naêm Thaùi Nguyeân thöù 10 ñôøi vua Hieáu Vuõ Ñeá nhaø Taán, Ñaïo An vieân tòch taïi Tröôøng An, höôûng thoï 74 tuoåi. *

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

2. Lyù luaän dòch kinh cuûa Cöu-ma-la-thaäp Cöu-ma-la-thaäp theo Löõ Quang ñeán Löông Chaâu vaøo naêm Thaùi Nguyeân thöù 10 (385), cö truù ôû ñaây 17 naêm. Vì cha con Löõ Quang khoâng tin Phaät phaùp, neân La-thaäp chæ coù theå oâm aáp kieán giaûi saâu saéc cuûa mình maø khoâng coù cô hoäi hoaèng hoùa [Cao taêng truyeän quyeån 2, chuyeän cuûa oâng]. Vaøo ngaøy 20, thaùng 12, naêm Hoaèng Thæ thöù 3 (401) ñôøi Dieâu Taàn, vua Dieâu Höng môøi La-thaäp veà Tröôøng An, baáy giôø môùi baét ñaàu khai tröông vieäc dòch kinh hoaèng phaùp taïi Trung Quoác. Luùc naøy Ñaïo An ñaõ vaõng sanh Tònh Ñoä ñöôïc 17 naêm, nhöng nhieàu baäc thaïc hoïc cao ñöùc ñeä töû cuûa Ñaïo An vaãn coøn. Hoï laø thaønh phaàn coát loõi trôï giuùp La-thaäp trong coâng trình vó ñaïi naøy. Ñeán naêm Hoaèng Thæ möôøi moät (409) La-thaäp nhaäp dieät, vieäc dòch kinh môùi ñình chæ. Nhö vaäy, söï nghieäp dòch kinh cuûa La-thaäp taïi Tröôøng An ñöôïc duy trì röïc rôõ suoát chöøng aáy naêm laø vieäc laøm tröôùc ñaây chöa töøng coù. Baûn dòch cuûa La-thaäp ñöôïc löu truyeàn roäng raõi vaø raát ñöôïc ca ngôïi, veà phöông dieän phoå caäp thì caùc baûn dòch ñôøi sau ñeàu khoâng theå naøo saùnh kòp. ÔÛ ñaây xin neâu ra 2 tröôøng hôïp ñeå chöùng minh. Kim cöông kinh toaûn yeáu san ñònh kyù quyeån 1 vieát: “Baûn kinh naøy do La-thaäp dòch, caâu vaên löu loaùt, khieán ngöôøi ta thích nghe, cho ñeán nay giaø treû lôùn beù khaép trong hoaøn vuõ khoâng ai laø khoâng thoï trì kinh naøy.” Kinh kim cöông laø moät boä kinh trong heä thoáng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

kinh Baùt-nhaõ löu thoâng raát thònh haønh, ngoaïi tröø baûn dòch cuûa La-thaäp, coøn coù naêm vò ñaïi sö khaùc cuõng dòch, theo thöù töï laø: (1) Boà-ñeà-löu-chi ñôøi Nguyeân Nguïy (2) Chaân Ñeá ñôøi Traàn (3) Ñaït-ma-caáp-ña ñôøi Tuøy (4) Huyeàn

Traùng ñôøi Ñöôøng (5) Nghóa Tònh ñôøi Ñöôøng

Trong caùc dòch giaû keå treân, La-thaäp ñoùng vai troø laõnh tuï. Caâu "cho ñeán nay giaø treû lôùn beù khaép caû hoaøn vuõ khoâng ai laø khoâng thoï trì kinh naøy", cho thaáy söùc haáp daãn thaät to lôùn cuûa boä kinh aáy, duø traûi qua thôøi gian thöû thaùch laâu daøi vaãn khoâng suy giaûm. Coøn saùch Nhaân vöông hoä quoác Baùt-nhaõ-ba-la-maät kinh sôù thaàn baûo kyù quyeån 1 vieát: "Nhöng trong ba baûn, chæ sôù giaûi baûn dòch ñôøi Taàn (cuûa La- thaäp), coøn hai baûn kia chæ ñeå ngöôøi ta chieâm ngöôõng, vì baûn dòch cuûa La-thaäp raát öu vieät, töø lyù ñeàu thoâng suoát, neân ñöôïc ngöôøi ñöông thôøi heát söùc toân troïng." "Caâu keä löu loaùt khieán ngöôøi ta thích nghe, töø lyù ñeàu thoâng suoát" chính laø nhöõng ñaëc saéc cuûa baûn dòch Ngaøi La- thaäp, vaø cuõng laø nhaân toá khieán ngöôøi ta yeâu thích khoâng theå rôøi tay khi ñoïc baûn dòch. Moät laø lôøi vaên löu loaùt, hai laø nghóa lyù chính xaùc, khieán oâng ñöôïc moïi ngöôøi ca ngôïi suøng thöôïng toät böïc. Maëc duø ñaït ñöôïc thaønh quaû lôùn lao

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhö vaäy, nhöng oâng hoaøn toaøn khoâng toû ra kieâu haõnh. Khoâng nhöõng oâng coù trình ñoä Phaät hoïc uyeân thaâm, coù thaùi ñoä dòch Kinh caàn maãn, maø coøn coù kieán giaûi dòch kinh sieâu vieät hôn tieàn nhaân. Ñieàu ñaùng tieác laø nhöõng kieán giaûi aáy chæ thaáy ñöôïc löu truyeàn laïi raûi raùc trong caùc Taêng truyeän vaø trong caùc lôøi töïa cuûa Kinh Luaän do moân nhaân vieát, coøn chính baûn thaân La-thaäp, ngoaïi töø nhöõng baûn dòch chöùng minh, hoaøn toaøn khoâng tröïc tieáp ghi laïi yù kieán cuûa mình gioáng nhö Ñaïo An. Lyù luaän dòch kinh cuûa La-thaäp coù theå toùm taét quy naïp thaønh ba ñieåm: 1. Xem troïng vaên hoa, 2. Caét giaûm vaø taêng boå kinh ñieån, 3. Ñính chính teân goïi cho ñuùng söï thöïc Xem troïng vieäc trau chuoát vaên chöông laø moät trong nhöõng yù kieán chuû yeáu cuûa La-thaäp. Truyeän cuûa oâng trong Cao taêng truyeän quyeån 2 noùi: "Luùc ñaàu sa-moân Taêng Dueä taøi trí cao minh thöôøng theo La-thaäp, moãi laàn La-thaäp baøn luaän vôùi oâng veà choã dò ñoàng cuûa theå thöùc ngoân töø cuûa Taây phöông noùi raèng: "Theo phong tuïc cuûa nöôùc Thieân Truùc raát coi troïng vieäc trau chuoát lôøi vaên, aâm vaän cuûa noù phaûi traàm boång, phuø hôïp vôùi nhaïc ñieäu môùi toát. Heã khi yeát kieán quoác vöông thì phaûi ca ngôïi ñöùc haïnh, coøn khi chieâm ngöôõng hình aûnh ñöùc Phaät thì duøng lôøi taùn thaùn laø quí. Nhöõng caâu keä tuïng trong kinh ñeàu theo theå thöùc aáy. Nhöng dòch tieáng Phaïn sang tieáng Taàn, laøm maát ñi caùi tinh tuùy cuûa noù, duø ñöôïc ñaïi yù thì vaãn trôû ngaïi veà theå vaên, töïa hoà nhai côm maø suù cho

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

ngöôøi khaùc, chaúng nhöõng laøm maát höông vò cuûa noù, maø coøn khieán cho ngöôøi ta buoàn noân." Veà trình ñoä Phaät hoïc cuûa La-thaäp thì "ñaït ñöôïc ñaïi yù" hoaøn toaøn khoâng khoù laém, ñoù cuõng chính laø naêng löïc hoaøn haûo ñeå thaønh töïu muïc tieâu phieân dòch nghóa lyù chính xaùc. Nhöng neáu nhö La-thaäp

chæ baèng loøng vôùi möùc ñoä aáy thì chaéc chaén khoâng theå thaønh töïu söï nghieäp vó ñaïi baát huû nghìn thu nhö theá. Theá neân, tieáp theâm böôùc nöõa yeâu caàu vaên dòch phaûi gioáng nhö theå thöùc ngoân töø cuûa Taây phöông, nghóa laø "raát xem troïng vieäc trau chuoát lôøi vaên", chaúng haïn nhö chuyeän cuûa Taêng Dueä trong Cao taêng truyeän quyeån 6 noùi: "Khi La-thaäp dòch kinh, Dueä toâi coù tham döï söûa loãi chính taû. Xöa kia Truùc Phaùp Hoä dòch Chaùnh phaùp hoa kinh thoï quyeát phaåm coù caâu "trôøi thaáy ngöôøi, ngöôøi thaáy trôøi". Luùc La-thaäp dòch ñeán choã aáy, beøn noùi: "Caâu noùi naày ñuùng nhö ngoân phong cuûa Taây Vöïc, nhöng lôøi vaên quaù chaát phaùc." Taêng Dueä thöa: "Hay laø trôøi ngöôøi giao tieáp, hai beân thaáy nhau?" La-thaäp hoan hæ noùi: "Ñuùng nhö vaäy." Möùc ñoä laõnh hoäi cuûa oâng ñaïi loaïi ñeàu nhö theá. Caâu "trôøi thaáy ngöôøi, ngöôøi thaáy trôøi" ñöôïc xem laø chaát phaùc maø khoâng phaûi queâ keäch, nhöng La-thaäp vaãn khoâng thoûa maõn, cho raèng "quaù chaát phaùc", Taêng Dueä beøn ñem noù ñoåi thaønh "ngöôøi trôøi giao tieáp, hai beân thaáy nhau", vaø caâu traû lôøi cuûa La-thaäp "ñuùng nhö vaäy", chöùng toû cöû chæ hoan hæ ñoàng yù cuûa oâng. Ñaïi khaùi loái phieân dòch

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

cuûa La-thaäp töông ñoái gaàn vôùi loaïi ngöõ phaùp moät caâu boán chöõ phoå bieán luùc baáy giôø, nhöng theâm hai chöõ "giao tieáp" laïi caøng deã daøng thaáy roõ yù nghóa trôøi ngöôøi gaëp gôõ vaø thoâng caûm nhau. Tuy La-thaäp chuû tröông trau chuoát lôøi vaên, nhöng baûn dòch cuûa oâng ñöôïc ca ngôïi khoâng phaûi nhôø lôøi vaên hoa myõ. Khi chuùng toâi khaûo cöùu veà nguyeân nhaân khieán cho baûn dòch cuûa oâng khoâng nhaát trí vôùi lyù luaän dòch kinh, ñaïi khaùi coù theå qui naïp thaønh hai ñieåm: a/ Veà phöông dieän hoïc hoûi Haùn ngöõ cuûa La-thaäp voán bò khieám khuyeát, oâng chæ tinh thoâng nhöõng phöông ngoân ñöôïc söû duïng haèng ngaøy, maø ngöõ vaên cuûa Trung Quoác xöa nay voán coù nhieàu loaïi. Neáu chæ bieát noùi löu loaùt tieáng Trung Quoác, thì chaéc chaén khoâng theå vieát ñöôïc loaïi vaên bieàn ngaãu chuù troïng thanh luaät ñoái nhau vaø duøng ñieån tích cuûa ñöông thôøi. Chuùng toâi ñem nhöõng ghi cheùp coù lieân quan ñeán söï trau doài Haùn ngöõ cuûa La-thaäp trình baøy döôùi ñaây, ñeå thuyeát minh veà ñieåm naøy: Tuy La-thaäp löu truù taïi Löông Chaâu ñeán 17 naêm, nhöng vaãn chöa hoïc thoâng Haùn ngöõ. Sau khi vaøo Tröôøng An, trình ñoä phöông ngoân cuûa oâng môùi tuøy theo naêm thaùng cö truù maø ñöôïc naâng cao. Naêm Hoaèng Thæ thöù tö (402) La-thaäp vaøo Tröôøng An ñöôïc hai naêm, Taêng Trieäu baûo oâng "phöông ngoân chöa thoâng thaïo", coøn Taêng Dueä thì noùi "tieáng Taàn chöa ñaày ñuû, chính laø giai ñoaïn baét ñaàu hoïc chöõ Haùn". Naêm Hoaèng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Thæ thöù 7, töùc laø naêm thöù 5 La-thaäp vaøo Tröôøng An, Taêng Dueä baûo oâng "phöông ngoân ñaõ tieán boä, nhöng coøn haïn cheá chöa thoâng", hiển nhieân so vôùi khi môùi ñeán ñaõ tieán boä raát nhieàu. Naêm Hoaèng Thiû thöù 8, töùc laø naêm thöù 6, La- thaäp vaøo Tröôøng An, Tueä Quaùn noùi oâng "tuøy theo phöông ngoân,

maø yù thuù khoâng sai nguyeân baûn", Taêng Trieäu thì noùi "ñaõ ñaït tôùi möùc hoaøn chænh laïi raønh phöông ngoân", töùc laø La-thaäp ñaõ coù theå söû duïng phöông ngoân thuaàn thuïc. Noùi toùm laïi, lôøi pheâ bình cuûa Taêng Dueä dieãn ñaït raát roõ trình ñoä Haùn ngöõ cuûa La-thaäp: "Phaùp sö ñoái vôùi vaên phaùp cuûa tieáng nöôùc Taàn chæ bieát töông ñoái, phöông ngoân tuy ñeïp ñeõ, maø coøn caùch trôû chöa thoâng." (Baøi töïa cuûa Luaän ñaïi trí ñoä). Coøn Löõ Tröøng trong Trung Quoác Phaät hoïc tö töôûng khaùi luaän, chöông 5 thì giaûi thích nhö sau: "La- thaäp tuy coù theå vaän duïng thuaàn thuïc phöông ngoân phoå thoâng ñeå bieåu ñaït nghóa cuûa kinh, nhöng khi gaëp phaûi nhöõng ngoân ngöõ haøm suùc thì chöa chaéc gì coù theå dieãn ñaït ñöôïc moät caùch töï nhieân." b/ Hôn nöõa, nhöõng ñeä töû trôï dòch cuûa La-thaäp ñeàu coù nhöõng kieán giaûi dòch kinh rieâng cuûa hoï. Khi cheùp kinh, hoï khoâng hoaøn toaøn tuaân theo chuû tröông trau chuoát vaên hoa cuûa La-thaäp. Chaúng haïn nhö baøi töïa cuûa Ñaïi phaåm kinh do Taêng Dueä vieát trong Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 8 noùi: "Nay toâi ñaõ 50 tuoåi, gaëp ñöôïc vò thaày (La-thaäp) chaân chính naøy, nguyeän doác heát loøng chí thaønh ñaûm ñöông coâng vieäc phieân dòch. Trong khi bieân cheùp, suy ñi nghó laïi nhieàu laàn

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

queân caû lôøi daïy veà naêm ñieàu maát goác vaø ba vieäc khoâng deã cuûa thaày mình (Ñaïo An), trong loøng vöøa lo vöøa sôï, caån thaän nhö gaëp phaûi caên beïânh huûi, cho duø daãm treân baêng moûng, lao xuoáng vöïc saâu, cuõng khoâng ñuû ñeå ví duï. Nhöng may maén laø ñöôïc nöông töïa vôùi baäc thaày göông maãu (chæ La-thaäp), vaên chöông tuy sô saøi maø yeáu chæ thì khoâng traùi vôùi kinh giaùo, beøn kính caån, baïo daïn ñaûm nhaän coâng vieäc phieân dòch." Taêng Dueä laø ñeä töû cuûa Ñaïo An, lyù luaän dòch kinh cuûa oâng töông ñoàng vôùi Ñaïo An. Veà cuoái ñôøi, Ñaïo An cöïc ñoan chuû tröông phieân dòch troïng veà "chaát phaùc". Sau khi oâng vieân tòch, Taêng Dueä theo laøm moân haï cuûa La-thaäp. YÙ kieán cuûa Ñaïo An vaø La-thaäp hoaøn toaøn töông phaûn, Taêng Dueä ôû vaøo giöõa hai cöïc ñoan aáy, chaû traùch oâng phaûi "suy ñi nghó laïi nhieàu laàn queân caû lôøi daïy veà naêm ñieàu maát goác vaø ba vieäc khoâng deã cuûa thaày, trong loøng vöøa lo vöøa sôï". Nhöng sau khi oâng laõnh hoäi ñöôïc söï saâu saéc "Yeáu chæ khoâng traùi vôùi kinh giaùo" cuûa La-thaäp thì khoâng nhöõng khoâng coù thaønh kieán veà vaên vaø chaát maø ngay caû "vaên tuy sô saøi" cuõng khoâng coøn tính toaùn thieät hôn. Bôûi vì chính Ñaïo An cuõng ñoàng yù vaän duïng tinh thaàn uyeån chuyeån giöõa vaên vaø chaát ñeå ñaït ñöôïc muïc tieâu "Yeáu chæ khoâng traùi vôùi kinh giaùo". Cuõng trong quyeån treân, lôøi töïa cuûa kinh Tö ích do Taêng Dueä vieát coù ñoaïn: "Toâi kính caån xem baûn dòch tröôùc, ngoân töø coù veû ñeïp ñeõ maø toân chæ thì muø môø, vì lôøi

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

vaên sai laàm ñaõ laøm phöông haïi ñeán muïc tieâu cao caû, vaø ngoân töø dieãm leä ñaõ laøm môø nhaït caùi yù vò saâu xa. Tuy toâi coá gaéng nghieân cöùu laâu ngaøy chaày thaùng, maø yù chæ u huyeàn vaãn khoâng hieån loä. May maén laø toâi gaëp

ñöôïc phaùp sö Cöu-ma-la-thaäp taïi phía Taây cöûa Haøm Coác, nhaän ñöôïc baûn phieân aâm laïi baèng tieáng Phaïn, Phaùp sö ñính chính lôøi vaên trong söû saùch, laïi chuù thích nhöõng huyeàn chæ, nhôø theá toâi hieåu ñöôïc ñaïi khaùi nhöõng yù nghóa trong caâu." Cuõng trong quyeån treân, ôû baøi töïa kinh Duy-ma-caät, Taêng Trieäu vieát: "Moãi khi tìm xem boä kinh naøy, toâi ngoài trong phoøng nghieàn ngaãm, maø haän cho caùch dòch cuûa Chi Khieâm vaø Truùc Phaùp Hoä, lyù bò beá taét bôûi lôøi vaên, thöôøng sôï toân chæ u huyeàn bò ngöôøi dòch laøm cho rôi ruïng." Taêng Dueä, Taêng Trieäu ñoái vôùi baûn dòch cuûa Chi Khieâm vaø Truùc Phaùp Hoä hoaøn toaøn khoâng haøi loøng, cho raèng nhöõng vò aáy duøng ngoân töø dieãm leä laøm phöông haïi ñeán söï truyeàn ñaït nghóa kinh. Theá neân, khi trôï giuùp phieân dòch, ñöông nhieân traùnh xa veát xe ñaõ ñoå. Taêng Dueä trôï dòch Ñaïi trí thích luaän thì "Döïa theo lôøi dòch (cuûa thaày) ñeå bieân cheùp, maø khoâng theâm bôùt trau chuoát." Coøn khi trôï dòch Tieåu Phaåm Kinh thì "Vaên cuûa nöôùc Hoà thanh nhaõ vaø chaát phaùc, neân döïa vaøo nguyeân baûn maø phieân dòch; tuy söï ñeïp ñeõ kheùo leùo khoâng ñuû, maø söï moäc maïc chính xaùc thì coù thöøa." Taêng Trieäu trôï dòch Baùch luaän thì "khieán cho chaát phaùc maø khoâng queâ muøa, ñôn giaûn maø ñaït muïc ñích." Do

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

ñoù La-thaäp tuy coù chuû tröông trau chuoát lôøi vaên, maø baûn dòch cuûa oâng khoâng bò tieâm nhieãm saéc thaùi "Ngoân töø coù veû hoa myõ maø nghóa lyù bò beá taéc bôûi lôøi vaên." Baûn dòch cuûa La-thaäp tìm vaên chaúng phaûi vaên, tìm chaát chaúng phaûi chaát, theá thì roát cuoäc noù trình hieän phong caùch gì? Trong baøi töïa cuûa Phaùp hoa toâng yeáu do Tueä Quaùn vieát maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 8 ñaõ ghi laïi: "La-thaäp tay caàm baûn kinh chöõ Hoà, mieäng dòch ra tieáng nöôùc Taàn, tuøy theo ngoân ngöõ ñòa phöông maø yù töù khoâng traùi nguyeân baûn, lôøi vaên ñöôïc theâm vaøo cuõng ñaõ quaù nöûa, chaúng khaùc gì veùn maây muø treân khoaûng trôøi cao ñeå cho aùnh döông caøng theâm röïc rôõ." La-thaäp ñöôïc xem laø ngöôøi laøm cho ngoân ngöõ hieån hieän maø chaân lyù tieàm aån, söï vieäc gaàn guõi maø yeáu chæ saâu xa, laïi giaûi thích nhöõng choã aån khuaát cuûa lôøi vaên, ñeå tìm ra yù nghóa vi dieäu. Cuøng quyeån aáy, ôû baøi töïa cuûa kinh Duy-ma-caät, Taêng Trieäu vieát: "Phaùp sö La-thaäp dòch laïi baûn chính, oâng laø ngöôøi coù taøi trí hôn ñôøi, raát gioûi phöông ngoân, loøng aâm thaàm phuø hôïp vôùi caûnh trí chaân thaät, ñaït ñeán möùc laõo luyeän. Baáy giôø, tay oâng caàm baûn vaên ngöôøi Hoà, mieäng dòch thaønh lôøi, keû ñaïo ngöôøi tuïc ñeàu thaønh kính, moãi lôøi laäp laïi ñeán ba laàn, loïc boû röôøm raø, choïn laáy tinh tuùy, mieãn laø giöõ ñöôïc thaùnh yù. Vaên oâng dung dò maø thaáu ñaùo, yù chæ uyeån chuyeån maø saùng toû, nhöõng lôøi noùi saâu xa vi teá ñeàu hieän roõ ôû ñaây."

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Caên cöù vaøo nhöõng lôøi trình baøy trong hai ñoaïn baøi töïa keå treân, chuùng ta coù theå quy naïp thaønh hai ñaëc ñieåm: "Minh baïch deã hieåu", "yù töù saâu saéc, lôøi vaên löu loaùt". "Minh baïch deã hieåu" laø caên cöù vaøo vaên dòch maø noùi, vì

La- thaäp coù bieät taøi vaän duïng phöông ngoân, cho neân ngoân töø khoâng truùc traéc. Coøn “yù töù saâu saéc, lôøi vaên löu loaùt” laø döïa vaøo nghóa Kinh maø noùi, chính vì ñieåm naøy maø oâng ñöôïc ngöôøi ñôøi sau ngöôõng moä. Trong quyeån Luïc thieân nhaân caûm öùng thuoäc Ñaïi chính taïng taäp 52 coù ghi laïi ñoaïn ñoái thoaïi giöõa luaät sö Ñaïo Tuyeân ôû Nam Sôn vôùi Thieân Nhaân Luïc Huyeàn Söôùng nhö sau: Toâi hỏi: “Những Kinh do La- thaäp phieân dịch một đời, đến nay vẫn coøn mới mẻ vaø được mọi người thọ trì caøng ngaøy caøng nhiều laø vì sao?” OÂng ñaùp: “Người ấy thoâng minh, hiểu raønh Đại thừa, coøn những người dưới oâng đều laø bậc anh tuấn, laø bảo vật của một thời đại. OÂng ñaõ laøm saùng tỏ người trước, ngöôøi ñôøi sau chỉ ngưỡng vọng maø khoâng ai theo kịp. Những bản dịch của oâng lấy sự tỏ ngộ laøm đầu, töøng nhận được sự kyù thaùc của Phật.” Lại hỏi: “Người đời thường bình phaåm raèng oâng bị caâu thuùc vaøo giới luật coù ñuùng khoâng?” Ñaùp: “Điều ñoù khoâng neân đem ra bình phẩm phải traùi, rồi baøn luận vu vơ. Địa vị của Phaùp sư La-thaäp hiện nay thuộc vaøo haøng Tam bảo. Mặc duø oâng ñaõ sieâu phaøm nhaäp Thaùnh, nhưng những bộ kinh oâng dịch, cắt choã thöøa, theâm choã thieáu, laø tuøy cô maø vaän duïng. Cho neân boä Ñaïi luaän möôøi phaàn löôïc boû heát chín, ngoaøi ra nhöõng boä kinh luaän khaùc döïa theo ñoù maø coù theå bieát. Töø ngaøy baét ñaàu dịch kinh, chí thaønh ñoïc tuïng,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

khoâng boû phí thì giờ, cảm ñöôïc ñieàm laønh aâm thầm gia hoä, trải qua nhiều đời Kinh aáy caøng theâm môùi meû. Lấy ñoù maø suy ra, quaû thực oâng ñaõ laõnh hoäi saâu xa Thaùnh chæ. Vaû laïi, Văn-thuø ñaõ tận tay trao truyeàn, khieán cho sự söûa chöõa của oâng khaùc hôn phaøm tình. Ta ñaâu coù theå duøng caùi kieán giaûi rieâng tư để luaän baøn baèng nhöõng lôøi leõ vu vô, roài queân ñi choã huyeàn nhieäm saâu xa.” Neáu chuùng ta boû ra ngoaøi nhöõng caâu vaên coù lieân quan ñeán saéc thaùi thaàn bí veà söï suøng kính toân giaùo khoâng baøn ñeán, thì nhöõng caâu khaùc nhö “laáy sự ñaït ngoä laøm ñaàu, ñöôïc Phaät duøng taâm kyù thaùc, ñaõ laõnh hoäi saâu xa Thaùnh chæ v.v...,” ñeàu nhaèm thuyeát minh baûn dòch cuûa La-thaäp đaõ thaâm nhập kheá hợp với tinh nghĩa của Phật-đaø. [225] Vaø vieäc “caét choã thöøa, theâm choã thieáu, tuøy nghi vaän duïng,” chính laø bieåu thò sau khi La-thaäp ñaõ thaønh coâng tuyeät vôøi, thì moïi vieäc ñeàu thuaän lôïi. Tieàn nhaân ñeàu bieát raát roõ La-thaäp khoâng hoaøn toaøn döïa vaøo nguyeân ñieån ñeå phieân dòch, nhöng vaãn ñaùnh giaù oâng raát cao, chính laø vì ñieåm naøy. Ñoái vôùi vieäc theâm bôùt kinh ñieån, La-thaäp naém vöõng ba nguyeân taéc sau ñaây:

1. Nhaèm laøm cho baûn dòch caøng phuø hôïp hôn vôùi nguyeân baûn: Nhöõng kinh ñieån maø La-thaäp phieân dòch phaàn lôùn laø nhöõng baûn dòch laïi, maø ngöôøi tröôùc dòch kinh, nguyeân ñieån phaàn lôùn ñeàu ñeán töø baûn cuûa ngöôøi Hoà Taây Vöïc, chöù khoâng phaûi laáy tö lieäu töø baûn Phaïn cuûa Thieân

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Truùc. Khi tham khaûo caùc baûn cöïu dòch, so saùnh vôùi baûn chöõ Phaïn cuûa Thieân Truùc, La-thaäp nhaän thaáy sau khi baûn Kinh ñöôïc truyeàn vaøo Taây Vöïc, thì ngöôøi Hoà ñaõ duøng yù rieâng mình ñeå theâm bôùt nguyeân ñieån. Nhöõng choã aáy La-thaäp ñeàu nhaát nhaát traû laïi nguyeân vò cuûa noù. Chaúng haïn nhö baøi töïa cuûa Ñaïi phaåm kinh do Taêng Dueä vieát maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 10 ghi laïi nhö sau: “Baûn cuûa ngöôøi Hoà chæ coù Phaåm töïa (laø ñaày ñuû), coøn phaåm A-beä-baït-trí vaø Phaåm söï thì chæ coù teân, ngoaøi ra nhöõng baûn khaùc chæ ghi laïi soá phaåm maø thoâi. Phaùp sö cho raèng teân phaåm khoâng phaûi do Phaät ñaët, neân chæ giöõ laïi Phaåm töïa vaø löôïc boû hai phaåm kia.”

Tröôùc thôøi La-thaäp, baûn dòch cuûa Ñaïi phaåm kinh töông ñoái noåi tieáng laø hai baûn Quang Taùn vaø Phoùng Quang, nguyeân ñieån cuûa noù ñeàu töø nöôùc Vu Ñieàn cuûa Taây Vöïc. Ñaïo An töøng nhieàu laàn so saùnh ñoái chieáu chuùng. La-thaäp cho raèng phaåm muïc trong baûn dòch aáy laø do ngöôøi Hoà taêng theâm, cho neân caét boû taát caû ñeå cho ñuùng, haàu khoâi phuïc laïi dieän maïo nguyeân thuûy cuûa baûn tieáng Phaïn.

2. Chaâm chöôùc theo möùc ñoä caàn thieát cuûa ñaát Haùn: Ñoái vôùi noäi dung cuûa caùc luaän thö, La-thaäp khoâng hoaøn toaøn döïa vaøo nguyeân baûn ñeå dòch ñaày ñuû, maø chæ choïn löïa nhöõng phaàn naøo troïng yeáu ñeå phieân dòch maø thoâi. Chaúng haïn nhö baøi töïa cuûa Ñaïi trí thích luaän do Taêng Dueä vieát maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 10 ñaõ ghi laïi nhö sau: “Hoà vaên raát chi li, ñeàu gioáng nhö phaåm ñaàu, Phaùp sö cho raèng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

ngöôøi Taàn thích ñôn giaûn neân caét boû ñi, neáu dòch ñaày ñuû vaên aáy, thì cuõng xaáp xæ hôn nghìn quyeån.”

Laïi cuøng quyeån aáy, Ñaïi trí thích luaän vieát: “Phaåm ñaàu cuûa boä luaän goàm 34 quyeån, duøng ñeå giaûi thích moät phaåm maø bao goàm toaøn theå boä luaän. Töø phaåm thöù hai trôû ñi Phaùp sö löôïc bôùt, chæ giöõ laïi ñieåm chính ñuû ñeå giaûi thích yù vaên maø thoâi, [226] khoâng caàn phaûi dòch ñaày ñuû taát caû, maø coøn tôùi 100 quyeån, neáu dòch heát, seõ gaáp 10 laàn nhö theá.” Ñaïi trí thích luaän laø boä luaän thö do Boà-taùt Long Thoï ngöôøi AÁn Ñoä tröù taùc, duøng giaûi thích kinh ñaïi phaåm Baùt- nhaõ, ngoaïi tröø 34 quyeån cuûa phaåm giaûi thích ñaàu La-thaäp dòch ñaày ñuû, coøn nhöõng phaàn khaùc thì La-thaäp chæ “giöõ nhöõng ñieåm chính, ñuû ñeå giaûi thích yù vaên maø thoâi.” Vì luaän thö duøng ñeå giaûi thích lôøi Phaät, La-thaäp ñem toaøn boä phaåm giaûi thích thöù nhaát ra dòch heát laø nhaèm khieán cho ngöôøi ta bieát theå thöùc cuûa boä luaän naøy nhö theá naøo, coøn töø phaåm thöù hai trôû ñi theo ñoù maø bieát, ñaâu caàn phaûi dòch heát, cho neân “löôïc boû ñi”, chæ ñem ñaïi yù cuûa caùc chöông muïc moät phaàn möôøi boä luaän phieân dòch maø thoâi. Coøn vieäc “ngöôøi Taàn thích ñôn giaûn” cuõng laø moät trong nhöõng nhaân toá khieán La-thaäp caét boû khi dòch. Vì muoán cho thích hôïp vôùi khaåu vò vaên chöông cuûa ngöôøi Trung Quoác maø La- thaäp phaûi heát

söùc toùm taét. Chaúng haïn nhö chuyeän cuûa Ñaøm-ma-löu-chi trong Cao taêng truyeän quyeån 2 noùi: “Khi Löu-chi vöøa ñöôïc saùch töø xa, thì gaëp luùc Dieâu Höng thaønh kính thænh caàu, lieàn

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

cuøng vôùi La-thaäp dòch Luaät thaäp tuïng cho ñeán khi hoaøn taát, roài xem xeùt tæ mæ, ñieàu chænh caân nhaéc, nhöng La-thaäp vaãn chöa haøi loøng, vì vaên coøn röôøm raø chöa hoaøn haûo, theá roài oâng vieân tòch, chöa kòp nhuaän saéc.” “Vaên röôøm raø chöa hoaøn haûo” laø ñieàu maø La-thaäp maõi khaéc khoaûi trong loøng, cho ñeán khi laâm chung vaãn khoâng queân söï kieän chöa haøi loøng aáy, neân ñeå laïi lôøi di chuùc: “Toâi töï bieát mình aùm ñoän, ñaõ nhaàm laãn gaùnh vaùc vieäc dòch kinh, nhöõng kinh Luaän ñaõ phieân dòch hôn 300 quyeån, chæ coù boä luaät Thaäp tuïng laø chöa kòp caét boû nhöõng choã röôøm raø, ñeå giöõ laïi yù chæ caên baûn, haàu chaéc chaén laø khoâng coøn sai soùt” [chuyeän cuûa La-thaäp trong Cao taêng truyeän quyeån 2]. Do ñoù coù theå thaáy “caét boû nhöõng choã röôøm raø” laø 1 trong nhöõng nguyeân taéc troïng yeáu veà vieäc dòch kinh cuûa La-thaäp. Nhöng khoâng phaûi oâng caét boû moät caùch tuøy tieän, maø caét boû laø ñeå cho caûo baûn “giöõ ñöôïc yù chæ caên baûn, chaéc chaén khoâng sai soùt.” Baûn caûo ñöôïc söûa chöõa ñöông nhieân laáy ñoù laøm cô sôû, tieán theâm böôùc nöõa laø ñeå cho baûn dòch ñöôïc suoân seû löu loaùt, ñôn giaûn “khoâng röôøm raø”. Quaù trình phieân dòch boä Luaät thaäp tuïng traûi qua tay cuûa boán vò Ñaïi sö dòch kinh. Vaøo ngaøy 17 thaùng 10 naêm Hoaèng Thæ thöù 6 (404) ñôøi Dieâu Taàn, Tam taïng Phaát-nhaõ- ña-la ngöôøi Keá-taân ñoïc ra baûn tieáng Phaïn, La-thaäp dòch thaønh Haùn vaên, chæ dòch ñöôïc hai phaàn ba boä thì Ña-la vieân tòch. Ñeán muøa thu naêm Hoaèng Thæ thöù 7, sa-moân

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Ñaøm-ma-löu-chi ngöôøi Taây Vöïc ñeán Tröôøng An, Tueä Vieãn ôû Loâ Sôn gôûi thö thænh caàu oâng tieáp tuïc phieân dòch, vaø La- thaäp trôï giuùp phieân dòch cho ñeán khi hoaøn thaønh, nhöng chöa kòp söûa chöõa thì La-thaäp cuõng taï theá vaø Löu-chi ñi du hoùa phöông khaùc. Veà sau, sa-moân Tyø-ma-la-xoa ngöôøi Keá- taân beøn ñem 58 quyeån do La-thaäp dòch maø chöa kòp nhuaän saéc veà chuøa Thaïch Giaûn taïi Thoï Xuaân, [227] chia ra thaønh 61 quyeån, ñoàng thôøi ñem moät Tuïng sau cuøng laø “Thieän tuïng” ñoåi teân laø “Tyø-ni tuïng”. Luaät thaäp tuïng ñeán ñaây môùi ñöôïc xem laø baûn caûo oån ñònh, nhöng vì chöa ñöôïc La-thaäp nhuaän saéc, cho neân trong nhöõng boä luaät thuoäc Haùn dòch thì boá cuïc soá quyeån cuûa noù laø röôøm raø nhaát. Ngoaøi ra, coøn coù nhöõng boä phaän maø La-thaäp caét boû khoâng dòch. Trong baøi töïa cuûa Baùch luaän do Taêng Trieäu vieát maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 11 ghi laïi nhö sau: “Boä luaän naøy goàm 20 phaåm, moãi phaåm goàm naêm baøi keä – vaäy 20 phaåm thaønh 100 baøi keä, neân goïi laø Baùch Luaän – 10 phaåm cuoái oâng cho laø voâ ích ñoái vôùi nöôùc Taàn, neân löôïc boû khoâng dòch, mong caùc baäc quaân töû thöùc giaû khi xem neân bieát roõ ñieàu ñoù.” Boä Baùch luaän do boà-taùt Ñeà-baø ñeä töû cuûa boà-taùt Long Thoï tröù taùc,

coù baûn giaûi thích cuûa boà-taùt Thieân Thaân, La- thaäp töøng dòch boä luaän naøy tröôùc sau ñeán hai laàn [xem Baùch luaän töï sôù trong Ñaïi chính taïng taäp 42]. Muïc Tam Luaän trong Phaät hoïc ñaïi töø ñieån cuûa Ñinh Phuùc Baûo vieát: “Trong caùc phaåm, nhöõng choã chuù thích tæ mæ veà Kinh laø

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

nhöõng caâu keä cuûa Ñeà-baø, coøn soá caâu keä cuûa caùc phaåm coù taêng giaûm laø vì khi Thieân Thaân chuù thích vaø La-thaäp phieân dòch löôïc boû.” Ñoàng thôøi muïc Baùch Luaän daãn Baùch luaän do Gia Töôøng sôù giaûi nhö sau: “Theo baûn chöõ Phaïn cuûa Ñeà-baø thì moãi phaåm ñeàu coù naêm baøi keä, khoâng nhieàu khoâng ít, nhöng sôû dó coù söï nhieàu ít laø vì ba lyù do sau: a/ Do ngöôøi chuù thích roäng hoaëc heïp, b/ Ngöôøi dòch luaän laïi gia giaûm theâm moät laàn nöõa, c/ Do phöông ngoân khoâng ñoàng. Vì theá neân nhieàu hay ít khoâng nhaát ñònh. Do ñoù, ta coù theå thaáy La-thaäp khoâng phaûi ñôn phöông caét boû 10 phaåm sau cuøng “chæ vì voâ ích ñoái vôùi nöôùc naøy, cho neân boû ñi maø khoâng truyeàn.” Nhöng ñoái vôùi 10 phaåm tröôùc ñaõ dòch thì ñeàu coù theâm hoaëc bôùt. 3. Theâm bôùt nguyeân ñieån ñeå cho baûn dòch ñöôïc löu loaùt, hoaøn haûo hôn. Taùc giaû nguyeân ñieån cuûa boä luaän do vì trình ñoä vaên hoïc khoâng gioáng nhau, neân vaên töï coù nhaõ, tuïc sai khaùc. Khi La-thaäp phieân dòch chæ giöõ laáy nghóa maø theâm bôùt ngoân töø ñeå traùnh tình traïng baûn dòch truùc traéc khoù ñoïc. Chaúng haïn nhö baøi töïa cuûa Trung Luaän do Taêng Dueä vieát maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 11 ghi laïi nhö sau: “Ngöôøi giaûi thích boä luaän naøy laø Phaïm chí Taân-la-giaø ngöôøi Thieân Truùc, maø ngöôøi Taàn goïi laø Thanh Muïc. Vò naøy tuy tin hieåu Phaät Phaùp saâu xa, nhöng ngoân töø khoâng ñöôïc tao nhaõ, trong ñoù nhöõng choã sai laàm thieáu soùt vaø röôøm raø, Phaùp sö ñeàu caét boû söûa chöõa laïi ñeå cho nghóa lyù

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

cuûa kinh ñöôïc thoâng suoát roát raùo. Veà vaên thì chæ taïm ñöôïc chöù chöa hoaøn haûo.” [228] Teân goïi ñaày ñuû cuûa Trung luaän laø Trung quaùn luaän, ñaây laø tröù taùc cuûa boà-taùt Long Thoï, töông truyeàn boä luaän naøy goàm coù 500 baøi tuïng, nhöng trong Ñaïi chính taïng söu taäp laïi baûn dòch cuûa Ngaøi La-thaäp chæ coù 446 baøi tuïng. Trong baøi töïa cuûa Trung luaän, Taêng Dueä daãn lôøi noùi cuûa Ngaøi La-thaäp nhö sau: “Caùc hoïc giaû cuûa caùc nöôùc Thieân Truùc khoâng ai laø khoâng nghieàn ngaãm boä luaän naøy, xem noù nhö laø cöông lónh, vaø nhöõng ngöôøi ñích thaân ñem noù ra giaûi thích cuõng khoâng phaûi laø ít.” Trong caùc baûn Haùn dòch, ngoaïi tröø baûn giaûi thích cuûa Thanh Muïc ñöôïc La-thaäp tuyeån dòch ra, coøn coù ba baûn khaùc: (1) Thuaän trung luaän nghóa nhaäp ñaïi Baùt-nhaõ-ba-la-maät kinh sô phaåm phaùp moân, goïi taét laø Thuaän trung luaän, do Boà-taùt Voâ Tröôùc giaûi thích, Baùt- nhaõ-löu-chi ñôøi Nguyeân Nguïy dòch. (2) Baùt-nhaõ ñaêng luaän thích, do Boà-taùt Phaân Bieät Minh giaûi thích, vaø Ba Phaû ñôøi Ñöôøng phieân dòch. (3) Ñaïi thöøa trung quaùn thích luaän, do boà-taùt An Tueä giaûi thích, vaø Duy Tònh ñôøi Baéc Toáng phieân dòch. Taát caû ñeàu ôû trong Ñaïi chính taïng

taäp 30. Trong caùc baûn giaûi thích aáy, sôû dó La-thaäp chæ choïn dòch baûn giaûi thích cuûa Thanh Muïc laø vì Thanh Muïc tin hieåu saâu xa Phaät

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

phaùp, yù nghóa raát ñaùng tieáp nhaän, nhöng vì ngoân töø chöa ñöôïc tao nhaõ, neân La-thaäp phaûi caét boû söûa chöõa nhöõng choã sai soùt röôøm raø. Theo lôøi bình luaän cuûa Taêng Dueä "Vaên hoaëc taïm ñöôïc", thì La-thaäp coù theå ñaõ maïnh tay theâm bôùt nguyeân ñieån, laø nhaèm muïc ñích baûo toàn yù nghóa cuûa nguyeân ñieån. Thaäm chí oâng cuõng khoâng ngaïi duøng nhöõng ngoân töø töông phaûn ñeå phieân dòch, neân gaàn nhö laø vieát laïi moät laàn nöõa. Moät ñoaïn vaên trong Ñoàng thoï duï man luaän phaïn vaên taøn baûn baït thuoäc luaän vaên taäp, oâng Traàn Daàn Khaùc ñaõ cheùp laïi nguyeân baûn chöõ Phaïn ñeå ñoái chieáu vôùi baûn dòch nhaèm laøm saùng toû tình traïng theâm bôùt söûa chöõa nguyeân vaên cuûa Ngaøi La-thaäp. Chuùng toâi löôïc bôùt vaø söûa chöõa nhö döôùi ñaây ñeå giuùp ñoäc giaû tham khaûo: Khi dòch kinh, La-thaäp hoaëc caét boû nhöõng choã röôøm raø cuûa nguyeân vaên, hoaëc khoâng caâu neä theå thöùc cuûa nguyeân vaên, hoaëc söûa ñoåi nguyeân vaên. ÔÛ ñaây xin laáy nguyeân baûn chöõ Phaïn cuûa Duï man luaän so saùnh vôùi baûn dòch ñeå chöùng minh: 1. Moät tieát cuoái cuøng cuûa thieân cuoái quyeån 10 thuoäc baûn dòch Ñaïi trang nghieâm kinh luaän, so vôùi nguyeân baûn chöõ Phaïn thì Haùn vaên ñôn giaûn hôn. Vaø tieát cuoái cuûa thieân ñaàu thuoäc quyeån 11 thì baûn Haùn vaên hoaøn toaøn khoâng dòch. Ñaây laø moät minh chöùng veà söï caét boû nhöõng choã röôøm raø cuûa nguyeân vaên. 2. Vaên cuûa Duï man luaän thì taûn vaên vaø keä tuïng xen laãn vaøo nhau, khi La-thaäp dòch ñeán cuoái phaàn taûn vaên tieáp

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

ñeán choã keä tuïng thì oâng theâm vaøo maáy chöõ [229] "noùi keä raèng". Nhöõng chöõ naøy trong nguyeân baûn chöõ Phaïn khoâng coù nhöng La-thaäp ñaõ theâm vaøo trong baûn dòch, ñeå phaân bieät giöõa hai theå taûn vaên vaø keä tuïng.
3. Khoâng caâu neä theå thöùc cuûa nguyeân vaên. Chuyeån taûn vaên thaønh theå keä tuïng:
"Caùc vò sa-di aáy,
Beøn duøng söùc thaàn thoâng,
Hoùa thaønh nhöõng cuï giaø,
Toùc baïc, maët nhaên nheo,
Maøy ñeïp maø raêng ruïng,
Löng coøng, tay choáng gaäy,
Ñeán nhaø ñaøn vieät kia.
Ñaøn vieät vöøa troâng thaáy,
Lieàn sinh taâm hoan hæ,
Ñoát höông, raûi hoa thôm,
Voäi vaõ môøi vaøo ngoài.

Nhöng ngoài ñöôïc choác laùc,
Laïi hieän hình sa-di. [Quyeån 1]
Vì toâi quaù ngu si,
Do löûa si thieâu ñoát,
Neân khoâng quan saùt kyõ.
Xin taïm thôøi ngoài laïi,
Cho toâi ñöôïc saùm hoái.
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Nhö ngöôøi bò vaáp ngaõ, Phaûi nöông ñaát ñöùng daäy, Ñôïi toâi cuùng chuùt ít." [Quyeån 11] Hai tieát treân voán laø taûn vaên maø dòch thaønh theå keä. Moät ñoaïn khaùc, trong nguyeân baûn baèng keä tuïng maø phaùp sö chuyeån thaønh taûn vaên: "Phaøm ngöôøi cầu phaùp, khoâng xem hình tướng, chỉ xem trí tuệ. Thaân tuy coøn trẻ, maø đoạn kiết sử, đạt được thaùnh đạo (ñoù gọi laø giaø). Tuy giaø phoùng dật, gọi laø người trẻ." [Quyển 1]. "Nếu ngöôi muốn biết, nôi naøo neân đốt, người neân tự đốt, taâm giaän của mình. Nếu đốt taâm ấy, laø đốt chaân chính. Như boø keùo xe, nếu xe khoâng chạy, thì neân thuùc boø, khoâng neân đaùnh xe. Thaân ví như xe, taâm như con boø, vì yù nghĩa nầy, ngöôi neân đốt taâm, vì sao haïi thaân? Vả lại thaân ta, như caây như tường, duø coù thieâu đốt, naøo coù ích gì?" [Quyeån 2]. Hai tiết treân vốn laø thể kệ maø dịch thaønh tản văn. 4. Thay đổi nguyeân văn: Một tiết trong quyển 2 coù caâu "Chö tieân tu khổ hạnh, cũng được sinh coõi trời." Hai chữ "Chư tieân" nguyeân bản tiếng Phạn laø Kanva, maø chữ Kanva [230] vốn laø teân rieâng của caùc vị tieân thời xưa của Thieân Truùc, maø người Tần chưa từng biết, cho neân đổi thaønh hai chữ phổ thoâng laø "Chư tieân". Lại nữa, một tiết khaùc nơi quyển 4 viết: "Ngöôi như tổ kiến maø muốn tranh cao thấp với nuùi chuùa Tu-di", vaø

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

một tiết nơi quyển 6 coù caâu "Giống như duøng caùnh muỗi, maø quạt nuùi Tu-di, duø duøng hết sức lực, nuùi cũng khoâng lay chuyển." Ngoïn nuùi naøy tiếng Phạn coù hai caùch viết laø Mandara vaø Vindhya, maø ngöôøi Tần đều khoâng biết, neân phải đổi lại hai chữ "Tu-di" maø họ đaõ từng quen, để độc giả deã hiểu. Những mối manh naøy, nếu như khoâng tìm được những bản kinh laù bối taøn khuyết, vaø người đọc noù khoâng thoâng cả chữ Hoa vaø chöõ Phaïn, thì nghìn năm sau, những ngöôøi dịch khaùc laøm sao biết được chỗ duïng taâm của caùc bậc hiền triết, vaø thấy được taøi năng của taùc giả! Thế neân, luùc sinh tiền La-thaäp đaõ đau đớn cất leân lời than như chim bò gaõy caùnh, vaø đến luùc laâm chung coøn khẳng khaùi phaùt nguyện về söï chaùy löõi! (Töông truyền luùc sắp vieân tịch, La-thaäp phaùt nguyện rằng nếu những kinh oâng dịch đuùng với yù Phật, thì sau khi thieâu xaùc, caùi lưỡi sẽ khoâng chaùy. Vaø đuùng như lời nguyeän, sau khi thieâu xaùc oâng, caùi lưỡi vẫn nguyeân vẹn.) Việc La-thaäp hiệu đính caùch duøng teân gọi đuùng với thực chất trong Phật điển Haùn dịch laø một sự kiện trọng đại trong lòch söû tư tưởng Phật giaùo. Trước khi La-thaäp vaøo Trung Hoa, giới Phật giaùo Trung Quoác bất luận laø thuyết giảng, phieân dịch hay soạn thuật, phần lớn đều sử dụng phương phaùp "caùch nghĩa".

Chuyện của Truùc Phaùp Nhaõ trong Cao taêng truyện quyển 4 giải thích chöõ “caùch nghóa” như sau: “Phaùp Nhaõ

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

người Haø Gian, chính trực coù khí phaùch, luùc trẻ giỏi thế học, khi lớn tinh thoâng Phật phaùp. Con em của caùc danh gia vọng tộc đều theo Phaùp Nhaõ hoïc hỏi. Baáy giờ, caùc moân sinh của Phaùp Nhaõ đều ñieâu luyện thế điển, nhưng chưa tinh thoâng Phật lyù. Nhaõ cuøng với Khang Phaùp Laõng v.v... duøng nhöõng khaùi nieäm vaên hoùa coù saün ñeå giaûi thích Kinh ñieån Phaät giaùo, goïi laø “caùch nghóa”. Vaø Tì Phuø, Ñaøm Töôùng v.v... cuõng söû duïng phöông phaùp caùch nghĩa để dạy moân đồ. Phong thaùi của Nhaõ sieâu thoaùt, giỏi về những điểm cương yếu, neân thöôøng đắp đổi nhau thuyết giảng ngoại điển, Phật kinh. OÂng cuøng vôùi Đạo An, Phaùp Thaûi mỗi lần đem những chỗ nghi ngờ trong Kinh ra giải thích đều đạt đến chỗ cốt yếu. YÙ nghóa caâu “Duøng nhöõng khaùi nieäm vaên hoùa coù saün ñeå giaûi thích Kinh ñieån Phaät giaùo” khoâng ñöôïc roõ raøng laém. Ở đaây xin dẫn hai mẫu tư liệu xuất hiện tương đối muộn trong thieân Quy taâm quyển 5 của saùch Nhan thị gia huấn để thuyết minh vấn đề naøy: “Hai giaùo thuyết nội vaø ngoại điển vốn cuøng một bản thể, nhưng vì tích lũy laâu ngaøy maø thaønh sai khaùc, coù cạn saâu khoâng giống nhau. Nội điển luùc đầu đặt ra naêm giới cấm, ngoại điển coù nhaân, nghĩa, lễ, trí vaø tín, hai beân [231] phuø hợp với nhau: Nhaân laø giới khoâng saùt sinh; Nghĩa laø giới khoâng trộm caép; Lễ laø giới khoâng taø daâm; Trí laø giôùi khoâng uống rượu; Tín laø giới khoâng vọng ngữ.”

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Lại nữa, trong Thích laõo chí thuộc quyển 114 của Ngụy Thư noùi: “Cho neân sự tu taâm luùc ban đầu phải nương tựa Phật, Phaùp, Taêng, gọi laø Tam Bảo, cũng như Tam uyù của người quaân tử. Lại coù naêm giới laø khoâng saùt sinh, trộm cắp, taø daâm, noùi dối vaø uống rượu, đại yù cuøng với nhaân, nghĩa, lễ, trí, tín giống nhau, nhöng teân gọi thì khaùc.” Hai đoạn văn treân đều duøng caùch thuyết minh của Kinh điển nhaø Nho laøm đối töôïng phối hợp (để giải thích), kỳ thực đương thời sử dụng rất nhiều từ vựng thường duøng trong tư tưởng Huyền học, đồng thời cũng lấy taøi liệu từ trong Tam Huyền laø Chu dịch, Laõo Tử vaø Trang Tử, chẳng hạn chữ “Voâ” laø một trong những chủ đề huyền ñaøm thời Ngụy Tấn. Coøn chữ “Bản voâ” laø thuật ngữ thường duøng đương thời. Caùc đại sư dịch kinh beøn mượn thuật ngữ naøy để biểu đạt tư tưởng tính khoâng của Baùt-nhaõ, như Đạo haønh Baùt-nhaõ kinh của Chi-saùm đời Hậu Haùn, Đại minh ñộ kinh của Chi Khieâm đời Ngoâ, Ma- ha-baùt-nhaõ sao kinh của Truùc Phật Niệm đời Phuø Tần, đều duøng “Bản voâ phẩm” để đặt teân phẩm, đoù laø những minh chứng. Đến khi La-thaäp dịch Tiểu phẩm kinh mới đổi thaønh “Đại như phẩm”. Lại như chuyện của Tuệ Viễn trong Cao taêng truyện quyển 6 viết: “Năm 24 tuổi, oâng beøn leân toøa thuyết giảng, coù thính giả hỏi nghĩa của chữ Thật Tướng, hỏi đaùp nhau một laùt, thì caøng taêng theâm nghi ngờ muø mịt. Tuệ Viễn beøn dẫn nghĩa của Trang Tử

để giải thích, thì người kia liền hiểu; từ đoù về sau, Đạo An cho pheùp Tuệ Viễn sử dụng saùch theá học.” Luùc đầu muốn đem một loại tư tưởng mới truyền baù đến một nơi khaùc thì phải vận dụng phương phaùp “caùch nghĩa”. Ñoù laø việc chẳng đặng đừng maø cũng laø phương tiện quyền biến thượng saùch. Trong Cổ kim ñoà thư tập thaønh thần dị điển quyển 106 coù dẫn một tắc tư liệu của Truùc Song Tuøy Buùt, rất thích hợp để thuyết minh hieän tượng naøy. “Hỏi: Caùc bậc toân tuùc thời xưa mỗi khi sớ kinh, tạo luận thường dẫn ngoân từ của Trang Tử laø vì sao? Ñaùp: Saùch của Trung Quốc thì Chaâu, Khổng, Laõo Trang laø sớm nhất, coøn kinh Phật từ Ấn Độ truyền sang, muốn mượn ngoân ngữ của xứ naøy để dieãn đạt, nếu khoâng dẫn những saùch ấy thì dẫn những saùch naøo? [232] Nhưng phần nhiều laø duøng ngoân từ của noù maø khoâng hoaøn toaøn duøng yù nghĩa của noù, vaø chỉ thỉnh thoảng maø thoâi, coù veû như tương tự maø khoâng phải đuùng hẳn. Như người phöông Nam sang phương Bắc, người phương Bắc khoâng biết chieác thuyền, người phương Nam beøn chỉ chiếc xe để giải thích cho họ hiểu: Thuyền của chuùng toâi chở vật đi đến nơi xa cũng như chiếc xe của phương naøy vậy. Mượn xe để thuyết minh về thuyền chứ khoâng phải lấy xe để thay cho thuyền.”

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Đạo An luùc trẻ cuøng với Truùc Phaùp Nhaõ, Truùc Phaùp Thải đều duøng phương phaùp “caùch nghĩa” để thuyết giảng Kinh Phật, nhưng sau khi di cư đến nuùi Phi Long [349-354, năm 37- 45 tuổi] thì lại thay đổi quan niệm ấy. Trong chuyện của Tăng Quang thuộc Cao tăng truyện quyển 5, noùi: “Thích Tăng Quang, người Kyù Chaâu, ẩn cư nuùi Phi Long, Đạo An sau đoù theo oâng, nhaân vì hai người cuøng mở văn ra nghiền ngẫm, neân ñaõ tỏ ngộ được nhiều điều mới mẻ. Đạo An noùi: “Người xưa duøng phương phaùp caùch nghĩa, coù nhiều điều traùi với lyù.” Quang noùi: “Ta neân phaân tích một caùch tự nhieân (khaùch quan) chứ khoâng neân bình phẩm phaûi traùi veà vieäc cuûa ngöôøi xưa!” An noùi: “Taùn dương giaùo lyù, neân laøm cho thỏa đaùng, trống phaùp tranh keâu, thì gọi caùi gì laø trước, caùi gì laø sau?” Tuy Đạo An tỉnh ngộ phương phaùp “caùch nghĩa” khoâng phải laø con đường chính để giải thích Phật phaùp, nhưng bản thaân oâng bị hạn chế khoâng am tường Phạn văn, neân chung cục khoâng coù caùch naøo để loaïi trừ hoaøn toaøn tập quaùn cũ. Do đoù, trong những baøi tựa Kinh do oâng viết, hễ ta liếc mắt qua laø thấy những töø ngữ Huyền học. Nhưng căn bệnh trầm kha naøy laø hiện tượng đaõ phổ biến laâu ngaøy, khiến cho La-thaäp khi dịch kinh gặp rất nhiều khốn đốn. La-thaäp một mặt phải saùng tạo những từ ngöõ mới chính xaùc để biểu đạt nghĩa của Kinh, mặt khaùc coøn phải phaù trừ tập quaùn cũ để nhận được sự tín nhiệm của moân đồ.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Chuyeän của La-thaäp trong Cao tăng truyện quyển 2 noùi: “Khi xem những bản Kinh cũ, yù nghĩa phần lớn sai lầm, đều do người trước dịch sai yếu chỉ, khoâng tương ứng với bản tiếng Phạn. Ñến khi được lệnh dịch Đại Phẩm, La- thaäp caàm baûn tieáng

Phaïn, Dieâu Höng cầm bản Kinh cũ, để đối chiếu sửa chữa, những caâu văn mới khaùc với bản cuõ, yù nghĩa vieân maõn thoâng suốt, mọi người đều khaâm phục, khoâng ai laø khoâng vui veû taùn thaùn.” Nội dung cụ thể của teân gọi vaø sự thật do La-thaäp đính chính được tìm thấy trong baøi tựa của Đại phẩm kinh do Tăng Duệ viết maø Xuất tam tạng kyù tập quyển 8 ghi lại như sau: “Teân của những danh töø khoâng giống với bản cũ laø do Phaùp sư duøng yù nghĩa để đính chính lại, như ấm nhập trì, teân traùi với nghĩa, neân tuøy theo nghĩa maø ñoåi laïi: chuùng ñoåi laø aám, xöù ñoåi laø nhaäp, trì ñoåi laø tính, boäi xaû ñoåi laø giaûi thoaùt, thaéng xöù ñoåi laø trì nhaäp, yù chæ ñoåi laø nieäm xöù, chaùnh ñoaïn ñoåi laø chaùnh caàn, giaùc yù ñoåi laø boà-ñeà, [233] tröïc haïnh ñoåi laø chaùnh ñaïo; ñaïi loaïi söûa ñoåi raát nhieàu nhö theá.” Cuøng quyển, nơi baøi tựa của Tì-ma-la-cật đề kinh nghĩa sôù do Tăng Duệ viết như sau: “Phaùp sư đính chính nhöõng caâu vaên muø mờ, phaùt hieän nhöõng yeáu chỉ khoâng roõ raøng, môùi nhaän thaáy nhöõng baûn dòch tröôùc laøm tổn thöông nguyeân baûn, lôøi vaên sai laàm traùi với yù thuù. Chaúng haïn nhö baát lai töôùng thaønh nhuïc lai, baát kieán töôùng thaønh kieán töôùng, vò duyeân phaùp thaønh thuûy thaàn, duyeân hôïp phaùp

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

thaønh chỉ taâm, nhöõng choã như vaäy khoâng phẩm naøo khoâng coù, khoâng chöông naøo laø khoâng như theá.” Trong khi đính chính caùch duøng danh vaø thật khoâng thỏa đaùng cuûa ngöôøi tröôùc, La-thaäp quả thật đaõ hao phí khoâng ít taâm löïc. Phaøm những Kinh điển dòch lại đều phải “Một lôøi laäp laïi ñeán 3 lần, gaïn loïc caùi thöøa thaûi, giöõ laáy caùi tinh yeáu”, mới coù thể khaéc phuïc được nhöõng caùi sai tích luõy laâu ngaøy thaønh ra ñuùng của baûn cuõ [Baøi tựa kinh Duy-ma-caät, Taêng Trieäu vieát, Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 8]. Nhöng veà trình ñoä Haùn ngöõ của La-thaäp chung cuïc coøn raát haïn cheá, do ñoù khoù traùnh khoûi phaùt sinh nhöõng ñieàu ñaùng tieác vì chöa ñöôïc roát raùo. Chaúng haïn trong baøi töïa của kinh Tö ích do Taêng Dueä viết maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 8 ghi lại: “Bộ kinh naøy aâm chính của Thieân Truùc gọi laø Tì-thi-sa chaân ñế, maø phöông khaùc gọi laø Phaïm thieân thuø ñaëc diệu yù bồ-taùt. Khi nghe kyõ caùi teân dịch của La-thaäp, đảo qua đảo lại, yù tựa hồ chưa hết, laø vì oâng chưa thấu triệt những thay đổi của danh vaø thật trong tiếng nước Tần. Xeùt kyõ về yù của tiếng, nhận roõ về yù chỉ của teân, thì phải laø Trì YÙ, chứ khoâng phải Tư Ích, vì lẽ chưa hiểu nghĩa của chữ Trì, neân duøng chöõ Ích.” Coù thể điều Tăng Duệ noùi laø sự thật, maø cũng laø khuyết điểm về caùi đẹp chưa được trọn vẹn của La-thaäp. Nhưng từ tình hình “Lật qua lật lại, yù tựa hồ chưa hết” maø suy ñoaùn, thì chắc chắn La-thaäp gặp phaûi những trôû ngại

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

khoâng nhỏ. Nếu khoâng thì đaâu cần phải chaâm chước giải thích nhiều lần, hao phí taâm lực như vậy. Ngoại trừ việc đính chính về danh vaø thật của yù dịch, thì về phương diện aâm dịch oâng cũng coù những saùng kiến ñoäc ñaùo, như trong baøi tựa của Đại phẩm kinh do Tăng Duệ viết maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 8 ghi nhận:

“Hồ aâm sai thì đính chính lại bằng aâm Thieân Truùc, Tần danh lầm thì duøng nghĩa của chữ sửa chữa lại, cho đến khi khoâng thể thay đổi được nữa, mới viết ra. Thế neân những teân khaùc rất suoân sẻ, [234] aâm của Hồ chiếm gần phaân nửa. Đoù laø coâng lao của bậc thầy, laø sự thận trọng của người bieân cheùp.” Điều của Tăng Duệ noùi bao gồm trong ba nguyeân tắc lớn về việc đính chính danh vaø thật của ngaøi La-thaäp. Trong chương 5 của quyển Trung Quốc Phật học tư tưởng khaùi luận, Lữ Trừng viết: “Những từ dịch aâm trong bản của Taây Vöïc khoâng chính xaùc thì duøng ngoân từ của Thieân Truùc đính chính lại; coøn những chỗ sai lầm trong bản Haùn dịch thì chọn những từ ngữ thỏa ñaùng để sửa chữa. Coù nhiều thuật ngữ khoâng thể dịch yù được, thì quaù nửa phải duøng caùch dịch aâm. Qua caâu “những teân khaùc suoân sẻ, aâm của Hồ chiếm gần phaân nửa”, chuùng ta biết được diện mạo bản dịch lại của La-thaäp so với bản dịch cũ khaùc nhau rất nhiều. Về phương diện yù dịch thì cố gắng tìm những danh từ cho thật chính xaùc, coøn về phương diện aâm dịch thì duøng aâm Thieân Truùc để đính chính, thaùi độ dịch kinh coù tinh thần traùch

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhiệm như thế, khoâng những nhận được sự ngưỡng mộ của người đương thời vaø muoân ngaøn người đời sau, maø bản thaân oâng döôøng như cũng lấy laøm tự haøo về việc naøy, neân gọi những kinh điển do mình phieân dịch laø Taân kinh, cho neân oâng ñaõ trả lời caâu hỏi của sư phụ oâng laø Tì-ma-la-xoa như sau: “Kinh luật tại đất Haùn naøy chưa đầy đủ, những kinh mới vaø luật, phần lớn do Thập phieân dịch” [chuyện của La- thaäp trong Cao tăng truyện quyển 2]. Khi luật sư Tăng Hựu đời Lương viết Xuaát tam taïng kyù taäp cũng tặng cho La-thaäp những lời đaùnh giaù rất cao: “Dường như Phaùp sư La-thaäp coù thần trí chiếu saùng, coøn caùc vị Tăng nöôùc Tần như Đạo Dung, Tăng Triệu thì coù căn cơ trí tuệ tương ứng, cho neân đaõ phaùt huy được văn taøi, laøm saùng tỏ được những chỗ saâu xa của kinh, khiến những ngoân từ vi tế của Đại Thừa trở neân saùng sủa.” Đồng thời oâng cũng đem những chỗ đính chính về danh vaø thật của La-thaäp cheùp thaønh “Tiền hậu xuất kinh dị kyù”, được gom vaøo trong quyển một. Giờ đaây, xin trích dẫn như sau để giuùp bạn đọc tham khảo:

Tiền hậu xuất kinh dị kyù mục 5

Cựu kinh Taân kinh - Chuùng höïu - Thế Toân - Phuø-taùt, cũng gọi Hai Sĩ - Bồ-taùt - Caùc Phật, cũng gọi laø Độc Giaùc - Bích Chi Phật, cũng gọi laø Duyeân Giaùc

- Taùt-vaân-nhaõ - Taùt-baø-nhaõ - Caâu cảng ñaïo, cũng gọi Đạo Tích - Tu-đñaø-hoaøn

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- [235] Tần lai quả cũng gọi laø Vaõng lai - Tư-đñaø-haøm - Bất hoaøn quả - A-na-haøm. - Voâ trước quả, ÖÙng chaân, ÖÙng nghi - A-la-haùn, cũng gọi A-la-ha - Ma-nạp - Trưởng giả - Nhu Thủ - Văn Thuø - Quang Thế AÂm - Quaùn Theá AÂm - Tu-phuø-ñề - Tu-bồ-ñề - Xaù-lợi Tử, Thu Lộ Tử - Xaù-lợi-phất - Ngũ chuùng - Nguõ aám - Thập nhị xứ - Thập nhị nhập - Trì - Tính - Bối xả - Giải thoaùt - Thắng xứ - Trừ nhập - Chaùnh ñoaïn - Chaùnh cần - Giaùc yù - Bồ-ñề - Trực hạnh - Chaùnh ñạo - [236] Caøn-ñạp-hoøa -

Caøn-thaùt-baø - Trừ cẩn, Trừ cẩn nữ - Tỳ-kheo, Tỳ-kheo-ni - Đaùt-taùt-a-kiệt-a-la-ha Tam-da-tam-phật - A-nậu-ña-la Tam-miệu-tam-bồ-ñề

Noùi toùm lại, toaøn bộ hoạt động dịch kinh của La-thaäp laø dựa treân cơ sở trình độ Phật hoïc tinh thoâng của mình, oâng nắm vững nghĩa của kinh, đạt đến mức ñoä "tuøy theo yù muốn maø khoâng traùi với quy cuû". Chính vì lyù luận dịch kinh của oâng lấy đoù laøm điểm xuất phaùt, neân duø cho coù đoâi đieàu khoâng hoaøn toaøn theo yù cuûa ñeä töû, maø vaên dòch cuûa oâng ngoân töø vaø nghóa lyù vaãn löu loaùt, saùng suûa.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Traàn Daàn Khaùc tieân sinh töøng heát lôøi ca ngôïi La- thaäp nhö sau: "Toâi töøng cho raèng coâng lao phieân dòch cuûa Cöu-ma-la-thaäp, trong voøng ngaøn naêm thì chæ coù Huyeàn Traùng laø coù theå so saùnh vôùi oâng. Nhöng ngaøy nay caùc baûn dòch kinh Phaät ñöôïc löu haønh roäng raõi taïi Trung Quoác nhö Kim cöông, Taâm kinh, Phaùp hoa... khoâng loaïi naøo laø khoâng do tay oâng phieân dòch. Cho neân, veà phöông dieän phoå caäp thì duø Töø AÂn (Huyeàn Traùng) cuõng khoâng bì kòp. Sôû dó ñöôïc nhö theá laø vì vaên oâng khoâng phaûi laø loaïi vaên hoaøn toaøn dòch thaúng (tröïc dòch), neáu nhö ñem so saùnh veà söï nhaõ khieát (tao nhaõ vaø trong saùng) ñoái vôùi caùc baûn dòch khaùc, thì ñoù laø nhaân toá chuû yeáu" [Ñoàng thoï duï man luaän phaïn vaen taøn baun baït]. *

3. Lyù luaän dòch kinh cuûa Ngaïn Toân Ngaïn Toân laø nhaân vaät ñeä nhaát ñem lyù luaän dòch kinh vieát thaønh moät baûn luaän vaên. Chuyeän cuûa oâng trong Tuïc cao taêng truyeän quyeån 2, noùi: "Ngaïn Toân tham döï phieân dòch ñaõ laâu, caùc phaùp sö ôû xöù naøy ñeàu theo caùch thöùc aâm töï huaán hoå, ít khi phuø hôïp vôùi dieäu theå cuûa Phaïn vaên, oâng beøn tröôùc taùc Bieän chinh luaän, ñeå laøm coâng thöùc cho vieäc phieân dòch." Ñaïo An tröôùc oâng vaø nhöõng nhaân vaät khaùc ñeàu chæ tuyø höùng phaùt bieåu moät vaøi kieán giaûi rôøi raïc trong baøi töïa kinh cuûa mình, chöù chöa töøng heä thoáng hoùa ñaày ñuû thaønh

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

1 thieân veà lyù luaän dòch kinh. Thieân Bieän chinh luaän cuûa oâng ñöôïc daãn töø chuyeän cuûa oâng trong Tuïc cao taêng truyeän quyeån 2, nhöng khoâng ñaày ñuû dieän maïo. Soaïn giaû cuûa Tuïc cao taêng truyeän laø luaät sö Ñaïo Tuyeân, ôû sau phaàn daãn vaên noùi: "Vaên nhieàu khoâng cheùp heát", chöùng toû Ñaïo Tuyeân ñaõ löôïc boû bôùt. Hieän giôø chuùng toâi ñoïc thieân vaên chöông aáy, phaùt hieän thaáy raèng yù vaên khoâng nhaát quaùn hoaëc coù nhöõng tình huoáng trình baøy khoâng roõ raøng khieán cho söï laõnh hoäi raát khoù khaên. ÔÛ ñaây chuùng toâi döïa vaøo ñoù, tröôùc heát trình baøy ñoâi neùt tieåu söû cuûa oâng, vaø phaàn cuoái trình baøy veà lyù luaän dòch kinh cuûa oâng. Vaøo naêm Cao Töôøng Thieân Baûo thöù 8 (557), ñôøi vua Vaên Tuyeân Ñeá Baéc Teà, oâng moät tuoåi. OÂng sinh taïi quaän Trieäu, ñôøi goïi laø Y Quan, ngöôøi nhaø goïi laø Giaùp Toäc. Luùc treû ñaõ thoâng tueä, coù taøi naêng tieát thaùo khaùc thöôøng, hieåu thaáu nhöõng ñieàu

huyeàn vi, taâm tình töông öng vôùi Thaùnh ñaïo, gaëp vaät laø bieát lieàn, ít khi phaûi xem laïi. Luùc ñaàu oâng thoï giaùo vôùi phaùp sö Taêng Bieân ôû Tín Ñoâ, nhaân thaày baûo ñoïc kinh Tu ñaïi noa gaàn 7000 chöõ, maø oâng chæ ñoïc trong 1 ngaøy laø xong. Roài ñoïc kinh Ñaïi phöong ñaúng, cuõng chæ trong vaøi hoâm laø heát. Vaøo naêm Thieân Thoáng thöù 2 (566) ñôøi vua Cao Vó haäu chuùa Baéc Teà, oâng 10 tuoåi. OÂng xuaát gia, ñoåi teân laø Ñaïo Giang, nghe giaûng Thaäp ñòa luaän, danh tieáng ñoàn xa, Chaâu quaän ñeàu khen ngôïi.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Vaøo naêm Thieân Thoáng thöù tö (568) ñôøi vua Cao Vó haäu chuùa Baéc Teà, oâng 12 tuoåi. OÂng ôû nuùi Quaùn Vuï, tuïng kinh Phaùp hoa, khoâng bao laâu thì thoâng suoát, beøn ñi ñeán Nghieäp Haï, tuaàn töï tham döï caùc tröôøng giaûng. Sau ñoù, oâng trôû veà chuøa laøng, giaûng kinh Voâ löoïng thoï. Vaøo naêm ñaàu Voõ Bình (570) ñôøi vua Cao Vó haäu chuùa Baéc Teà, oâng 14 tuoåi. Hoaøng Haäu nöôùc Teà ñi veà phöông Taây ñeán Taán Döông, môøi oâng vaøo ñieän Tuyeân Ñöùc giaûng kinh Nhaân vöông, Quoác Thoáng, Taêng Ñoâ ñeàu phuïng söï oâng. Thính giaû chöøng 200 ngöôøi ñeàu laø baäc anh tuaán. Nhaø vua thaân haønh ñeán nghe giaûng, vaên voõ caùc quan ñeàu theo haàu. Hoaøng thaùi haäu vaø phi taàn saùu cung ñeàu tham döï phaùp hoäi. Vua ra leänh quan Thò trung Cao Nguyeân Haûi röôùc Toân leân phaùp toaø roài ñöùng haàu moät beân. Naêm Voõ Bình thöù 3 (572) thaân phuï oâng qua ñôøi. Cuõng trong naêm naøy, oâng ñöôïc 16 tuoåi, thoï giôùi cuï tuùc roài chuyeân taâm hoïc luaät. Naêm Kieán Ñöùc thöù 6 (577) ñôøi vua Vuõ Ñeá Baéc Chu, oâng 21 tuoåi. Vuõ Ñeá bình ñònh xong nöôùc Teà, môøi oâng vaøo trieàu tham kieán, cuøng nhau baøn luaän huyeàn lyù, raát phuø hôïp vôùi yù vua, neân vua truyeàn leänh oâng tham döï Thoâng Ñaïo quaùn hoïc só. OÂng cuøng vôùi trieàu thaàn nhaø Chu baøn luaän veà Laõo Trang, beân ngoaøi tuy khoaùc aùo theá tuïc maø beân trong vaãn giöõ phaùp phuïc, laïi ñoåi teân laø Ngaïn Toân. Vaøo naêm Ñaïi Thaønh thöù nhaát (579) ñôøi Tuyeân Ñeá Baéc Chu, oâng ñöôïc 23 tuoåi.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Moãi khi Tuyeân Ñeá môøi oâng vaøo trieàu, hai ngöôøi cuøng nhau luaän baøn giaùo phaùp thaâu ñeâm suoát saùng, duø traûi qua nhieàu ngaøy oâng vaãn ung dung thö thaùi. Vua ban thöôûng troïng haäu, laïi trao chöùc quan, nhöng oâng khoâng nhaän. OÂng cuøng vôùi caùc trieàu só nhö Vöông Thieäu, Haïnh Ñöùc Nguyeân, Luïc Khai Minh, Ñöôøng Di v.v... tình nhö caàm saéc, laáy hieäu laø “Vaên ngoaïi huyeàn höõu” (Baïn sieâu vieät ngoaøi laøng vaên). Vaøo naêm Ñaïi Töôïng thöù 2 (580) ñôøi vua Tónh Ñeá Vuõ Vaên Xieån Baéc Chu, oâng ñöôïc 24 tuoåi. Vaøo naêm Khai Hoaøng thöù nhaát (581) ñôøi vua Tuøy Vaên Ñeá Döông Kieân, oâng ñöôïc 25 tuoåi. Khi Tuøy Vaên laøm töôùng, Phaät phaùp baét ñaàu höng thònh, oâng cuøng vôùi caùc baïn hieàn giaûng giaûi baùt-nhaõ. Thaùng gieâng, oâng cuøng caùc sa-moân Ñaøm Dieân v.v... daâng sôù xin phuïc hoài tö caùch Taêng só, roài môùi xuoáng toùc. Ngaøy 13 thaùng 2, Cao Toå Tuøy Vaên Ñeá leân ngoâi, môøi oâng giaûng Phaät phaùp, ñaïo traøng dieãn ra lieân tuïc boán muøa, Taêng tuïc taïi Tröôøng An thaám nhuaàn Phaät

phaùp keå haøng vaïn ngöôøi. OÂng cuøng vôùi Luïc Ngaïn Sö, Tieát Ñaïo Haønh, Löu Thieän Kinh, Toân Vaïn Tho,ï v.v... laø nhöõng vaên gia noåi tieáng moät thôøi, tröôùc taùc boä Noäi ñieån vaên hoäi taäp. Sau ñoù vì caùc sa-moân soaïn xöôùng ñaïo phaùp, caûi chính nhöõng baûn cuõ, theâm bôùt gaàn moät nöûa, töùc laø taäp saùch ñöôïc löu truyeàn phoå bieán hieän nay.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Naêm Khai Hoaøng thöù 3 (583) ñôøi vua Tuøy Vaên Ñeá Döông Kieân, oâng 27 tuoåi, phuïng chæ bieän luaän Laõo töû hoùa hoà töôïng, nhaân ñoù tröôùc taùc Bieän giaùo luaän, noùi roõ söï giaûo quyeät quyû quaùi cuûa Ñaïo Giaùo. Cuõng trong naêm naøy, coù kinh ñieån töø Taây Vöïc môùi truyeàn ñeán, vua ra leänh oâng phieân dòch. Naêm Khai Hoaøng 12 (592) ñôøi vua Tuøy Vaên Ñeá Döông Kieân, oâng 36 tuoåi. OÂng ñöôïc vua trieäu vaøo kinh thaønh, ôû chuøa Höng Thieän, tieáp tuïc chuû trì vieäc phieân dòch, ñöôïc tieáp ñaõi troïng thò nhö tröôùc. Baáy giôø Vaên Ñeá suøng kính Phaät giaùo, chaán höng Tam baûo, moãi laàn toå chöùc leã trai Taêng, ñeàu toû loøng saùm hoái. Vua thaân haønh böng lö höông ñi theo sau Ngaïn Toân, höôùng daãn daân chuùng khoâi phuïc kyû cöông pheùp nöôùc. Khi Döông Ñeá laøm Taán Vöông, xaây Ñeä Laâm ôû Khuùc Trì vaø laäp chuøa Nhaät Nghieâm, ñem leã ñeán thænh Ngaïn Toân truï trì vónh vieãn chuøa naøy. Do vaäy, caùc haøng vöông toân, minh trieát cuûa trieàu ñình, caøng ngaøy caøng ñeán hoïc ñaïo nhieàu hôn. Vaøo naêm Nhaân Thoï thöù nhaát (601) ñôøi Tuøy Vaên Ñeá Döông Kieân, oâng 45 tuoåi. Vua sai oâng ñem xaù-lôïi ñeán chuøa Khai Nghóa, Chaâu Kinh, ñöôïc vua phong thöôûng troïng haäu. Vaøo naêm Nhaân Thoï thöù 2 (602) ñôøi vua Tuøy Vaên Ñeá Döông Kieân, oâng 46 tuoåi. Vua sai oâng soaïn Chuùng kinh muïc luïc, Taây Vöïc truyeän, Xaù-lôïi-phaát thuïy ñoa kinh, Quoác

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

gia töôøøng thuî luïc baèng chöõ Phaïn ñeå bieáu caùc nöôùc Taây Vöïc. Ñoàng thôøi oâng vieát Sa-moân danh nghoa luaän bieät taäp. Vaøo naêm Nhaân Thoï cuoái cuøng (604) ñôøi vua Tuøy Vaên Ñeá Döông Kieân, oâng 48 tuoåi, phuïng meänh ñöa Xaù-lôïi ñeán chuøa Phöông Laïc, Phuùc Chaâu, nay laø chuøa Long Caùi. Naêm Ñaïi Nghieäp thöù 2 (606) ñôøi vua Tuøy Döông Ñeá Döông Quaûng, oâng 50 tuoåi, phuïng meänh ñeán ôû Phieân Kinh quaùn, taïi vöôøn Thöôïng Laâm, Laïc Döông, roài phuïng saéc soaïn muïc luïc nhöõng kinh Phaät baèng Phaïn vaên do bình ñònh Laâm AÁp thu hoaïch ñöôïc, laïi phuïng saéc chung söùc vôùi Buøi Cuû soaïn Thieân truùc kyù. Naêm Ñaïi Nghieäp thöù 6 (610) ñôøi vua Tuøy Döông Ñeá Döông Quaûng, oâng vieân tòch taïi Phieân Kinh quaùn ngaøy 24 thaùng 7, höôûng thoï 54 tuoåi. Tuy Ngaïn Toân chæ höôûng döông 54 tuoåi, nhöng töøng traûi qua ba trieàu ñaïi Baéc Teà, Baéc Chu vaø nhaø Tuøy, nhôø trí tueä phaùt trieån sôùm, laïi nhaän ñöôïc söï ñaõi ngoä cuûa caùc vua chuùa, caùc baäc hieån quyù vaø vaên só neân danh tieáng vang löøng trong thieân haï. Ngaïn Toân baét ñaàu tham gia coâng taùc dòch kinh töø naêm 27 tuoåi taïi dòch tröôøng troïng yeáu ñôøi Tuyø, vaø caùc coâng vieäc khaùc taïi nhöõng kinh ñoâ khaùc. Chuyeän Na- lieân-ñeà-leâ-da-xaù thuoäc Tuïc cao taêng truyeän quyeån 2

cheùp: “Nhöõng Kinh Luaän do Na-lieân-ñeà-leâ-da-xaù phieân dòch tröôùc sau khoaûng 15 boä, hôn 80 quyeån, taát caû ñeàu do Sa- moân Ngaïn Toân ñeà töïa. Sa-moân Tì-ni-ña-löu-chi dòch hai boä

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

kinh Töôïng ñaàu tinh xaù vaø Ñaïi thöøa toång trì, cuõng do sa- moân Ngaïn Toân vieát töïa.” Trong chuyeän Xaø-na-quaät-ña cuõng cuøng quyeån keå treân vieát: “Sa-moân Minh Muïc vaø Ngaïn Toân ñoái chieáu baûn chöõ Phaïn vaø baûn dòch, caân nhaéc chaâm chöôùc chænh lyù vaên nghóa. Ñaït-ma-baùt-nhaõ dòch kinh Nghieäp baùo sai bieät v.v... cuõng do sa-moân Ngaïn Toân ôû chuøa Nhaät Nghieâm vieát töïa.” Trong chuyeän Ñaït-ma-caáp-ña cuøng quyeån keå treân vieát: “Baáy giôø coù sa-moân Ngaïn Toân, noäi ngoaïi tinh thoâng, am töôøng Hoa Phaïn, tham döï phieân dòch, cuøng vôùi Caáp-ña ñi du lòch nhieàu nôi danh tieáng, thaáy bieát ghi cheùp coøn ñaày ñuû hôn ngöôøi tröôùc, coù soaïn moät boä Ñaïi tuøy taây quoác truyeän, khoaûng 10 thieân.” Baûn truyeän cuûa Ngaïn Toân cuõng noùi: “Phaøm caùc kinh môùi dòch vaø nhöõng giaûng giaûi veà Ñaïi trí ñoïâ luaän, oâng ñeàu vieát töïa ñeå giôùi thieäu. Taïi dòch tröôøng, ngoaïi tröø vieäc “truøng ñoái Phaïn baûn” vaø “chænh lyù vaên nghóa” thì oâng chæ laø ngöôøi trôï dòch. Vieäc vieát töïa cho kinh töïa hoà laø chuyeân traùch cuûa oâng, nhöng baûn thaân oâng hoaøn toaøn khoâng coù baûn dòch naøo truyeàn laïi ôû ñôøi. Lyù luaän dòch Kinh cuûa oâng hoaøn toaøn do vieäc trôï dòch maø ñuùc keát, coù phaàn naøo gioáng nhö Ñaïo An.” Lyù luaän dòch kinh cuûa Ngaïn Toân ñaïi khaùi coù theå chia laøm hai loaïi:

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(1) Chuû tröông tröïc tieáp nghieân cöùu Phaät ñieån baèng chöõ Phaïn. (2) Neân tuaân thuû nguyeân taéc “Baùt bò” (taùm söï ñaày ñuû), baát ñaéc dó môùi phieân dòch. Baûn thaân Ngaïn Toân voán laø moät trong nhöõng vò Sa- moân tinh thoâng Phaïn vaên, coù theå cung caáp kieán thöùc cho Taây Vöïc. Hôn nöõa, Phaät ñieån chuû yeáu maø oâng nghieân cöùu ñeàu baèng nguyeân vaên chöõ Phaïn. Baûn truyeän noùi: “Ngöôøi Ñoâng Haï (Trung Hoa) quí chuoäng vaên tuïng, coøn caùc baäc thaày ôû Trung Thieân (Taây Vöïc) thì xem Phaïn vaên laø goác. Toân chuyeân tìm giaùo ñieån, ngaøy ñoïc vaïn lôøi, cho neân caùc kinh Ñaïi phaåm, Phaùp hoa, Duy-ma, Laêng-giaø, Nhieáp luaän, Thaäp ñòa v.v... ñeàu do chính oâng truyeàn laïi baèng Phaïn vaên vaø thoï trì ñoïc tuïng, moãi ngaøy oâng ñoïc thuoäc loøng troïn baûn roài môùi nghæ. Hôn nöõa, vaøo luùc tuoåi giaø, oâng ñem hôn 4000 baøi keä baèng tieáng Phaïn goàm 13 vaïn lôøi maø oâng ñaõ tuïng thuoäc loøng, cöù 7 ngaøy ñoïc moät laàn, laáy ñoù laøm coâng vieäc haèng ngaøy.” Trong Bieän chính luaän noùi: “(OÂng) caân nhaéc töøng chöõ, gaéng söùc raát nhieàu, duyeät laõm nhieàu naêm, ñaïo cuûa oâng môùi ñöôïc roäng raõi, coù theå bao quaùt coå kim, goàm thaâu trôøi ñaát, söï nghieäp nhö nuùi cao, vaên chöông töïa vöïc thaúm.”

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Ngaïn Toân cho raèng hoïc taäp Phaïn vaên khoâng khoù nhö hoïc taäp Haùn vaên. Hoïc taäp Haùn vaên phaûi traûi qua nhieàu naêm môùi coù kieán thöùc roäng raõi. Nhöng trong bieån hoïc bao la khoâng bôø cuûa ñieån tòch Haùn vaên maø ñaït ñeán trình ñoä "söï nghieäp nhö nuùi cao, vaên chöông töïa vöïc thaúm", coù theå "bao quaùt xöa nay, goàm thaâu trôøi ñaát" thì chaúng phaûi laø vieäc deã daøng. Neáu duøng chöøng aáy thôøi gian, noã löïc nghieân cöùu Phaïn vaên, thì coù theå "bieát raønh theå thöùc", "laõnh hoäi thoâng suoát". Theá neân sa-moân luùc môùi nhaäp ñaïo, caàn phaûi hoïc taäp Phaïn vaên, thì maáy naêm sau môùi ñuû söùc ñoïc Kinh ñieån baèng chöõ Phaïn. Neáu ñôøi naøo cuõng coù theå laøm ñöôïc nhö theá, thì "ngöôøi ngöôøi ñeàu hieåu, giaûm bôùt söï phieân dòch nhoïc nhaèn." Phöông phaùp hoïc taäp taän goác, cuøng nguoàn cuûa Ngaïn Toân hoaøn toaøn chính xaùc, khieán cho ngaøy nay nhöõng ai muoán hoïc taäp tö töôûng hoïc thuaät ngoaïi quoác ñeàu laáy vieäc tröïc tieáp hoïc taäp nguyeân taùc laøm nguyeân taéc cô baûn. Trong "nguõ thaát baûn, tam baát dò" cuûa Ñaïo An ñaõ thuyeát minh ñaïi khaùi theå cheá cuûa Phaïn vaên, nhöng Ngaïn Toân cho ñoù coøn quaù thoâ sô, chöa ñuû tinh maät, neân trong Bieän chính luaän oâng soaïn laïi thaønh 10 ñieàu chính yeáu nhö sau: (1) Tieáng cuûa chöõ (2) Vaàn cuûa caâu (3) Vaán ñaùp (4) Danh nghóa

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(5) Kinh luaän (6) Ca tuïng (7) Chuù thích (8) Phaåm ñeà (9) Chuyeân nghieäp (10) Baûn khaùc Ñieàu ñaùng tieác laø trong Bieän chính luaän chæ neâu ra caùc tieâu ñeà treân ñaây maø khoâng giaûi thích, neân noäi dung xaùc thöïc cuûa chuùng khoâng bieát tra khaûo nôi naøo. Bieän chính luaän noùi: "Ngay caû theå chöõ cuûa Thieân Truùc, theo theå thöùc cuûa tieáng taát-ñaøm3, chuoäng phaàn thanh nhaõ, döôøng nhö deã thaáy roõ, ngaøy xöa ngöôøi ta goïi chung nôi aáy laø nöôùc Hoà. Tuy Ñaïo An coù kieán thöùc roäng, nhöng cuõng chöa bieát heát ngoân ngöõ cuûa caùc nöôùc, baûn cuûa nöôùc Hoà laø tieáp noái cuûa caùc nöôùc Nhung taïp nhaïp, coøn tieáng Phaïn laø nguyeân uûy cuûa Thaùnh ñieån. Nguoàn goác ñaõ caùch xa nhau, thì nghóa lyù ñöông nhieân nhaàm laãn, nhöõng ai khoâng raønh aâm cuûa tieáng Taát-ñaøm phaàn nhieàu bò laãn loän, thaáy coù daùng daáp cuûa ngöôøi Hoà thì cho laø noøi gioáng cuûa Phaïn, ñuùng laø ngöôøi Phaïn (AÁn Ñoä) laïi baûo laø gioáng Hoà, khoâng phaân bieät ñöôïc ñuùng sai, thaät khaù thöông thay!" Vaø: "Hoaëc do beân trong coá chaáp nhaân ngaõ, beân ngoaøi thì hoå theïn khi hoûi han, khieán cho nhöõng ñieàu bí

3 Töø goïi chung caùc chöõ caùi tieáng Phaïn.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

yeáu caøng xa caùch vôùi nguoàn goác, laéng loøng suy nghó, phaûi xoùt thöông rôi leä." Laïi vieát: "Ít hoïc saùch Phaïn, neân dung nghi phi phaùp, suøng kính ñöùc Phaät maø laïi hoå theïn khi hoûi nguoàn goác vaên töï cuûa Phaät, toân troïng hoï Thích maø laïi xaáu hoå khi tìm toøi lyù thuù ngoân ngöõ hoï Thích, khoâng thaáy ñöôïc laù kinh (kinh ñieån) neân khoâng bieát kính ngöôõng. Neáu boãng nhieân thaáy Phaïm

Taêng thì sinh loøng kieâu maïn, boû goác tìm ngoïn, thaät ñaùng buoàn cöôøi!" Suøng kính Thaùnh hoïc cuûa Phaät-ñaø maø laïi xem thöôøng vaên töï cuûa Thieân Truùc, thaäm chí khinh thöôøng Phaïm Taêng, quaû thöïc laø moät hieän töôïng khoâng theå naøo hieåu noåi. Ngaïn Toân bình luaän nhö vaäy khoâng phaûi laø thaùi ñoä suøng thöôïng ngoaïi quoác moät caùch muø quaùng, maø oâng ñöùng treân laäp tröôøng nghieân cöùu Phaät hoïc maø phaùt bieåu, chæ roõ con ñöôøng hoïc taäp ngaén nguûi chính xaùc nhaát. [245] Saùch Bieän chính luaän laïi vieát: "Löu-chi ôû Laïc Aáp nghóa thieáu thì theâm vaøo cho môùi, Chaân Ñeá ñôøi Traàn, nhieàu lôøi toâ ñieåm vaên veû. Neáu cho raèng Phaïn sö ñoäc ñoaùn thì khoâng daùm thay ñoåi nhöõng lôøi thaâm traàm cuûa hoï, coøn neáu ngöôøi ghi cheùp tham gia cheá bieán thì seõ coù nhöõng lôøi thöøa thaõi hoãn loaïn. YÙ phaûi chaát phaùc maø gaàn vôùi lyù, khoâng neân hoa myõ maø traùi vôùi nguoàn goác. Neáu thænh thoaûng thaáy nhöõng choã chaát phaùc moäc maïc, xin chôù cheâ laø kyø quaùi." Trong ñoaïn vaên treân ñaây, Ngaïn Toân muoán thaûo luaän veà vaên vaø chaát. Xöa nay, ngöôøi chuû trì, dòch giaû vaø ngöôøi

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

bieân cheùp laø ba vaán ñeà lôùn. Baûn Haùn dòch laø vaên hay chaát ñeàu khoâng coù moät chuaån taéc nhaát ñònh naøo ñeå bình phaåm. Ngöôøi xöa cho laø vaên hoa thì coù theå ngöôøi nay cho laø khoâng vaên hoa. Ngöôøi nay nghó laø chaát phaùc thì coù theå ngöôøi xöa nghó laø khoâng chaát phaùc. Theá neân, ñieàu gì ngöôøi xöa cho laø sai traùi, coá nhieân ngaøy nay khoâng theå khoâng xem xeùt caån thaän. Söï yeâu chuoäng cuûa caùc thôøi ñaïi khoâng gioáng nhau: söï phieàn taïp, ñôn giaûn, queâ keäch, hoa leä cuûa Haùn, Nguïy; söï baøn luaän cuûa Taán, Toáng; tính vaên hoa, chaát phaùc cuûa Taàn, Löông, moãi thôøi ñaïi ñeàu coù nhöõng phong thaùi khaùc bieät. Nhöng moät baûn dòch naøo ñoù cuûa thôøi kyø ñaàu chính laø quy phaïm ñeå cho ngöôøi ñôøi sau tuaân thuû, noi theo. Goác ñaõ chia ñöôøng thì ngoïn khoù maø hôïp nhaát. Hôn nöõa, vì traûi qua nhieàu ñôøi tröôùc ñaây ñaõ huaân taäp thaønh leä, rôi vaøo tình traïng xem sai thaønh ñuùng caøng ngaøy caøng theâm nghieâm troïng. Chaúng haïn nhö "taêng man" maø dòch thaønh "hoa man", "an thieàn" maø dòch thaønh "thieàn ñònh", cöù theá tieáp tuïc, khoâng ai ñính chính nhöõng sai laàm ngaøy tröôùc. Caùc ñaïi sö chuû dòch moãi ngöôøi ñeàu coù nhöõng sôû thích rieâng, Löu-chi thì nghóa ít theâm vaøo cho môùi, coøn Chaân Ñeá thì toâ ñieåm nhieàu lôøi vaên veû. Do ñoù maø noäi dung vaên dòch so vôùi nguyeân baûn coù ít nhieàu sai bieät. Hôn nöõa, ngöôøi ghi cheùp coøn tham gia cheá bieán thì seõ coù nhöõng söï thöøa thaõi hoãn loaïn, khieán cho dieän muïc baûn dòch khoâng coøn gioáng vôùi nguyeân vaên chöõ Phaïn laø ñieàu deã hieåu. Noùi toùm laïi, Ngaïn Toân thöøa nhaän raèng cöù qua moãi quaù trình phieân dòch thì gaëp phaûi nhöõng trôû ngaïi trong söï truyeàn ñaït kinh nghóa.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Cho neân tröïc tieáp nghieân cöùu Phaïn vaên Phaät ñieån laø phöông phaùp toát nhaát ñeå traùnh taát caû nhöõng söï khoâng thoâng caûm nhau aáy. [246] Ngaïn Toân

ñem tính chaát chaân thaät cuûa Thaùnh hoïc Phaät-ñaø chia laøm ba baäc. Caáp moät, ñaïi bieåu laø ñöùc Phaät, voán laø moät vò vieân aâm, raát ñaùng tin caäy; nhöng ñöùc Phaät ñaõ sôùm nhaäp Nieát-baøn, ngöôøi ñôøi nay khoâng coù caùch naøo tröïc tieáp haáp thuï phaùp nhuõ cuûa Ngaøi. Caáp hai, laø nhöõng ñeä töû moân ñeä tröïc tieáp cuûa Phaät, hoï laø nhöõng ngöôøi kieát taäp Phaät ñieån, nhöng khi aáy nguyeân vò Phaät phaùp ñaõ hao toån, phaùp moân coù phaàn suy giaûm, so vôùi thôøi Phaät coøn taïi theá ñaõ caùch nhau moät taàng. Ñaïi bieåu cho caáp ba laø nhöõng Phaät ñieån Haùn dòch, vì thôøi gian ñaõ xa caùch haøng nghìn naêm, phaøm Thaùnh khaùc nhau, Ñoâng Taây caùch trôû, ñoù chính laø ba nhaân toá baát lôïi, cho neân so vôùi thôøi ñaïi Vieân aâm moät vò caøng caùch xa hôn nöõa. Trong Bieän chính luaän, Ngaïn Toân neâu ra taùm ñieàu hoaøn bò (baùt bò), noäi dung nhö sau: (1) Thaønh taâm yeâu phaùp, chí nguyeän lôïi ngöôøi, khoâng ngaïi laâu ngaøy. (2) Muoán sang bôø giaùc, tröôùc phaûi giöõ giôùi, khoâng sôï cheâ bai. (3) Hieåu thaáu tam taïng, thoâng nghóa hai thöøa, khoâng bò ngu treä. (4) Ñoïc khaép saùch söû, trau doài ñieån chöông, khoâng ñeå thieáu soùt.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(5) Trong loøng an tònh, khí löôïng ung dung, khoâng hay chaáp tröôùc. (6) Ñaém mình vaøo ñaïo, laïnh nhaït lôïi danh, khoâng thích khoe khoang. (7) Thoâng hieåu tieáng Phaïn, vaên dòch löu loaùt, khoâng keït ngoân töø. (8) Xem qua Thöông Nhaõ, hieåu sô Trieän Leä, am töôøng vaên hieán. [248] Taùm ñieàu treân ñaày ñuû, môùi xöùng laø dòch giaû chaân chính. “Baùt bò” neâu treân laø tieâu chuaån caàn thieát duøng ñeå tuyeån choïn nhaân vieân coâng taùc taïi dòch tröôøng, nhöng töïa hoà chaúng lieân quan gì ñeán lyù luaän dòch kinh heát. Chuùng ta coù theå toùm taét noäi dung “baùt bò” thaønh ba ñieåm chính yeáu nhö sau: (1) Dòch giaû caàn phaûi ñaày ñuû nhöõng ñöùc tính cao thöôïng cuûa moät Taêng só (caùc ñieàu 1, 2, 5 vaø 6). (2) Dòch giaû caàn phaûi tinh thoâng Phaät hoïc (ñieàu thöù 3). (3) Dòch giaû caàn phaûi tinh thoâng vaên töï caû Phaïn vaø Haùn (caùc ñieàu 4, 7 vaø 8). *

4. Lyù luaän dòch kinh cuûa Huyeàn Traùng Sau khi ñaïi sö Huyeàn Traùng du hoïc trôû veà Tröôøng An vaøo naêm Trinh Quaùn 19 (645), lieàn baét ñaàu coâng taùc

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

dòch kinh cuûa mình cho ñeán luùc vaõng sanh ngaøy 5 thaùng 2 naêm Laân Ñöùc thöù nhaát (664), tröôùc sau gaàn 20 naêm. Trong thôøi gian aáy chöa töøng giaùn ñoaïn moät ngaøy, dòch ñöôïc 73 boä, 1330 quyeån kinh ñieån. Caên cöù vaøo söï ñoà soä cuûa soá quyeån thì quaû thaät laø dòch giaû soá moät xöa nay. Trong gaàn 20 naêm sinh hoaït dòch kinh, lyù luaän dòch kinh cuûa Huyeàn Traùng ñaïi khaùi coù theå ñuùc keát thaønh ba ñieåm: (1) Tìm caàu toaøn baûn. (2) Tuyeät ñoái trung thaønh vôùi nguyeân ñieån. (3) Coù 5 tröôøng hôïp khoâng phieân dòch.

[249] Hai ñieåm (1) vaø (2) coù theå gom chung laïi ñeå luaän baøn, nhaân vì oâng baát maõn vôùi nhöõng baûn cöïu dòch maø phaùt sinh. Ñaïi sö Huyeàn Traùng ñaõ baát maõn ñoái vôùi nhöõng baûn dòch cuõ töø laâu. Tröôùc khi sang AÁn Ñoä caàu phaùp,

oâng töøng ñi tham vaán caùc danh Taêng trong nöôùc, daáu chaân traûi khaép caùc nôi nhö Laïc Döông, Tröôøng An, Thaønh Ñoâ, Töôøng Chaâu (Haø Nam), Trieäu Chaâu (Haø Baéc); ñaïi khaùi gaàn nhö haàu heát hoïc thuyeát vaø Kinh ñieån ñang löu haønh töø Nam ñeán Baéc luùc baáy giôø, oâng ñeàu tham hoïc taát caû. Duø du hoïc khaép nôi trong nöôùc, oâng vaãn chöa thoûa maõn nguyeän voïng tìm hieåu cuûa mình. Chuyeän cuûa oâng trong Tuïc cao taêng truyeän quyeån 4 vieát: “Toâi ñi khaép Ngoâ Thuïc, laàn ñeán Trieäu Nguî, cuoái cuøng ñi tôùi Chu Taàn, nghe ñaâu coù tröôøng giaûng ñeàu ñeán tham döï, nhöõng lôøi daïy baûo ñaõ ban ra,

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

ñeàu oâm aáp vaøo loøng, coøn nhöõng gì chöa noùi ra, thì khoâng coù caùch naøo ñeå hieåu. Neáu khoâng lieàu cheát boû maïng, theà ñeán Thaùnh ñòa thì laøm sao thaáy ñöôïc chaân kinh, hieåu bieát thaáu ñaùo, taän maét nhìn ñöôïc aùnh saùng cuûa giaùo phaùp, vaên goác vaø nghóa maàu.” Vì nhaèm muïc ñích thaáy ñöôïc chaân kinh, nghóa maàu, vaên ñuùng maø oâng quyeát ñònh sang Taây Vöïc caàu phaùp. OÂng löu hoïc taïi AÁn Ñoä 17 naêm, sieâng hoïc Phaïn vaên, chaân kinh, sau khi veà nöôùc khoâng môû xem baûn dòch cuõ nöõa. Chuyeän Phaùp Xung trong Tuïc cao taêng truyeän, quyeån 25 vieát: “Tam taïng Huyeàn Traùng khoâng chòu giaûng nhöõng baûn kinh dòch tröôùc ñaây, Phaùp Xung noùi: ‘OÂng nöông vaøo kinh cuõ xuaát gia, nay neáu khoâng chòu hoaèng truyeàn kinh cuõ thì neân hoaøn tuïc, roài nöông vaøo kinh môùi dòch ñeå xuaát gia, thì ta môùi chaáp nhaän yù kieán cuûa oâng.’ Traùng nghe vaäy beøn töø boû suy nghó cuûa mình.” Sôû dó Huyeàn Traùng xem thöôøng nhöõng baûn dòch cuõ ñaïi khaùi coù theå caên cöù vaøo hai yeáu toá döôùi ñaây: (1) Vì nhöõng baûn dòch cuõ khoâng phaûi laø nhöõng baûn nguyeân veïn. (2) Vì nhöõng baûn dòch cuõ khoâng trung thaønh vôùi nguyeân ñieån. Tröôùc heát haõy baøn veà söï ñaùnh giaù cuûa Huyeàn Traùng ñoái vôùi nhöõng baûn khoâng ñaày ñuû. Huyeàn Traùng sinh hoaït

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

dòch kinh tröôùc sau 20 naêm, ñaïi khaùi coù theå chia laøm ba giai ñoaïn: 1. Saùu naêm ñaàu (645-650), laáy vieäc dòch Du-giaø sö ñòa luaän laøm trung taâm, ñoàng thôøi dòch nhöõng tröôùc taùc lieân quan ñeán boä luaän naøy. 2. [250] Möôøi naêm giöõa (651-660), laáy vieäc phieân dòch Luaän caâu-xaù laøm trung taâm, vaø dòch nhöõng tröôùc taùc lieân quan ñeán caâu-xaù. 3. Boán naêm sau cuøng (660-664), laáy vieäc phieân dòch Kinh ñaïi Baùt-nhaõ laøm trung taâm [Trích daãn Trung Quoác Phaät hoïc tö töôûng khaùi luaän, chöông 8 cuûa Löõ Tröøng]. Nhö vaäy, Du-giaø sö ñòa luaän, Luaän caâu-xaù vaø kinh Ñaïi baùt-nhaõ laø 3 troïng taâm cuûa coâng taùc dòch Kinh cuûa ñaïi sö Huyeàn Traùng, nhöng ba boä kinh luaän naøy tröôùc ñaây ñaõ coù baûn dòch löu haønh trong ñôøi. Huyeàn Traùng dòch 100 quyeån Du-giaø sö ñòa luaän, hôn 800.000 chöõ, ñöôïc thu cheùp vaøo Ñaïi chính taïng taäp 30. Baûn dòch cuõ cuûa noù goàm coù: (1) Boà-taùt ñòa trì kinh, 10 quyeån, hôn 90.000 chöõ, ñöôïc thu cheùp vaøo Ñaïi chính taïng taäp 30, do tam taïng Ñaøm-voâ-saám dòch taïi Coâ Taøng, töùc baûn bieät dòch cuûa Boà- taùt ñòa thöù 15 trong phaàn Du-giaø baûn ñòa,

nhöng thieáu Trì thöù tö. (2) Boà-taùt thieän giôùi kinh, 9 quyeån, ñöôïc cheùp trong Ñaïi chính taïng taäp 30, do sa-moân Caàu-na-baït-ma ñôøi Löu Toáng dòch.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(3) Quyeát ñònh taïng luaän, 3 quyeån, hôn 20.000 chöõ, ñöôïc cheùp trong Ñaïi chính taïng taäp 30, do tam taïng Chaân Ñeá ñôøi Löông dòch, töùc laø baûn bieät dòch YÙ Ñòa, thuoäc Nguõ Thöùc Thaân Töông Öng Ñòa, trong phaàn Du-giaø quyeát traïch [trích daãn töø Ñaïi taïng hoäi duyeät, saùch thöù 3, trang 416 cuûa phaùp sö Hoäi Taùnh].

[251] Vaøo thôøi ñoù, Ñöôøng Cao Toâng töøng truyeàn leänh cho Huyeàn Traùng: “Baûn naøo chöa coù thì dòch tröôùc, baûn naøo coù roài thì dòch sau.” Nhaø vua hy voïng coù ñöôïc nhieàu baûn Phaät ñieån Haùn dòch löu haønh roäng raõi trong nöôùc, nhöng Huyeàn Traùng ñaõ ñeà xuaát yù kieán baát ñoàng, nhö trong Ñaïi Töø AÂn töï tam taïng phaùp sö truyeän, quyeån 9 noùi: “Coù saéc leänh truyeàn cho Phaùp sö: ‘Khi muoán dòch boä kinh luaän naøo thì loaïi chöa coù dòch tröôùc, loaïi coù roài dòch sau.’ Phaùp sö daâng bieåu ñaùp: ‘Vaøo ngaøy thaùng tröôùc ñaây, thaàn phuïng saéc phieân dòch kinh luaän, loaïi naøo ôû ñaây chöa coù thì neân dòch tröôùc, loaïi naøo ñaõ ñöôïc dòch roài thì neân dòch sau. Nhöng Luaän phaùt trí Tì-baø-sa goàm 200 quyeån, xöù naøy tröôùc ñaây chæ coù moät nöûa hôn 100 quyeån maø vaên chöông phaàn nhieàu hoãn taïp, nay phaûi chænh ñoán dòch laïi. Töø muøa thu naêm roài ñeán nay, (Thaàn) ñaõ dòch hôn 70 quyeån, coøn 130 quyeån chöa dòch. Boä luaän naøy ñoái vôùi hoïc giaû raát quan troïng, xin (beä haï) cho pheùp dòch heát, coøn caùc kinh luaän khaùc thì ñuû thieáu khoâng gioáng nhau, vaø raát nhieàu choã laàm laãn, mong ñöôïc tuøy nghi phieân dòch, ñeå ñaùp laïi yù chæ cuûa Thaùnh thöôïng.” Vua chaáp thuaän.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

[252] Vieäc dòch laïi kinh Ñaïi Baùt-nhaõ 600 quyeån laø yù nghóa ñaày ñuû nhaát noùi leân yù nieäm tìm kieám toaøn baûn cuûa Phaùp sö Huyeàn Traùng. Trong Ñaïi Töø AÂn töï tam taïng phaùp sö truyeän quyeån 10, noùi: “Caùc nöôùc phöông Ñoâng xem troïng Baùt-nhaõ, ñôøi tröôùc tuy coù dòch maø chöa ñaày ñuû neân moïi ngöôøi caàu xin dòch laïi. Nhöng boä Baùt-nhaõ quaù lôùn lao, ôû kinh sö nhieàu vieäc, hôn nöõa maïng soáng voâ thöôøng, e khoâng hoaøn thaønh. Roài oâng xin ñeán cung Ngoïc Hoa phieân dòch, vua beøn chaáp nhaän. Vaøo ngaøy moàng moät thaùng gieâng, muøa Xuaân naêm Hieån Khaùnh thöù 5 (660), baét ñaàu dòch kinh Ñaïi Baùt-nhaõ. Baûn chöõ Phaïn toång coäng goàm 200.000 baøi tuïng, vaên töø quaù bao la, neân ñoà chuùng thöôøng yeâu caàu caét löôïc bôùt. Phaùp sö ñònh tuyø theo yù nguyeän cuûa ñoà chuùng, nhö caùch phieân dòch cuûa La-thaäp, boû röôøm raø, caét truøng laäp. Nhöng khi môùi nghó nhö vaäy thì ban ñeâm naèm moäng thaáy nhöõng vieäc cöïc kyø ñaùng sô,ï nhaèm ñeå caûnh tænh: hoaëc thaáy ñi qua nhöõng choã nguy hieåm; hoaëc thaáy maõnh thuù baét ngöôøi, khieán oâng run raåy toaùt moà hoâi roài môùi thoaùt ñöôïc. Khi thöùc daäy hoaûng sôï, keå laïi giaác moäng vôùi ñaïi

chuùng, roài theo nhö tröôùc phieân dòch ñaày ñuû, thì ñeâm aáy oâng thaáy chö Phaät, Boà-taùt phoùng haøo quang töø giöõa 2 haøng loâng maøy, aùnh saùng chaïm ñeán thaân mình, taâm yù thö thaùi. Phaùp sö laïi thaáy tay mình caàm ñeøn hoa cuùng döôøng chö Phaät; hoaëc leân toaø cao, thuyeát phaùp cho ñaïi chuùng, coù nhieàu ngöôøi vaây quanh, khen ngôïi cung kính; hoaëc moäng thaáy coù ngöôøi bieáu mình nhöõng traùi caây ñaëc bieät. Khi tænh giaác raát hoan hyû, khoâng daùm caét xeùn maø dòch ñuùng nhö baûn chöõ Phaïn.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ngaøy moàng moät thaùng gieâng muøa xuaân naêm Laân Ñöùc thöù nhaát, caùc Ñaïi ñöùc dòch kinh cuøng vôùi Taêng chuùng chuøa Ngoïc Hoa aân caàn thænh caàu dòch kinh Ñaïi baûo tích. Phaùp sö thaáy taám loøng Taêng chuùng raát chí thaønh, mieãn cöôõng dòch ñöôïc maáy haøng, lieàn xeáp baûn Phaïn laïi, döøng nghæ baûo vôùi moïi ngöôøi: ‘Boä kinh naøy dung löôïng baèng kinh Ñaïi Baùt-nhaõ, Huyeàn Traùng töï löôïng khí löïc cuûa mình seõ khoâng laøm xong boä naøy, ngaøy cheát saép ñeán chaúng coøn bao xa, nay muoán ñeán caùc coác Lan Chi v.v... leã baùi töø giaû töôïng Phaät Cu-chi.’ Theá roài, cuøng vôùi moân nhaân ra ñi, Taêng chuùng nhìn nhau khoâng ai laø khoâng caûm thaáy buøi nguøi. Khi ñaûnh leã xong, trôû veà chuøa chuyeân tinh haønh ñaïo, roài chaám döùt haún vieäc phieân dòch.” Kinh Ñaïi baûo tích laø moät boä kinh lôùn mang tính chaát cuûa moät boä tuøng thö, soá quyeån voâ cuøng ñoà soä, Huyeàn Traùng töï löôïng khí löïc khoâng ñaûm ñöông noåi neân ñình chæ khoâng dòch ñeå khoûi aân haän veà sau. Sau naøy, Sa-moân Boà- ñeà-löu-chí ngöôøi Nam AÁn Ñoä dòch laïi kinh naøy vaøo naêm Thaàn Long thöù 2 (706) ñôøi vua Trung Toân nhaø Ñöôøng, goàm 49 hoäi, 120 quyeån, hôn 800.000 chöõ. Trong ñoù, 26 hoäi, 39 quyeån laø baûn dòch môùi cuûa Boà-ñeà-löu-chi, ngoaøi ra 23 hoäi, 81 quyeån kia ñeàu laø baûn dòch cuõ, ñöôïc ñoái chieáu söûa chöõa roài cheùp laïi. Boä naøy ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 31, thoûa maõn nguyeän voïng ñeå laïi cuûa ngaøi Huyeàn Traùng. Tröôùc ngaøi Huyeàn Traùng, boä kinh naøy ñaõ coù hôn 10 ngöôøi trích dòch töøng phaàn löu truyeàn ôû ñôøi.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Muoán bieát roõ xin xem Khaùm ñoàng muïc luïc trong Ñaïi chính taïng. Huyeàn Traùng coù yù dòch laïi boä kinh naøy laø phaùt xuaát töø ñoäng cô tìm caàu toaøn baûn cuûa mình. Huyeàn Traùng dòch laïi khoâng nhaát thieát boä naøo cuõng ñeàu “so saùnh ba baûn cho oån ñònh” roài môùi dòch, nhöng khi naøo coù ñieàu kieän cho pheùp thì oâng seõ laøm heát söùc nhö theá ñeå cho baûn dòch ñaït ñeán choã hoaøn thieän. “Nguõ chuûng baát phieân” laø lyù luaän dòch Kinh cuï theå nhaát cuûa Huyeàn Traùng ñöôïc ghi cheùp trong Nam toáng phaùp vaân phieân dòch danh nghóa taäp quyeån moät, nhö sau: 1. Vì bí maät neân khoâng dòch, ví duï nhö Ñaø-la-ni (thaàn chuù). 2. Vì quaù haøm suùc neân khoâng dòch, nhö Baïc-giaø- phaïm, bao haøm ñeán saùu nghóa. 3. Vì ôû Trung Hoa khoâng coù, neân khoâng dòch, nhö caây Dieâm-phuø chaúng haïn. 4. Vì theo ngöôøi xöa neân khoâng dòch, nhö A-naäu Boà-ñeà. Thöïc ra coù theå dòch ñöôïc, nhöng töø Ma- ñaèng trôû ñi ñeàu giöõ nguyeân

aâm Phaïn. 5. Vì sinh ñieàu laønh neân khoâng dòch, nhö ñeå nguyeân aâm Phaïn “Baùt-nhaõ” thì coù veû toân troïng, coøn dòch thaønh “trí tueä” thì coù veû taàm thöôøng: Vì muoán cho ngöôøi ta sinh loøng toân kính, cho neân khoâng dòch.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Theo noäi dung cuûa “nguõ chuûng baát phieân” thì hoaøn toaøn veà vaán ñeà dòch aâm caùc danh töôùng cuûa Phaät giaùo. Dò boä toân luaân luaän thuaät kyù tröôùc ñoù ñaõ ñöôïc Chaân Ñeá ñôøi Traàn phieân dòch, ñeán khi Huyeàn Traùng dòch laïi söûa chöõa nhieàu choã chöa oån cuûa boä naøy. ÔÛ ñaây ta thöû so saùnh hai baûn dòch nhö sau: [254] Ñoaïn I

* Baûn dòch cuûa Chaân Ñeá * Baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng - Phaät dieät baùch nieân haäu - Phaät ban Nieát-baøn haäu (Sau traêm naêm Phaät dieät) (Sau Phaät nhaäp Nieát-baøn) - Ñeä töû boä chaáp dò - Thích maõn baùch dö nieân (Ñeä töû boä chaáp khaùc) (Vöøa hôn moät traêm naêm) - Toån Nhö Lai chaùnh giaùo - Thaùnh giaùo dò boä höng (Haïi chaùnh giaùo Nhö Lai) (Thaùnh giaùo chia boä phaùi) - Caäp chuùng sinh lôïi ích - Tieän daãn baát nhieâu ích (Vaø lôïi ích chuùng sinh) (Ñöa ñeán ñieàu baát lôïi) - Ö baát lieãu nghóa kinh - Trieån chuyeån chaáp dò coá (Ñoái kinh khoâng lieãu nghóa) (Vì laàn hoài chaáp tröôùc) - Nhö ngoân chaáp coá thaát - Tuøy höõu chö boä khôûi (Chaáp ngoân töø sai yù) (Caùc boä phaùi phaùt sinh) - Khôûi chuùng sanh yeåm boá - Y töï A-caáp-ma (Khieán chuùng sanh chaùn naûn) (Döïa vaøo A-caáp-ma) - Kim y lyù giaùo thuyeát - Thuyeát bæ chaáp linh yeåm (Nay y giaùo lyù noùi) (Noùi quan ñieåm cuûa mình) - Thieän Höõu Ñaïi Boà-taùt - Theá Höõu ñaïi Boà-taùt

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(Ñaïi Boà-taùt Thieän Höõu) (Ñaïi Boà-taùt Theá Höõu) - Quaùn khoå phaùt hoaèng theä - Cuï ñaïi trí giaùc tueä (Thaáy khoå phaùt nguyeän lôùn) (Ñaày ñuû trí tueä lôùn) - Thaéng trí, ñònh, bi taâm - Thích chuûng chaân Bí-soâ (Thaéng trí, ñònh, bi taâm) (Tyø-kheo doøng hoï Thích) - Tö traïch nhö thöû nghóa - Quaùn bæ thôøi tö traïch (Nghó choïn nghóa nhö vaäy) (Xem thôøi maø choïn löïa) - Ngaõ kieán chö chuùng sanh - Ñaúng quaùn chö theá gian (Toâi thaáy caùc chuùng sanh) (Xem khaép caû theá gian) - Tuøy chuûng chuûng kieán löu - Chuûng chuûng kieán phieâu chuyeån (Tuøy theo töøng kieán giaûi) (Troâi noåi theo kieán chaáp) - Coá thuyeát chaân thaät nghóa - Phaân phaù Maâu-ni ngöõ (Neân noùi nghóa chaân thaät) (Phaù hoaïi lôøi cuûa Phaät) - Nhö Phaät ngoân sôû hieån - Bæ bæ toân ñöông thuyeát (Laøm hieån hieän lôøi Phaät) (Khoa tröông toâng phaùi mình) - Nhöôïc tri Phaät chaùnh giaùo - Öng thaåm quaùn Phaät giaùo (Neáu bieát chaùnh giaùo Phaät) (Neân suy xeùt lôøi Phaät) - Thaùnh ñeá vi caên baûn - Thaùnh ñeá thuyeát vi y (Laáy Thaùnh ñeá laøm goác) (Nöông töïa vaøo Thaùnh ñeá) - Coá öng thöû thaät nghóa - Nhö thaùi sa trung kim (Caàn phaûi laáy nghóa thaät) (Nhö löïa vaøng trong caùt) - Do nhö sa trung kim - Traïch thuû kyø chaân thaät (Cuõng nhö vaøng trong caùt) (Choïn löïa caùi gì ñuùng)

* * *

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ñoaïn II

- Thöôïng toïa ñeä töû boä - Kyø Thöôïng toïa boä (Ñeä töû Thöôïng toïa boä) (Veà Thöôïng toïa boä) - Taïi theá nhöôïc thieân nieân - Kinh nhó sôû thôøi (ÔÛ ñôøi chöøng nghìn naêm) (Qua chöøng aáy thôøi) - Nhaát vi hoaø hôïp (Vaãn coøn hoaø hôïp) [256]-Chí ñeä tam baùch nieân trung - Tam baùch nieân sô (Ñeán 300 naêm sau) (Ba traêm naêm ñaàu) - Höõu tieåu nhaân duyeân - Höõu thieåu quai traùnh (Coù nguyeân nhaân nhoû) (Coù chuùt tranh chaáp) - Phaân thaønh löôõng boä - Phaân vi löôõng boä (Chia thaønh 2 boä) (Chia laøm 2 boä) - Nhaát thieát nhaát thieát höõu boä - Nhaát thieát nhaát thieát höõu boä (Boä Nhaát thieát nhaát thieát höõu) (Boä Nhaát thieát nhaát thieát höõu) - Dieäc danh Thuyeát nhaân boä - Dieäc danh Thuyeát nhaân boä (Cuõng goïi boä Thuyeát nhaân) (Cuõng goïi boä Thuyeát nhaân) - Nhò Tuyeát sôn truï boä - Nhò töùc baûn Thöôïng toïa boä (Hai, Tuyeát sôn truï boä) (Hai laø boä Thöôïng toïa goác) - Dieäc danh Thöôïng toïa ñeä töû boä - Chuyeån danh Tuyeát sôn boä (Cuõng goïi boä Thöôïng toïa ñeä töû) (Ñoåi teân Tuyeát sôn boä)

*

* *

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Ñoaïn III [257]-Dó ñaéc giaûi thoaùt caùnh thoái ñoïa - Dó giaûi thoaùt caùnh ñoïa (Ñöôïc giaûi thoaùt roài laïi sa ñoïa) (Giaûi thoaùt roài, sa ñoïa) - Ñoïa do tham tröôùc nhi phuïc hoaøn - Ñoïa do tham phuïc hoaøn (Ñoïa vì tham tröôùc roài quay laïi) (Ñoïa do tham lieàn thoâi) - Dó chí an xöù du khaû aùi - Hoaïch an hyû sôû laïc (Ñeán choã an vui raát khaû aùi) (Ñöôïc an laïc hoan hyû) - Tuøy laïc haønh coá chí laïc sôû - Tuøy laïc haønh chí laïc (Vui maø laøm seõ ñöôïc an vui) (Tuøy vui laøm theâm vui)

Caên cöù theo söï so saùnh treân ñaây thì tröø tröôøng hôïp ngoaïi leä ôû ñoaïn 3, ôû moät beân theo theå keä tuïng 5 lôøi, moät beân 7 lôøi, nhöng soá caâu hoaøn toaøn töông ñoàng, noäi dung ñaïi khaùi cuõng töông ñoàng, coøn vaên dòch öu, lieät cuõng khoù maø quyeát ñoaùn. Veà boä phaän vaên xuoâi thì vaên töï, soá caâu cuõng töïa hoà töông ñoàng, coøn vaên dòch hay, dôû cuõng khoù phaân bieät. Toùm laïi, chæ coù ñoâi choã teân dòch hôi sai bieät chuùt ít maø thoâi. Nhö vaäy, Khuy Cô pheâ bình baûn dòch cuûa Chaân Ñeá, hieån nhieân phaïm phaûi yù kieán chuû quan beânh vöïc phe phaùi. Vì trong Dò boä toân luaân luaän thuaät kyù quyeån thöôïng, Khuy Cô noùi: “Tröôùc ñaây Chaân Ñeá ñôøi Traàn ñaõ dòch baûn naøy, goïi laø Boä chaáp dò luaän, vì do am töôøng boái dieäp (chæ ngaøi Huyeàn Traùng), neân hieäu ñính baûn dòch kia, neáu töø ngöõ khoâng ñuùng vôùi Phaïn vaên, lyù traùi vôùi nghóa goác, ñieàu gì vò aáy nhaàm laãn thì giaûi thích theâm, nhöõng choã naøo dö thöøa thì caét boû ñi. Nay vò thaân giaùo sö cuûa toâi laø Tam taïng phaùp sö Huyeàn Traùng diïch laïi baûn naøy taïi cung

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ngoïc Hoa, ñieän Khaùnh Phuùc vaøo ngaøy 14 thaùng 7 naêm Long Soùc thöù 2 ñôøi Ñöôøng.”

[238] Khuy Cô pheâ bình nhöõng baûn dòch cuõ tuy coù phaàn naøo thieáu khaùch quan, nhöng Huyeàn Traùng yeâu caàu vaên dòch phaûi trung thaønh vôùi nguyeân ñieån laïi laø söï thaät. Ñaïi Töø AÂn töï tam taïng phaùp sö truyeän, quyeån 7 noùi: “Vua laïi hoûi: ‘Kinh Kim Cöông Baùt-nhaõ, taát caû chö Phaät ñeàu töø ñoù sinh ra, ngöôøi ta nghe maø khoâng huûy baùng, coâng ñöùc thoï trì coøn hôn laø boá thí caû thaân maïng, haèng sa traân baûo cuõng chaúng saùnh baèng. Hôn nöõa, lyù thaâm saâu maø lôøi giaûn dò, cho neân caùc baäc hieån ñaït quaân töû, phaàn lôùn ñeàu öa thích thoï trì. Chaúng hay ñôøi tröôùc phieân dòch vaên, nghóa coù ñaày ñuû khoâng?’

Phaùp sö ñaùp: ‘Coâng ñöùc cuûa kinh naøy ñuùng nhö Thaùnh thöôïng noùi, ngöôøi Taây Truùc taát caû ñeàu aùi kính. Nay xem laïi kinh cuõ, cuõng coù ñoâi choã thieáu soùt. Caùc baûn chöõ Phaïn ñeàu noùi Naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ, nhöng baûn cuõ chæ noùi Kim cöông baùt-nhaõ. Neáu muoán bieát roõ Boà-taùt xem söï phaân bieät laø phieàn naõo, maø caùi meâ hoaëc phaân bieät thì cöùng chaéc nhö kim cöông, chæ coù kinh naøy laø giaûi thích roõ, cho neân chæ coù trí tueä khoâng phaân bieät môùi coù theå ñoaïn tröø noù ñöôïc. Theá neân, noùi Naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ, nhö vaäy kinh cuõ thieáu maát hai chöõ. Coøn ñoaïn vaên döôùi thì ba caâu hoûi thieáu moät caâu, hai tuïng thieáu moät tuïng, chín ví duï thieáu ba ví duï. Nhö vaäy Phaùp sö La-thaäp dòch töø baûn

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

cuûa nöôùc Xaù-veä, coøn baûn dòch cuûa Löu-chi töø baûn cuûa Baø- giaø-baø, coù theå laø thieáu soùt.’ Vua noùi: ‘Thaày ñaõ coù baûn tieáng Phaïn, neân dòch laïi ñeå chuùng sinh nghe ñöôïc ñaày ñuû. Nhöng kinh ñieån quyù ôû lyù, khoâng neân trau chuoát vaên maø traùi vôùi nghóa.’ Phaùp sö noùi: ‘Cho neân nay dòch laïi laø Naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ, laø döïa theo baûn chöõ Phaïn.’ Sau khi nghe taáu trình nhö vaäy, vua raát haøi loøng.” Caên cöù theo söï giaûi thích cuûa Huyeàn Traùng thì yù nghóa cuûa “Kim cöông baùt-nhaõ” vaø “Naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ” hoaøn toaøn baát ñoàng. OÂng duøng Phaïn baûn ñính chính baûn dòch cuõ laø vì caùi teä naïn “maát, khuyeát” cuûa baûn dòch cuõ. Theá neân oâng phaûi döïa vaøo Phaïn baûn ñeå dòch laïi. Baûn kinh naøy tröôùc sau coù taát caû saùu ngöôøi dòch, keå caû Huyeàn Traùng: (1) Kim cöông baùt-nhaõ ba-la-maät kinh, 1 quyeån, hôn 5000 chöõ, ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 8, do Tam taïng phaùp sö Cöu-ma-la-thaäp dòch vaøo ñôøi Dieâu Taàn. [259] (2) Kim cöông baùt-nhaõ ba-la-maät kinh, 1 quyeån, hôn 6100 chöõ, ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 8, do sa-moân Boà-ñeà-löu-chi ngöôøi Thieân Truùc dòch vaøo ñôøi Nguyeân Nguïy. (3) Kim cöông baùt-nhaõ ba-la-maät kinh, 1 quyeån, hôn 6400 chöõ, ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 8, do sa-moân Chaân Ñeá ngöôøi nöôùc Öu-thieàn-ni dòch vaøo ñôøi Traàn.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(4) Kim cöông naêng ñoaïn baùt-nhaõ ba-la-maät kinh, 1 quyeån, hôn 7100 chöõ, ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 8, do Ñaït-ma-caáp-ña ñôøi Tuøy dòch. (5) Naêng ñoaïn kim cöông phaàn, 1 quyeån, 8228 chöõ, ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 7. Ñaây chính laø quyeån 577 cuûa kinh Ñaïi baùt-nhaõ ba-la-maät-ña, do Huyeàn Traùng ñôøi Ñöôøng dòch. (6) Phaät thuyeát naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ ba-la- maät-ña, 1 quyeån, hôn 5100 chöõ, ñöôïc ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 8, do Nghóa Tònh ñôøi Ñöôøng dòch. Tröôùc Huyeàn Traùng, Ñaït-ma-caáp-ña ñaõ duøng teân “Naêng ñoaïn”. Trong caùc baûn keå treân, baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng coù soá chöõ phong phuù, deã hieåu vaø chính xaùc nhaát. Soá chöõ trong baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng so vôùi caùc baûn khaùc tuy nhieàu, nhöng hoaøn toaøn khoâng phaûi do Huyeàn Traùng töï yù taêng theâm vaên dòch, nhö trong chuyeän Phaùp Baûo maø Toáng cao taêng truyeän ghi laïi: “Huyeàn Traùng luùc ñaàu khi dòch xong Luaän Baø-sa, Baûo coù ñieàu hoaøi nghi, hoûi Huyeàn Traùng veà Phi töôûng kieán hoaëc, Traùng beøn theâm vaøo trong luaän 16 chöõ ñeå cho yù nghóa coù maïch laïc. Baûo thaéc maéc: ‘Thaày ñaâu coù neân ñem lôøi phaøm theâm vaøo Thaùnh ngoân?’ Traùng ñaùp: ‘Ñieàu ñoù khoâng neân laøm, ta vaãn bieát theá!’” Huyeàn Traùng caên cöù vaøo nghóa maø chaâm chöôùc theâm 16 chöõ vaøo Luaän Baø-sa ñeå cho vaên dòch roõ raøng deã

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

hieåu, ñeä töû Phaùp Baûo coøn cho laø khoâng neân, do ñoù coù theå thaáy ñöôïc thaùi ñoä nghieâm caån trung thaønh ñoái vôùi nguyeân ñieån cuûa oâng. Ñaïi khaùi vaên dòch cuûa Huyeàn Traùng hoaøn toaøn caên cöù vaøo noäi dung cuûa Phaïn vaên, khoâng maûy may daùm theâm bôùt caâu chöõ. Trong baøi Haäu töï giôùi thaân tuùc luaän quyeån haï, Khuy Cô vieát: [260] “Trong nguyeân baûn goàm coù 6000 baøi tuïng, vì thaáy vaên röôøm raø neân goït duõa boû bôùt, coøn 900 tuïng hay 500 tuïng. Nay ñem dòch laïi thaønh 830 baøi tuïng, vaên coù roäng heïp, nhöng nghóa khoâng theâm bôùt.” Ñaõ khoâng coù tröôøng hôïp “roäng heïp, taêng giaûm”, ñoù laø caên cöù vaøo nguyeân baûn maø phieân dòch, khoâng daùm töï yù thay ñoåi. Toùm laïi, Huyeàn Traùng hoaøn toaøn trung thaønh vôùi noäi dung nguyeân ñieån, baûn dòch cuûa oâng khoâng coù hieän töôïng caét bôùt nhöõng chi tieát boä phaän, hoaëc loaïi boû moät soá caâu Phaïn vaên khoâng dòch. Giôø ñaây xin neâu kinh Xöng taùn Tònh ñoää Phaät nhieáp thoï laøm baèng chöùng. Kinh naøy goàm coù 2 baûn: (1) Phaät thuyeát A-di-ñaø kinh, 1 quyeån, 1857 chöõ, do tam taïng phaùp sö Cöu-ma-la-thaäp ñôøi Dieâu Taàn dòch. (2) Xöng taùn Tònh ñoä Phaät nhieáp thoï kinh, 1 quyeån, 4075 chöõ, do tam taïng Huyeàn Traùng ñôøi Ñöôøng dòch. Hai quyeån kinh treân cuøng moät nguyeân baûn maø hai ngöôøi dòch, ñeàu ñöa vaøo Ñaïi chính taïng taäp 12, nhöng soá

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

chöõ vaø thieân chöông thì sai bieät moät trôøi moät vöïc. Neáu caån thaän so saùnh veà vaên dòch, thì baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng hieån nhieân phaàn lôùn laø phieân dòch ñuùng. Giôø ñaây xin ñoái chieáu nhö sau:

Ñoaïn I (Taùn Tònh ñoä Phaät nhieáp thoï kinh)

* Vaên dòch cuûa La-thaäp * Vaên dòch cuûa Huyeàn Traùng

- Höïu Xaù-lôïi-phaát - Höïu Xaù-lôïi Töû (Laïi nöõa Xaù-lôïi-phaát) (Laïi nöõa Xaù-lôïi Töû) - Cöïc laïc quoác ñoä - Cöïc Laïc theá giôùi tònh Phaät ñoä (Quoác ñoä Cöïc laïc) trung (Trong coõi Phaät thanh tònh cuûa theá giôùi Cöïc laïc) - Thaát truøng lan thuaãn - Xöù xöù giai höõu thaát truøng haøng (baûy voøng lan can) lieät dieäu baûo lan thuaãn (Nôi nôi ñeàu coù baûy voøng lan can baèng loaïi chaâu baùu) - Thaát truøng la voõng - Thaát truøng haøng lieät baûo ña la (baûy voøng löôùi giaêng) thoï(baûy haøng caây ña-la quí baùu) - Thaát truøng haøng thoï - Caäp höõu thaát truøng dieäu baûo la (baûy voøng haøng caây) voõng (vaø coù baûy voøng löôùi chaâu baùu) - [261] Giai thò töù baûo - Chaâu taùp vi nhieãu töù baûo trang chaâu taùp vi nhieãu nghieâm (Trang söùc baèng boán loaïi (ñeàu laø boán baùu chaïy baùu chaïy giaùp voøng troøn)

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

giaùp voøng troøn) (Baûn dòch La-thaäp - Kim baûo, ngaân baûo, pheä löu ly thieáu) baûo, pha-chi-ca baûo, dieäu söùc gian yû (Vaøng baùu, baïc baùu, pheälöu-ly baùu, pha-chi-ca baùu duøng ñeå trang söùc nôi aáy). - Xaù-lôïi töû: Bæ Phaät ñoä trung höõu nhö thò ñaúng chuùng dieäu yû söùc, coâng ñöùc trang nghieâm, thaäm khaû aùi laïc, thò coá danh vi Cöïc laïc theá giôùi (Naøy Xaù-lôïi töû, trong nöôùc Phaät aáy coù nhöõng thöù trang ñieåm quyù baùu nhö theá, coâng ñöùc trang nghieâm, raát ñaùng öa thích. Theá neân goïi laø theá giôùi Cöïc laïc).

Ñoaïn II

* Baûn dòch La-thaäp * Baûn dòch Huyeàn Traùng - Xaù-lôïi-phaát, nhö ngaõ - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö ngaõ kim giaû kim giaû taùn thaùn A-di- xöng döông taùn thaùn Voâ Löôïng ñaø Phaät baát khaû tö Thoï Phaät, voâ löôïng voâ bieân baát nghì coâng ñöùc, Ñoâng khaû tö nghì Phaät ñoä coâng ñöùc, phöông dieäc höõu A- nhö thò Ñoâng phöông dieäc höõu suùc-beä Phaät... (Naøy Xaù- hieän taïi Baát Ñoäng Nhö Lai... (Laïi lôïi-phaát, nhö nay ta taùn nöõa Xaù-lôïi-töû, nhö nay ta ca ngôïi thaùn coâng ñöùc khoâng taùn thaùn coâng ñöùc voâ löôïng voâ bieân

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

theå nghó baøn cuûa Phaät khoâng theå nghó baøn veà quoác ñoä cuûa A-di-ñaø, phöông Ñoâng Phaät Voâ Löôïng Thoï, cuõng vaäy, cuõng coù Phaät A-suùc- hieän taïi phöông Ñoâng cuõng coù ñöùc beä...) Nhö Lai Baát Ñoäng...) - Xaù-lôïi-phaát, Nam - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Nam phöông theá giôùi höõu phöông dieäc höõu hieän taïi Nhaät Nhaät Nguyeät Ñaêng Nguyeät Quang Nhö Lai...(Laïi Phaät...(Xaù-lôïi-phaát, theá nöõa Xaù-lôïi-töû, nhö vaäy hieän taïi giôùi phöông Nam coù phöông Nam cuõng coù ñöùc Nhö Phaät Nhaät Nguyeät Lai Nhaät Nguyeät Quang...) Ñaêng...) - [262] Xaù-lôïi-phaát, - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Taây Taây phöông theá giôùi phöông dieäc höõu hieän taïi Voâ höõu Voâ Löôïng Thoï Löôïng Thoï Nhö Lai... (Laïi nöõa Phaät...(Naøy Xaù-lôïi-phaát, Xaù-lôïi-töû, nhö vaäy hieän taïi theá giôùi phöông Taây

coù phöông Taây cuõng coù ñöùc Nhö Phaät Voâ Löôïng Thoï...) Lai Voâ löôïng Thoï...)

- Xaù-lôïi-phaát, Baéc - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Baéc phöông theá giôùi höõu phöông dieäc höõu hieän taïi Voâ Dieäm Kieân Phaät... Löôïng Quang Nghieâm Thoâng Ñaït (Naøy Xaù-lôïi-phaát, theá Giaùc Tueä Nhö Lai... (Laïi nöõa Xaù- giôùi phöông Baéc coù lôïi-töû, nhö vaäy hieän taïi phöông Phaät Dieäm Kieân...) Baéc cuõng coù ñöùc Nhö Lai Voâ Löôïng Quang Nghieâm Thoâng Ñaït Giaùc Tueä...)

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

- Xaù-lôïi-phaát, Haï - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Haï phöông theá giôùi höõu phöông dieäc höõu hieän taïi thò hieän Sö Töû Phaät... (Naøy Xaù- nhaát thieát dieäu phaùp chaùnh lyù, lôïi-phaát, theá giôùi thöôøng phoùng hoûa vöông Thaéng phöông Döôùi coù Phaät Ñöùc Quang Minh Nhö Lai... (Laïi Sö Töû ...) nöõa Xaù-lôïi töû, nhö vaäy hieän taïi phöông Döôùi cuõng coù ñöùc Nhö Lai Thaéng Ñöùc Quang Minh, thò hieän taát caû dieäu phaùp chaùnh lyù thöôøng phoùng hoûa vöông...) - Höïu Xaù-lôïi-phaát, - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Thöôïng Thöôïng phöông theá phöông dieäc höõu hieän taïi Phaïm giôùi höõu Phaïm AÂm AÂm Nhö Lai... (Laïi nöõa Xaù-lôïi töû, Phaät... (Laïi nöõa Xaù-lôïi- cuõng vaäy hieän taïi phöông Treân phaát, theá giôùi phöông cuõng coù ñöùc Nhö Lai Phaïm AÂm...) Treân coù Phaät Phaïm AÂm...) - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Ñoâng (Khuyeát) Nam phöông dieäc höõu hieän taïi Toái Thöôïng Quaûng Ñaïi Vaân Loâi AÂm Vöông Nhö Lai... (Laïi nöõa Xaù-lôïi töû, nhö vaäy hieän taïi phöông Ñoâng Nam cuõng coù ñöùc Nhö Lai Toái Thöôïng Quaûng Ñaïi Vaân Loâi AÂm Vöông...) - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Taây (Khuyeát) Nam phöông dieäc höõu hieän taïi

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Toái Thöôïng Nhaät Quang Danh Xöng Coâng Ñöùc Nhö Lai... (Laïi nöõa Xaù-lôïi töû, nhö vaäy hieän taïi phöông Taây Nam cuõng coù ñöùc Nhö Lai Toái Thöôïng Nhaät Quang Danh Xöng Coâng Ñöùc...) - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Taây Baéc (Khuyeát) phöông dieäc höõu hieän taïi Voâ Löôïng Coâng Ñöùc Hoûa Vöông Quang Minh Nhö Lai... (Laïi nöõa Xaù-lôïi töû, nhö vaäy hieän taïi phöông Taây Baéc cuõng coù ñöùc Nhö Lai Voâ Löôïng Coâng Ñöùc Hoûa Vöông Quang Minh...) - Höïu Xaù-lôïi-töû, nhö thò Ñoâng (Khuyeát) Baéc phöông dieäc höõu hieän taïi voâ soá baùch thieân Cu Chi Quaûng Tueä Nhö Lai...(Laïi nöõa Xaù-lôïi töû, nhö vaäy hieän taïi phöông Ñoâng Baéc cuõng coù voâ soá traêm ngaøn vaïn öùc ñöùc Nhö Lai Quaûng Tueä...) Tình hình ngaøi Huyeàn Traùng trung thaønh vôùi nguyeân ñieån laø nhaèm traùnh nhöõng choã baát ñoàng cuûa baûn dòch vôùi baûn chöõ Phaïn, ñoàng thôøi cuõng chuù troïng ñeán tính chính xaùc cuûa baûn chöõ Phaïn, nhö Ñaïi Töø AÂn töï tam taïng phaùp sö

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

truyeän, quyeån 10 ghi cheùp vieäc oâng dòch kinh Ñaïi Baùt- nhaõ nhö sau: - Phaät thuyeát kinh naøy goàm coù 4 choã: 1. Taïi nuùi Thöùu Phong, thaønh Vöông-Xaù; 2. Taïi vöôøn Caáp coâ ñoäc; 3. Taïi cung Thieân vöông coõi Tha Hoùa Töï Taïi; 4. Taïi tinh xaù Truùc Laâm thaønh Vöông-Xaù. Noùi chung coù 16 hoäi, gom thaønh moät boä.

Nhöng phaùp sö tìm ñöôïc ba baûn ôû Taây Vöïc, ñeán ngaøy phieân dòch kinh naøy, vaên coù ñieåm nghi ngôø, beøn hieäu ñính caû ba baûn cho oån ñònh, aân caàn theâm bôùt, roài môùi cheùp thaønh vaên. Tính caån thaän cuûa oâng xöa nay khoâng ai saùnh kòp. Ñöông nhieân, nhöõng kinh ñieån do Huyeàn Traùng dòch laïi, khoâng nhaát thieát boä naøo cuõng ñeàu "so saùnh ba baûn cho oån ñònh" roài môùi dòch, nhöng khi naøo coù ñieàu kieän cho pheùp, thì oâng seõ laøm heát söùc nhö theá, ñeå cho baûn dòch ñaït ñeán choã hoaøn thieän. "Nguõ chuûng baát phieân" laø lyù luaän dòch kinh cuï theå nhaát cuûa Huyeàn Traùng ñöôïc ghi cheùp trong Nam toáng phaùp vaân phieân dòch danh nghóa taäp, quyeån 1, nhö sau: 1/ Vì bí maät neân khoâng dòch, ví duï nhö Ñaø-la-ni (thaàn chuù). 2/ Vì quaù haøm suùc neân khoâng dòch, nhö Baïc-giaø- phaïm, bao haøm ñeán 6 nghóa.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

3/ Vì ôû Trung Hoa khoâng coù, neân khoâng dòch, nhö caây dieâm-phuø chaúng haïn.

4/ Vì theo ngöôøi xöa neân khoâng dòch, nhö A-naäu Boà- ñeà. Thöïc ra chöõ naøy coù theå dòch ñöôïc, nhöng töø Ma-ñaèng trôû ñi ñeàu giöõ aâm Phaïn, neân khoâng dòch. 5/ Vì sinh ñieàu laønh neân khoâng dòch, nhö ñeå nguyeân Phaïn aâm "Baùt-nhaõ" thì coù veû toân troïng, coøn dòch thaønh "trí tueä" thì coù veû taàm thöôøng; vì muoán cho ngöôøi ta sinh loøng toân kính, cho neân khoâng dòch. Theo noäi dung cuûa "nguõ chuûng baát phieân" thì hoaøn toaøn thuoäc veà vaán ñeà dòch aâm caùc töø ngöõ cuûa Phaät Giaùo. Huyeàn Traùng toång keát yù kieán cuûa ngöôøi tröôùc, hieäu ñính thaønh naêm nguyeân taéc cô baûn cuûa vieäc dòch aâm. Xöa nay vaán ñeà töø ngöõ dòch aâm cuûa Phaät giaùo phaûi duøng yù nghóa haøm suùc cuûa chöõ Phaïn maø giaûi thích. Khi dòch aâm, ta phaûi choïn chöõ Haùn naøo ñuû söùc bieåu aâm maø khoâng lieân quan gì ñeán yù nghóa ñeå phieân chuyeån. Nhöng nhöõng chöõ Haùn ñoàng aâm hay aâm gaàn gioáng thì quaù nhieàu, khoù maø choïn moät chöõ naøo cho thoûa ñaùng. Vì vaäy, cuøng moät nguyeân baûn chöõ Phaïn maø do nhieàu ngöôøi dòch khaùc nhau, neân coù nhieàu teân dòch aâm khaùc nhau. Do vaäy raát deã daãn ñeán tình traïng sai laàm do xem vaên maø lieân töôûng ñeán yù nghóa. Nhö Dieät hoaëc luaän cuûa Löu Hieäp trong Hoaèng minh taäp, quyeån 8 noùi: "Tam phaù luaän noùi: Chöõ Phuø-ñoà trong kinh Phaät xöa, La-thaäp ñoåi thaønh Phaät-ñoà."

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

[265] Caên cöù caùc chöõ Phuø-ñoà, Phaät-ñoà... aâm raát gaàn nhau, ñeàu laø teân dòch aâm, nguyeân taùc tieáng Phaïn laø Buddha, ñöôïc dòch thaønh caùc teân nhö Phaät-ñaø, Höu-ñoà, Phuø-ñaø, Phuø-ñaàu, Boät-ñaø, Voâ-ñaø, Moät-ñaø, Boä-tha v.v..., nguyeân yù laø Giaùc giaû, Trí giaû, vì xöù naøy khoâng coù ngöôøi nhö theá neân phaûi duøng phöông phaùp dòch aâm. Treân ñaây baát luaän caùch dòch aâm naøo cuõng ñeàu dieãn ñaït yù nghóa cuûa aâm Phaïn laø Buddha, chöù khoâng coù nghóa naøo khaùc. Nhöng do ngöôøi Trung Quoác khoâng hieåu nguyeân yù cuûa Phaïn vaên, roài xem vaên ñoaùn nghóa, baøn luaän linh tinh naøo laø "ngöôøi Hoà hung aùc", "gieát, caét", "caùi bieåu ñoà linh thieâng cuûa baäc Thaùnh, noåi treân bieån

maø troâi ñeán" v.v..., theâm thaét giaûi thích moät caùch xuyeân taïc nhö dieät hoaëc luaän cuûa Löu Hieäp ñaõ laøm. Coøn tang-moân, sa-moân cuõng nhö vaäy. Nguyeân chöõ Phaïn cuûa noù laø sramana, ñöôïc dòch thaønh caùc teân ta-moân, sa-moân-na v.v..., nguyeân yù laø "döùt, döùt taâm, tónh chí, tònh chí, baàn ñaïo", noùi chung laø chæ cho ngöôøi xuaát gia. Theá maø giaûi thích linh tinh laø "cöûa cheát maát", "pheùp sa thaûi", "moân nghóa laø goác", "tang nghóa laø dieät", ñeàu laø caùch giaûi thích raát ñaùng buoàn cöôøi, nhö Dieät hoaëc luaän ñaõ laøm. Caùc ñaïi sö dòch kinh töø xöa ñeán nay ñoái vôùi caùc töø ngöõ dòch aâm, ñeàu ñaõ tu chính hoaëc nhieàu hoaëc ít, nhöng yeâu caàu teân "dòch aâm gaàn vôùi nguyeân vaên" vaø "duøng chöõ ñieån nhaõ" laø hai nguyeân taéc maø hoï cuøng nhau tuaân thuû. Huyeàn Traùng du hoïc AÁn Ñoä laâu ngaøy, ñoái vôùi caùc loaïi

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

ngoân ngöõ trong nöôùc AÁn Ñoä, hieåu bieát khaù thaáu ñaùo, Ñaïi ñöôøng taây vöïc kyù, quyeån 2, noùi: "Loaïi vaên töï naøy (chöõ Phaïn) do Phaïm Thieân cheá ra, ñaàu tieân ñöa ra nhöõng nguyeân taéc, goàm coù 47 lôøi, döïa vaøo vaät maø hình thaønh, tuyø vieäc maø söû duïng, dieãn bieán thaønh nhöõng chi löu, daàn daàn lan roäng theâm, döïa vaøo ñaát, tuyø theo ngöôøi, neân coù bieán ñoåi ít nhieàu. Neáu ñoái chieáu ñaïi khaùi veà ngoân ngöõ thì chöa khaùc vôùi nguoàn goác; nhöng ñaëc bieät Trung AÁn Ñoä laø roõ raøng chính xaùc nhaát, töø ñieäu hoaø nhaõ, cuøng aâm thanh vôùi coõi trôøi, khí vaän trong treûo, laøm quyõ taéc cho con ngöôøi. Nhöõng nöôùc khaùc ôû xung quanh, huaân taäp sai laàm thaønh thoùi quen, ñua nhau chaïy theo theá tuïc, khoâng giöõ ñöôïc thuaàn phong." Nhôø oâng am töôøng chöõ Phaïn moät caùch xuaát saéc nhö vaäy, laïi coù ñieàu kieän thuaän lôïi laø tinh thoâng Haùn vaên, theá neân caùc töø ngöõ dòch aâm cuûa oâng töï nhieân chính xaùc hôn nhöõng ngöôøi ñi tröôùc. Giôø ñaây xin giaûi thích roäng veà "nguõ chuûng baát phieân" cuûa Huyeàn Traùng nhö sau: 1/ Vì bí maät neân khoâng dòch, nhö Ñaø-la-ni (thaàn chuù) chaúng haïn Nguyeân taùc Phaïn vaên cuûa Ñaø-la-ni laø dhārani, coù choã dòch laø Ñaø-la-na, Ñaø-laân-ni v.v..., chia thaønh 4 loaïi laø: Phaùp ñaø-la-ni, Nghóa ñaø-la-ni, Chuù ñaø-la-ni vaø Nhaãn ñaø-la-ni. YÙ nghóa ban ñaàu laø "Trì, toång trì, naêng trì, naêng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

giaø", thoâng thöôøng goïi thaàn chuù laø Ñaø-la-ni. Baát cöù toân giaùo naøo cuõng ñeàu coù tính chaát thaàn bí, chuù ngöõ laø moät trong nhöõng loaïi ñoù, phaûi trì tuïng ñuùng nguyeân aâm thì môùi coù theå hieån hieän ñöôïc naêng löïc thaàn thoâng lôùn lao cuûa chuù ngöõ. Trong Thoâng chí löôïc luïc thö löôïc ñeä nguõ luaän Hoa Phaïn cuûa Trònh Tieàu, noùi: "Nay Phaïm Taêng chuù möa thì coù möa rôi, chuù roàng thì coù roàng hieän, chæ trong khoaûnh khaéc, theo aâm thanh maø bieán hoùa. Hoa Taêng (Taêng só Trung Hoa) tuy hoïc aâm thanh aáy maø khoâng linh nghieäm, laø vì chöa ñaït ñeán trình ñoä aâm thanh chính xaùc vaäy." Ñaïi khaùi Huyeàn Traùng vì lyù do baûo toàn nguyeân aâm cuûa chuù ngöõ, cho neân chuû tröông dòch aâm chuù ngöõ, nhö chuù ngöõ sau cuøng trong baûn dòch Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña

taâm kinh cuûa oâng: “Yeát-ñeá-yeát-ñeá, ba-la- yeát-ñeá, ba-la-taêng-yeát-ñeá, Boà-ñeà-taùt-baø-ha.” YÙ dòch cuûa ñoaïn chuù ngöõ naøy laø “ñi qua, ñi qua, ñi qua bôø beân kia, cuøng nhau qua bôø beân kia, thì ñaït ñöôïc giaùc ngoä.” Nguyeân taùc Phaïn vaên: “Gate, gate, paragate, parasamgate, bodhi svāhā.” Tröôùc thôøi Huyeàn Traùng, La-thaäp dòch Ma-ha Baùt- nhaõ Ba-la-maät ñaïi minh chuù kinh, ñoaïn chuù ngöõ naøy cuõng ñöôïc dòch aâm. Ñaïi chính taïng taäp 8 ñaõ thaâu luïc baûn dòch aâm chöõ Phaïn cuûa Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña taâm kinh cuûa Huyeàn Traùng, ñaïi khaùi cuõng phaùt xuaát töø lyù do “bí maät”, neáu khoâng phaûi vaäy thì vì sao ñoái vôùi moät boä kinh ñaõ dòch yù laïi coøn dòch aâm!

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

2/ Vì quaù haøm suùc neân khoâng dòch, nhö Baïc-giaø-phaïm, bao haøm ñeán saùu nghóa Nguyeân taùc chöõ Phaïn Baïc-giaø-phaïm laø Bhagavat, coù nhieàu teân dòch nhö: Baø-giaø-baïn, Baø-giaø-phaïn, Baïc-a- phaïn, Baø-giaø-baø, Baø-giaø-baït-ñeá v.v..., nguyeân yù laø Theá Toân, laø toân hieäu cuûa ñöùc Phaät. Huyeàn öùng nhaát thieát kinh aâm nghóa quyeån 3 noùi: “Baø-giaø-baø, baûn cuõ goïi laø Coâng ñöùc lôùn, teân goïi baäc chí Thaùnh, goïi ñuùng laø Baïc-giaø- phaïm.” Tueä Laâm, Nhaát thieát kinh aâm nghóa quyeån 10 noùi: “Baïc-giaø-baïn, Phaïn ngöõ hoaëc goïi laø Baïc-giaø-phaïm, hoaëc goïi laø Baø-giaø-baø, hoaëc goïi laø Baïc-giaø-baït-ñeá, ñeàu laø ñöùc hieäu thöù 10 cuûa ñöùc Phaät.” Phaät ñòa luaän quyeån 1, noùi: “Baïc-giaø-phaïm döïa vaøo saùu nghóa sau ñaây: 1) Nghóa töï taïi; 2) Nghóa xí thònh; 3) Nghóa ñoan nghieâm; 4) Nghóa danh xöng; 5) Nghóa caùt töôøng; 6) Nghóa toân quyù.” Taïi vì Baïc-giaø-phaïm bao haøm nhieàu nghóa, neáu dòch moät nghóa naøo ñoù thì khoâng bao haøm heát caùc nghóa khaùc, vì vaäy neân dòch aâm laø thoaû ñaùng nhaát. Nhöng phöông phaùp dòch kinh baát phieân (khoâng dòch) naøy, ñaõ ñöôïc söû duïng töø laâu roài. Trong Nieát-baøn kinh du yùù cuûa Caùt Taïng, noùi: “Chaúng haïn chöõ Ma-ha, voán laø aâm cuûa ngoaïi quoác, dòch ñuùng laø Ñaïi. Nhöng Ñaïi coù nhieàu nghóa, theo kinh naøy thì coù saùu nghóa: 1) Thöôøng neân goïi laø ñaïi; 2) Roäng neân goïi laø ñaïi; 3) Cao neân goïi laø ñaïi; 4) Saâu neân goïi laø ñaïi; 5) Nhieàu neân goïi laø ñaïi; 6) Hôn neân goïi laø ñaïi.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Nguyeân vaên chöõ Phaïn cuûa Ma-ha laø Mahā, coù choã phieân aâm laø Maïc-ha, ma-eâ, ma-haï v.v... Theo Caùt Taïng giaûi thích thì chöõ naøy bao haøm nhieàu nghóa. 3/ Vì ôû Trung Quoác khoâng coù neân khoâng dòch, nhö caây dieâm-phuø Caây dieâm-phuø nguyeân vaên tieáng Phaïn laø Jambū, Phaät Hoïc ñaïi töø ñieån cuûa Ñinh Phuùc Baûo giaûi thích: “Moät loaïi caây cao taïi AÁn Ñoä, teân khoa hoïc cuûa noù laø Eugeniajambolana, tuy laø moät loaïi thöïc vaät ruïng laù, nhöng thôøi gian ruïng laù raát ngaén, laù non lieàn moïc ra ngay, laù aáy thaúng vaø nhoïn, nôû hoa vaøo khoaûng thaùng 4 thaùng 5, coù maøu vaøng traéng nhaït, hình daùng nhoû nhaén, quaû môùi ra coù maøu vaøng traéng, daàn daàn bieán thaønh maøu ñoû tía, khi chín thì coù maøu ñen hay tía ñaäm, hình thuø côõ tröùng chim seû, coù vò chaùt hôi chua maø ngoït. Kinh Nieát-baøn baûn Nam truyeàn, noùi: “Caây am-la vaø caây

dieâm- phuø, moãi naêm thay laù ba laàn.” Taïi vì Trung Quoác khoâng coù caây dieâm-phuø, neân chæ coù theå dòch aâm teân cuûa noù. Heã nhöõng gì ôû Trung Quoác khoâng coù thì Huyeàn Traùng ñeàu theo tieâu chuaån naøy. 4/ Döïa theo ngöôøi xöa neân khoâng dòch, nhö A-naäu, Boà-ñeà. Thöïc ra chöõ naøy coù theå dòch ñöôïc, nhöng töø Ma-ñaèng ñeán nay ñeàu giöõ nguyeân aâm Phaïn neân noi theo ñoù maø khoâng dòch Chöõ A-naäu nguyeân vaên tieáng Phaïn laø Anu, coù choã dòch aâm laø A-thoû, A-noã v.v..., nguyeân yù laø “raát nhoû”.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Phaùp uyeån nghóa laâm chöông quyeån 5 cuûa Khuy Cô ñôøi Ñöôøng giaûi thích: “A-noã nghóa laø cöïc kyø beù nhoû, neân goïi laø cöïc vi.” Boà-ñeà nguyeân chöõ Phaïn laø Bodhi, caùch dòch cuõ goïi laø ñaïo, caùch dòch môùi goïi laø giaùc. Luaän ñaïi trí ñoä noùi: “Boà-ñeà, tieáng nöôùc Taàn goïi laø trí tueä voâ thöôïng.” Nhöõng chöõ A-naäu, Boà-ñeà vöøa neâu treân ñeàu coù theå dòch yù, nhöng töø Ca-dieáp-ma-ñaèng thôøi Ñoâng Haùn trôû ñi, ñeàu duøng caùch dòch aâm ñaõ trôû thaønh quy öôùc thoâng tuïc, ai naáy ñeàu hieåu, khoâng caàn saùng taïo theâm moät teân dòch môùi, do ñoù maø caùc tröôøng hôïp töông töï nhö theá Huyeàn Traùng chuû tröông “theo xöa” khoâng dòch. 5/ Vì phaùt sinh ñieàu laønh neân khoâng dòch, nhö duøng töø Baùt-nhaõ thì coù veû traân troïng, coøn dòch thaønh trí tueä thì coù veû taàm thöôøng. Vì muoán ngöôøi ta sinh loøng cung kính neân khoâng dòch Chöõ Baùt-nhaõ nguyeân taùc tieáng Phaïn laø Prajñã, coù caùc teân dòch nhö Ban-nhaõ, Ba-nhaõ, Baùt-la-nhaõ, Baùt-thieát- nhaõ, Baùt-la-chæ-nöông, Baùt-laïi-nhaõ, Ba-laïi-nhaõ, Baùt-thaän- nhöông, Ba-la-nöông v.v..., nguyeân yù laø tueä, trí tueä, saùng. Ñoái vôùi Phaät giaùo, trí tueä ñöôïc phaân bieät thaønh nhieàu taàng baäc caïn saâu, nhöng Baùt-nhaõ laø ñeä nhaát, voâ thöôïng, voâ tyû, voâ ñaúng, khoâng gì hôn trong caùc loaïi trí tueä [Luaän ñaïi trí ñoä, quyeån 4, ñoaïn 13]. Neáu nhö dòch Baùt-nhaõ laø “tueä, trí tueä, minh”, thì khoâng ñuû ñeå bieåu ñaït caùc khaùi nieäm “ñeä nhaát, voâ thöôïng,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

voâ tyû, voâ ñaúng vaø khoâng gì hôn”. Phaøm nhöõng tröôøng hôïp nhö vaäy, Huyeàn Traùng cho raèng neân duøng caùch dòch aâm môùi coù theå khieán ngöôøi ta sinh loøng cung kính. Noùi toùm laïi, tìm kieám toaøn baûn, trung thaønh vôùi nguyeân ñieån, naêm tröôøng hôïp khoâng dòch, ñoù chính laø troïng taâm lyù luaän dòch kinh cuûa Huyeàn Traùng. Söï thaønh töïu veà phöông dieän naøy heát söùc khaû quan. Luaät sö Ñaïo Tuyeân ñôøi Ñöôøng ñaùnh giaù oâng raát cao: “ÔÛ ñôøi coù Trang Coâng, cao troäi hôn ñoàng loaïi, ñi veà chaán ñoäng, ñaõ töøng kinh lòch traûi hôn traêm nöôùc, quaân thaàn ñeàu toân kính, tieáp xuùc luaän baøn, vaïch roõ nhöõng yeáu chæ thaâm u, khieán cho ngöôøi Hoa, Nhung ñeàu vui thích, theá neân vaøo ñôøi Ñöôøng, oâng thuoäc veà nhöõng ngöôøi dòch sau maø khoâng theøm moâ phoûng ngöôøi xöa, caàm baûn vaên leân so saùnh thaåm ñònh, söûa chöõa nhieàu choã sô xuaát cuûa ngöôøi tröôùc” [Tuïc cao taêng truyeän, quyeån 4, Huyeàn Traùng baûn truyeän luaän]. *

5. Lyù luaän dòch kinh cuûa Taùn Ninh (919- 999) Ñaïi sö hoï Cao, phaùp danh laø Taùn Ninh, nguyeân quaùn ôû Boät Haûi, vaøo cuoái ñôøi Tuøy dôøi ñeán ôû huyeän Ñöùc Thanh thuoäc quaän Ngoâ Höng. OÂng noäi teân Huyeàn, cha teân Thaåm, ñeàu ôû aån giöõ ñöùc khoâng ra laøm quan. Meï oâng hoï Chu, sinh oâng taïi nhaø rieâng ôû nuùi Kim Vuõ, vaøo naêm Kyû Maõo

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(919), nieân hieäu Trinh Minh thöù 7 ñôøi nhaø Löông. OÂng xuaát gia taïi chuøa Töôøng Phuø ôû Haøng Chaâu trong khoaûng naêm Thieân Thaønh (926 - 930) ñôøi Haäu Ñöôøng. Vaøo ñaàu naêm Thanh Thaùi (934) oâng vaøo nuùi Thieân Thai thoï giôùi cuï tuùc, roài chuyeân taâm hoïc luaät Töù Phaàn, tinh thoâng luaät cuûa Nam Sôn (Ñaïo Tuyeân), ngöôøi thôøi baáy giôø goïi oâng laø Luaät hoå (baäc xuaát saéc trong giôùi luaät sö). Sau ñoù, Ngoâ Vieät Trung YÙ Vöông taán phong Taùn Ninh laøm Löôõng Nhai Taêng Thoáng, hieäu laø Minh Nghóa Toân Vaên Ñaïi sö. Thaùng 10, naêm Thaùi Bình Höng quoác thöù 7 (982), vua ra leänh Taùn Ninh bieân soaïn boä Ñaïi toáng cao taêng truyeän, oâng trôû veà Chieát Ñoâng lo vieäc bieân soaïn. Muøa Ñoâng thaùng 10 naêm Ñoan Cuûng thöù nhaát (988), oâng sai caùc ñeä töû Hieån Trung, Trí Luaän ñem saùch ñaõ soaïn ñeán trieàu khuyeát daâng leân vua, ñöôïc vua vieát thö khen ngôïi vaø ban thöôûng luïa laø, roài truyeàn leänh ñöa saùch vaøo Ñaïi taïng ñeå löu thoâng [Thích thò keâ coå löôïc, quyeån 4, Ñeá Vöông Nieân Vaän Thuyeân Yeáu]. Theo Thích thò keâ coå, quyeån 4 thì Taùn Ninh vieân tòch thaùng 2, muøa xuaân, naêm Haøm Bình thöù 2 (999), höôûng thoï 81 tuoåi, ñeán thaùng 3 nhaäp thaùp taïi chuøa Thieân Thoï. Ñeán naêm Thieân Thaùnh thöù 7 (1029) ngöôøi chaét cuûa oâng laø Toân Thaïnh môû thaùp ñem nhuïc thaân Traø Tyø, thu di haøi xaù lôïi mang veà an taùng taïi queâ nhaø laø Tieàn Ñöôøng. Saùch Thaäp quoác xuaân thu, quyeån 115 Thaäp Di vieát: “Gaàn ñaây, caùc Thích töû phaàn nhieàu thích vieäc ngaâm vònh,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

chæ coù Taùn Ninh laø laáy vieäc vieát saùch laäp ngoân, toân suøng Nho hoïc, phuïng söï Phaät giaùo laøm coâng vieäc haèng ngaøy. Nhöõng tröôùc taùc cuûa oâng goàm coù: - Baùc Ñoång Troïng Thö phoàn loä, 2 thieân. - Naïn Vöông Sung luaän thuaät, 3 thieân. - Chöùng Thaùi Ung ñoäc ñoaùn, 4 thieân. - Xích Nhan Sö coå chaùnh tuïc, 7 thieân. - Phi söû thoâng, 6 thieân. - Ñaùp Taïp Xích chö söû, 5 thieân. - Chieát Haûi Trieàu luaän kieâm minh luïc, 2 thieân. - ÖÙc Xuaân Thu voâ hieàn thaàn luaän, 1 thieân. OÂng ñöôïc Vöông Voõ Xöng troïng thöôûng noàng haäu. Saùch Töông sôn daõ luïc, quyeån haï vieát: “Taêng luïc Taùn Ninh coù hoïc thöùc saâu roäng, thoâng baùc moïi vieäc xöa nay, vieát haøng traêm quyeån saùch, Voõ Xöng Vöông Nguyeân, Töø Kî Tænh Huyeàn heã coù nghi nghôø ñieàu gì ñeàu ñeán hoûi oâng, vaø heát söùc thaùn phuïc oâng.” OÂng duøng phöông phaùp chieâm nghieäm laïi lich söû, kieåm tra toaøn boä Phaïn ngöõ, Hoà ngöõ vaø Haùn ngöõ maø khoâng pheâ phaùn öu khuyeát cuûa baûn dòch, khieán cho nhöõng ngöôøi coù tai maét caûm thaáy moät caûm giaùc môùi meû. Lyù luaän dòch kinh cuûa Taùn Ninh ñöôïc ghi cheùp trong Toáng cao taêng

truyeän quyeån 3, do oâng bieân soaïn nhö sau: “Toâi thaáy Ñaïo An soaïn ‘Nguõ thaát baûn, tam baát dò’, Ngaïn

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Toân neâu ra ‘Baùt bò’, Minh Taéc thì soaïn phieân kinh nghi thöùc, coøn Huyeàn Traùng thì ñeà xuaát ‘Nguõ chuûng baát phieân’, nhöõng loaïi naøy töông töï nhö nhöõng toång keát cuûa Taû Thò, gioáng nhö theå leä cuûa caùc söû gia. Giôø ñaây toâi xin ñuùc keát lyù luaän phieân dòch thaønh ‘Taân yù luïc leä’ nhö sau: 1. Dòch chöõ, dòch aâm. 2. Tieáng Hoà, tieáng Phaïn. 3. Dòch laïi, dòch thaúng. 4. Thoâ ngoân, teá ngöõ. 5. Hoa ngoân, nhaõ tuïc. 6. Tröïc ngöõ, maät ngö.õ Taùn Ninh saùng taïo ra “Taân yù luïc leä” (saùu quy taéc môùi meû) laø moâ phoûng theo vieäc laøm cuûa tieàn nhaân. Caùc quy taéc treân ñöôïc oâng giaûi thích ñaïi khaùi nhö sau: 1. Dòch chöõ, dòch aâm: Phaàn naøy Taùn Ninh chia laøm 4 loaïi: a) “Dòch chöõ khoâ n g dòch aâ m ”, ñoù laø loaï i thöù nhaá t “Bí maä t khoâ n g dòch” trong 5 loaï i khoâ n g phieâ n dòch cuû a Huyeà n Traù n g, töù c laø duø n g chöõ Haùn chuù aâm tieá n g Phaïn . b) “Dòch aâm khoâng dòch chöõ”, chaúng haïn nhö chöõ “Vaïn ()”. Chöõ Vaïn voán laø moät bieåu töôïng veà söï toát laønh cuûa AÁn Ñoä thôøi coå ñaïi. YÙ nghóa cuûa noù ñaày ñuû caû

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

“hình, aâm, nghóa”, nhöng khoâng phaûi laø chöõ Phaïn. Caùc dòch giaû xöa nay khoâng thay ñoåi “hình, nghóa” maø ñem caùi bieåu töôïng naøy goïi laø chöõ “Vaïn”. c) [277] “AÂm vaø chöõ ñeàu dòch”, ñoù laø vaên dòch kinh ñieån cuûa chöõ Haùn ñaày ñuû caû “hình, aâm vaø nghóa”. Ñaây laø yeáu toá tieân quyeát cuûa vieäc dòch kinh. d) “AÂm, chöõ ñeàu khoâng dòch”, nghóa laø ñeå nguyeân baûn vaên chöõ Phaïn. 2. Tieáng Hoà, tieáng Phaïn: Phaàn naøy ñöôïc chia laøm 4 loaïi: a) Taïi nguõ Thieân Truùc thuaàn Phaïn ngöõ. Töông truyeàn ngoân töø cuûa AÁn Ñoä do Phaïm thieân cheá ñònh, luùc ñaàu goàm 47 lôøi, töø ñoù daàn daàn phaùt trieån roäng ra, goïi laø Thanh Taïng, goàm coù 20 chöông, duøng ñeå daïy treû em, ñaïi ñeå khoâng gioáng vôùi ngoân ngöõ cuûa caùc nöôùc Hoà. b) Mieàn baéc Tuyeát Sôn thuoäc veà Hoà, chöõ vieát vaø ngoân ngöõ khoâng gioáng vôùi Thieân Truùc. Nguoàn goác chöõ cuûa nöôùc Yeát-söông-na hôn 20 aâm tieát, töø ñoù daàn daàn phaùt trieån roäng ra, chöõ vieát theo haøng doïc gioáng chöõ Trung Quoác. Ñeán Thoå-hoaù-la, ngoân ngöõ vaø aâm thanh caøng khaùc hôn, goác chöõ goàm 25 aâm tieát, ôû ñaây vieát vaø ñoïc theo haøng ngang. Ngöôøi Trung Quoác luùc ñaàu goïi taát caû caùc nöôùc thuoäc Taây Vöïc laø Hoà, roài töø trieàu Tuyø trôû ñi laïi goïi chung laø Phaïn, ñoù laø ñieàu sai laàm do khoâng thoâng hieåu ñòa lyù.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

c) Vöøa Hoà vöøa Phaïn, nhö Kinh luaät truyeàn ñeán nöôùc Quy Tö, ngöôøi Quy Tö ñem phieân dòch ra tieáng nöôùc mình, choã naøo deã hieåu thì giöõ nguyeân tieáng Phaïn, do ñoù maø caû Hoà vaø Phaïn laãn loän vôùi nhau. d) Chæ thuaàn tieáng Hoa: Chaúng haïn nhö thaønh ngöõ tuïc ngöõ cuûa AÁn Ñoä trong kinh ñieån baèng tieáng

Phaïn, neáu nhö chæ caên cöù vaøo maët chöõ maø dòch ra chöõ Haùn thì khoâng coù caùch naøo laøm hieån loä ñöôïc tinh thaàn soáng ñoäng bao haøm trong ñoù. Do ñoù, ta chæ coù theå choïn moät caâu thaønh ngöõ hay tuïc ngöõ chöõ Haùn coù yù nghóa töông ñöông ñeå phieân dòch ra noù. Neáu caên cöù vaøo nghóa cuûa chöõ maø noùi thì 2 beân sai bieät raát lôùn. Neáu caên cöù vaøo yù nghó bao haøm maø noùi thì tinh thaàn cuûa nguyeân ñieån hieän raát roõ. 3. Dòch laïi, dòch thaúng: Nhö Kinh ñieån truyeàn ñeán caùc xöù Lónh Baéc, Laâu Lan, Yeân Kyø, roài nhöõng nôi naøy ñem phieân dòch sang tieáng nuôùc mình. Sau ñoù Kinh ñieån naøy truyeàn sang Ñoâng Haï (Trung Hoa), roài ngöôøi Trung Hoa dòch sang Haùn vaên. Ñoù laø dòch laïi. Coøn tröôøng hôïp kinh ñieån töø Thieân Truùc ñem ñeán Ñoâng Haï, roài ngöôøi Ñoâng Haï ñem dòch ra tieáng baûn ñòa. Ñoù goïi laø dòch thaúng. 4. Thoâ ngoân, teá ngöõ: Nhö duøng nhöõng lôøi noùi phoå thoâng cuûa thôøi ñaïi ñeå dòch kinh, ñoù goïi laø thoâ ngoân. Coøn khi duøng nhöõng ngoân ngöõ teá nhò, tao nhaõ ñeå bieåu ñaït yù Kinh thì goïi laø teá ngöõ.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Phaät phaùp vaøo thôøi kyø ñaàu taïi AÁn Ñoä ñeàu truyeàn nhau baèng mieäng qua mieäng, thôøi kyø ñöôïc ghi cheùp thaønh vaên töông ñoái khaù muoän. Trong Nguyeân thuûy Phaät giaùo thaùnh ñieån chi taäp thaønh, trang 24, phaùp sö AÁn Thuaän noùi: “Kinh vaø luaät ñöôïc keát taäp lieân tuïc maø hoaøn thaønh, hoaøn toaøn khoâng phaûi nhö truyeàn thuyeát noùi keát taäp laàn ñaàu laø hoaøn toaøn taát caû.” Taïi vì thôøi ñaïi keát taäp khaùc nhau, boä phaùi khaùc nhau, ñòa phöông khaùc nhau, söû duïng ngoân ngöõ khaùc nhau cho neân Phaät ñieån cuøng moät tính chaát maø coù theå xuaát hieän bao nhieâu truyeàn baûn khaùc nhau, chaúng haïn nhö Quaûng Luaät coù bao nhieâu truyeàn baûn khaùc nhau. 5. Hoa ngoân, nhaõ tuïc: Nhö duøng vaên töï ñeå ghi laïi lôøi noùi laø nhaõ, coøn duøng ngoân ngöõ thoâng duïng ñeå noùi laø tuïc. Nhaõ ngöõ nhö caùc loaïi vaên chöông ngaøy xöa cuûa Trung Quoác ñöôïc duøng trong Kinh thö, Töû thö, Chu dòch, Laõo Trang v.v... Coøn tuïc ngöõ laø chæ cho ngöôøi dòch kinh duøng nhöõng ngoân ngöõ phoå thoâng ñöông hieän haønh ñeå dòch kinh. Baûn dòch ñöôïc xem laø nhaõ hay tuïc coøn tuøy thuoäc vaøo söï nhuaän saéc. Coâng vieäc naøy thöôøng do nhöõng ngöôøi coù hoïc thöùc ñaûm traùch. Vì hoï ñaõ ñöôïc giaùo duïc chính thöùc qua truyeàn thoáng neân khi nhaän traùch nhieäm nhuaän vaên, hoï seõ chaâm chöôùc chöõ nghóa khieán cho baûn dòch phuø hôïp vôùi tieâu chuaån tao nhaõ cuûa vaên hoïc Trung Quoác. Ñaïi khaùi loaïi naøy do vöông coâng ñaïi thaàn trong trieàu hay caùc nhaø trí thöùc vaên só noåi tieáng tham döï vaøo coâng vieäc

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

dòch Kinh thöïc hieän. Neáu coâng vieäc nhuaän vaên do caùc Sa-moân hay tín ñoà coù hoïc thöùc noâng caïn thì trong baûn dòch coù theå pha taïp nhöõng phöông ngoân tuïc ngöõ dung tuïc. Coøn nhöõng baûn dòch vöøa nhaõ vöøa tuïc ñaïi khaùi laø nhöõng dòch giaû linh tinh khaùc. 6. Tröïc ngöõ, maät ngöõ: Caên cöù vaøo yù nghóa cuûa vaên töï tieáng Phaïn maø phieân dòch laø tröïc ngöõ. Coøn caên cöù vaøo yù

nghóa teá nhò tieàm aån cuûa Phaïn vaên maø phieân dòch laø maät ngöõ. Chaúng haïn tieáng phaïn "Baø-löu-sö" maø dòch laø "Ñöøng aùc khaåu" laø tröïc ngöõ, coøn dòch thaønh "Boà-taùt bieát ñöôïc bôø beân kia" laø maät ngöõ. Ngöôøi nghieân cöùu Phaät ñieån Haùn dòch caàn phaûi hieåu nhöõng ñieåm aáy, neáu khoâng thì raát deã ngoä nhaän yù nghóa cuûa Kinh, phaïm sai laàm "troâng gaø hoùa cuoác" (khoâng thaáy toaøn boä vaán ñeà maø chæ thaáy töøng phaàn cuûa söï vieäc). Treân ñaây, chuùng toâi ñaõ trình baøy nhöõng lyù luaän dòch Kinh khaù coâ ñoïng vaø suùc tích theo tieán trình thôøi gian cuûa caùc ñaïi sö Ñaïo An, La Thaäp, Ngaïn Toân, Huyeàn Traùng vaø Taùn Ninh. Hy voïng nhöõng tö lieäu naøy coù theå cung caáp nhöõng phöông phaùp thieát thöïc cho caùc dòch giaû trong töông lai qua nhöõng kinh nghieäm soáng ñoäng cuûa caùc baäc tieàn boái.

* * *

Chöông V

KHAÛ O CÖÙ U BAÛ N DÒCH

[297] Phaïm vi khaûo cöùu cuûa ba chöông treân (tröø chöông chöõ luaän) thieân troïng veà caùc vaán ñeà: Lòch söû dòch kinh, cheá ñoä dòch trường, toå chöùc dòch tröôøng, nghieân cöùu veà lyù luaän dòch kinh. Trong khi daãn chöùng söû lieäu, tuy thænh thoaûng cuõng coù ñeà caäp khaùi quaùt veà nhöõng baûn dòch naøo ñoù, nhöng chöa baøn luaän ñaày ñuû veà caùc vaán ñeà nhö: Baûn dòch laïi, baûn dòch ñaày ñuû, baûn dòch löôïc, baûn dòch khuyeát vaø söï dò ñoàng cuûa vaên dòch. Muïc ñích của chöông naøy laø nhaèm boå sung phöông dieän thieáu soùt aáy. Soá löôïng Phaät ñieån Haùn dòch traûi qua caùc ñôøi raát laø phong phuù, ngoaïi tröø nhöõng baûn dịch bò maát khoâng ñöôïc löu truyeàn, chæ caàn nhìn nhöõng baûn hieän coøn trong Ñaïi taïng kinh cuõng khieán cho ngöôøi ta heát lôøi ca ngôïi, treân theá

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

giôùi khoâng coù baát cöù moät boä phieân dòch tuøng thö naøo coù ñuû tö caùch so saùnh vôùi noù. Moãi boä kinh ñeàu coù lòch söû truyeàn dòch rieâng cuûa noù, laïi coøn theâm caùc vaán ñeà nhö baûn dòch rieâng cuûa töøng chi phaùi, toùm taét hay röôøm raø, thaät giaû khoù phaân v.v... Caùc baûn Phaät ñieån Haùn dòch cuõng heát söùc phöùc taïp, neáu muoán tìm ra manh moái roõ raøng cuûa moät baûn dòch naøo ñoù thì nhaát ñònh khoâng theå boû coâng trong naêm, ba naêm maø thöïc hieän ñöôïc, cuõng khoâng theå duøng söùc löïc vaø thôøi giôø cuûa moät ngöôøi maø coù theå thaønh töïu. Chuùng ta cöù xem Ñaïi chính taân tu ñaïi taïng kinh khaùm ñoàng luïc thì seõ thaáy coâng vieäc nhieâu kheâ cuûa noù. Do vaäy, buùt giaû chæ choïn löïa boä phaän cuûa nhöõng baûn dòch naøo ñoù coù ñuû tính caùch tieâu bieåu nhaát ñeå khaûo saùt. Taøi lieäu chöông naøy seõ duøng: Tieát 1, duøng baûn dòch cuûa boä Baùt-nhaõ laøm chính, troïng taâm laø so saùnh caùc baûn dòch qua caùc thôøi ñaïi; tieát 2, duøng baûn dòch cuûa hai vuøng Nam Baéc vaøo thôøi Nam Baéc trieàu. Moät thuoäc veà chieàu doïc - thôøi ñaïi, [298] moät thuoäc chieàu ngang - khu vöïc; tìm hieåu so saùnh qua hai phöông dieän chieàu doïc vaø chieàu ngang naøy, coù theå

hieåu ñaïi khaùi hieän töôïng phoå bieán cuûa baûn Phaät ñieån Haùn dòch.

1. Baûn Haùn dòch cuûa boä kinh Baùt-nhaõ

Buùt giaû choïn baûn dòch boä Baùt-nhaõ laøm taøi lieäu laø döïa vaøo 3 lyù do sau:

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

1. Boä kinh Baùt-nhaõ laø boä kinh coù soá quyeån raát phong phuù hieän coøn trong Ñaïi taïng kinh, ñöôïc thu vaøo caùc taäp 5, 6, 7 vaø 8 trong Ñaïi chính taïng, toång coäng 43 boä, 777 quyeån, chieám soá löôïng ñöùng ñaàu trong Ñaïi taïng kinh. Trong ñaây boä Ñaïi Baùt-nhaõ do Huyeàn Traùng phieân dòch goàm 600 quyeån, laø moät boä kinh lôùn nhaát trong taïng kinh Haùn dòch. 2. Söï hoaèng truyeàn tö töôûng Baùt-nhaõ taïi ñaát Haùn baét ñaàu töø Truùc Phaät Nieäm, Chi-laâu-ca-saám ñôøi Haùn phieân dòch Tieåu phaåm ñaïo haønh kinh, vaø sau ñoù caùc boä Ñaïi phaåm, Kim cöông, Taâm kinh ñöôïc tieáp tuïc phieân dòch. Do söï quan taâm cuûa caùc thôøi ñaïi ñoái vôùi tö töôûng Phaät hoïc coù nhöõng ñieåm khoâng gioáng nhau, cho neân, tö töôûng Baùt-nhaõ khoâng gioáng nhö maët trôøi giöõa ban ngaøy saùng röïc khoâng suy giaûm. Nhöng veà maët khai trieån chính yeáu tö töôûng Phaät giaùo taïi ñaát Haùn thì boä Baùt-nhaõ tröôùc sau ñeàu ñöôïc troïng vọng, nhaát laø boä Taâm kinh, ñöôïc löu truyeàn raát roäng raõi, vöôït hôn baát cöù moät boä Phaät ñieån Haùn dòch naøo khaùc. Trong quyeån Baùt-nhaõ taâm kinh tö töôûng söû, phaùp sö Ñoâng Sô vieát: “Trong caùc toâng phaùi Phaät giaùo, baát luaän laø toâng phaùi naøo cuõng ñeàu ñoïc Taâm kinh, ngay caû nhöõng ngöôøi taïi gia ít nghieân cöùu veà Phaät hoïc cuõng khoâng ai laø khoâng toân troïng Taâm kinh. Do ñoù, kinh ñieån Phaät giaùo ñöôïc löu truyeàn phoå bieán nhaát, saâu roäng nhaát chính laø Taâm kinh.” 3. Boä kinh baùt-nhaõ khoâng phaûi do moät thôøi ñaïi, moät ngöôøi dòch thaønh. Veà thôøi ñaïi, töø Ñoâng Haùn cho ñeán Baéc

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Toáng, haàu nhö thôøi ñaïi naøo cuõng coù baûn dòch truyeàn ñôøi. Veà dòch giaû, tröôùc sau goàm 33 ngöôøi tham gia phieân dòch (tham khaûo ñoà bieåu 1 cuûa tieát naøy), nhöõng ñaïi sö dòch kinh troïng yeáu nhö Chi-laâu-ca-saám, Chi Khieâm, Khöông Taêng Hoäi, Truùc Phaùp Hoä, Cöu-ma-la-thaäp, Huyeàn Traùng, Nghóa Tònh ñeàu töøng doác söùc vaøo vieäc naøy, do vaäy khaûo cöùu baûn dòch kinh Baùt-nhaõ [299] coù theå xem nhö laø hình aûnh thu nhoû cuûa Phaät ñieån Haùn dòch. Nhaèm taïo ñieàu kieän deã daøng cho söï thaûo luaän vaø duyeät ñoïc, caùch saép xeáp noäi dung cuûa tieát naøy khoâng gioáng nhö hình thöùc cuûa baûn luaän vaên thoâng thöôøng, tröôùc heát cheùp ñoà bieåu 7 tö lieäu cô baûn, duøng laøm cô sôû ñeå thaûo luaän trong tieát naøy. Nhöng khi thaûo luaän thì duøng caùc ñoà bieåu aáy kieåm chöùng laãn nhau, do vaäy phaûi ñaët chuùng ôû phaàn ñaàu. Ñaïi khaùi, thöù töï saép xeáp ñoà bieåu 7 tö lieäu cô baûn naøy theo phöông thöùc thu nhoû (töø lôùn ñeán nhoû), phaïm vi ñoà bieåu thöù nhaát raát roäng, laø toång muïc cuûa boä kinh Baùt- nhaõ coøn hay maát qua caùc thôøi ñaïi, coù theå xem nhö baûn lòch söû giaûn löôïc cuûa heä thoáng kinh ñieån Baùt-nhaõ ñöôïc phieân dòch. Ñoà bieåu thöù 2, thöù

3 töø trong heä thoáng Baùt-nhaõ ruùt ra hai boä kinh coù tính tieâu bieåu nhaát laø Tieåu phaåm vaø Ñaïi phaåm ñeå so saùnh nhöõng sai khaùc cuûa caùc baûn truøng dòch veà soá quyeån, phaåm muïc vaø soá chöõ. Töø bieåu ñoà thöù 4 ñeán thöù 7, laïi töø trong Tieåu phaåm, Ñaïi phaåm ruùt ra nhöõng ñoaïn vaên dòch ñeå so saùnh, laïi so saùnh nhöõng ñoaïn vaên dòch cuûa kinh Kim cöông vaø toaøn vaên Taâm kinh voán laø hai

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

boä ñöôïc löu truyeàn raát roäng raõi vaø raát coù giaù trò ñeå boå sung noäi dung tö lieäu veà söï so saùnh vaên dòch. Tröôùc moãi ñoà bieåu laïi giôùi thieäu nguoàn tö lieäu duøng ñeå thieát laäp ñoà bieåu vaø nhöõng ñieàu caàn chuù yù khi ñoïc ñoà bieåu aáy. Sau ñaây duøng 7 ñoà bieåu laøm taøi lieäu chính ñeå phaân tích dieän maïo cuûa caùc baûn dòch boä Baùt-nhaõ.

1.1. So saùnh baûn dòch boä Baùt-nhaõ qua caùc thôøi ñaïi. Caùch bieân soaïn Khai nguyeân luïc töông ñoái hôïp lyù vaø ñoái vôùi nhöõng Kinh coøn nghi vaán thì khaûo ñính raát caën keõ. Nhöng nhöõng Kinh ñöôïc dòch sau khi Khai nguyeân luïc bieân thaønh thì phaûi tham khaûo nhöõng Kinh luïc xuaát hieän veà sau [300] ñeå boå sung choã thieáu soùt. Nhöõng taùc giaû gaàn ñaây döïa vaøo cô sôû nhöõng kinh luïc cuûa caùc thôøi ñaïi, taäp hôïp taát caû thaønh tích cuûa ngöôøi xöa, aùp duïng hai phöông phaùp sau ñaây: (1) Chia boä loaïi tröôùc: Chaúng haïn nhö Tieåu phaåm Baùt-nhaõ, Ñaïi phaåm Baùt-nhaõ, Nhaân vöông Baùt-nhaõ, Kim cöông Baùt-nhaõ..., roài ñem moät quyeån kinh truøng dòch thuoäc moät boä naøo ñoù, döïa vaøo nieân ñaïi tröôùc sau, theo thöù töï ghi chuù dòch giaû vaø baûn kinh coøn hay maát. Phöông phaùp naøy ñöôïc caùc boä sau ñaây aùp duïng: Quoác dòch nhaát thieát kinh caùc taäp 9, 10, 11 thuyeát trình veà boä Baùt-nhaõ; Baùt-nhaõ taâm kinh töø töôûng söû cuûa phaùp sö Ñoâng Sô; Sô kyø Ñaïi thöøa Phaät giaùo chi khôûi nguyeân döõ khai trieån, chöông 10, haøng 2. Öu ñieåm cuûa phöông phaùp naøy laø khieán cho ñoäc giaû thoaùng nhìn laø

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

thaáy roõ tình hình dòch laïi, coøn maát vaø dòch giaû cuûa boä kinh naøo ñoù, nhöng neáu nhö moät dòch giaû dòch töø hai boä kinh Baùt-nhaõ trôû leân thì taát nhieân choã ghi cheùp phaûi chia ra, khoâng coù caùch naøo thaáy roõ toaøn boä thaønh tích cuûa vò aáy veà lòch söû phieân dòch kinh Baùt-nhaõ. (2) Laáy boä Baùt-nhaõ 600 quyeån thuoäc hoäi 16 do Huyeàn Traùng phieân dòch laøm chính yeáu, roài ñem nhöõng baûn truøng dòch thuoäc hoäi naøy cheùp ôû döôùi. Phöông phaùp naøy ñaïi khaùi moâ phoûng theo Khai nguyeân luïc quyeån 11, Töôûng Duy Kieàu Trung Quoác Phaät giaùo söû quyeån 1, chöông 3; phaùp sö Hoäi Taùnh ñaïi taïng hoäi duyeät baùt-nhaõ moân, aùp duïng phöông phaùp naøy ñeå tröôùc taùc. Phöông phaùp naøy vaáp phaûi ba söï sai laàm: a/ Thôøi ñaïi bò xaùo troän: Boä Ñaïi Baùt-nhaõ cuûa ngaøi Huyeàn Traùng laø boä kinh xuaát hieän muoän, neáu ñem baûn dòch cuûa ngöôøi tröôùc ñaët ôû sau baûn naøy, thì veà maët thöù töï nieân ñaïi tröôùc sau hieån nhieân

khoâng thoûa ñaùng. b/ Boä Baùt-nhaõ cuûa ngaøi Huyeàn Traùng tuy laø boä tuøng thö Baùt-nhaõ coù soá quyeån raát ñoà soä, nhöng noù vaãn khoâng theå bao goàm toaøn boä heä thoáng Baùt-nhaõ, neáu laáy noù laøm chính yeáu thì seõ boû ra ngoaøi nhieàu boä khoâng bao goàm trong phaïm vi cuûa baûn dòch naøy. c/ Ngoä nhaän raèng baûn kinh tieáng Phaïn maø ngaøi Huyeàn Traùng duøng laøm cô sôû laø nguyeân baûn hoaøn chænh, baûn dòch cuûa ngöôøi tröôùc döïa vaøo ñoù ñeå dòch hoaëc trích

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

dòch töøng ñoaïn maø thoâi; kyø thöïc kinh ñieån tieáng Phaïn taïi AÁn Ñoä ñöôïc keát taäp traûi qua thôøi gian daøi khoâng giaùn ñoaïn môùi hoaøn thaønh, noäi dung vaø chöông muïc cuûa kinh ñieån töø giaûn ñôn ñeán phong phuù; vaû laïi, kinh ñieån caùc boä phaùi ñöôïc löu truyeàn cuõng khoâng phaûi hoaøn toaøn töông ñoàng. Baûn tieáng Phaïn maø ngaøi Huyeàn Traùng duøng laøm cô sôû chæ laø Kinh ñieån ñaïi bieåu cho moät thôøi ñaïi, moät boä phaùi naøo ñoù; coøn baûn tieáng Phaïn maø caùc dòch giaû khaùc duøng laøm cô sôû thì laø Kinh ñieån ñaïi bieåu cho moät thôøi ñaïi hay moät boä phaùi khaùc. Neáu nhö tröôùc heát khoâng naém roõ nguoàn goác cuûa nguyeân baûn, muø môø xem [301] boä kinh Ñaïi Baùt- nhaõ do ngaøi Huyeàn Traùng dòch laø boä ñaàu cuûa kinh Baùt- nhaõ, thì khoâng hoaøn toaøn khaùch quan. Xem qua treân ñaây, caùch tröôùc thuaät thöù nhaát coù theå duøng ñöôïc, ñoà bieåu naøy duøng noù laøm cô sôû, coù tu chænh chuùt ít ñeå boå sung vaøo caùi ñeïp maø chöa troïn veïn. Veà tö lieäu vaãn duøng naêm nhaø neâu treân laøm chính, roài tham khaûo nhöõng kinh luïc ñôøi xöa ñeå ñònh roõ ñuùng sai. Phöông phaùp tröôùc luïc cuûa ñoà bieåu naøy, veà chieàu doïc, coù theå xem khaùi quaùt tình hình thôøi gian phieân dòch cuûa moät boä kinh naøo ñoù; veà chieàu ngang, coù theå thaáy roõ moät dòch giaû naøo ñoù ñaõ dòch toång coäng ñöôïc bao nhieâu boä kinh Baùt-nhaõ. Tröôøng hôïp nhöõng baûn dòch trong ñoà bieåu coù hai loaïi ghi nhaän soá quyeån khaùc nhau, laø do döïa vaøo söï ghi cheùp cuûa kinh luïc ñôøi xöa. Phaàn tröôùc laø soá quyeån cuûa baûn hieän coøn, phaàn sau laø ñôøi xöa ghi laïi baûn naøy. Chaúng haïn nhö

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Baùt-nhaõ ñaïo haønh phaåm kinh (10 hay 8 quyeån) cuûa Chi- laâu-ca-saám, Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 2, phaàn ghi cheùp veà Chi-laâu-ca-saám noùi Baùt-nhaõ ñaïo haønh phaåm kinh 10 quyeån, beân döôùi ghi chuù: hoaëc 8 quyeån, Tröôøng phoøng luïc quyeån 4, Noäi ñieån luïc quyeån moät, Khai nguyeân luïc quyeån moät cuõng ghi cheùp nhö vaäy, nhöng hieän coøn trong Ñaïi chính taïng taäp 8 laø baûn 10 quyeån. Laïi nhö Chi Khieâm, Ñaïi minh ñoä voâ cöïc kinh ghi laø 6 hoaëc 4 quyeån. Xuaát tam taïng kyù taäp, quyeån 2, phaàn ghi veà Chi Khieâm noùi Minh ñoä kinh 4 quyeån, roài chuù: hoaëc goïi laø Ñaïi minh ñoä voâ cöïc kinh, maø khoâng ghi chuù laø coøn coù baûn 6 quyeån, nhöng Tröôøng phoøng luïc, quyeån 5, Noäi ñieån luïc, quyeån 2, Khai nguyeân luïc, quyeån 2, thì coù ghi chuù hoaëc 6 quyeån, maø hieän coøn trong Ñaïi chính taïng taäp 8 thì laø baûn 6 quyeån chöù khoâng phaûi baûn 4

quyeån (ñeå traùnh nhöõng chi tieát röôøm raø, neân khoâng phaûi taát caû ñeàu ghi chuù.) Phaàn kinh ñieån ñöôïc ghi cheùp trong muïc 10. Nhöõng baûn ñôn dòch Baùt-nhaõ khaùc, leõ ra moãi boä kinh ñieån neân coù moät khung rieâng, nhöng vì ñeå giaûm bôùt tieát muïc, neân gom laïi moät choã. Sau ñaây laø baûn lieät keâ toång quaùt heä thoáng kinh Baùt- nhaõ, chia thaønh 10 coät; tröôùc heát coät 1 thuoäc Tieåu phaåm Baùt-nhaõ v.v..., lieät keâ teân kinh, soá quyeån coøn maát, dòch giaû vaø thôøi ñaïi.

1.1 Khaùi quaùt heä thoáng kinh Baùt-nhaõ.

Boä loaïi Teân kinh Soá quyeån Dòch giaû Thôøi ñaïi 1. Tieåu 1/ Ñaïo Haønh Kinh 1 quyeån, khuyeát Truùc Phaät Soùc Ñoâng Taán phaåm 2/ Baùt-nhaõ Ñaïo Haønh Phaåm Kinh 10 hay 8 quyeån, coøn Chi-laâu-ca-saám Ñoâng Taán Baùt-nhaõ 3/ Ñaïi Minh Ñoä Voâ Cöïc Kinh 6 hay 4 quyeån, coøn Chi Khieâm Ngoâ 4/ Ngoâ Phaåm Kinh 5 quyeån, maát Khöông Taêng Hoäi Ngoâ 5/ Tieåu Phaåm Kinh 7 quyeån, maát Truùc Phaùp Hoä Taây Taán 6/ Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät Ñaïo Haønh Kinh 2 quyeån, maát Veä Só Ñoä Taây Taán 7/ Ñaïi Trí Ñoä Kinh 4 quyeån, maát Kyø-ña-maät Ñoâng Taán 8/ Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät Sao Kinh 5 hay 4 quyeån, coøn Ñaøm-ma-tyø Phuø Taân 9/ Tieåu phaåm Baùt-nhaõ Ba-la-maät Kinh 10 quyeån, coøn Cöu-ma-la-thaäp Dieâu Taàn 10/ Ñaïi Phaåm Baùt-nhaõ Ñeä Töù Phaàn 18 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng 11/ Phaät Maãu Xuaát Sinh Tam Phaùp Taïng Baùt- 25 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 12/ Phaät Maãu Baûo Ñöùc Taïng Baùt-nhaõ Ba-la- 3 quyeån, coøn Phaùp Hieàn Toáng maät Kinh Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

1/ Nhu Thuû Boà-taùt Voâ Thöôïng Thanh Tònh Nghieâm Maät

216 2 quyeån, maát Ñoâng Haùn Phaân Veä Kinh Ñieàu 2. Nhu 2/ Nhu Thuû Boà-taùt Voâ Thöôïng Thanh Tònh 2 quyeån, coøn Thuû Töôøng Coâng Löu Toáng Phaân Veä Kinh Baùt-nhaõ 3/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Baùt Na-Giaø Thaát 1 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Lôïi Phaàn 1/ Quang Taùn Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 10 hay 15 quyeån, coøn Truùc Phaùp Hoä Taây Taán 3. Ñaïi 2/ Phoùng Quang Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 20 hay 30 quyeån, coøn Voâ La Xoa Taây Taán Phaåm 3/ Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 27 hay 30 quyeån, coøn Cöu-ma-la-thaäp Dieâu Taàn Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Baùt-nhaõ 4/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Nhò Phaàn 78 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng 1/ Nhaân Vöông Baùt-nhaõ Kinh 2 quyeån, maát Truùc Phaùp Hoä Taây Taán 2/ Nhaân Vöông Hoä Quoác Baùt-nhaõ Ba-la- 2 quyeån, coøn Cöu-ma-la-thaäp Dieâu Taàn 4. Nhaân maät-ña Kinh Vöông 3/ Nhaân Vöông Baùt-nhaõ Kinh 1 quyeån, maát Chaân Ñeá Tuøy Baùt-nhaõ 4/ Ñaïi Töôøng Taân Phieân Hoä Quoác Nhaân 2 quyeån, coøn Baát Khoâng Ñöôøng Vöông Baùt-nhaõ Kinh

1/ Kim Cöông Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 1 quyeån, coøn Cöu-ma-la-thaäp Dieâu Taàn 5. Kim Cöông Baùt-nhaõ 2/ Kim Cöông Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 1 quyeån, coøn Boà-ñeà-löu-chi Baéc Nguïy [304]

3/ Kim Cöông Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 1 quyeån, coøn Chaân Ñeá Tuøy 4/ Kim Cöông Naêng Ñoaïn Baùt-nhaõ Ba-la- 1 quyeån, coøn Ñaït-ma-caáp-ña Tuøy maät-ña Kinh 5/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Cöûu Naêng Ñoïan 1 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Kim Cöông Phaàn 6/ Naêng Ñoaïn Kim Cöông Baùt-nhaõ Ba-la- 1 quyeån, coøn Nghóa Tònh Ñöôøng maät-ña Kinh

1/ Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät Chuù Kinh 1 quyeån, maát Chi Khieâm Ngoâ

2/ Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät Ñaïi Minh Chuù 1 quyeån, coøn Cöu-ma-la-thaäp Dieâu Taàn Kinh

3/ Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Taâm Kinh 1 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng 6. Taâm 4/ Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Na Kinh 1 quyeån, maát Boà-ñeà-löu-chi Ñöôøng Kinh Baùt- nhaõ 5// Ma-ha Baùt-nhaõ Tuøy Taâm Kinh 1 quyeån, maát Thaät-xoa-nan-ñaø Ñöôøng

6/ Phoå Bieán Trí Taïng Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña 1 quyeån, coøn Phaùp Nguyeät Ñöôøng Taâm Kinh

7/ Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Taâm Kinh 1 quyeån, coøn Baùt-nhaõ, Lôïi Ngoân Ñöôøng

8/ Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Taâm Kinh 1 quyeån, coøn Trí Tueä Luaân Ñöôøng

9/ Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Taâm Kinh 1 quyeån, coøn Phaùp Thaønh Ñöôøng Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

10/ Thaùnh Phaät Maãu Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña 1 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng

218 Taâm Kinh 1/ Vaên Thuø Sö Lôïi Sôû Thuyeát Ma-ha Baùt- 2 quyeån, coøn Maïn-ñaø-la Tieân Tieâu Löông nhaõ Ba-la-maät Kinh 7. Vaên 2/ Vaên Thuø Sö Lôïi Sôû Thuyeát Ma-ha Baùt- 1 quyeån, coøn Taêng-giaø-baø-la Tieâu Löông Thuø Baùtnhaõ Ba-la-maät Kinh nhaõ 3/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaát Maïn Thuø Sö 2 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Lôïi Phaàn 8. Thaéng 1/ Thaéng Thieân Vöông Baùt-nhaõ Ba-la-maät 7 quyeån, coøn Nguyeät-baø-thuû-na Traàn Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Thieân Kinh

Vöông

2/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Luïc Phaàn 8 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng

Baùt-nhaõ

1/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Baùt-nhaõ Lyù 1 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng

Thuù Phaàn

2/ Thaät Töôùng Baùt-nhaõ Ba-la-maät Kinh 1 quyeån, coøn Boà-ñeà-löu-chi Ñöôøng 9. Lyù Thuù Baùt-nhaõ 3/ Kim Cöông Ñænh Du-giaø Lyù Thuù Baùt-nhaõ 1 quyeån, coøn Kim Cöông Trí Ñöôøng Kinh

4/ Ñaïi Laïc Kim Cöông Baát Khoâng Chaân 1 quyeån, coøn Baát Khoâng Ñöôøng Thaät Tam-ma-da Kinh

5/ Bieán Chieáu Baùt-nhaõ Ba-la-maät Kinh 1 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng

1/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Sô Phaàn 400 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng 2/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Tam Phaàn 59 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng 3/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Nguõ Phaàn 10 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng 4/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Nhaát Boá Thí 5 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Ba-la-maät-ña Phaàn 5/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Nhò Tònh Giôùi 5 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Ba-la-maät-ña Phaàn 10. Nhöõng 6/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Tam An Nhaãn 1 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng baûn Ba-la-maät-ña Phaàn Baùt-nhaõ 7/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Töù Tinh Taán 1 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng dòch Ba-la-maät-ña Phaàn rieâng khaùc 8/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Nguõ Tònh Löï 2 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Ba-la-maät-ña Phaàn 9/ Ñaïi Baùt-nhaõ Kinh Ñeä Thaäp Luïc Baùt-nhaõ 8 quyeån, coøn Huyeàn Traùng Ñöôøng Ba-la-maät-ña Phaàn Baùt Nhaõ, Lôïi 10/ Ñaïi Thöøa Lyù Thuù Luïc Ba-la-maät Kinh 10 quyeån, coøn Ñöôøng Ngoân

11/ Phaät Thuyeát Lieãu Nghóa Baùt-nhaõ Ba-la- 1 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng maät Kinh Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

1 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng 12/ Phaät Thuyeát Nguõ Thaäp Tuïng Thaùnh Baùt-

220 nhaõ Ba-la-maät Kinh

13/ Phaät Thuyeát Ñeá Thích Baùt-nhaõ Ba-la- 1 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng maät Kinh 14/ Phaät Thuyeát Thaùnh Maãu Baùt-nhaõ Ba-la- 1 quyeån, coøn Thi Hoä Toáng maät-ña Kinh 15/ Phaät Thuyeát Phaät Maãu Tieåu Töï Baùt-nhaõ 1 quyeån, coøn Thieân Töùc Tai Toáng Ba-la-maät-ña Kinh Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

16/ Phaät Thuyeát Quaùn Töôûng Phaät Maãu 1 quyeån, coøn Thieân Töùc Tai Toáng Tieåu Töï Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Boà-taùt Kinh 17/ Phaät Thuyeát Khai Giaùc Töï Taùnh Baùt- 4 quyeån, coøn Duy Tònh Toáng nhaõ Ba-la-maät-ña Kinh 18/ Phaät Thuyeát Thaùnh Thöôïng Caên Baûn Ñaïi 7 quyeån, coøn Phaùp Hieàn Toáng Laïc Kim Cöông Baát Khoâng Tam-muoäi Ñaïi Giaùo Vöông Kinh

1.2. So saùnh phaåm muïc 7 baûn dòch Tieåu Phaåm Baùt-Nhaõ 1. Baùt-nhaõ 2. Ñaïi Minh 3. Ma-ha Baùt- 4. Tieåu phaåm 5. Ñaïi Baùt-nhaõ 6. Phaät Maãu Xuaát 7. Phaät Maãu Baûo Ñaïo Haønh Ñoä Voâ Cöïc nhaõ Ba-la-maät Baùt-nhaõ Ba-la- Kinh Ñeä Töù Sinh Tam phaùp Taïng Ñöùc Taïng Baùt-nhaõ Phaåm Kinh Kinh (Chi Sao Kinh maät Kinh Phaàn (Huyeàn Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Ba-la-maät Kinh (Chi-laâu-ca- Khieâm) (Ñaøm-ma-tyø) (Cöu-ma-la- Traùng) Kinh (Thi Hoä) (Phaùp Hieàn) saám) thaäp) 1/ Ñaïo Haønh 1/ Haønh 1/ Ñaïo Haønh 1/ Sô Phaåm 1/ Dieäu Haønh 1/ Lieãu Tri Chö Haønh 1/ Haønh Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Töôùng Phaåm 2/ Naïn Vaán 2/ Thieân Ñeá 2/ Vaán Phaåm 2/ Thích Ñeà 2/ Ñeá Thích 2/ Ñeá Thích Thieân 2/ Ñeá Thích Phaåm Thích Vaán Hoaøn Nhaân Phaåm Chuû Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm 3/ Coâng ñöùc 3/ Trì Phaåm 3/ Coâng ñöùc 3/ Thaùp Phaåm - nt - - nt - phaåm Phaåm - nt - - nt - - nt - - nt - 3/ Cuùng 3/Baûo Thaùp Coâng 3/ Trì Voâ Löôïng Döôøng Toát - Ñöùc Phaåm Coâng Ñöùc Kieán ñoå-ba Phaåm Thaùp Phaåm - nt - - nt - - nt - 4/ Minh Chuù - nt - - nt -

Phaåm - nt - 4/ Coâng Ñöùc - nt - 5/ Xaù Lôïi 4/ Xöng Döông 4/ Xöng Taùn Coâng 4/ Coâng Ñöùc Phaåm Phaåm Phaåm Coâng Ñöùc Phaåm Ñöùc Phaåm

- nt - - nt - - nt - 6/ Taù Trôï 5/ Phuùc Moân 5/ Chaùnh Phuùc 5/ Phuùc Löôïng Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

4/ AÂu Töôûng Caâu- 5/ Bieán 4/ Thieän 7/ Hoài Höôùng 6/ Tuøy Hæ Hoài 6/ Tuøy Hæ Hoài 6/ Tuøy Hæ Coâng xaù-la Khuyeán Möu Minh Quyeàn Phaåm Phaåm Höôùng Phaåm Höôùng Phaåm Ñöùc Phaåm Trôï Phaåm Tueä Phaåm 5/ Neâ-leâ Phaåm 6/ Thanh 5/ Ñòa Nguïc 8/ Neâ-leâ Phaåm 7/ Ñòa Nguïc 7/ Ñòa Nguïc Duyeân 7/ Ñòa Nguïc Phaåm Tònh Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm 6/ Thanh Tònh 7/ Thanh 6/ Thanh Tònh - nt – 8/ Thanh Tònh 8/ Thanh Tònh 8/ Thanh Tònh Phaåm Tònh Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm 9/ Thaùn Tònh - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Phaåm [308] 7/ Thaùn - nt - - nt - - nt - 9/ Taùn Thaùn 9/ Thaùn Thaéng 9/ Thaùn Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm 8/ Trì Phaåm 8/ Taát Trì 10/ Baát Khaû 10/ Toång Trì 10/ Taùn Trì Phaåm 10/ Xöng Taùn Coâng Phaåm Tö Nghì Phaåm Phaåm Ñöùc Phaåm

9/ Giaùc Phaåm 9/ Giaùc Taø 11/ Ma Söï 11/ Ma Söï 11/ AÙc Giaû Chöôùng 11/ Ma Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Phaùp Phaåm

10/ Chieáu Minh 12/ Tieåu Nhö - nt - - nt - Phaåm Phaåm

- nt - 10/ Chieáu - nt 12/ Hieän Theá 12/ Hieån Thò Theá 12/ Hieän Theá Minh Thaäp Gian Phaåm Gian Phaåm Phaåm Vöông Phaåm

- nt - - nt - 13/ Voâ - nt - - nt - Töôùng Phaåm 11/ Baát Khaû 11/ Baát Khaû - nt - 13/ Baát Tö Nghì 13/ Baát Tö Nghì 13/ Baát Tö Nghì Keá Phaåm Keá Phaåm Ñaúng Phaåm Phaåm Phaåm - nt - - nt - - nt - 14/ Thí Duï - nt - Phaåm

- nt - - nt - - nt - - nt - 14/ Thí Duï Phaåm 14/ Thí Duï Phaåm

12/ Thí Duï 12/ Thí Duï 14/ Thuyeàn - nt - - nt - Phaåm Phaåm Duï Phaåm

13/ Phaân Bieät 13/ Phaân 15/ Ñaïi Nhö 15/ Thieân Taùn 15/ Hieàn Thaùnh 15/ Thieân Phaåm Phaåm Bieät Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm

14/ Baûn Voâ 14/ Baûn Voâ 7/ Baûn Voâ - nt - 16/ Chaân Nhö 16/ Chaân Nhö Phaåm 16/ Nhö Thaät Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm

15/ A-duy-vieät- 15/ Baát thoái 8/ A-duy-vieät- 16/ A-duy- 17/Baát Thoái 17/ Baát Thoái Chuyeån 17/ Baát Thoái Ñòa trí Phaåm chuyeån Phaåm trí Phaåm vieät-trí Töôùng Phaåm Boá-taùt Töôùng Phaåm Töôøng Thuïy Phaåm Phaåm 16/ Haèng-kieät- 16/ Haèng-kieät 9/ Haèng-giaø- 17/ Thaâm 18/ Khoâng 18/ Khoâng Taùnh 18/ Khoâng Phaåm öu-baø-di Phaåm Thanh Tín Nöõ ñieàu Öu-baø-di Coâng Ñöùc Töôùng Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

- nt - - nt - - nt - - nt - 19/ Traïch Coâng 19/ Thaäm Thaâm 19/ Nguy Nga Thieân

224 Ñöùc Phaåm Nghiaõ Phaåm Thò Phaåm - nt - - nt - - nt - 18/ Haèng- 20/ Caêng-giaø - nt - giaø-ñeà-baø Thieân Phaåm Phaåm [309]17/ Thuû 17/ Thuû 10/ Thuû Khoâng - nt -

21/ Giaùc Ma Söï 20/ Thieän Xaûo 20/ Thieän Giaûi Khoâng Phaåm Khoâng Phaåm Phaåm Phöông Tieän Phaåm Phöông Tieän Phaåm Phaåm 18/ Vieãn Ly 18/ Vieãn Ly 11/ Vieãn Ly 19/ A-tyø- - nt - - nt - Phaåm Phaåm Phaåm baït-trí Giaùc Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ma Phaåm - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - - nt - 21/ Bieän Ma Töôùng 21/ Ma Nghieäp Phaåm Phaåm 19/ Thieän Tri 19/ Thieän 12/ Thieän Tri 20/ Thaâm 22/ Thieän Höõu 22/ Thieän Tri Thöùc 22/ Thieän Höõu Thöùc Phaåm Höõu Phaåm Thöùc Phaåm Taâm Caàu Boà- Phaåm Phaåm Phaåm ñeà Phaåm 20/ Thích Ñeà 20/ Thieân 13/ Thích Ñeà - nt - 23/ Thieân Chuû 23/ Ñeá Thích Thieân 23/ Phaùp Vöông Hoaøn Nhaân Ñeá Thích Hoaøn Nhaân Phaåm Chuû Taùn Thaùn Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm - nt - - nt - - nt - - nt - 24/ Voâ Taïp Voâ 24/ Taêng Thöôïng Maïn 24/ Ngaõ Phaåm Dò Phaåm Phaåm

21/ Coáng Cao 21/ Coáng 21/ Cung Kính - nt - - nt - Phaåm Cao Phaåm Boà-taùt Phaåm 22/ Hoïc 22/ Hoïc - nt - 25/ Taán Toác 25/ Hoïc Phaåm 25/ Giôùi Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm - nt - - nt - 22/ Voâ Quaùi - nt - - nt - Phieàn Naõo Phaåm 23/ Thuû Haïnh 23/ Thuû - nt - 26/ Huyeãn Duï 26/ Huyeãn Duï 26/ Huyeãn Hoaù Phaåm Haïnh Phaåm Phaåm Phaåm Phaåm - nt - - nt - 23/ Xöng - nt - - nt - Döông Boà-taùt Phaåm 24/ Cöôøng 24/ Cöôøng - nt - 27/ Kieân coá 27/ Kieân coá Phaåm 27/ Dieäu Nghóa Nhöôïc Phaåm Nhöôïc Phaåm Phaåm Phaåm - nt - - nt - 24/ Chuùc Luïy - nt - - nt - Phaåm - nt - - nt - - nt - 28/ Taùn Hoa 28/ Taùn Hoa Phaåm 28/ Taùn Hoa Phaåm Phaåm 25/ Luïy Giaùo 25/ Luïy - nt - - nt - - nt - Phaåm Giaùo Phaåm [310] - nt - - nt - 25/ Kieán A- - nt - - nt - beä-Phaät Phaåm Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

26/ Baát Khaû 26/ Baát - nt - - nt - - nt - 26/ Baát Khaû Taän

226 Taän Phaåm Taän Phaåm Phaåm 27/ Tuøy Phaåm 27/ Tuøy 26/ Tuøy Tri 29/ Tuøy 29/ Tuøy Tri Phaåm 29/ Toái Taäp Phaåm Phaåm Phaåm Thuaän Phaåm tu 28/ Taùt-baø-ña 28/ Phoå Töø 27/ Taùt-baø- 30/ Thöôøng Ñeà Boá 30/ Thöôøng Hoan luaân Boà-taùt Khaûi Só ña Luaân Taùt Phaåm Hyû Phaåm haåm Phaåm Phaåm - nt - - nt - 29/ Ñaøm-voâ- 29/ Phaùp 28/ Ñaøm-voâ- 31/ Phaùp Thöôïng 31/ Xuaát Phaùp kieät Boà-taùt Lai Khaûi Só kieät Phaåm Phaåm Phaåm Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Phaåm Phaåm - nt - - nt 29/ Chuùc Luïy - nt - Phaåm 30/ Chuùc Luïy 30/ Chuùc - nt - 32/ Chuùc Luïy 32/ Thieân hoä Phaåm Phaåm Luïy A Nan Phaåm Phaåm

1.3. So saùnh phaåm muïc 4 baûn dòch Ñaïi Phaåm Baùt-Nhaõ: Quang Taùn Baùt-nhaõ Phoùng Quang Baùt-nhaõ Ma-ha Baùt-nhaõ Ñaïi Baùt-nhaõ Ñeä Nhò Hoäi (Truùc Phaùp Hoä) (Voâ-la-xoa) (Cöu-ma-la-thaäp) (Huyeàn Traùng)

1. Quang Taùn Phaåm 1. Phoùng Quang Phaåm 1. Töï Phaåm 1. Duyeân Khôûi Phaåm - nt - - nt - - nt - 2/ Hoan Hyû Phaåm [311] 2. Thuaän Khoâng Phaåm 2. Voâ Kieán Phaåm 2. Phuïng Baùt Phaåm - nt - - nt - - nt - - nt - 3/ Quaùn Chieáu Phaåm 3/ Haønh Khoâng Phaåm 3/ Giaû Hieäu Phaåm 3/ Taäp Öng Phaåm - nt - - nt - 4/ Hoïc Nguõ Nhaõn Phaåm 4/ Vaõng Sanh Phaåm - nt - - nt - 5/ Ñoä Nguõ Thaàn Thoâng - nt - - nt - Phaåm - nt - 6/ Thoï Quyeát Phaåm - nt - - nt - 4/ Thaùn Ñaúng Phaåm 7/ Dieäu Ñoä Phaåm 5/ Thaùn

Ñoä Phaåm 4/ Voâ Ñaúng Ñaúng Phaåm 5/ Thoï Quyeát Phaåm 8/ Thieät Töôùng Quang Phaåm 6/ Thieät Töôùng Phaåm 5/ Thieät Caên Töôùng Phaåm 6/ Phaân Bieät Khoâng Phaåm 9/ Haønh Phaåm 7/ Tam Giaû Phaåm 6/ Thieän Hieän Phaåm 7/ Lieãu Khoâng Phaåm 10/ Hoïc Phaåm 8/ Khuyeán Hoïc Phaåm 7/ Nhaäp Ly Sanh Phaåm 8/ Giaû Hieäu Phaåm 11/ Baûn Voâ Phaåm 9/ Taäp Taùn Phaåm 8/ Thaéng Quaân Phaåm 9/ Haønh Phaåm 12/ Khoâng Haønh Phaåm 10/ Haønh Töôùng Phaåm 9/ Haønh Töôùng Phaåm 10/ Huyeãn Phaåm 13/ Vaán Huyeãn Phaåm 11/ Huyeãn Hoïc Phaåm 10/ Huyeãn Duï Phaåm Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

11/ Ma-ha-taùt Phaåm 14/ Lieãu Baûn Phaåm 12/ Cuù Nghóa Phaåm 11/ Thí Duï Phaåm

228 - nt - - nt - 13/ Kim Cöông Phaåm - nt - 12/ Ñaúng Voâ Ñaúng Phaåm 15/ Ma-ha-taùt Phaåm 14/ Laïc Thuyeát Phaåm 12/ Ñoaïn Chö Kieán Phaåm [312] 13/ Ñaïi Thöøa Phaåm 16/ Vaán Taêng Na Phaåm 15/ Bieän Taøi Phaåm 13/ Luïc Ñaùo Bæ Ngaïn Phaåm 14/ Thöøa Ñaïi Thöøa Phaåm 17/ Ma-ha-dieãn Phaåm 16/ Thöøa Thöøa Phaåm 14/ Thöøa Ñaïi Thöøa Phaåm 15/ Voâ Phöôïc Phaåm 18/ Taêng-na-taêng-nieát Phaåm 17/ Trang Nghieâm 15/ Voâ Phöôïc Giaûi Phaåm Phaåm 16/ Tam-muoäi Phaåm 19/ Vaán Ma-ha-dieãn Phaåm 18/ Vaán Thöøa Phaåm 16/ Tam-ma-ñòa Phaåm 17/ Quaùn Phaåm 20/ Ñaø-laân-ni Phaåm 19/ Quaûng Thöøa Phaåm 17/ Nieäm Truï Ñaúng Phaåm Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

18/ Thaäp Truï Phaåm 21/ Trò Ñòa Phaåm 20/ Phaùt Thuù Phaåm 18/ Tu Trò Ñòa Phaåm 19/ Sôû Nhaân Xuaát Dieãn 22/ Vaán Xuaát Dieãn Phaåm 21/ Xuaát Ñaùo Phaåm 19/ Xuaát Truï Phaåm Phaåm 20/ Voâ Khöù Lai Phaåm 23/ Thaùn Haïnh Phaåm 22/ Thaéng Xuaát Phaåm 20/ Sieâu Thaéng Phaåm 21/ Dieãn Döõ Khoâng Ñaúng 24/ Dieãn Döõ Khoâng Ñaúng 23/ Ñaúng Khoâng Phaåm 21/ Voâ Sôû Höõu Phaåm Phaåm Phaåm 22/ Phaân Maïn-ñaø-ni- 25/ Hôïp Tuï Phaåm 24/ Hoäi Toâng Phaåm 22/ Tuøy Thuaän Phaåm phaát Phaåm 23/ Ñaúng Tam Theá Phaåm 26/ Baát Khaû Ñaéc Tam Theá 25/ Thaäp Voâ Phaåm 23/ Voâ Bieân Teá Phaåm Phaåm 24/ Quaùn Haïnh Phaåm 27/ Vaán Quaùn Phaåm 26/ Voâ Sanh Phaåm 24/ Vieãn Ly Phaåm

25/ Vaán Phaåm 28/ Voâ Truï Phaåm 27/ Vaán Truï Phaåm 25/ Ñeá Thích Phaåm 26/ Nhö Huyeãn Phaåm 29/ Nhö Huyeãn Phaåm 28/ Huyeãn Thính Phaåm 26/ Tín Thoï Phaåm 27/ Vuõ Phaùp Baûo Phaåm 30/ Vuõ Phaùp Vuõ Phaåm 29/ Taùn Hoa Phaåm 27/ Taùn Hoa Phaåm 31/ Thaùn Phaåm 30/ Tam Thaùn Phaåm 28/ Thoï Kyù Phaåm [313] 32/ Haøng Chuùng Sanh 31/ Dieät Traùnh Phaåm 29/ Nhieáp Thoï Phaåm Phaåm 33/ Thuû Haønh Phaåm 32/ Ñaïi Minh Phaåm 30/ Toát-ñoã-ba Phaåm 34/ Cuùng Döôøng Phaåm 33/ Thuaät Thaønh Phaåm 31/ Phöôùc Sanh Phaåm 35/ Trì Phaåm 34/ Khuyeán Trì Phaåm 32/ Coâng Ñöùc Phaåm 36/ Khieån Dò Ñaïo Só Phaåm 35/ Khieån Dò Phaåm 33/ Ngoaïi Ñaïo Phaåm 37/ Voâ Nhò Phaåm 36/ Toân Tuaân Phaåm 34/ Thieân Lai Phaåm 38/ Xaù-lôïi Phaåm 37/ Phaùp Xöng Phaåm 35/ Thieát-lôïi-la Phaåm 39/ Coâng Ñöùc Phaåm 38/ Phaùp Thí phaåm 36/ Kinh Vaên Phaåm 40/ Khuyeán Trôï Phaåm 39/ Tuøy Hyû Phaåm 37/ Tuøy Hæ hoài Höôùng Phaåm 41/ Chieáu Minh Phaåm 40/ Chieáu Minh Phaåm 38/ Ñaïi Sö Phaåm 42/ Neâ-leâ Phaåm 41/ Tín Huûy Phaåm 39/ Ñòa Nguïc Phaåm 43/ Minh Tònh Phaåm 42/ Thaùn Tònh Phaåm 40/ Thanh Tònh Phaåm 44/ Voâ

Taùc Phaåm 43/ Voâ Taùc Phaåm 41/ Voâ Tieâu Xí Phaåm 45/ Ñaúng Phaåm 44/ Bieán Thaùn Phaåm 42/ Baát Khaû Ñaéc Phaåm Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

46/ Chaân Nhö Thöùc Phaåm 45/ Vaên Trì Phaåm 43/ Ñoâng Baéc Phöông Phaåm

230 47/ Giaùc Ma Phaåm 46/ Ma Söï Phaåm 44/ Ma Söï Phaåm [314] 48/ Baát Hoøa Hôïp Phaåm 47/ Löôõng Quaù Phaåm 45/ Baát Hoaø Hôïp Phaåm 49/ Ñaïi Minh Phaåm 48/ Phaät Maãu Phaåm 46/ Phaät Maãu Phaåm 50/ Vaán Töôùng Phaåm 49/ Vaán Töôùng Phaåm 47/ Thò Töôùng Phaåm 51/ Ñaïi Söï Höng Phaåm 50/ Thaønh Bieän Phaåm 48/ Thaønh Bieän Phaåm 52/ Thí Duï Phaåm 51/ Thí Duï Phaåm 49/ Thuyeàn Ñaúng Duï Phaåm 53/ Tuøy Chaân Tri Thöùc 52/ Tri Thöùc Phaåm 50/ Sô Nghieäp Phaåm Phaåm Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- nt - - nt - 51/ Ñieàu Phuïc Tham Ñaúng Phaåm 54/ Giaûi Thaâm Phaåm 53/ Thuù Trí Phaåm - nt - 55/ Thaùn Thaâm Phaåm 54/ Ñaïi Nhö Phaåm 52/ Chaân Nhö Phaåm 56/ A-duy-vieät-trí Phaåm 55/ Baát Thoái Phaåm 53/ Baát Thoái Chuyeån Phaåm - nt - - nt - 54/ Chuyeån Baát Chuyeån Phaåm 57/ Kieân Coá Phaåm 56/ Kieân Coá Phaåm - nt - 58/ Thaäm Thaâm Phaåm 57/ Thaäm AÙo Phaåm 55/ Thaäm Thaâm Nghóa Phaåm 59/ Moäng Trung Haønh 58/ Moäng Haønh Phaåm 56/ Moäng Haønh Phaåm Phaåm - nt - - nt - 57/ Nguyeän Haønh Phaåm

60/ Haèng-gia Ñieàu Phaåm 59/ Haø Thieân Phaåm 58/ Caêng-giaø Thieân Phaåm [315] 61/ Vaán Töôùng Haïnh 60/ Baát Chöùng Phaåm 59/ Taäp Caän Phaåm Nguyeän Phaåm 62/ A-duy-vieät-trí Töôùng 61/ Moäng Theä Phaåm 60/ Taêng Thöôïng Maïn Phaåm Phaåm 63/ Thích Ñeà Hoaøn Nhaân 62/ Ma Saàu Phaåm 61/ Vaán Hoïc Phaåm Phaåm 64/ Vaán Ñaúng Hoïc Phaåm 63/ Ñaúng Hoïc Phaåm 62/ Ñoàng Taùnh Phaåm 65/ Thaân Caän Phaåm 64/ Tònh Nguyeän Phaåm 63/ Voâ Phaân Bieät Phaåm 66/ Lao Coá Phaåm 65/ Ñoä Khoâng Phaåm 64/ Kieân Phi Kieân Phaåm 67/ Chuùc Luïy Phaåm 66/ Luïy Giaùo Phaåm 65/ Thaät Ngöõ Phaåm 68/ Voâ Taän Phaåm 67/ Voâ Taän Phaåm 66/ Voâ Taän Phaåm 69/ Luïc Ñoä Töông Nhieáp 68/ Nhieáp Nguõ Phaåm 67/ Töông Nhieáp Phaåm Phaåm 70/ AÂu Hoøa Phaåm 69/ Phöông Tieän Phaåm 68/ Xaûo Tieän Phaåm - nt - 70/ Tam Tueä Phaåm - nt - 71/ Chuûng Thoï Phaåm 71/ Ñaïo Thoï Phaåm 69/ Thoï Duï Phaåm 72/ Boà-taùt Haïnh Phaåm 72/ Ñaïo Haïnh Phaåm 70/ Boà-taùt Haïnh Phaåm 73/ Ñöông Ñaéc Chaân Tri 73/ Tam Thieän Phaåm 71/ Thaân Caän Phaåm Thöùc Phaåm Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

74/ Giaùo Hoùa Chuùng Sinh 74/ Bieán Hoïc Phaåm 72/ Bieán Hoïc Phaåm

232 Phaåm 75/ Voâ Kieân Yeáu Phaåm 75/ Tam Thöù Phaåm 73/ Tieäm Thöù Phaåm 76/ Voâ YÛ Töôùng Phaåm 76/ Nhaát Nieäm Phaåm 74/ Voâ Töôùng Phaåm 77/ Voâ Höõu Töôùng Phaåm 77/ Luïc Duï Phaåm 75/ Voâ Taïp Phaåm 78/ Truï Nhò Khoâng Phaåm 78/ Töù Nhieáp Phaåm 76/ Chuùng Ñöùc Töôùng Phaåm

79/ Sieâu Vieät Phaùp Töôùng Phaåm 79/ Thieän Ñaït Phaåm 77/ Thieän Ñaït Phaåm 80/ Tín Baûn Teá Phaåm 80/ Thaät Teá Phaåm 78/ Thaät Teá Phaåm Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

81/ Voâ Hình Phaåm 81/ Cuï Tuùc Phaåm 79/ Voâ Khuyeát Phaåm 82/ Kieán Laäp Phaåm 82/ Tònh Ñoä Phaåm 80/ Ñaïo Só Phaåm 83/ Taát Caùnh Phaåm 83/ Taát Ñònh Phaåm 81/ Chaùnh Ñònh Phaåm 84/ Phaân Bieät Phaåm 84/ Sai Bieät Phaåm 82/ Phaät Phaùp Phaåm 85/ Höõu Voâ Phaåm 85/ Thaát Thí Phaåm 83/ Voâ Söï Phaåm 86/ Chö Phaùp Ñaúng Phaåm 86/ Bình Ñaúng Phaåm 84/ Thaät Thuyeát Phaåm 87/ Nhö Hoùa Phaåm 87/ Nhö Hoùa Phaåm 85/ Khoâng Taùnh Phaåm 88/ Taùt-ñaø-ba Luaân Phaåm 88/ Thöôøng Ñeá Phaåm 89/ Phaùp Thöôïng Phaåm 89/ Phaùp Thöôïng Phaåm 90/ Chuùc Luïy Phaåm - nt - - nt - 90/ Chuùc Luïy Phaåm

1.4. [318] So saùnh moät soá ñoaïn vaên trong 7 baûn dòch Tieåu phaåm Baùt-nhaõ 1/ Ñaïo Haønh 2/ Ñaïi Minh Ñoä 3/ Ma-ha Baùt- 4/ Tieåu Phaåm 5/ Ñaïi Baùt-nhaõ 6/ Phaät Thuyeát 7/ Phaät Maãu Baûo Baùt-nhaõ Kinh Kinh quyeån ñeä nhaõ Sao Kinh Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Phaät Maãu Xuaát Ñöùc Taïng Baùt- quyeån ñeä tam. tam. Ngoâ Nhuïc quyeån ñeä tam. Ba-la-maät Kinh Kinh quyeån ñeä Sinh Tam Phaùp nhaõ Ba-la-maät- Haäu Haùn Nhuïc Thò quoác cö só Taàn Thieân Truùc quyeån ñeä tam. nguõ baùch töù thaäp Taïng Baùt-nhaõ ña quyeån Chi quoác Tam Chi Khieâm Sa-moân Ñaøm- Haäu Taàn Quy nguõ. … Huyeàn Ba-la-maät-ña thöôïng… Phaùp taïng Chi-laâu-ca- dòch. Thanh ma-tyø coïng Tö quoác, Tam Traùng dòch. Ñeä Kinh quyeån ñeä Hieàn phuïng saám dòch. Ma-ha Tònh Phaåm ñeä Truùc Phaät Nieäm taïng Cöu-ma- töù phaàn Thanh baùt. …. Thi Hoä chieáu dòch. Phaät Baùt-nhaõ Ba-la- thaát [Ñaïi Chính dòch. Ma-ha la-thaäp dòch. Tònh Phaåm ñeä phuïng chieáu Maãu Baûo Ñöùc maät Ñaïo Haønh Taïng taäp 8, Baùt-nhaõ Ba-la- Ma-ha-Baùt-nhaõ baùt. [Ñaïi Chính dòch. Thanh taïng Baùt-nhaõ Kinh Thanh trang 488b, doøng maät Thanh Ba-la-maät Neâ-leâ Taïng taäp 7, trang Tònh Phaåm ñeä Giaø-ñaø. Thanh Tònh Phaåm ñeä 11] Tònh Phaåm ñeä Phaåm ñeä baùt. 801c, doøng 11] baùt chi nhaát. Tònh Phaåm ñeä luïc. [Ñaïi Chính luïc. [Ñaïi Chính [Ñaïi Chính Taïng [Ñaïi Chính Taïng baùt. Thöû Phaåm Taïng taäp 8, trang Taïng taäp 8, trang taäp 8, trang 551b, taäp 8, trang 616a, nhieáp ñeä cöûu 442a, doøng 8] 523c, doøng 1] doøng 7] doøng 7] Thaùn Phaåm [Ñaïi Chính Taïng taäp 8, trang 678c, doøng 28] (1) Tu-boà-ñeà (1) Thieän (1) Tu-boà-ñeà (1) Tu-boà-ñeà bạch (1) Nhó thôøi cuï thoï (1) Nhó thôøi toân (1) Vieãn haønh ñòa bạch Phật ngoân: Nghieäp baïch bạch Phật ngoân: Phật ngoân: “Theá Thieän Hieän phuïc giaû Tu-boà-ñeà nhieáp phöông tieän “Baùt-nhaõ Ba-la- Phaät ngoân: “Baùt-nhaõ Ba-la- Toân, baát tinh taán baïch Phaät ngoân: baïch Phaät ngoân: Ba-la-maät Giaø-ñaø. maät, thieåu höõu “Thieåu hieåu maät, thieåu höõu giaû, tín giaûi Baùt- “Theá Toân, chö ngu “Theá Toân, nhöôïc Saéc thanh tònh coá hieåu giaû, töông vò minh ñoä voâ cöïc, hieåu giaû, töông nhaõ Ba-la-maät si nhaân baát caàn tinh höõu tuøy thuaän aùc quaû thanh tònh. hieäp taäp coá?” vò hieäp taäp giaû?” baát hieäp taäp coá?” thaäm nan?” taán, cuï chö aùc tri thöùc, vieãn ly Quaû saéc nhò ñoàng Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

haïnh, baïc thieåu thieän caên, caäp nhaát thieát trí.

234 thieän caên, aùm ñoän baát tinh taán giaû, ö Nhöôïc nhaát thieát voâ caàu, thieåu caên thöû thaäm thaâm trí thanh tònh thôøi lieät tueä, vò aùc tri Baùt-nhaõ Ba-la- nhö

hö khoâng giôùi thöùc chi sôû nhieáp maät-ña phaùp baát ñoaïn hoaïi. thoï, baát söï thieän moân, cöïc nan tín Boà-taùt xuaát quaù ö höõu, baát laïc thænh giaûi da?" tam giôùi. Ñoaïn vaán ö chö thaéng taän phieàn naõo nhi thieän, baát caàn tu hieän sinh voâ laõo hoïc, vaên Phaät sôû beänh töû hieän dieät thuyeát Baùt-nhaõ Ba- ñoä tö töùc thò haønh Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

la-maät-ña, thaät nan Baùt-nhaõ haïnh. tín giaûi." Theá gian duïc saéc chi öù neâ. Ngu nhaân xöû trung nhö phong trieàn. Dieäc nhö loäc taïi oác trung chuyeån Trí giaû nhö caàm phi hö khoâng. Nhöôïc baát tröôùc saéc voâ thoï töôûng. Dieäc voâ haønh thöùc naõi thanh tònh. Nhö thò ly chö phieàn naõo caáu. Giaûi

thoaùt danh Phaät ñaïi trí haïnh. Boàtaùt nhö thò haønh ñaïi trí. Ñaéc ly chö töôùng thoaùt luaân hoài. Nhö nhaät giaûi thoaùt La Haàu chöôùng. Quang Minh Phoå Bieán chieáu theá gian. Hoaû thieâu thaûo moäc caäp thoï laâm. Nhö nhaát thieát phaùp taùnh thanh tònh. Taùc nhö thò quaùn dieäc phi quaùn. Nhö thò toái thöôïng Baùt-nhaõ haïnh. (2) Phaät ngöõ Tu- (2) (2) Phaät ngöõ Tu-boà- (2) Phaät ngoân: (2) Phaät caùo Thieän (2) Phaät caùo Tu- boà-ñeà: "Nhö thò, ñeà: "Nhö thò, nhö "Nhö thò, nhö thò Hieän: "Nhö thò, nhö boà-ñeà: "Nhö thò, nhö thò Baùt-nhaõ Ba- thò Baùt-nhaõ Ba-la- Tu-boà-ñeà! Baát tinh thò, nhö nhöõ sôû nhö thò, nhö nhöõ sôû la-maät thieåu höõu maät thieåu höõu hieåu taán giaû, tín giaûi thuyeát." ngoân, nhö thò ñaúng hieåu giaû, duïng vò giaû, töông baát hieäp Baùt-nhaõ Ba-la- nhaân thieåu kieán hieäp taäp chi sôû trí." taäp coá." maät thaäm nan." thieåu vaên, vieãn ly thieän caên, tu thieåu Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

trí tueä, baát naêng

236 tinh taán, höïu phuïc tuøy thuaän chö aùc tri thöùc, thò coá ö thöû thaäm thaâm phaùp moân, cöïc nan tín giaûi." [319] (3) (3) "Theá Toân, (3) Nhó thôøi Thieän (3) Tu-boà-ñeà (3) (Haø dó coá?) (Haø dó coá?) vaân haø baát tinh Hieän phuïc baïch baïch Phaät ngoân: taán giaû tín giaûi Phaät ngoân: "Nhö "Theá Toân nhö Baùt-nhaõ Ba-la- thò Baùt-nhaõ Ba-la- thöû Baùt-nhaõ Ba- Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

maät thaäm nan?" maät-ña, vaân haø la-maät-ña phaùp thaäm thaâm nan tín moân dó haø nghóa nan giaûi?" coá, nan tín nan giaûi?" (4) (4) (4) (4) "Tu-boà-ñeà! [322] (4) Phaät caùo (4) Phaät ngoân: Saéc voâ phöôïc voâ Thieän Hieän: "Saéc Tu-boà-ñeà! Saéc giaûi, haø dó coá? phi phöôïc phi giaûi, thoï töôûng haønh Saéc chaân tính thò haø dó coá? Saéc dó voâ thöùc voâ phöôïc voâ saéc, thoï töôûng tính vi töï tính coá, thoï giaûi. Haø dó coá? haønh thöùc voâ töôûng haønh thöùc phi Saéc töï tính thò saéc phöôïc voâ giaûi, haø phöôïc phi giaûi, haø dó coá voâ phöôïc voâ dó coá? Thöùc chaân coá? Thoï töôûng haønh giaûi. Thoï töôûng tính thò thöùc. thöùc dó voâ tính vi töï haønh thöùc töï tính Phuïc thöù Tu-boà- tính coá. Phuïc thöù thò thöùc coá voâ

ñeà! Saéc tieàn teá voâ Thieän Hieän, saéc tieàn phöôïc voâ giaûi. phöôïc voâ giaûi, haø teá phi phöôïc phi Saéc tieàn teá voâ dó coá? Saéc tieàn teá giaûi, haø dó coá? Saéc phöôïc voâ giaûi. Haø chaân tính thò saéc, tieàn teá dó voâ tính vi dó coá? Tieàn teá saéc saéc haäu teá voâ töï tính coá. Saéc haäu teá töï tính töùc thò saéc phöôïc voâ giaûi

haø phi phöôïc phi giaûi, coá. Saéc haäu teá voâ dó coá? Saéc haäu teá haø dó coá? Saéc haäu teá phöôïc voâ giaûi, chaân tính thò saéc. dó voâ tính vi töï tính haäu teá saéc töï tính Hieän taïi saéc voâ coá. Saéc trung teá phi töùc thò saéc coá. Saéc phöôïc voâ giaûi. phöôïc phi giaûi. Haø dó trung teá voâ phöôïc Haø dó coá? Hieän coá? Saéc trung teá dó voâ giaûi, trung teá taïi saéc chaân tính voâ tính vi töï tính coá. saéc töï tính töùc thò thò saéc. Tu-boà- Thoï töôûng haønh thöùc saéc coá. Thoï töôûng ñeà! Thoï töôûng tieàn teá phi phöôïc phi haønh thöùc tieàn haønh thöùc tieàn teá giaûi. Haø dó coá? Thoï haäu trung teá voâ voâ phöôïc voâ giaûi. töôûng haønh thöùc tieàn phöôïc voâ giaûi. Haø Haø dó coá? Thöùc teá dó voâ tính vi töï dó coá? Tieàn haäu tieàn teá chaân tính tính coá. Thoï töôûng trung teá thöùc töï thò thöùc. Thöùc haønh thöùc haäu teá phi tính töùc thò thöùc haäu teá voâ phöôïc, phöôïc phi giaûi. Haø dó coá. Baùt-nhaõ Ba- voâ giaûi. Haø dó coá? coá? Thoï töôûng haønh la-maät-ña dó thò Töùc haäu teá chaân thöùc haäu teá dó voâ tính nghóa coá thaäm tính thò thöùc. vi töï tính coá. Thoï thaâm nan giaûi.” Hieän taïi thöùc voâ töôûng haønh thöùc phöôïc, voâ giaûi. trung teá phi phöôïc Haø dó coá? Hieän phi giaûi. Haø dó coá? Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

taïi thöùc chaân tính Thoï töôûng haønh thöùc

238 thò thöùc.” trung teá dó voâ tính vi töï tính coá.” (5) (5) (5) (5) “Theá Toân, (5) Cuï thoï Thieän (5) Tu-boà-ñeà baïch Baùt-nhaõ Ba-la- Hieän phuïc baïch Phaät phaät ngoân: “Theá maät thaäm thaâm, ngoân: “Thaäm thaâm Toân! Baùt-nhaõ Ba-labaát tinh taán giaû, tín Baùt-nhaõ Ba-la-maät- maät-ña phaùp moân giaûi thaäm nan?” ña, thaäm nan tín giaûi, nan tín nan giaûi, nhö thaäm thaâm Baùt-nhaõ Phaät sôû thuyeát, toái Ba-la-maät-ña cöïc cöïc thaäm thaâm nan tín giaûi.” chuyeån phuïc nan Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

giaûi. Theá toân, nhöôïc höõu giaûi ñaõi, thieåu tinh taán giaû, thaát nieäm voâ trí tueä giaû, öng tri thöû ñaúng ö Baùt-nhaõ Ba-la-maätña phaùp moân, nan giaûi nan nhaäp.” (6) (6) (6) (6) Phaät ngoân: (6) Phaät caùo Thieän (6) Phaät caùo Tu- “Nhö thò nhö thò, Hieän: “Nhö thò, boà-ñeà: “Nhö thò, Tu-boà-ñeà! Thaâm nhö thò, nhö nhöõ sôû nhö thò, nhö nhöõ Baùt-nhaõ Ba-la-maät thuyeát.” sôû ngoân.” baát tinh taán giaû, tín giaûi thaäm nan.”

[320] (7) “Tu-boà- (7) Phaät ngoân: (7) “Tu-boà-ñeà! (7) “Tu-boà-ñeà! [323] (7) “Sôû dó giaû (7) Phuïc thöù Tu- ñeà! Saéc thanh “Nguõ aám thanh Saéc thanh tònh, Saéc tònh töùc thò haø? Thieän Hieän saéc boà-ñeà! Saéc thanh tònh, ñaïo dieäc tònh, ñaïo thanh ñaïo dieäc thanh quaû tònh, saéc tònh thanh tònh töùc quaû tònh coá töùc quaû thanh tònh coá ngoân tònh, ñaïo thanh tònh, coá ngoân saéc coá quaû dieäc tònh, thanh tònh, quaû thanh tònh, quaû saéc thanh tònh, tònh nguõ aám dieäc thanh tònh, ñaïo thoï töôûng haønh thanh tònh töùc saéc thanh tònh coá töùc ñaïo dieäc thanh thanh tònh thích dieäc thanh tònh; thöùc tònh, töùc thò thanh tònh. Haø dó saéc thanh tònh. tònh, thoáng döông ñaúng voâ dò. Nguõ thoáng döông tö quaû tònh. Thoï coá? Thò saéc thanh Nhöôïc saéc thanh (thoï) tö töôûng aám thanh tònh, töôûng sanh töû thöùc töôûng haønh thöùc tònh döõ quaû thanh tònh, nhöôïc quaû (töôûng) sanh töû nhaát thieát trí dieäc thanh tònh, tònh coá quaû dieäc tònh voâ nhò, voâ nhò thanh tònh voâ

nhò, (haønh) thöùc dieäc thanh tònh, nhaát coá ngoân ñaïo dieäc tònh.” phaàn, voâ bieät, voâ voâ phaân bieät, voâ thanh tònh, coá thieát trí thanh thanh tònh. Thò coá ñoaïn coá, thoï töôûng ñoaïn, voâ hoaïi coá. ngoân ñaïo thanh tònh nguõ aám dieäc thöùc dieäc thanh haønh thöùc thanh tònh Thoï töôûng haønh tònh, thò coá thöùc thanh tònh ñaúng tònh.” töùc quaû thanh tònh, thöùc thanh tònh coá dieäc thanh tònh, voâ dò. Kim ñoaïn, quaû thanh tònh töùc töùc quaû thanh tònh, ñaïo cu thanh tieàn dieäc ñoaïn. thoï töôûng haønh thöùc quaû thanh tònh coá tònh.” Kim baát hoaïi, thanh tònh. Haø dó töùc thöùc thanh tònh. tieàn dieäc baát coá? Thò thoï töôûng Nhöôïc thöùc thanh hoaïi. Kim chaùnh haønh thöùc thanh tònh tònh, nhöôïc quaû ñaúng voâ dò.” döõ quaû thanh tònh voâ thanh tònh voâ nhò, nhò, voâ nhò phaàn, voâ voâ phaân bieät, voâ bieät, voâ ñoaïn coá.” ñoaïn, voâ hoaïi coá.” (8) “Phuïc thöù Tu- (8) (8) “Phuïc thöù (8) “Phuïc thöù (8) “Phuïc thöù (8) Phuïc thöù Tu- boà-ñeà! Saéc thanh Tu-boà-ñeà! Saéc Tu-boà-ñeà! Saéc Thieän Hieän! Saéc boà-ñeà! Saéc tònh, taùc-vaân-nhaõ thanh tònh, taùc- tònh töùc thò taùc- thanh tònh töùc thanh tònh coá töùc (nhaát thieát trí) dieäc vaân-nhaõ dieäc baø-nhaõ tònh, taùc- nhaát thieát trí nhaát thieát trí thanh tònh, coá ngoân thanh tònh, saéc baø-nhaõ tònh coá thanh tònh, nhaát thanh tònh, nhaát Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

taùc-vaân-nhaõ thanh dieäc thanh tònh. saéc tònh. Tu-boà- thieát trí thanh tònh thieát trí thanh

240 tònh, saéc dieäc thanh Thò coá saéc thanh ñeà! Saéc tònh, töùc saéc thanh tònh coá töùc saéc tònh. Thò coá saéc tònh taùc-vaân-nhaõ taùc-baø-nhaõ tònh, tònh. Haø dó coá? thanh tònh. thanh tònh, taùc-vaân- dieäc thanh tònh voâ nhò voâ bieät, Thò saéc thanh tònh Nhöôïc saéc thanh nhaõ dieäc thanh tònh ñaúng voâ dò. Kim voâ dò voâ hoaïi, döõ nhaát thieát trí tònh, nhöôïc nhaát ñaúng voâ dò. Kim baát ñoaïn tieàn, thoï töôûng haønh thanh tònh voâ nhò, thieát trí thanh baát ñoaïn tieàn, tieàn tieàn baát ñoaïn thöùc tònh, töùc thò voâ phaân bieät, voâ tònh voâ nhò, voâ baát ñoaïn haäu, coá haäu, coá voâ hoaïi. taùc-baø-nhaõ tònh, ñoaïn coá. Thoï phaân bieät, voâ voâ hoaïi. Dó thò coá, Dó thò coá tieàn vi taùc-baø-nhaõ tònh, töôûng haønh thöùc ñoaïn, voâ hoaïi tieàn vi baát ñoaïn coá baát ñoaïn.” coá thoï töôûng thanh tònh, töùc coá. Thoï töôûng ngoân thoáng döông haønh thöùc tònh. nhaát thieát trí haønh thöùc thanh Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

tö töôûng sinh töû Tu-boà-ñeà! Taùc- thanh tònh, nhaát tònh coá töùc nhaát thöùc thanh tònh, baø-nhaõ tònh, thoï thieát trí thanh tònh thieát trí thanh taùc-vaân-nhaõ dieäc töôûng haønh thöùc töùc thoï töôûng tònh, nhaát thieát thanh tònh. Thò coá tònh, voâ nhò voâ haønh thöùc thanh trí thanh tònh coá taùc-vaân-nhaõ thanh bieät, voâ dò voâ tònh. Haø dó coá? töùc thöùc thanh tònh, thöùc dieäc hoaïi.” Thò thoï töôûng tònh. Nhöôïc thöùc thanh tònh. Taùc- haønh thöùc thanh thanh tònh, vaân-nhaõ thanh tònh, tònh döõ nhaát thieát nhöôïc nhaát thieát thöùc dieäc thanh trí thanh tònh voâ trí thanh tònh voâ tònh ñaúng voâ dò. nhò, voâ nhò phaàn, nhò, voâ phaân Kim baát ñoaïn tieàn, voâ bieät, voâ hoaïi bieät, voâ ñoaïn, voâ tieàn baát ñoaïn haäu, coá.” hoaïi coá.” coá voâ hoaïi. Dó thò coá tieàn vi baát ñoaïn.”

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Trong 7 baûn trích ñoaïn cuûa boä Tieåu phaåm Baùt-nhaõ treân ñaây thì baûn cuûa Ngaøi Huyeàn Traùng laø töông ñoái tieâu bieåu nhaát, vaäy xin chuyeån ngöõ phaàn trích ñoaïn naøy ñeå chuùng ta tham khaûo: (1) Luùc baáy giôø, Cuï Thoï Thieän Hieän baïch Phaät raèng: “Baïch Theá Toân, nhöõng keû ngu si khoâng sieâng naêng tinh taán, ñuû caùc taät xaáu, goác thieän moûng manh, aùm ñoän khoâng mong caàu, ít nghe keùm trí tueä, bò caùc baïn xaáu thao tuùng, khoâng phuïng söï baïn laønh, khoâng thích thöa hoûi nhöõng ñieàu toát ñeïp, khoâng chaêm lo tu hoïc, nghe Phaät thuyeát giaûng Baùt- nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa, thaät khoù maø tin hieåu.” (2) Phaät baûo Thieän Hieän: “Ñuùng vaäy, ñuùng vaäy, ñuùng nhö lôøi oâng noùi.” (3) Baáy giôø, Thieän Hieän laïi baïch Phaät raèng: “Vì sao Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña naøy saâu xa khoù tin khoù hieåu nhö vaäy?” (4) Phaät baûo Thieän Hieän: “Saéc chaúng buoäc chaúng môû. Taïi sao vaäy? Vì saéc laáy voâ tính laøm töï tính. Thoï, töôûng, haønh, thöùc chaúng buoäc chaúng môû. Taïi sao vaäy? Vì thoï töôûng haønh thöùc laáy voâ tính laøm töï tính. Laïi nöõa, naøy Thieän Hieän, khôûi thuûy cuûa saéc khoâng buoäc khoâng môû. Taïi sao vaäy? Vì khôûi thuûy cuûa saéc laáy voâ tính laøm töï tính. Chung cuïc cuûa saéc khoâng buoäc khoâng môû. Taïi sao vaäy? Vì chung cuïc cuûa saéc laáy voâ tính laøm töï tính. Ñoaïn giöõa cuûa saéc khoâng buoäc khoâng môû. Taïi sao vaäy? Vì ñoaïn giöõa cuûa saéc laáy voâ tính laøm töï tính. Khôûi thuûy cuûa thoï, töôûng, haønh, thöùc khoâng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

buoäc khoâng môû. Taïi sao vaäy? Vì khôûi thuûy cuûa thoï, töôûng, haønh, thöùc laáy voâ tính laøm töï tính. Chung cuïc cuûa thoï töôûng haønh thöùc khoâng buoäc khoâng môû. Taïi sao vaäy? Vì chung cuïc cuûa thoï, töôûng, haønh, thöùc laáy voâ tính laøm töï tính. Ñoaïn giöõa cuûa thoï, töôûng, haønh, thöùc khoâng buoäc khoâng môû. Taïi sao vaäy? Vì ñoaïn giöõa cuûa thoï, töôûng, haønh, thöùc laáy voâ tính laøm töï tính.” (5) Cuï Thoï Thieän Hieän laïi baïch Phaät raèng: “Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa, raát khoù tin hieåu. Baùt-nhaõ Ba-la-maät- ña saâu xa heát söùc khoù hieåu.” (6) Phaät baûo Thieän Hieän: “Ñuùng vaäy, ñuùng vaäy, ñuùng nhö lôøi oâng noùi.” (7) “Taïi sao nhö vaäy? Naøy Thieän Hieän, saéc thanh tònh töùc quaû baùo thanh tònh, quaû baùo thanh tònh töùc saéc thanh tònh. Taïi sao vaäy? Vì saéc thanh tònh naøy vôùi quaû baùo thanh tònh voán khoâng phaûi hai, khoâng phaûi hai phaàn, khoâng phaân bieät, khoâng giaùn ñoaïn; thoï, töôûng, haønh, thöùc thanh tònh töùc quaû baùo thanh tònh, quaû baùo thanh tònh töùc thoï, töôûng, haønh, thöùc thanh tònh. Taïi sao vaäy? Vì thoï, töôûng, haønh, thöùc thanh tònh naøy vôùi quaû baùo thanh tònh voán khoâng phaûi hai, khoâng phaûi hai phaàn, khoâng phaân bieät, khoâng giaùn ñoaïn.” (8) “Laïi nöõa, naøy Thieän Hieän! Saéc thanh tònh töùc nhaát thieát trí thanh tònh, nhaát thieát trí thanh tònh töùc saéc thanh tònh. Taïi sao vaäy? Vì saéc thanh tònh naøy vôùi nhaát thieát trí thanh tònh voán khoâng phaûi hai, khoâng phaûi hai phaàn, khoâng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

phaân bieät, khoâng giaùn ñoaïn; thoï, töôûng, haønh, thöùc thanh tònh töùc nhaát thieát trí thanh tònh, nhaát thieát trí thanh tònh töùc thoï, töôûng, haønh, thöùc, thanh tònh. Taïi sao vaäy? Vì thoï, töôûng, haønh, thöùc thanh tònh naøy vôùi nhaát thieát trí thanh tònh voán khoâng phaûi hai, khoâng phaûi hai phaàn, khoâng phaân bieät, khoâng giaùn ñoaïn."

1.5. So saùnh moät soá ñoaïn vaên trong 4 baûn dòch Ñaïi Phaåm Baùt-nhaõ:

244 1/ Quang Taùn Kinh quyeån ñeä 2/ Phoùng Quang Baùt-nhaõ 3/ Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la- 4/ Ñaïi Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña nhò Truùc Phaùp Hoä dòch. Ma-ha Kinh quyeån ñeä nhò. Voâ- maät Kinh quyeån ñeä nhò. Kinh quyeån ñeä töù baùch nguõ. Baùt-nhaõ Ba-la-maät Thoï Quyeát la-xoa dòch. Ma-ha Baùt- Cöu-ma-la-thaäp dòch. Huyeàn Traùng dòch. Ñeä Nhò Phaåm ñeä nguõ. nhaõ Ba-la-maät Thieät Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la- Phaàn Thieät Caên Töôùng Phaåm [Ñaïi Chính Taïng taäp 8, Töôùng Quang Phaåm ñeä maät Kinh Thieät Töôùng ñeä nguõ [Ñaïi Chính Taïng taäp 7, tr. 661c] baùt [Ñaïi Chính Taïng Phaåm ñeä luïc [Ñaïi Chính tr. 28a] taäp 8, tr. 10c] Taïng taäp 8, tr. 230a] Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(1) Ö thò Theá Toân töùc xuaát thieät (1) Nhó thôøi Theá Toân xuaát (1) Nhó thôøi Theá Toân xuaát (1) Nhó thôøi Theá Toân hieän thieät baûn, phuù tam thieân ñaïi thieân theá quaûng tröôøng thieät töôùng, thieät töôùng, bieán phuù tam caên töôùng, löôïng ñaúng tam thieân giôùi, tuøng kyø thieät baûn xuaát voâ phoå bieán tam thieân ñaïi thieân ñaïi thieân theá giôùi, ñaïi thieân theá giôùi, tuøng thöû thieät öông soá quang minh chi dieäu, thieân theá giôùi, ö kyø thieät tuøng kyø thieät töôùng xuaát töôùng phuïc xuaát voâ soá chuûng chieáu ö Ñoâng phöông chö Phaät töôùng xuaát chuûng chuûng voâ soá voâ löôïng saéc quang chuûng saéc quang, bieán chieáu theá giôùi. voâ öông soá baùch thieân minh, phoå chieáu thaäp thaäp phöông caên giaø sa ñaúng quang minh, trieät chieáu phöông nhö haèng haø sa chö Phaät theá giôùi. thaäp phöông caùc nhaát ñaúng chö Phaät theá giôùi. haèng sa quoác. (2) ÖÙng thôøi Ñoâng phöông (2) Thò thôøi Ñoâng phöông (2) Thò thôøi Ñoâng phöông (2) Nhó thôøi Ñoâng phöông caêng giang haø sa ñaúng chö Phaät quoác cập thaäp phöông quoác ñoä nhö haèng haø sa ñaúng theá giaø sa ñaúng chö Phaät ñoä trung, ñoä, nhi voâ öông soá baát khaû keá voâ öông soá chö Boà-taùt giôùi trung voâ löôïng voâ soá nhaát nhaát caùc höõu voâ löôïng voâ soá hoäi chö Boà-taùt Ma-ha-taùt ñoã kieán thò quang minh, caùc chö Boà-taùt, kieán thò ñaïi Boà-taùt Ma-ha-taùt, kieán thöû quang quang minh caùc caùc taïi kyø Phaät caùc töï baïch kyø Phaät: "Thò quang minh caùc caùc baïch minh, taâm hoaøi do döï, caùc caùc

ñoä töï vaõng tö khaûi chö Phaät Theá haø thuïy öùng höõu thò ñaïi kyø Phaät ngoân: "Theá Toân, vaõng ngheä töï giôùi Phaät sôû, kheå thuû Toân nhi vaán tö huyeân: "Duïy quang minh?" thò thuøy löïc coá höõu thò ñaïi cung kính baïch ngoân: "Theá Toân, thieân [325] Trung Thieân, thò haø quang minh phoå chieáu thò thuøy uy löïc, phuïc dó haø duyeân, uy thaàn nhi linh thöû ñoä quang chö Phaät theá giôùi?" höõu thöû ñaïi quang chieáu chö Phaät minh phoå chieáu?" ñoä?"

(3) Ö thôøi kyø quoác chö Nhö Lai (3) Phaät caùo chö Boà-taùt (3) Chö Phaät caùo chö Boà-taùt (3) Thôøi bæ bæ Phaät caùc caùc caùo chuùng caùc caùo Boà-taùt Ma-ha-taùt: ngoân: “Taây phöông khöù thò ngoân: “Chö thieän nam töû, ngoân: “Ö thöû Taây phöông höõu “Thieän nam töû, duïc tri thöû bieán, ñoä nhaát haèng bieân sa höõu Taây phöông höõu theá giôùi Phaät theá giôùi danh vieát Kham Taây phöông khöù thöû giang haø sa Phaät theá giôùi danh sa-ha. Kyø danh Ta-baø thò trung höõu Nhaãn, Phaät hieäu Thích-ca-maâu- ñaúng chö Phaät theá giôùi, höõu Phaät Phaät hieäu Thích-ca Vaên, Phaät danh Thích-ca-maâu-ni, ni Nhö Lai ÖÙng Chaùnh Ñaúng ñoä danh vieát Nhaãn Giôùi, kyø Phaät xuaát thieät töôùng quang thò kyø thieät töôùng xuaát ñaïi Giaùc Minh Haïnh Vieân Maõn, hieäu Thích-ca Vaên Ñaùt-taùt-a-kieät minh, vò chö Boà-taùt thuyeát quang minh phoå chieáu Thieän Theä, Theá Gian Giaûi, Voâ A-la-ha Tam-da-tam-phaät, xuaát Baùt-nhaõ Ba-la-maät, kim höõu Ñoâng phöông nhö haèng haø Thöôïng Tröôïng Phu Ñieàu Ngöï Só thieät baûn quang minh, chieáu vu thò öùng.” sa ñaúng chö Phaät theá giôùi, Thieân Nhaân Sö Phaät Baïc-giaø- Ñoâng phöông giang haø sa ñaúng Nam Taây Baéc phöông, töù phaïm, kim vò Boà-taùt Ma-ha-taùt Theá Toân theá giôùi, phoå linh chieáu duy thöôïng haï dieäc phuïc chuùng tuyeân thuyeát Baùt-nhaõ Ba- dieäu, chaâu caäp thaäp phöông, sôõ dó nhö thò, vò chö Boà-taùt Ma- la-maät-ña, hieän thieät caên töôùng, nhieân giaû, vò chö Boà-taùt Ma-ha-taùt ha-taùt thuyeát Baùt-nhaõ Ba- löôïng ñaúng tam thieân ñaïi thieân giaûng Baùt-nhaõ Ba-la-maät.” la-maät coá.” theá giôùi, tuøng bæ thieät töôùng phuïc xuaát voâ soá chuûng chuûng saéc quang, bieán chieáu thaäp phöông caêng giaø sa ñaúng chö Phaät theá giôùi. Kim sôû kieán quang töùc thò bæ Phaät thieät töôùng sôû hieän.” Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(4) Ö thôøi bæ ñoä Boà-taùt Ma-ha- (4) Ö thò thaäp phöông haèng (4) Thò thôøi chö Boà-taùt (4) Thôøi bæ bæ giôùi voâ löôïng voâ soá

246 taùt caùc töï khaûi Phaät: “Duïy nhieân sa quoác chö Boà-taùt caùc caùc baïch kyø Phaät ngoân: Boà-taùt Ma-ha-taùt, vaên thò söï dó, Ñaïi Thaùnh, ngaõ ñaúng duïc vaõng baïch kyø Phaät ngoân: “Ngaõ “Ngaõ duïc vaõng cuùng hoan hỉ duõng döôïc, thaùn vò taèng kheå thuû quy maïng Thích-ca Vaên ñaúng duïc vaõng kieán Thích-döôøng Thích-ca-maâu-ni höõu, caùc baïch Phaät ngoân: “Ngaõ Nhö Lai, caäp chö Boà-taùt Ma-ha- ca Vaên, caäp chö Boà-taùt, Phaät, caäp chö Boà-taùt Ma- ñaúng duïc vaõng Kham Nhaãn theá taùt, tònh duïc thính tænh Baùt-nhaõ tònh duïc vaên Baùt-nhaõ Ba- ha-taùt, tònh duïc thính Baùt- giôùi, quaùn leã cuùng döôøng Thích-Ba-la-maät.” la-maät.” nhaõ Ba-la-maät.” ca-maâu-ni Nhö Lai ÖÙng Chaùnh Ñaúng Giaùc, caäp chö Boà-taùt Ma- ha-taùt chuùng, tònh thính Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña, duy nguyeän Theá Toân ai maãn thính höùa.” Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

[326] (5) Kyø Phaät caùo vieát: (5) Chö Phaät caùc caùc caùo (5) Chö Phaät caùo chö Boà- (5) Thôøi bæ bæ Phaät caùc caùc baùo “Vaõng! Thieän nam töû, tuøng nhaân chö Boà-taùt ngoân: “Duïc taùt: “Thieän nam töû, nhöõ töï ngoân: “Kim chaùnh thò thôøi, tuøy traïch thôøi, nhö nhó sôû duïc.” vaõng tuøy yù.” tri thôøi.” nhöõ yù vaõng.”

(6) Thôøi chö Boà-taùt khaûi Phaät (6) Ö thò chö Boà-taùt caùc (6) Thò thôøi chö Boà-taùt (6) Thôøi chö Boà-taùt Ma-ha-taùt kieán thính caùc caùc töï thuû chuùng caùc thuû chö danh hoa, Ma-ha-taùt trì chö cuùng chuùng kyù moâng thính höùa, caùc caùi traøng phan, höông hoa phu danh höông, chuûng chuûng döôøng cuï voâ löôïng, hoa leã Phaät tuùc, höõu nhieãu thaát taùp, söùc, taïp höông, ñaûo höông, kim traøng phan, traân baûo hoa caùi, traøng phan, anh laïc, nghieâm trì voâ löôïng baûo traøng hoa, ngaân hoa, vaõng ngheä caùi phaùt kyø quoác ñoä, lai chuùng höông, kim ngaân, phan caùi, y phuïc, anh laïc, hoa Thích-ca Vaên Ñaùt-taùt-a-kieät A- ngheä Nhaãn Giôùi. baûo hoa höôùng Ta-baø theá man, traân baûo, kim ngaân ñaúng la-ha Tam-da-tam-phaät, kheå thuû giôùi, ngheä Thích-ca-maâu- hoa, taáu kích chuûng chuûng Phaät tuùc, caùc dó sôû teâ chuùng caùi ni Phaät sôû. thöôïng dieäu aâm nhaïc, kinh tu du traøng phan, höông hoa phu söùc, gian, chí thöû Phaät sôû, cuùng

taïp höông, ñaûo höông, kim hoa, döôøng cung kính, toân troïng taùn ngaân hoa, duïng taùn Phaät thöôïng, thaùn Phaät Boà-taùt dó, nhieãu baùch caäp chö Boà-taùt chö Thanh Vaên thieân taùp, ñaûnh leã song tuùc, thoái thöôïng. toïa nhaát dieän.

(7) Baùt phöông thöôïng haï dieäc voâ (7) (7) (7) Nam Taây Baéc phöông, töù öông soá baát khaû keá hoäi chö Boà-taùt duy thöôïng haï caêng giaø sa ñaúng Ma-ha-taùt, caùc caùc töï ö kyø quoác chö Phaät ñoä trung, nhaát nhaát caùc khaûi baïch Theá Toân: “Thöû chi uy höõu voâ löôïng voâ soá Boà-taùt Ma- dieäu haø sôû tuøng lai?” Chö Phaät caùo ha-taùt, dieäc phuïc nhö thò. vieát: “Höõu Phaät hieäu danh Thích-ca Vaên-ni Ñaùt-taùt-a-kieät A-la-ha Tam- da-tam-phaät, xuaát thieät baûn quang minh chi ñöùc, caùc chieáu thaäp phöông giang haø sa ñaúng chö Phaät quoác ñoä, thò kyø uy dieäu.” Thôøi chö Boà-taùt caùc khaûi kyø Phaät, duïc vaõng kheå thuû Thích-ca Vaên, kieán chö Boà- taùt. Chö Phaät caùo vieát: “Vaõng! Toäc taùnh töû, tuøng nhaân traïch [327] thôøi, nhö chí sôû duïc.” Chö Boà-taùt chuùng caùc teâ cuùng döôøng, vaõng ngheä Thích-ca Vaên Ñaùt-taùt-a-kieät A-la- ha Tam-da-tam-phaät, kheå thuû taùc leã, taán thöôïng sôû teâ, khöôùc toaï nhaát dieän, thính Phaät sôû thuyeát. Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

8) Ö thôøi töù ñaïi thieân vöông, (8) Chö töù thieân vöông, (8) Nhó thôøi töù thieân vöông, (8) Nhó thôøi töù ñaïi vöông chuùng

248 thieân thöôïng chö thieân nhaân, naõi chí A-ca-nò-tra thieân, chö thieân, naõi chí A-ca-nò- thieân, tam thaäp tam thieân, Daï-ma Ñao-lôïi thieân, Dieãm thieân, Ñaâu-caùc trì thieân thöôïng chö tra chö thieân, caùc trì thieân thieân, Ñoã-söû-ña thieân, Laïc bieán suaát thieân, Ni-ma-la thieân, Ba- danh höông hoa, lai ngheä thöôïng thieân höông, maït hoaù thieân, Tha hoaù töï taïi thieân, la-ni-maät thieân, thöôïng chí, A-Phaät sôû. höông, traïch höông, thieân Phaïm chuùng thieân, Phaïm phuï ca-nò-tra thieân, caùc teâ thieân hoa, thoï höông, dieäp höông, thieân, Phaïm hoäi thieân, Ñaïi phaïm thieân höông, thieân ñaûo höông, thieân chuûng chuûng lieân thieân, Quang thieân, Thieåu quang thieân taïp höông, thanh lieân hoa, hoa, thanh, xích, hoàng, thieân, Voâ löôïng quang thieân, Cöïc hoàng lieân hoa, hoaøng lieân hoa, baïch, höôùng Thích-ca- quang tònh thieân, Tònh thieân, baïch lieân hoa, giai dó thieân

maâu-ni Phaät sôû. Thieåu tònh thieân, Voâ löôïng tònh thöôïng vi dieäu höông hoa, caùc thieân, Bieán tònh thieân, Quaûng Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

caùc chaáp trì, vaõng ngheä Phaät sôû. thieân, Thieåu quaûng thieân, Voâ löôïng quaûng thieân, Quaûng quaû thieân, Voâ phieàn thieân, Voâ nhieät thieân, Thieän hieän thieân, Thieän kieán thieân, Saéc cöùu caùnh thieân, caùc trì voâ löôïng chuûng chuûng höông man, sôû vò traïch höông, maït höông, thieâu höông, thoï höông, dieäp höông, chö taïp hoaø höông, duyeät yù hoa man, sinh loaïi hoa man, long tuyeàn hoa man, tònh voâ löôïng chuûng taïp loaïi hoa man, caäp trì voâ löôïng thöôïng dieäu thieân hoa, OÁt-baùt-la hoa, Baùt-ñaëcla hoa, Cu-maâu-ñaø hoa, Boân-

maâu-lôïi hoa, Vi dieäu aâm hoa, Ñaïi vi dieäu aâm hoa, caäp dö voâ löôïng thieân dieäu höông hoa, lai ngheä Phaät sôû.

[328] (9) Ö thôøi chö thieân (9) Chö thieân nhaân, chö (9) (9) Cuùng döôøng cung kính, toân thöôïng caäp chö Boà-taùt, caùc caùc Boà-taùt giai taát lai chí, troïng taùn thaùn Phaät Boà-taùt dó, teâ trì höông hoa, taïp höông, ñaûo kieán Thích-ca Vaên Phaät nhieãu baùch thieân taùp, ñaûnh leã höông, caùc caùc cuùng döôøng dó, caùc caùc cuùng döôøng, song tuùc, khöôùc truï nhaát dieän. phuïng taùn Nhö Lai chí chaân taùn chö danh hoa. ñaúng chaùnh giaùc thöôïng. (10) Ö thôøi sôû taùn hoa höông, (10) Sôû taùn hoa baûo, töùc ö (10) Thò chö Boà-taùt Ma- (10) Nhó thôøi thaäp phöông chö thöôïng taïi hö khoâng, hoaù vi Phaät thöôïng, taïi hö khoâng ha-taùt caäp chö thieân, sôû lai Boà-taùt Ma-ha-taùt chuùng, caäp cung ñieän, taïi ö Taây phöông nhi trung, hoùa thaønh töù truï ñaøi, taùn chö hoa, ö tam thieân dö voâ löôïng Duïc saéc giôùi thieân, ö hö khoâng trung höôùng ö töù kyø ñaøi cao hieån, töù dieän ñaïi thieân theá giôùi hö sôû hieán chuûng chuûng baûo traøng, dieän, vi dieäu phaân minh, giai dó, song höôùng, ñaøi bieán tam khoâng trung hoùa thaønh töù phan caùi, y phuïc, anh laïc, traân chuùng baûo nhaân sôû duyeät laïc. thieân ñaïi thieân saùt ñoä, caùc truï ñaïi baûo ñaøi, chuûng baûo, höông hoa caäp chö aâm caùc maïc baát kieán höõu haûo chuûng dò saéc, trang nhaïc, dó Phaät thaàn löïc, thöôïng ñaøi, la lieät phaân bieät, baát nghieâm phaân minh. duõng khoâng trung hôïp thaønh ñaøi töông chöôùng teä, kyø ñaøi caùc, löôïng ñaúng tam thieân ñaïi dieäu haûo, giao loä trang thieân theá giôùi, ñaøi ñænh töù giaùc, nghieâm, vò taèng sôû höõu. caùc höõu baûo traøng, ñaøi caùc baûo traøng giai thuøy anh laïc, thaéng phan, dieäu thaùi, traân dò, hoa man, chuûng chuûng trang nghieâm, thaäm khaû aùi laïc. Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(11) Ö chuùng hoäi öùc baùch thieân cai, (11) Ö thò toaï trung chö (11) Thò thôøi Thích-ca- (11) Nhó thôøi hoäi trung höõu baùch

250 giai coïng xoa thuû, töï quy maïng öùc baùch thieân nhaân, caùc maâu-ni Phaät chuùng trung thieân Cu-chi-na-du-ña chuùng, giai Phaät, nhi vaán Theá Toân: “Duy thieân caùc tuøng toøa khôûi, tröôøng höõu thaäp vaïn öùc nhaân, giai tuøng toaø khôûi hôïp chöôûng cung trung thieân, ngaõ ñaúng chi thaân, quî xoa thuû, tieàn baïch tuøng toøa khôûi, hôïp chöôûng kính nhi baïch Phaät ngoân: “Theá ñöông lai chi theá, nguyeän ñaéc phaùp Phaät ngoân: “Duy Theá bạch Phaät ngoân: “Theá Toân Toân

ngaõ ñaúng vò lai nguyeän lôïi, dieäc phuïc nhö thò, nhö Ñaùt-taùt- Toân, nguyeän söû ngoâ ñaúng ngaõ ñaúng ö vò lai theá ñöông taùc Phaät, töôùng haûo uy ñöùc, a-kieät A-la-ha Tam-da-tam-phaät, ö ñöông lai theá, ñaõi ñaéc trung, dieäc ñöông ñaéc nhö nhö kim Theá Toân, quoác ñoä trang chö Thanh Vaên chuùng dieäc ñöông phaùp lôïi, ñöông tri Theá thò phaùp, nhö kim Thích- nghieâm, Thanh Vaên Boà-taùt nhaân nhö thò, vò chö hoäi giaû giaûng thuyeát Toân, kim ö baùch ö thieân ca-maâu-ni Phaät ñeä töû, thò thieân chuùng hoäi sôû chuyeån phaùp kinh phaùp, nhö kim sôû dieãn.” chuùng vi nhieãu thuyeát tuøng ñaïi chuùng thuyeát luaân, giai nhö kim Phaät.” phaùp, sôû hieän caûm ñoäng, phaùp dieäc nhó.” Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

dieäc ñöông nhö thò.

[29] (12) Nhó thôøi Theá Toân tri (12) Phaät ö thò tri chö ñaïi (12) Thò thôøi Phaät tri thieän (12) Nhó thôøi Theá Toân tri kyø taâm thieän nam töû taâm chi sôû nieäm, ñoã chuùng caùc dó höõu nhöng nam töû chí taâm ö nhaát thieát nguyeän dó ö chö phaùp ngoä voâ sinh nhaát thieát phaùp vónh voâ sôû khôûi, kham nhaäm, ö chö phaùp voâ chö phaùp, baát sinh baát dieät, nhaãn, lieãu ñaït nhaát thieát baát sinh dieäc voâ sôû haønh, nhaát thieát chö sôû tuøng sinh phaùp nhaãn, baát xuaát baát taùc, ñaéc thò baát dieät, voâ taùc, voâ vi, töùc tieän vi phaùp voâ sôû ñaõi ñaéc, kieán taâm sôû Phaät tieän tieáu. phaùp nhaãn, Phaät tieän vi tieáu, tieáu, dieän moân phuïc xuaát chuûng nhaãn, Phaät öùng thôøi tieáu. chuûng chuûng saéc quang chuûng saéc quang. tuøng khaåu trung xuaát.

(13) Hieàn giaû A-nan tieàn baïch (13) A-nan baïch Phaät: “Haø (13) A-nan baïch Phaät (13) Thôøi A-nan-ñaø töùc tuøng toaø Phaät ngoân: “Phaät haø nhaân tieáu? nhaân duyeân tieáu? Nguyeän ngoân: “Theá Toân haø nhaân khôûi, hôïp chöôûng cung kính baïch Tieáu ñöông höõu yù.” vaên kyø yù.” duyeân coá vi tieáu?” ngoân: “Theá Toân, haø nhaân haø duyeân hieän thöû vi tieáu? Chö Phaät hieän tieáu phi voâ nhaân duyeân.”

(14) Phaät caùo A-nan: “Kim thöû (14) Phaät caùo A-nan: “Thò (14) Phaät caùo A-nan: (14) Phaät caùo A-nan: “Thò tuøng chuùng hoäi öùc baùch thieân cai öùc baùch thieân chuùng giai “Thò chuùng trung thaäp toøa khôûi baùch thieân öùc chi-na- nhaân, giai taát ñaõi ñaéc baát khôûi ñaéc voâ sôû tuøng sinh phaùp vaïn öùc nhaân ö chö phaùp döõu-ña chuùng dó ö chö phaùp ngoä phaùp nhaãn, quaù ö ñöông lai luïc nhaãn, khöôùc haäu luïc thaäp trung ñaéc voâ sinh nhaãn, voâ sinh nhaãn, lieãu ñaït nhaát thieát thaäp baùt öùc kieáp, ñöông ñaéc taùc baùt öùc kieáp, kieáp danh thò chö nhaân ö vò lai theá, baát sinh baát dieät, voâ taùc voâ vi, bæ Phaät, hieäu vieát Giaùc Hoa Ñaùt- Taùn Hoa, giai ñöông taùc quaù luïc thaäp baùt öùc kieáp, ö ñöông lai kinh luïc thaäp baùt cu taùt-a-kieät A-la-ha Tam-da-tam- Phaät, hieäu Giaùc Hoa Nhö ñöông taùc Phaät, kieáp chi ñaïi kieáp, caàn tu Boà-taùt haïnh, phaät Minh Haïnh Thaønh Vi Lai Voâ Sôû Tröôùc Ñaúng danh Hoa Tích, Phaät giai Dieäu Phaùp Hoa kieáp trung Thieän Theä, Theá Gian Giaûi, Voâ Chaùnh Giaùc”. hieäu Giaùc Hoa.” ñöông ñaéc taùc Phaät, giai ñoàng Thöôïng Só, Ñaïo Phaùp Ngöï, nhaát hieäu, Vò Giaùc Phaân Hoa Thieân Nhaân Sö Phaät Theá Toân, Nhö Lai ÖÙng Chaùnh Ñaúng Giaùc kieáp danh Hoa Söï,

theá giôùi vieát Minh Haïnh Vieân Maõn, Thieän Nghieâm Hoa.” Theä Theá Gian Giaûi, Voâ Thöôïng Tröôïng Phu, Ñieàu Ngöï Só, Thieân Nhaân Sö, Phaät, Baïc-giaø- phaïm.” Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trong boán baûn trích ñoaïn cuûa boä kinh Ñaïi phaåm Baùt- nhaõ treân ñaây thì hai baûn cuûa ngaøi Voâ-la-xoa vaø ngaøi Cöu- ma-la-thaäp bò thieáu vaøi ñoaïn, coøn baûn cuûa ngaøi Huyeàn Traùng thì quaù phong phuù, vaäy xin chuyeån ngöõ baûn dòch cuûa ngaøi Truùc Phaùp Hoä ñeå tham khaûo: (1) Luùc baáy giôø ñöùc Theá Toân lieàn leø löôõi ra, che khuaát ba ngaøn Ñaïi thieân theá giôùi, töø trong cuoáng löôõi xuaát hieän voâ soá aùnh haøo quang vi dieäu chieáu khaép caùc theá giôùi cuûa chö Phaät ôû phöông Ñoâng. (2) Ngay khi aáy voâ soá caùc Ñaïi Boà-taùt khoâng theå keå xieát cuûa caùc coõi Phaät ôû phöông Ñoâng nhieàu nhö caùt cuûa nhöõng con soâng, troâng thaáy aùnh haøo quang aáy lieàn ñi ñeán caùc ñöùc Phaät cuûa mình thöa hoûi raèng: “Kính baïch baäc Trôøi trong coõi trôøi, do uy thaàn gì maø nay coù aùnh haøo quang chieáu saùng nôi quoác ñoä naøy nhö vaäy?” (3) Khi aáy caùc ñöùc Nhö Lai trong caùc quoác ñoä aáy noùi vôùi caùc ñaïi Boà-taùt: “Naøy caùc thieän nam töû, caùc oâng muoán bieát söï bieán hoùa aáy chaêng? Hieän giôø ôû phöông Taây caùch ñaây haèng haø sa soá theá giôùi cuûa chö Phaät, coù nöôùc Phaät teân laø Nhaãn Giôùi (theá giôùi Kham Nhaãn), Thích-ca vaên Ñaùt- taùt-a-kieät A-la-ha Tam-da-tam-phaät, töø cuoáng löôõi cuûa Ngaøi toaû ra aùnh haøo quang chieáu ñeán haèng haø sa soá theá giôùi cuûa chö Phaät ôû phöông Ñoâng, khaép caû 10 phöông. Nhaân ñoù Ngaøi thuyeát giaûng Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña cho caùc ñaïi Boà-taùt.”

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(4) Baáy giôø caùc ñaïi Boà-taùt cuûa caùc Phaät ñoä aáy lieàn baïch Phaät raèng: “Kính baïch ñaïi Thaùnh, chuùng con muoán ñeán ñoù ñaûnh leã cuùng döôøng ñöùc Thích-ca vaên Nhö Lai, ñoàng thôøi nghe giaûng Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña.” (5) [326] Ñöùc Phaät aáy daïy raèng: “Naøy thieän nam töû, neáu muoán, oâng haõy choïn giôø maø ñi.” (6) Khi caùc Boà-taùt ñaõ ñöôïc Phaät cho pheùp, moãi ngöôøi lieàn töï chuaån bò baûo caùi, traøng phan, höông hoa trang söùc nhö taïp höông, höông boät, hoa vaøng, hoa baïc ñi ñeán choã ñöùc Thích-ca vaên Ñaùt-taùt-a-kieät A-la-ha Tam-da-tam-phaät, cuùi ñaàu ñaûnh leã chaân Phaät, roài moãi ngöôøi laáy ra nhöõng thöù mang theo nhö baûo caùi, traøng phan, höông hoa trang söùc, taïp höông, höông boät, hoa vaøng, hoa baïc raûi leân treân Phaät, caùc Boà-taùt vaø caùc Thanh vaên. (7) Trong 8 phöông vaø phöông treân phöông döôùi cuõng coù voâ soá ñaïi Boà-taùt khoâng theå keå xieát, moãi ngöôøi ñeàu ñi ñeán choã ñöùc Phaät cuûa nöôùc mình baïch raèng: “Baïch Theá Toân, caùc thaàn quang naøy töø ñaâu chieáu ñeán vaäy?” Caùc ñöùc Phaät aáy ñaùp: “Coù ñöùc Phaät hieäu laø Thích-ca Vaên Ni Ñaùt-taùt-a-kieät A-la-ha Tam-da-tam-phaät ñang toûa ra aùnh haøo quang töø nôi löôõi cuûa Ngaøi chieáu saùng haèng haø sa soá theá giôùi cuûa chö Phaät trong möôøi phöông. Ñoù chính laø thaàn quang cuûa Ngaøi.” Khi aáy caùc Boà-taùt muoán ñeán ñaûnh leã ñöùc Thích-ca vaø thaêm thuù caùc Boà-taùt khaùc, lieàn ñeán xin pheùp

caùc ñöùc Phaät cuûa mình. Caùc ñöùc Phaät aáy ñaùp: “Naøy caùc toäc taùnh töû, neáu muoán ñi, caùc oâng choïn giôø maø ñi.” [327] Caùc

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Boà-taùt beøn mang theo nhöõng phaåm vaät cuùng döôøng ñi ñeán choã ñöùc Thích-ca Vaên Ñaùt-taùt-a-kieät A-la-ha Tam-da-tam- phaät, cuùi ñaàu ñaûnh leã daâng leân nhöõng phaåm vaät ñaõ mang theo, roài ngoài sang moät beân, nghe Phaät thuyeát phaùp. (8) Luùc baáy giôø Töù ñaïi Thieân Vöông, chö thieân treân coõi trôøi, Ñao-lôïi thieân, Dieãm thieân, Ñaâu-suaát thieân, Ni- ma-la thieân, Ba-la-ni-maät thieân, cho ñeán coõi trôøi A-ca-nò- tra, moãi ngöôøi ñeàu ñem theo thieân hoa, thieân höông, thieân boät höông, thieân taïp höông, hoa sen xanh, hoa sen hoàng, hoa sen vaøng, hoa sen traéng mang theo nhöõng höông hoa vi dieäu cuûa coõi trôøi ñi ñeán choã ñöùc Phaät. (9) [328] Baáy giôø chö thieân vaø caùc Boà-taùt moãi ngöôøi ñeàu mang theo caùc loaïi höông hoa vi dieäu aáy cung kính raûi treân ñöùc Nhö Lai chí chaân Ñaúng Chaùnh giaùc ñeå cuùng döôøng. (10) Luùc baáy giôø nhöõng höông hoa raûi treân hö khoâng aáy hoùa thaønh cung ñieän lô löûng treân hö khoâng khaép caû boán phöông, toaøn laø nhöõng chaâu baùu vi dieäu röïc rôõ khieán ai cuõng caûm thaáy vui thích. (11) Baáy giôø hoäi chuùng haøng traêm vaïn öùc ngöôøi ñeàu chaép tay höôùng veà Phaät, cung kính hoûi ñöùc Phaät raèng: “Kính baïch baäc Trôøi trong coõi trôøi, nguyeän cho thaân theå cuûa chuùng con trong ñôøi vò lai cuõng ñöôïc Ñaùt-taùt-a-kieät A- la-ha Tam-da-tam-phaät, caùc Thanh Vaên cuõng ñöôïc nhö

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

vaäy, vaø seõ giaûng kinh phaùp cho hoäi chuùng nhö ñöùc Theá Toân giaûng hoâm nay.” (12) [329] Baáy giôø ñöùc Theá Toân bieát taâm nieäm cuûa caùc thieän nam töû, thaáy taát caû phaùp vónh vieãn khoâng sinh, khoâng dieät, khoâng ñöôïc, khoâng maát, ñaït ñöôïc phaùp nhaãn, Phaät lieàn mæm cöôøi. (13) Hieàn giaû A-nan tieán ñeán baïch Phaät raèng: “Vì lyù do gì maø Phaät mæm cöôøi? Ngaøi cöôøi coù yù gì?” (14) Phaät baûo vôùi A-nan: “Hoâm nay haøng traêm ngaøn vaïn öùc ngöôøi trong hoäi chuùng naøy ñeàu ñaït ñöôïc phaùp nhaãn khoâng sinh khoâng dieät, traûi qua 67 öùc kieáp trong töông lai seõ thaønh Phaät, hieäu laø Giaùc Hoa Ñaùt-taùt- a-kieät A-la-ha Tam-da-tam-phaät Minh Haïnh Thaønh Vi Thieän Theä, Theá Gian Giaûi, Voâ Thöôïng Só Ñaïo Phaùp Ngöï Thieân Nhaân Sö Phaät Theá Toân, kieáp teân laø Hoa Söï, theá giôùi teân laø Chuùng Hoa.”

1.6. So saùnh moät soá trích ñoaïn trong 7 baûn dòch Kim cöông Baùt-nhaõ:

256 1. Kim Cöông 2. Kim Cöông 3. Kim Cöông 4. Kim Cöông 5. Kim Cöông 6. Ñaïi Baùt-nhaõ Ba- 7. Phaät Thuyeát Baùt-nhaõ Ba- Baùt-nhaõ Ba-la- Baùt-nhaõ Ba-la- Baùt-nhaõ Ba-la- Naêng Ñoaïn la-maät-ña quyeån Naêng Ñoaïn Kim la-maät Kinh. maät Kinh. maät Kinh. maät Kinh. Baùt-nhaõ Ba-la- ñeä nguõ baùch thaát Cöông Baùt-nhaõ Dieâu Taàn Nguyeân Nguïy Nguyeân Nguïy Traàn Thieân maät Kinh. Tuøy thaäp thaát. Tam Ba-la-maät-ña Thieân Truùc Thieân Truùc Löu-chi Tam Truùc Tam taïng Ñaïi Nghieäp taïng phaùp sö Kinh. Ñöôøng Tam taïng Tam taïng Boà- taïng

phuïng Chaân Ñeá dịch. nieân trung Tam Huyeàn Traùng Tam taïng Sa- Cöu-ma-la-ñeà-löu-chi dòch. chieáu dòch. [Ñaïi Chính Taïng taïng Caáp Ña phuïng chieáu dòch. moân Nghiaõ thaäp dòch. [Ñaïi Chính Taïng [Ñaïi Chính taäp 8, tr. 762b, dòch. [Ñaïi Chính Ñeä Cöûu Naêng Tònh dòch. [Ñaïi Chính taäp 8, tr. 753a, Taïng taäp 8, tr. d1] Taïng taäp 8, tr. Ñoaïn Kim Cöông [Ñaïi Chính Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Taïng taäp 8, tr. d1] 757b, d18] 767a, d9] Phaàn. Taïng taäp 8, tr. 749a, d5] [Ñaïi Chính Taïng 772a, d12] taäp 7, tr. 980b, d1]

1) Phaät caùo (1) Phaät caùo Tu- (1) Phaät caùo Tu- (1) Phaät caùo Tu- (1) Theá Toân ö (1) Phaät ngoân Thieän (1) Phaät caùo Tu-boà-ñeà: boà-ñeà: “Chö Boà- boà-ñeà: “Tu-boà- boà-ñeà: “Tu-boà- thöû ngoân: “Thöû Hieän: “Chö höõu phaùt Dieäu Sinh: “Chö Boà-taùt taùt sinh nhö thò ñeà, nhöôïc thieän ñeà, thieän nam töû, Thiện Thaät, Boà thuù Boà-taùt thöøa giaû, “Nhöôïc höõu Ma-ha-taùt öng taâm: sôû höõu nhaát nam töû, thieän nöõ thieän nöõ nhaân Taùt thöøa phaùt öng ñöông phaùt thuù phaùt thuù Boà-taùt nhö thò haøng thieát chuùng sinh, nhaân phaùt Boà- phaùt Boà-ñeà taâm, haønh nhö thò taâm nhö thò chi taâm: sôû thöøa giaû, ñöông phuïc kyø taâm, chuùng sinh sôû ñeà taâm haønh haønh Boà-taùt thöøa phaùt sinh, öng sôû höõu chư höõu tình, sinh nhö thò sôû höõu nhaát nhieáp, nhöôïc Boà-taùt thöøa, öng öng nhö thò phaùt höõu thieän thaät höõu tình nhieáp sôû taâm: sôû höõu thieát chuùng noaõn sinh, nhöôïc nhö thò phaùt taâm: sôû höõu nhaát chuùng sinh, nhieáp, nhöôïc noaõn nhaát thieát sinh chi loaïi thai sinh, nhöôïc taâm: sôû höõu thieát chuùng sinh chuùng sinh sinh, nhöôïc thai sinh, chuùng sinh chi nhöôïc noaõn thaáp sinh, nhöôïc nhaát thieát chuùng loaïi nhieáp, nhieáp, nhieáp dó nhöôïc thaáp sinh, loaïi, nhöôïc sinh, nhöôïc hoùa sinh, sinh loaïi nhieáp nhöôïc noaõn sinh, noaõn sinh, nhöôïc hoùa sinh, noaõn sinh, thai

thai sinh, nhöôïc höõu saéc, , nhöôïc noaõn nhöôïc thai sinh, nhöôïc thai sinh, nhöôïc höõu saéc, sinh, thaáp sinh, nhöôïc thaáp nhöôïc voâ saéc, sinh, nhöôïc thai nhöôïc thaáp sinh, nhöôïc thaáp sinh, nhöôïc voâ saéc, nhöôïc hoùa sinh, nhöôïc sinh, nhöôïc nhöôïc höõu sinh, nhöôïc thaáp nhöôïc hoùa sinh, nhöôïc hoaù sinh, höõu töôûng, nhöôïc voâ höõu saéc, voâ saéc, hoùa sinh, töôûng, nhöôïc voâ sinh, nhöôïc hoùa nhöôïc höõu saéc, nhöôïc saéc, töôûng, nhöôïc phi höõu höõu töôûng, voâ nhöôïc höõu saéc, töôûng, nhöôïc phi sinh, nhöôïc höõu nhöôïc voâ saéc, nhöôïc voâ saéc, töôûng, phi voâ töôûng, töôûng, phi höõu nhöôïc voâ saéc, höõu töôûng phi voâ saéc, nhöôïc voâ nhöôïc höõu töôûng, nhöôïc töôûng, naõi chí höõu tình giôùi, töôûng, phi voâ nhöôïc höõu töôûng, sôû höõu saéc, nhöôïc höõu nhöôïc voâ töôûng, nhöôïc voâ töôûng, thi thieát sôû thi thieát, töôûng, taän chö töôûng, nhöôïc chuùng sinh giôùi, töôûng, nhöôïc voâ nhöôïc phi höõu nhöôïc phi töôûng, nhö thò nhaát thieát, theá giôùi sôû höõu voâ töôûng, chuùng sinh sôû töôûng, nhöôïc töôûng, nhöôïc phi phi voâ töôûng, sôû ngaõ ñöông giai linh ö chuùng sinh, nhö nhöôïc phi höõu nhieáp, ngaõ giai phi höõu töôûng, voâ töôûng, naõi chí höõu chuùng sinh voâ dö y dieäu Nieát- thò nhaát thieát, töôûng phi voâ linh nhaäp Voâ dö nhöôïc phi voâ chuùng sinh giôùi, giôùi thi thieát dó, baøn giôùi nhi ban ngaõ giai linh töôûng, ngaõ giai Nieát-baøn nhi

töôûng, naõi chí caäp giaû danh bæ [337] ngaõ Nieát-baøn. Tuy ñoä nhaäp voâ dö linh nhaäp Voâ dieät ñoä chi, nhö chuùng sinh giôùi, thuyeát, nhö thò nhaát thieát voâ thoï nhö thò voâ löôïng höõu Nieát-baøn nhi dö Nieát-baøn thò dieät ñoä voâ caäp giaû danh chuùng sinh, ngaõ dö Nieát-baøn giôùi tình linh dieät ñoä dó, dieät ñoä chi. Tuy nhi dieät ñoä chi, löôïng voâ bieân thuyeát, nhö thò giai an trí ö Voâ dieät ñoä öng nhö nhi voâ höõu tình ñaéc linh nhö thò voâ nhö thò dieät ñoä chuùng sinh, thaät chuùng sinh, ngaõ dö Nieát-baøn, nhö thò voâ löôïng, tuy dieät ñoä giaû. Haø dó coá? löôïng chuùng voâ löôïng voâ soá voâ chuùng sinh giai an trí ö Voâ thò Nieát-baøn voâ chuùng sinh dieät Thieän Hieän, nhöôïc sinh chöùng vieân voâ bieân chuùng ñaéc dieät ñoä giaû. dö Nieát-baøn, löôïng chuùng sinh ñoä, voâ höõu nhaát chö Boà-taùt Ma-ha-taùt tòch dó, nhi voâ sinh, thaät voâ Haø dó coái? Tu- nhö thò baùt Nieát- dó, voâ nhaát chuùng chuùng sinh dieät höõu tình töôûng höõu nhaát chuùng chuùng sinh ñaéc boà-ñeàà, nhöôïc baøn voâ löôïng sinh bò Nieát-baøn ñoä höõu, bæ haø sôû chuyeån baát öng sinh nhaäp vieân dieät ñoä giaû. Haø Boà-taùt höõu chuùng sinh dó, giaû. Haø dó coá? nhaân? Nhöôïc thuyeát danh Boà-taùt tòch giaû. Haø dó dó coá? Tu-boà- chuùng sinh voâ nhaát chuùng Tu-boà-ñeà, nhöôïc Thieän Thaät, Boà-Ma-ha-taùt. Sôû dó giaû coá? Dieäu Sinh, ñeà, nhöôïc Boà- töôùng töùc phi sinh bò Nieát-baøn Boà-taùt höõu chuùng taùt Ma-ha-taùt, haø? Thieän Hieän, nhöôïc Boà-taùt taùt höõu ngaõ Boà-taùt. Haø dó coá giaû. Haø dó coá? sinh töôûng, töùc chuùng sinh nhöôïc chö Boà-taùt höõu chuùng sinh töôùng, nhaân phi? Tu-boà-ñeà, Tu-boà-ñeà, baát öng thuyeát töôûng chuyeån, Ma-ha-taùt baát öng töôûng giaû, taéc töôùng, chuùng nhöôïc Boà-taùt nhöôïc Boà-taùt danh vi Boà-taùt. baát bæ Boà-taùt thuyeát ngoân höõu tình baát danh Boà-taùt. Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

sinh töôùng thoï khôûi chuùng sinh höõu chuùng sinh Haø dó coá? Tu-boà- Ma-ha-taùt danh töôûng chuyeån, nhö Sôû dó giaû haø? Do

258 giaû [335] töôùng, nhaân töôûng, töùc baát ñeà,à nhaát thieát thuyeát öng, bæ haø thiï maïng giaû töôûng, höõu ngaõ töôûng, töôùng, töùc phi töôùng, thoï giả öng thuyeát danh Boà-taùt voâ ngaõ sôû nhaân? Baát bæ só phu töôûng, boå- chuùng sinh Boà-taùt. töôùng, taéc baát vi Boà-taùt. Haø dó töôûng, chuùng Thieän Thaät Boà-ñaëc-giaø-la töôûng, yù töôûng, thoï giaû danh Boà-taùt.” coá? Tu-boà-ñeà, sinh töôûng, thoï taùt danh thuyeát sinh töôûng, ma-naïp- töôûng, caùnh caàu nhaát thieát Boà-taùt giaû töôûng, thoï giaû öng, nhöôïc baø töôûng, taùc giaû thuù töôûng coá.” voâ ngaõ tuôûng, töôûng.” chuùng sinh töôûng, thoï giaû töôûng, chuùng sinh töôûng chuyeån, chuyeån ñöông tri töôûng, thoï giaû thoï töôûng nhöôïc dieäc nhó. Haø dó coá? töôûng, thoï giaû nhaân töôûng Thieän Hieän, voâ höõu töôûng.” nhöôïc chuyeån.” thieåu phaùp danh vi Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

phaùt thuù Boà-taùt thöøa giaû.” (2) “Phuïc thöù (2) “Phuïc thöù (2) “Phuïc thöù (2) “Phuïc thöù (2) “Tuy nhieân (2) Phuïc thöù Thieän (2) Phuïc thöù Tu-boà-ñeàà: Boà-Tu-boà-ñeà, Boà-taùt Tu-boà-ñeà, Boà- Tu-boà-ñeà, Boà-taùt phuïc thöù thôøi Hieän, nhöôïc Boà-taùt Dieäu Sinh, Boà- taùt ö phaùp öng baát truï ö söï, taùt baát tröôùc kyû baát tröôùc kyû loaïi Thieän Thaät, baát Ma-ha-taùt baát truï ö taùt baát truï ö söï voâ

sôû truï haønh haønh ö boá thí, voâ loaïi nhi haønh nhi haønh boá thí, Boà-taùt Ma-ha-taùt söï öng haønh boá thí, öng haønh boá thí, ö boá thí, sôû vò sôû truï haønh ö boá boá thí, baát tröôùc baát tröôùc sôû dö söï truï thí döõ öng, ñoâ voâ sôû truï öng baát truï tuøy xöù baát truï saéc boá thí, baát truï saéc sôû dö haønh ö boá haønh ö boá thí, voâ sôû truï thí döõ haønh boá thí, baát truï öng haønh boá thí, thí, baát truï boá thí, baát truï thí, baát tröôùc baát tröôùc saéc öng, baát saéc truï ö saéc öng haønh boá baát truï saéc thanh thanh höông vò thanh höông vò saéc thanh thanh höông vò thí döõ öng, baát thí, baát truï thanh höông vò xuùc xuùc phaùp boá xuùc phaùp boá thí. höông vò xuùc xuùc phaùp öng thanh höông vò höông vò xuùc phaùp phaùp öng haønh thí. Tu-boà-ñeà Tu-boà-ñeàà Boà-taùt phaùp öng haønh haønh boá thí. Tu- xuùc phaùp trung öng haønh boá thí. boá thí. Dieäu Boà-taùt öng nhö öng nhö thò boá boá thí. Tu-boà- boà-ñeà, Boà-taùt truï thí döõ öng, Thieän Thaät, nhö thò Sinh, Boà-taùt nhö thò boá thí, baát thí, baát truï ö ñeà, Boà-taùt öng öng nhö thò haønh nhö thò thöû Thieän Boà-taùt Ma-ha-taùt thò boá thí, naõi chí truï ö töôùng. Haø töôùng töôûng. Haø nhö thò haønh thí, baát tröôùc Thaät, Boà-taùt Ma- nhö baát truï töôùng töông öng dieäc

dó coá? Nhöôïc dó coá? Nhöôïc thí, baát tröôùc töôùng töôûng. Haø ha-taùt thí döõ öng töôûng öng haønh boá baát öng truï. Haø Boà-taùt baát truï Boà-taùt baát truï töôùng töôûng. dó coá? Tu-boà-ñeàà, nhö baát töôùng thí. Haø dó coá? dó coá? Do baát truï töôùng boá thí, töôùng boá thí, kyø Haø dó coá? Tu- nhöôïc Boà-taùt voâ tuôûng dieäc truï. Bæ Thieän Hieän, nhöôïc thí phöôùc tuï nan kyø phöôùc ñöùc phöôùc ñöùc tuï baát boà-ñeà, nhöôïc chaáp tröôùc taâm haø sôû nhaân? Boà-taùt Ma-ha-taùt löôøng.” baát khaû tö khaû tö löôøng.” Boà-taùt voâ chaáp haønh ö boá thí, thò Nhöôïc Thieän ñoâ voâ sôû truï nhi löôøng”. tröôùc taâm haønh phöôùc ñöùc tuï baát Thaät, Boà-taùt Ma- haønh boá thí, kyø ö boá thí, thò khaû soá löôïng.” ha-taùt baát truï thí phöôùc ñöùc tuï baát phöôùc ñöùc tuï döõ, bæ sôû Thieän khaû thuû löôïng.” baát khaû tö Thaät phöôùc tuï löôøng.” baát khaû löôïng thoï thuû.” (3) “Tu-boà-ñeà, (3) “Tu-boà-ñeà, ö (3) “Tu-boà-ñeà, (3) “Tu-boà-ñeà (3) Bæ haø yù nieäm? (3) Phaät caùo Thieän (3) “Dieäu Sinh, ö yù vaân haø? nhöõ yù vaân haø? nhöõ yù vaân haø? nhöõ yù vaân haø? Thieän Thaät, khaû Hieän: “Ö nhöõ yù vaân ö nhöõ yù vaân Ñoâng phöông Ñoâng phöông hö Ñoâng phöông Ñoâng phöông hö tieàn phöông hö haø? Ñoâng phöông haø? Ñoâng hö khoâng khaû khoâng khaû tö hö khoâng khaû khoâng khaû soá khoâng löôïng thoï hö khoâng khaû thuû phöông hö tö löông phuû?” löôïng phuû?” Tu-soá löôïng phuû?” löôïng phuû?” Tu- thuû?” Thieän Thaät löôïng phuû?” Thieän khoâng khaû tri “Baát daõ Theá boà-ñeà ngoân: “Baát Tu-boà-ñeà ngoân: boà-ñeà ngoân: ngoân: “Baát nhö Hieän ñaùp ngoân: löôïng phuû?” Toân.” “Tu-boà- daõ Theá Toân.” “Baát khaû Theá “Baát khaû Theá thöû Theá Toân.” “Baát daõ Theá Toân.” Dieäu Sinh ñeà, Nam Taây Phaät ngoân: “Nhö Toân.” Phaät Toân.” Phaät Theá Toân ngoân: “Thieän Hieän, nhö ngoân: “Baát nhó Baéc phöông töù thò Tu-boà-ñeà, ngoân: “Nhö thò ngoân: “Nhö thò “Nhö thò höõu thò Nam Taây Baéc Theá Toân.” duy thöôïng haï Nam Taây Baéc Tu-boà-ñeà, Nam Tu-boà-ñeà, Nam Nam haäu Taây cao phöông, töù duy “Nam Taây Baéc hö khoâng, khaû phöông, töù duy Taây Baéc Taây Baéc phöông

Baéc haï thöôïng thöôïng haï chaâu phöông, töù duy tö löôïng phuû?" thöôïng haï hö phöông töù duy töù duy thöôïng haï phöông, thuaän baát bieán thaäp phöông thöôïng haï thaäp "Baát daõ Theá khoâng, khaû tö thöôïng haï thaäp thaäp phöông hö chaùnh phöông, nhaát thieát theá giôùi phöông hö Toân." "Tu-boà- löôïng phuû?" Tu- phöông hö khoâng, khaû soá phoå thaäp phöông hö khoâng, khaû thuû khoâng khaû tri ñeà, Boà-taùt voâ boà-ñeà ngoân: "Baát khoâng, khaû soá löôïng phuû?" Tu- khaû hö khoâng löôïng phuû?" Thieän löôïng phuû?" Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

truï töôùng boá thí daõ Theá Toân." löôïng phuû?" boà-ñeà ngoân: löôïng thoï thuû?" Hieän ñaùp ngoân: Dieäu Sinh

260 phöôùc ñöùc dieäc Phaät ngoân: "Nhö Tu-boà-ñeà ngoân: "Baát khaû Theá Thieän Thaät ngoân: "Baát daõ Theá Toân." ngoân: "Baát nhó phuïc nhö thò thò, nhö thò Tu- "Baát khaû Theá Toân." Phaät "Baát nhö thöû Theá Phaät ngoân: "Thieän Theá Toân." baát khaû tö boà-ñeà, Boà-taùt voâ Toân." "Phaät ngoân: "Nhö thò Toân." Theá Toân Hieän, nhö thò nhö "Dieäu Sinh, löôïng. Tu-boà- truï töôùng boá thí ngoân: "Nhö thò Tu-boà-ñeà, nhöôïc ngoân: "Nhö thò thò, nhöôïc Boà-taùt Boà-taùt haønh ñeà, Boà-taùt ñaûn phöôùc ñöùc tuï dieäc Tu-boà-ñeà, Boà-taùt voâ chaáp nhö thò, Thieän Ma-ha-taùt ñoâ voâ sôû baát truï thí, sôû öng nhö sôû phuïc nhö thò baát nhöôïc Boà-taùt voâ tröôùc taâm haønh ö Thaät, nhö thò nhö truï nhi haønh boá thí, ñaéc phöôùc tuï giaùo truï." khaû tö löôïng." chaáp tröôùc taâm boá thí, thò phöôùc thò, nhöôïc Boà-taùt kyø phöôùc ñöùc tuï baát baát khaû tri Phaät phuïc caùo haønh ö boá thí, ñöùc tuï dieäc phuïc Ma-ha-taùt baát truï khaû thuû löôïng, dieäc löôïng, dieäc Tu-boà-ñeà: "Boà- thò phöôùc ñöùc tuï nhö thò, baát khaû thí döõ, bæ sôû phuïc nhö thò. Thieän phuïc nhö thò." taùt ñaûn öng nhö dieäc phuïc nhö soá löôïng." Thieän [338] Thaät Hieän, Boà-taùt nhö thò Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

thò haønh ö boá thò, baát khaû soá phöôùc tuï baát khaû nhö baát truï töôùng thí." löôïng." löôïng thoï thuû." töôûng öng haønh boá thí." [326] (4) "Tu- (4) "Tu-boà-ñeàà, ö (4) "Tu-boà-ñeàà, (4) "Tu-boà-ñeà, (4) "Tuy nhieân (4) Phaät caùo Thieän (4) "Dieäu Sinh, boà-ñeàà, ö yù vaân yù vaân haø? Khaû dó nhöõ yù vaân haø? nhöõ yù vaân haø? phuïc thöù thôøi Hieän: "Ö nhöõ yù ö nhöõ yù vaân haø? haø? Khaû dó thaân töôùng thaønh töïu Khaû dó thaân Khaû dó thaân Thieän Thaät, nhö vaân haø? Khaû dó chö Khaû dó cuï tuùc töôùng kieán Nhö kieán Nhö Lai töôùng thaéng ñöùc töôùng thaéng thò Boà-taùt thöøa töôùng cuï tuùc quaùn thaéng töôùng Lai phuû?" "Baát phuû?" Tu-boà-ñeà kieán Nhö Lai ñöùc kieán Nhö phaùt haønh thí döõ Nhö Lai phuû?" quaùn Nhö Lai daõ Theá Toân, ngoân: "Baát daõ phuû?" "Baát daõ Lai phuû?" "Baát öng, nhö baát Thieän Hieän ñaùp phuû?" Dieäu baát khaû dó thaân Theá Toân. Baát khaû Theá Toân. Haø dó naêng Theá Toân. töôùng töôûng dieäc ngoân: "Baát daõ Theá Sinh ngoân: "Baát töôùng ñaéc kieán dó töôùng thaønh coá? Nhö Lai sôû Haø dó coá? Nhö truï. Bæ haø yù Toân. Baát öng dó nhó Theá Toân. Nhö Lai. Haø dó töïu ñaéc kieán Nhö thuyeát thaân Lai sôû thuyeát nieäm? Thieän chö töôùng cuï tuùc Baát öng dó coá? Nhö Lai sôû Lai. Haø dó coá? töôùng thaéng ñöùc thaân töôùng Thaät, töôùng cuï quaùn ö Nhö Lai. thaéng töôùng thuyeát thaân Nhö Lai sôû phi töôùng thaéng thaéng

ñöùc phi tuùc Nhö Lai kieán Haø dó coá? Nhö Lai quaùn ö Nhö töôùng töùc phi thuyeát töôùng töùc ñöùc.” “Haø dó coá? töôùng thaéng öng?” Thieän thuyeát chö töôùng Lai. Haø dó coá?

thaân töôùng.” phi töôùng.” Phaät Tu-boà-ñeà, phaøm ñöùc.” “Haø dó Thaät ngoân: “Baát cuï tuùc töùc phi chö Nhö Lai thuyết Phaät caùo Tu- caùo Tu-boà-ñeà: sôû höõu töôùng coá? Tu-boà-ñeà, Theá Toân, töôùng töôùng cuï tuùc.” thaéng töôùng töùc boà-ñeà: “Phaøm “Phaøm sôû höõu giai thò hö voïng, phaøm sôû höõu cuï tuùc Nhö Lai Thuyeát thò ngöõ dó, phi thaéng sôû höõu töôùng töôùng giai thò voâ sôû höõu töôùng töôùng giai thò kieán öng, bæ haø Phaät phuïc caùo cuï töôùng.” “Dieäu giai thò hö voïng ngöõ, nhöôïc töùc thò chaân thaät, hö voïng, voâ sôû sôû nhaân? Nhöôïc thoï Thieän Hieän Sinh, sôû höõu voïng, nhöôïc kieán chö töôùng do töôùng voâ höõu töôùng töùc bæ Nhö Lai töôùng ngoân: “Thieän thaéng töôùng kieán chö töôùng phi töôùng, taéc phi töôùng, öng kieán thò chaân thaät, cuï tuùc thuyeát, bæ Hieän, naõi chí chö giai thò hö phi töôùng, taéc voïng ngöõ, nhö thò Nhö Lai.” do töôùng voâ nhö thò phi töôùng töôùng cuï tuùc giai voïng, nhöôïc voâ kieán Nhö Lai.” chö töôùng phi töôùng, öng kieán cuï tuùc.” Nhö thò thò hö voïng, naõi chí thaéng töôùng, töùc töôùng, taéc kieán Nhö Lai.” ngöõ dó, Theá Toân phi töôùng cuï tuùc, phi hö voïng. Nhö Lai.” maïng giaû Thieän giai thò hö voïng, Thò coá öng dó Thaät bieân nhö thò nhö thò dó töôùng phi thaéng töôùng voâ ngoân: “Sôû höõu töôùng, öng quaùn töôùng quaùn ö Thieän Thaät Nhö Lai.” Nhö Lai.” töôùng cuï tuùc, sôû höõu voïng, sôû höõu baát töôùng cuï tuùc, sôû höõu baát voïng danh, thöû töôùng baát töôùng, Nhö Lai kieán öng.” Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trong caùc trích ñoaïn cuûa 7 baûn dòch Kim cöông Baùt- nhaõ neâu treân thì baûn dòch cuûa ngaøi La-thaäp trôû thaønh ñònh baûn (baûn chuaån), laâu nay ñaõ ñöôïc caùc vò toân tuùc chuùng ta chuyeån ngöõ ñaày ñuû sang tieáng Vieät raát tieän tham khaûo. Coøn baûn dòch cuûa ngaøi Caáp-ña thì truùc traéc khoù hieåu, chæ duøng ñeå tham khaûo maø ít ñöôïc söû duïng. Sau ñaây chuùng toâi xin dòch caùc trích ñoaïn trong baûn dòch cuûa ngaøi Nghóa Tònh ñeå tieän ñoái chieáu.

(1) Phaät noùi vôùi Dieäu Sinh: “Neáu coù ngöôøi naøo phaùt taâm höôùng ñeán Boà-taùt thöøa thì neân khôûi taâm nhö sau: Taát caû caùc chuùng sanh trong caùc theá giôùi goàm caùc loaøi nhö: Noaõn sinh, thai sinh, thaáp sinh, hoaù sinh, hoaëc coù saéc, khoâng saéc, coù töôûng, khoâng töôûng, hoaëc chaúng phaûi coù töôûng, chaúng phaûi khoâng töôûng, ta ñeàu khieán cho chuùng vaøo coõi voâ dö Nieát-baøn ñeå dieät ñoä. [337] Tuy laøm cho voâ löôïng chuùng sinh nhö vaäy, chöùng ñöôïc vieân tòch, nhöng thöïc söï khoâng coù moät chuùng sinh naøo vaøo coõi vieân tòch caû. Taïi sao vaäy? Naøy Dieäu Sinh, neáu Boà-taùt naøo coù yù töôûng veà chuùng sinh, thì khoâng goïi laø Boà-taùt. Vì sao theá? Vì coøn coù yù töôûng veà ngaõ, yù töôûng veà chuùng sinh, yù töôûng veà thoï maïng vaø yù töôûng höôùng veà Boà-taùt thöøa.” (2) “Laïi nöõa, naøy Dieäu Sinh, Boà-taùt neân thöïc haønh boá thí maø khoâng vöôùng maéc vaøo söï töôùng, neân thöïc haønh boá thí maø khoâng vöôùng maéc baát cöù

thöù gì, neân thöïc haønh boá thí maø khoâng vöôùng maéc vaøo saéc, thanh, höông, vò,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

xuùc, phaùp. Naøy Dieäu Sinh, Boà-taùt neân boá thí nhö vaäy, nghóa laø khoâng dính maéc vaøo baát cöù ñieàu gì. Taïi sao vaäy? Vì boá thí maø khoâng dính maéc thì khoái phöôùc aáy khoâng theå keå xieát". (3) "Naøy Dieäu Sinh, yù oâng nghó sao? Khoaûng hö khoâng ôû phöông Ñoâng coù theå ño löôøng ñöôïc khoâng?" Dieäu Sinh ñaùp: "Khoâng theå ñöôïc, baïch Theá Toân." - Theá thì khoaûng hö khoâng Nam, Taây, Baéc boán goùc treân döôùi khaép caû möôøi phöông coù theå ño löôøng ñöôïc khoâng? - Khoâng theå ñöôïc baïch Theá Toân - Naøy Dieäu Sinh, Boà-taùt boá thí maø khoâng dính maéc thì khoái phöôùc ñöùc aáy khoâng theå ño löôøng ñöôïc cuõng nhö vaäy. (4) "Naøy Dieäu Sinh, yù oâng nghó sao? Coù theå quan saùt ñöùc Nhö lai qua hình töôùng thuø thaéng cuï tuùc ñöôïc chaêng?" - Khoâng theå ñöôïc, baïch Theá Toân. Khoâng theå quan saùt ñöùc Nhö Lai qua hình töôùng thuø thaéng cuï tuùc. Taïi vì sao? Vì ñöùc Nhö Lai baûo töôùng thuø thaéng töùc chaúng phaûi töôùng thuø thaéng. - Naøy Dieäu Sinh, caùc töôùng thuø thaéng ñeàu laø hö voïng, neáu khoâng phaûi töôùng thuø thaéng thì khoâng hö voïng. Vì theá neân quan saùt ñöùc Nhö Lai qua töôùng thuø thaéng maø khoâng coù hình töôùng.

1.7. So saùnh toaøn vaên cuûa 7 baûn dòch Taâm Kinh Baùt-nhaõ (Ñaïi Chính Taïng taäp 8, tr. 847 – 852):

264 1/ Ma-ha Baùt- 2/ Baùt-nhaõ 3/ Phoå Hieàn trí Taïng 4/ Baùt-nhaõ Ba-la- 5/ Baùt-nhaõ Ba-la- 6/ Baùt-nhaõ Ba- 7/ Phaät thuyeát nhaõ Ba-la- Ba-la-maät- Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña maät-ña Taâm maät-ña Taâm la-maät-ña taâm Thaùnh Phaät maãu maät Ñaïi Minh ña Taâm Taâm Kinh. Ma Kieät Kinh. Keá Taân kinh. Ñöôøng kinh Ñoân Baùt-nhaõ Ba-la- Chuù kinh. Kinh. Ñeà quoác Tam Taïng quoác Tam Taïng Thöôïng Ñoâ Ñaïi Hoaøng Thaïch maät-ña kinh. Dieâu Taàn Ñöôøng Sa-moân Phaùp Nguyeät Baùt-nhaõ coïng Lôïi Höng töï Tam thaát baûn. Quoác …… Thi Hoä phuïng Thieân Truùc Tam Taïng truøng dòch. Ngoân ñaúng dòch. Taïng Sa-moân Trí ñaïi ñöùc Tam chieáu dòch. Tam Taïng Phaùp Sö Tueä Luaân phuïng Taïng Phaùp Sö Cöu-ma-la-Huyeàn chieáu dòch. Sa-moân Phaùp Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

thaäp dòch. Traùng dòch. Thaønh dòch. (1) (1) (1) Nhö thò ngaõ vaên nhaát (1) Nhö thò ngaõ (1) Nhö thò ngaõ (1) Nhö thò ngaõ (1) Nhö thò ngaõ thôøi Phaät taïi Vöông Xaù vaên nhaát thôøi vaên nhaát thôøi vaên nhaát thôøi vaên nhaát thôøi ñaïi thaønh Linh Thöùu sôn Phaät taïi Vöông Baïc-nga-phaïm Baïc-giaø-phaïm Theá Toân taïi trung, döõ ñaïi Tyø-kheo Xaùthaønh Kyø Xaø truï Vöông Xaù truï Vöông Xaù Vöông Xaù chuùng maõn baùch thieân Quaät sôn trung, Thöùu Phong sôn thaønh Thöùu thaønh Thöùu nhaân, Boà-taùt Ma-ha-taùt döõ ñaïi Tyø-kheo trung, döõ ñaïi Bí- Phong sôn trung, Phong sôn thaát vaïn thaát thieân nhaân chuùng caäp Boà- soâ chuùng caäp ñaïi döõ Ñaïi Bí-soâ trung, döõ ñaïi cu, kì danh vieát Quaùn taùt chuùng cu. Boà-taùt chuùng cö. chuùng, caäp chö Bí-soâ chuùng Theá AÂm Boà-taùt, Vaên Thôøi Phaät Theá Nhó thôøi

Theá Boà-taùt Ma-ha-taùt thieân nhò baùch Thuø Sö Lôïi Boà-taùt, Di Toân töùc nhaäp Toân nhaäp tam- cu. Nhó thôøi Theá nguõ thaäp nhaân Laëc Boà-taùt ñaúng, dó vi Tam-muoäi danh ma-ñòa danh Toân ñaúng nhaäp cu, tònh chö thöôïng thuû, giai ñaéc tam quaûng ñaïi thaäm quaûng ñaïi thaäm thaäm thaâm minh Boà-taùt Ma-ha- muoäi toång trì, truï baát tö thaâm. thaâm chieáu kieán. lieãu tam-ma-ñòa taùt chuùng, nhi nghì giaûi thoaùt. phaùp chi dò moân. coïng vi nhieãu.

(2) Quaùn Theá (2) Quaùn Töï (2) Nhó thôøi Quaùn Töï taïi (2) Nhó thôøi (2) Thôøi chuùng (2) Phuïc ö nhó (2) Nhó thôøi AÂm Boà-taùt Taïi Boà-taùt Boà-taùt Ma-ha-taùt taïi bæ chuùng trung höõu trung höõu nhaát thôøi, Quaùn Töï Theá Toân töùc haønh thaâm haønh thaâm phu toïa, ö kì chuùng Boà-taùt Ma-ha-taùt Boà-taùt Ma-ha-taùt Taïi Boà-taùt Ma- nhaäp thaäm Baùt-nhaõ Ba- Baùt-nhaõ Ba- trung töùc tuøng toøa khôûi, danh Quaùn Töï danh Quaùn Theá ha-taùt haønh thaâm quang la-maät-ña la-maät-ña ngheä Theá Toân sôû, dieän Taïi haønh thaâm AÂm töï taïi, haønh thaâm Baùt-nhaõ minh tuyeân thôøi, chieáu thôøi, chieáu höôùng hôïp chöôûng, khuùc Baùt-nhaõ Ba-la- thaäm thaâm Baùt- Ba-la-maät-ña thuyeát chaùnh kieán nguõ aám kieán nguõ cung cung kính, chieâm maät-ña thôøi nhaõ Ba-la-maät- thôøi, quaùn saùt phaùp tam-ma- khoâng, ñoä uaån giai ngöôõng toân nhan, nhi chieáu kieán nguõ ña haïnh thôøi, chieáu kieán ngũ ñòa. Thôøi nhaát thieát khoâng, ñoä baïch Phaät ngoân: “Theá uaån giai khoâng, chieáu kieán nguõ uẩn thể tính, tất Quaùn Töï Taïi khoå aùch, nhaát thieát Toân ngaõ duïc ö thöû hoäi ly chö khoå aùch. uaån töï tính giai giai thị khoâng. Boà-taùt Ma-ha- khoå aùch, trung, thuyeát chö Boà-taùt khoâng. taùt, taïi Phaät Phoå bieán trí Taïng Baùt- hoäi trung, nhi nhaõ Ba-la-maät-ña taâm, thöû Boà-taùt dó duy nguyeän Theá Toân naêng tu haønh thính ngaõ sôû thuyeát, vò thaäm thaâm chö Boà-taùt tuyeân bí Baùt-nhaõ Ba- phaùp yeáu”. Nhó thôøi Theá la-maät-ña, Toân dó dieäu Phaïm aâm, quaùn kieán nguõ caùo Quaùn Töï Taïi Boà-taùt uaån töï tính giai Ma-ha-taùt ngoân: “Thieän khoâng. tai, thieän tai [340] cuï ñaïi bi giaû, thính nhöõ sôû thuyeát, döõ chö chuùng sinh taùc ñaïi quang minh”. Ö thò Quaùn Töï Taïi Boà-taùt Ma-ha-taùt Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

moâng phaät thính höùa,

266 Phaät sôû hoä nieäm, nhaäp ö tueä quang tam muoäi chaùnh thoï, nhaäp thöû ñònh dó, dó tam muoäi löïc haønh thaâm Baùt-nhaõ Bala-maät-ña thôøi, chieáu kieán nguõ uaån töï taùnh giai khoâng, bæ lieãu tri töï taùnh giai khoâng, tuøng bæ tam muoäi an töôøng nhi Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

khôûi, töùc caùo tueä maïng Xaù-lôïi-phaát ngoân: “Thieän nam töû Boà-taùt höõu Baùt-nhaõ Ba-la-maät- ña Taâm danh phoå bieán trí taïng. Nhöõ kim ñeá thính thieän tö nieäm chi, ngoâ ñöông vò nhöõ phaân bieät giaûi thuyeát”. (3) (3) (3) Taùc thò ngöõ dó, (3) Töùc thôøi, Xaù- (3) Töùc thôøi, cuï (3) Thôøi cuï thoï (3) Nhó thôøi toân tueä maïng Xaù-lôïi- lôïi-phaát thöøa thoï Xaù-lôïi Töû Xaù-lôïi Töû thöøa giaû Xaù-lôïi Töû phaát baïch Quaùn Töï Phaät uy löïc, hôïp thöøa Phaät uy Phaät uy löïc, thöøa phaät uy Taïi Boà-taùt Ma-ha-taùt chöôûng cung thaàn hôïp baïch Thaùnh giaû thaàn, tieàn baïch ngoân: “Duy Ñaïi Tònh kính baïch Quaùn chöôûng, cung Quaùn Töï Taïi Quaùn

Töi Taïi giaû, nguyeän vò thuyeát Töi Taïi Boà-taùt kính baïch Quaùn Boà-taùt Ma-ha- Boà-taùt Ma-ha-

chi, kim chaùnh thò Ma-ha-taùt ngoân: Theá AÂm Töi Taïi taùt vieát: taùt ngoân: thôøi". "Thieän nam töû, Boà-taùt Ma-ha-taùt "Nhöôïc thieän "Nhöôïc thieän nhöôïc höõu duïc ngoân: "Thaùnh nam töû duïc tu nam töû, thieän hoïc thaäm thaâm giaû, nhöôïc höõu haønh thaäm nöõ nhaân ö thöû Baùt-nhaõ Ba-la- duïc hoïc thaäm thaâm Baùt-nhaõ thaäm thaâm maät-ña haïnh giaû, thaâm Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña Baùt-nhaõ Ba-la- vaân haø tu Ba-la-maät-ña giaû, phuïc maät-ña phaùp haønh?" haïnh, vaân haø tu ñöông vaân haø moân laïc duïc tu haønh?" tu hoïc?" hoïc giaû, ñöông vaân haø hoïc?" (4) Xaù-lôïi- (4) Xaù-lôïi (4) Ö tö caùo Xaù-lôïi- (4) Nhö thò vaán (4) Nhö thò vaán (4) Taùc thò ngöõ (4) Thôøi Quaùn phaát saéc Töû, saéc baát phaát: "Chö Boà-taùt Ma- dĩ, nhó thôøi Quaùn dó, nhó thôøi Quaùn dó, Quaùn Töi Töi Taïi Boà-taùt khoâng coá voâ dò khoâng, ha-taùt öng nhö thò hoïc: Töi Taïi Boà-taùt Theá AÂm Töi Taïi Taïi Boà-taùt Ma- Ma-ha-taùt caùo naõo hoaïi khoâng baát dò Saéc taùnh thò khoâng, Ma-ha-taùt caùo Boà-taùt Ma-ha-taùt ha-taùt ñaùp cuï toân giaû Xaù-lôïi- töôùng, thoï saéc, saéc töùc khoâng taùnh thò saéc, saéc cuï thoï Xaù-lôïi- caùo cuï thoï Xaù- thoï Xaù-lôïi Töû töû ngoân: "Nhöõ khoâng coá voâ thò khoâng, baát dò khoâng, khoâng baát phaát ngoân: "Xaù- lôïi-töû ngoân: ngoân: "Nhöôïc kim ñeá thính, thoï töôùng, khoâng töùc dò saéc, saéc töùc thò khoâng, lôïi-töû, nhöôïc "Xaù-lôïi Töû, thieän nam töû, vò nhöõ tuyeân töôûng khoâng thò saéc, thoï khoâng töùc thò saéc, thoï thieän nam töû, nhöôïc thieän nam caäp thieän nöõ thuyeát. Nhöôïc coá voâ tri töôûng haønh töôûng haønh thöùc, dieäc thieän nöõ nhaân töû, thieän nöõ nhaân nhaân duïc tu thieän nam töû, töôùng, haønh thöùc dieäc phuïc nhö thò. Thöùc taùnh haønh thaäm thaâm haønh thaäm thaâm haønh thaäm thieän nöõ nhaân, khoâng coá voâ phuïc nhö thò khoâng, khoâng taùnh Baùt-nhaõ Ba-la- Baùt-nhaõ Ba-la- thaâm Baùt-nhaõ laïc duïc tu hoïc taùc töôùng, thò. thò thöùc, thöùc baát dò maät-ña haïnh maät-ña haïnh Ba-la-maät-ña thöû thaäm thaâm thöùc khoâng coá khoâng, khoâng baát dò thôøi, öng quaùn thôøi, öng chieáu giaû, bæ öng nhö Baùt-nhaõ Ba- voâ giaùc töôùng. thöùc, thöùc töùc thò khoâng, nguõ uaån taùnh kieán nguõ uaån töï thò quaùn saùt: la-maät-ña Haø dó coá? Xaù- khoâng töùc thò thöùc". khoâng. Xaù-lôïi taùnh giai khoâng Nguõ uaån theå phaùp moân gæaû, lôïi-phaát, phi töû, saéc baát dò ly chö khoå aùch. tính giai khoâng, ñöông quaùn Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

saéc dò khoâng, khoâng, khoâng Xaù-lôïi töû, saéc saéc töùc thò nguõ uaån töï tính

268 phi khoâng dò baát dò saéc, saéc khoâng, khoâng khoâng, khoâng giai khoâng. Haø saéc, saéc töùc thò töùc thò khoâng, tính kieán saéc, saéc töùc thò saéc, saéc danh nguõ uaån khoâng, khoâng khoâng töùc thò baát dò khoâng, baát dò khoâng, töï tính khoâng töùc thò saéc, thoï saéc, thoï töôûng khoâng baát dò saéc, khoâng baát dò da? Sôû vò töùc töôûng haønh haønh thöùc dieäc thò saéc töùc saéc, nhö thò thoï saéc thò khoâng, thöùc dieäc phuïc phuïc nhö thò." khoâng, thò khoâng töôûng haønh töùc khoâng thò nhö thò. töùc saéc, thoï thöùc dieäc phuïc saéc, saéc voâ dò töôûng haønh thöùc giai khoâng." ö khoâng, dieäc phuïc nhö khoâng voâ dò ö thò." saéc, thoï töôûng Thích

haønh thöùc dieäc phuïc nhö thò.” (5) Xaù-lôïi- (5) Xaù-lôïi (5) Xaù-lôïi töû, thò chö (5) Xaù-lôïi töû, thò (5) Xaù-lôïi töû, thò (5) Thò coá Xaù- (5) Xaù-lôïi töû, phaát, thò chö töû, thò chö phaùp khoâng töôùng, baát chö phaùp khoâng chö phaùp tính lôïi töû nhaát thieát thöû nhaát thieát phaùp khoâng phaùp khoâng sinh baát dieät, baát caáu töôùng, baát sinh töôùng khoâng, baát phaùp khoâng phaùp nhö thò töôùng, baát töôùng, baát baát tònh, baát taêng baát baát dieät, baát caáu sinh baát dieät, baát tính, voâ töôùng, khoâng töôùng, sinh baát dieät, sinh baát giaûm. Thò coá khoâng baát tònh, baát taêng caáu baát tònh, baát voâ sinh, voâ dieät, voâ sôû sinh, voâ baát caáu baát dieät, baát caáu trung voâ saéc voâ thoï baát giaûm. Thò coá giaûm, baát taêng. voâ caáu ly caáu, sôû dieät, voâ caáu tònh, baát taêng baát tònh, baát töôûng haønh thöùc, voâ khoâng trung voâ Thò coá khoâng voâ dieät voâ taêng. nhieãm, voâ baát giaûm. Thò taêng baát nhaõn nhó tyû thieät thaân yù, saéc voâ thoï töôûng trung voâ saéc, voâ Xaù-lôïi-töû, thò coá thanh tònh, voâ khoâng phaùp giaûm. Thò coá voâ saéc thanh höông vò haønh thöùc, voâ thoï töôûng haønh nhó thôøi khoâng taêng tröôûng, phi quaù khöù, khoâng trung xuùc phaùp, voâ nhaõn giôùi, nhaõn nhó tyû thieät thöùc, voâ nhaõn tính chi trung, voâ toån giaûm. phi vò lai, phi voâ saéc voâ naõi chí voâ yù thöùc giôùi, thaân yù, voâ saéc nhæ tyû thieät thaân voâ saéc voâ thoï Xaù-lôïi-töû , thò hieän taïi. Thò thoï töôûng voâ voâ minh, dieäc voâ voâ thanh höông vò yù, voâ saéc thanh töôûng, voâ haønh, coá khoâng coá khoâng haønh thöùc, minh taän, naõi chí voâ laõo xuùc phaùp, voâ höông vò xuùc dieäc voâ höõu trung, voâ saéc

trung, voâ saéc voâ nhaõn nhó töû, dieäc voâ laõo töû taän, nhaõn giôùi, naõi phaùp, voâ nhaõn thöùc, voâ nhaõn, voâ thoï töôûng voâ thoï töôûng tyû thieät thaân voâ khoå taäp dieät ñaïo, voâ chí voâ yù thöùc giôùi, naõi chí voâ yù voâ nhó, voâ tyû, haønh thöùc, voâ haønh thöùc, voâ yù, voâ saéc trí dieäc voâ ñaéc.” giôùi, voâ voâ minh, thöùc giôùi, voâ voâ voâ thieät, voâ nhaõn nhó tyû nhaõn nhó tyû thanh höông dieäc voâ voâ minh minh, dieäc voâ voâ thaân, voâ yù, voâ thieät thaân yù, voâ thieät thaân yù, vò xuùc phaùp, taän, naõi chí voâ minh taän, naõi chí saéc, voâ thanh, saéc thanh voâ saéc thanh voâ nhaõn laõo töû, dieäc voâ voâ laõo töû taän, voâ voâ höông, voâ höông vò xuùc höông vò xuùc giôùi, naõi chí laõo töû taän, voâ khoå taäp dieät ñaïo, vò, voâ xuùc, voâ phaùp, voâ nhaõn phaùp, voâ voâ yù thöùc khoå taäp dieät ñaïo, voâ trí chöùng voâ phaùp, voâ nhaõn giôùi, voâ nhaõn nhaõn giôùi, naõi giôùi, voâ voâ voâ trí dieäc voâ ñaéc.” giôùi, naõi chí voâ thöùc giôùi, naõi chí voâ yù thöùc minh, dieäc ñaéc.” yù thöùc giôùi, voâ chí voâ yù giôùi, giôùi, voâ voâ voâ voâ minh voâ minh, dieäc voâ yù thöùc giôùi, minh, dieäc voâ taän, naõi chí voâ voâ minh taän, voâ voâ minh, voâ voâ minh taän, voâ laõo töû, naõi chí voâ laõo voâ minh taän, naõi chí voâ laõo dieäc voâ laõo töû, dieäc voâ laõo naõi chí voâ laõo töû, voâ laõo töû töû taän, voâ töû taän, voâ khoå töû, dieäc voâ laõo taän, voâ khoå khoå taäp dieät taäp dieät ñaïo, voâ töû taän, voâ khoå taäp dieät ñaïo, ñaïo, voâ trí trí voâ ñaéc, dieäc taäp dieät ñaïo, voâ trí dieäc voâ voâ sôû ñaéc.” voâ baát ñaéc.” voâ trí voâ sôû ñaéc.” ñaéc, dieät voâ voâ ñaéc.” (6) Dï voâ sở (6) Dï voâ sở (6) Dï voâ sở đắc cố, Boà- (6) Dï voâ sở đắc (6) Dï voâ sở đắc (6) Thò coá Xaù- (6) Xaù-lôïi töû, đắc cố, Boà-taùt đắc cố, Boà-

ñeà-taùt-ñoûa y Baùt-nhaõ cố, Boà-ñeà-taùt- cố, Boà-ñeà-taùt- lôïi töû, dó voâ sôû do thò voâ ñaéc y Baùt-nhaõ Ba- ñeà-taùt-ñoûa y Ba-la-maät-ña coá, taâm ñoûa y Baùt-nhaõ ñoûa y Baùt-nhaõ ñaéc coá, chö Boà- coá Boà-taùt Ma- la-maät coá, taâm Baùt-nhaõ Ba- voâ quaùi ngaïi, voâ quaùi Ba-la-maät-ña Ba-la-maät-ña taùt chuùng y chæ ha-taùt y Baùt- voâ quaùi ngaïi, la-maät-ña ngaïi coá, voâ höõu khuûng coá, taâm voâ quaùi truï, taâm voâ Baùt-nhaõ Ba-la- nhaõ Ba-la- voâ quaùi ngaïi coá, taâm voâ boá, vieãn ly ñieân ñaûo ngaïi, voâ quaùi chöôùng ngaïi, maät-ña taâm voâ maät-ña töông Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

coá, voâ höõu quaùi ngaïi, moäng töôûng, cöùu caùnh ngaïi coá, voâ höõu taâm voâ chöôùng chöôùng ngaïi, öng haønh coá,

270 khuûng boá, ly voâ quaùi ngaïi Nieát-baøn. Tam theá chö khuûng boá, vieãn ngaïi coá, voâ höõu voâ höõu khuûng taâm voâ sôû nhaát thieát ñieân coá, voâ höõu Phaät y Baùt-nhaõ Ba-la- ly ñieân ñaûo khuûng boá, vieãn boá, sieâu quaù tröôùc, dieäc voâ ñaûo moäng khuûng boá, maät-ña coá, ñaéc A-naäu- moäng töôûng, cöùu ly ñieân ñaûo ñieân ñaûo, cöùu quaùi ngaïi, dó töôûng khoå naõo, vieãn ly ñieân ña-la tam-mieäu-tam- caùnh Nieát-baøn. moäng töôûng, cöùu caùnh Nieát-baøn. voâ tröôùc voâ cöùu caùnh Nieát- ñaûo moäng boà-ñeà. Tam theá chö caùnh tòch nhieân. Tam theá nhaát ngaïi coá, voâ baøn. Tam theá töôûng, cöùu Phaät y Baùt-nhaõ Tam theá chö thieát chö Phaät höõu khuûng boá, chö Phaät y caùnh Nieát- Ba-la-maät-ña Phaät y Baùt-nhaõ dieäc giai y Baùt- vieãn ly nhaát Baùt-nhaõ Ba- baøn. Tam coá, ñaéc A-naäu- Ba-la-maät-ña coá, nhaõ Ba-la-maät- thieát ñieân ñaûo la-maät coá, ñaéc theá chö Phaät ña-la tam-mieäu- ñaéc A-naäu-ña-la ña coá chöùng voïng töôûng, A-naäu-ña-la y Baùt-nhaõ tam-boà-ñeàà. tam-mieäu-tam- ñaéc Voâ Thöôïng cöùu caùnh vieân Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

tam-mieäu- Ba-la-maät- boà-ñeà, hieän Chaùnh Ñaúng tòch. Sôû höõu tam-boà-ñeà. ña coá, ñaéc thaønh chaùnh Boà-ñeà.” tam theá chö A-naäu-ña-la giaùc.” Phaät y Baùt-nhaõ tam-mieäu- Ba-la-maät-ña tam-boà-ñeà. coá, ñaéc A-naäu- ña-la tam-mieäu-tam-boà- ñeà. (7) Coá tri Baùt- (7) Coá tri (7) Coá tri Baùt-nhaõ Ba- (7) Coá tri Baùt- (7) Coá tri Baùt- (7) Xaù-lôïi-töû, (7) Thò coá öng nhaõ Ba-la-maät Baùt-nhaõ la-maät-ña thò ñaïi thaàn nhaõ Ba-la-maät- nhaõ Ba-la-maät- thò coá ñöông tri tri Baùt-nhaõ thò ñaïi minh Ba-la-maät- chuù, thò ñaïi minh chuù, ña thò ñaïi thaàn ña thò ñaïi chaân Baùt-nhaõ Ba-la- Ba-la-maät-ña chuù, voâ ña thò ñaïi thò voâ thöôïng chuù, thò voâ chuù, thò ñaïi minh ngoân, thò ñaïi maät-ña ñaïi maät thò quaûng ñaïi thöôïng minh thaàn chuù, ñaúng ñaúng chuù, naêng tröø chuù, thò voâ minh chaân ngoân, chuù giaû, thò ñaïi minh, thò voâ chuù, voâ ñaúng thò ñaïi minh nhaát thieát khoå, chaân thaät thöôïng chuù, thò thò voâ thöôïng minh chuù, thò thöôïng minh, ñaúng minh chuù, thò voâ baát hö. Coá thuyeát Baùt- voâ ñaúng ñaúng chaân ngoân, thò voâ thöôïng chuù, thò voâ ñaúng

chuù, naêng tröø thöôïng chuù, nhaõ Ba-la-maät-ña chuù. chuù, naêng tröø voâ ñaúng ñaúng thò voâ ñaúng ñaúng minh, nhaát thieát khoå, thò voâ ñaúng nhaát thieát khoå, chaân ngoân, naêng ñaúng chuù, naêng nhi naêng töùc chaân thaät baát ñaúng chuù,

chaân thaät baát hö. töø nhaát thieát töø nhaát thieát töø nhaát thieát hö. Coá thuyeát naêng töø Coá thuyeát Baùt- khoå, chaân thaät khoå chi chuù, khoå naõo, thò Baùt-nhaõ Ba- nhaát thieát nhaõ Ba-la-maät- baát hö. Coá chaân thaät voâ töùc chaân thaät la-maät chuù. khoå, chaân ña chuù. thuyeát Baùt-nhaõ ñaûo. Coá tri Baùt- voâ hö voïng thaät baát hö. Ba-la-maät-ña nhaõ Ba-la-maät- phaùp, chö tu Coá thuyeát chaân ngoân. ña, thò bí maät hoïc giaû, ñöông Baùt-nhaõ chuù. nhö thò hoïc." Ba-la-maät- ña chuù. (8) Töùc thuyeát (8) Töùc (8) Töùc thuyeát chuù vieát: (8) Töùc thuyeát (8) Töùc thuyeát (8) Töùc thuyeát (8) Ngaõ kim chuù vieát: thuyeát chuù "Yeát-ñeá, yeát-ñeá, ba-la- chuù vieát: chôn ngoân: "AÙn Baùt-nhaõ Ba-la- tuyeân thuyeát "Kieät-ñeá, vieát: "Yeát- yeát-ñeá, ba-la-taêng-yeát- "Nghieät-ñeá, nga-ñeá-nga-ñeá, maät-ña chuù Baùt-nhaõ Ba- kieät-ñeá, ba-la- ñeá, yeát-ñeá, ñeá, boà-ñeà-ta-baø-ha." nghieät-ñeá, ba-la- baù-la-nga-ñeá, vieát: "Nga-ñeá- la-maät-ña ñaïi kieät-ñeá, ba-la- ba-la-yeát-nghieät-ñeá, ba-la- baù-la-taùn-nga- nga-ñeá, ba-la- minh vieát: taêng-kieät-ñeá, ñeá, ba-la- taêng-nghieät-ñeá, ñeá, maïo-ñòa-ta- nga-ñeá, ba-la- "Ñaùt-ñieät-tha boà-ñeà-taêng- taêng-yeát-ñeá, boà-ñeà-ta-baø-ha." phöôïc-haï." taêng-nga-ñeá, aùn nga-ñeá- ta-ha." boà-ñeà-taêng- Boà-ñeà-ta-ha." nga-ñeá-baù-la- ta-ha." nga-ñeá, baù-la-taêng-nga- ñeá, maïo-ñeà- ta-haï." Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(9) (9) (9) (9) "Nhö thò Xaù- (9) "Nhö thò Xaù- (9) "Xaù-lôïi töû, (9) Xaù-lôïi töû,

272 lôïi-phaát, chö Boà- lôïi töû, chö Boà-taùt Boà-taùt Ma-ha- chö Boà-taùt Ma- taùt Ma-ha-taùt ö Ma-ha-taùt ö taùt öng nhö thò ha-taùt nhöôïc thaäm thaâm Baùt- thaäm thaâm Baùt- tu hoïc Baùt-nhaõ naêng tuïng thò nhaõ Ba-la-maät- nhaõ Ba-la-maät-Ba-la-maät-ña." Baùt-nhaõ Ba-la- ña haïnh, öng ña haïnh, öng maät-ña minh nhö thò haønh." nhö thò hoïc". cuù, thò töùc tu hoïc thaäm thaâm Baùt-nhaõ Ba-la- maät-ña." Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(10) (10) (10) (10) Nhö thò (10) Nhó thôøi Theá (10) Nhó thôøi (10) Nhó thôøi thuyeát dó, töùc thôøi Toân tuøng tam- Theá Toân tuøng Theá Toân tuøng Theá Toân tuøng ma-ñòa an töôøng bæ ñònh khôûi, tam-ma-ñòa an quaûng ñaïi thaäm nhi khôûi, taùn caùo thaùnh giaû töôøng nhi khôûi, thaâm tam-ma- Quaùn Theá AÂm Quaùn Töï Taïi taùn Quaùn Töï ñòa khôûi, taùn Töï taïi Boà-taùt Boà-taùt Ma-ha- Taïi Boà-taùt Ma-Quaùn Töï Taïi Boà- Ma-ha-taùt ngoân: taùt vieát: "Thieän ha-taùt ngoân: taùt Ma-ha-taùt "Thieän tai, thieän tai, thieän tai, "Thieän tai, ngoân: "Thieän tai! tai, thieän nam töû, thieän nam töû, thieän tai, thieän Thieän tai! Thieän nhö thò, nhö thò, nhö thò, nhö thò, nam töû, nhö nam töû, nhö thò nhö thöõ sôû nhö thöõ sôû thöõ sôû thuyeát, nhö thò, nhö nhöõ thuyeát, thaäm thuyeát, bæ nhö thò, nhö thò sôû thuyeát, thaäm thaâm Baùt-nhaõ ñöông nhö thò Baùt-nhaõ Ba-la- thaâm Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña tu hoïc Baùt-nhaõ maät-ña ñöông Ba-la-maät-ña haïnh, öng nhö thò Ba-la-maät-ña, nhö thò hoïc, thò

haïnh, öng nhö thò haønh, nhö thò nhaát thieát Nhö töùc chaân thaät haønh, nhö thò haønh thôøi, nhaát Lai dieäc ñöông toái thöôïng cöùu haønh thôøi, nhaát thieát Nhö Lai taát tuøy hæ." caùnh, nhaát thieát thieát Nhö Lai giai tuøy hæ." Nhö Lai dieäc giai taát tuyø hæ." giai tuøy hæ." (11) (11) (11) Phaät thuyeát thöû (11) Nhó thôøi Theá (11)

Nhó thôøi Theá (11) Thôøi Baïc- (11) Phaät kinh dó, chö Tyø kheo Toân thuyeát thò Toân nhö thò giaø-phaïm thuyeát thuyeát thöû caäp Boà-taùt chuùng, nhaát ngöõ dó, cuï thoï thuyeát dó, cuï thoï thò ngöõ dó, cuï thoï kinh dó, Quaùn thieát theá gian thieân, Xaù-lôïi-phaát ñaïi Xaù-lôïi Töû, Quaùn Xaù-lôïi Töû, thaùnh Töï Taïi Boà-taùt nhaân, A-tu-la, Caøn- hæ sung bieán, Theá AÂm Töï Taïi giaû Quaùn Töï Taïi Ma-ha-taùt, thaùt-baø ñaúng, vaên Phaät Quaùn Töï Taïi Boà- Boà-taùt, caäp bæ Boà-taùt Ma-ha- tònh chö Bí-soâ, sôû thuyeát, giai ñaïi hoan taùt Ma-ha-taùt chuùng hoäi, nhaát taùt, nhaát thieát theá naõi chí theá hæ, tín thoï phuïng haønh. dieäc ñaïi hoan hæ. thieát theá gian gian, thieân, gian thieân, Thôøi bæ chuùng thieân, nhaân, A-nhaân, A-toâ-la, nhaân, A-tu-la, hoäi thieân, nhaân, tu-la, Kieän-ñaø- Caøn-thaùt-baø Caøn-thaùt-baø A-tu-la, Caøn- phöôïc ñaúng, vaên ñaúng, vaên Phaät ñaúng, nhaát thaùt-baø ñaúng, Phaät sôû thuyeát, sôû thuyeát, giai thieát ñaïi chuùng vaên Phaät sôû giai ñaïi hoan hæ, ñaïi hoan hæ, tín vaên Phaät sôû thuyeát giai ñaïi tín thoï phuïng thoï phuïng haønh. thuyeát, giai ñaïi hoan hæ, tín thoï haønh. hoan hæ, tín thoï phuïng haønh. phuïng haønh. Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trong 7 baûn dòch treân ñaây thì baûn dòch cuûa Phaùp sö Huyeàn Traùng ñaõ trôû thaønh ñònh baûn (baûn chuaån) ñöôïc moïi ngöôøi söû duïng vaø ñaõ ñöôïc caùc baäc toân tuùc chuùng ta chuyeån ngöõ sang tieáng Vieät raát tieän tuïng ñoïc. Vaäy sau ñaây chuùng toâi xin chuyeån ngöõ baûn dòch cuûa ngaøi Trí Tueä Luaân (töông ñoái chieát trung) ñeå tieän tham khaûo: (1) Toâi nghe nhö vaày: Moät thuôû noï ñöùc Baïc-nga- phaïm (Theá Toân) an truù trong nuùi Thöùu Phong taïi thaønh Vöông Xaù, cuøng vôùi ñaïi chuùng Bí-soâ vaø Boà-taùt. Luùc baáy giôø ñöùc Theá Toân nhaäp vaøo thieàn ñònh teân laø Chieáu Kieán saâu xa roäng lôùn. (2) Khi aáy trong hoäi chuùng coù vò Boà-taùt teân Quaùn Theá AÂm Töï Taïi, khi thöïc haønh Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa, thaáy roõ töï tính cuûa 5 uaån ñeàu laø khoâng. (3) Luùc baáy giôø Cuï thoï Xaù-lôïi töû, nöông thaàn löïc cuûa Phaät, chaép tay cung kính baïch Ñaïi Boà-taùt Quaùn Theá AÂm Töï Taïi: “Kính thöa Thaùnh giaû, neáu coù ngöôøi muoán hoïc haïnh Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa, thì phaûi thöïc haønh nhö theá naøo?” (4) [344] Khi ñöôïc hoûi nhö vaäy, Ñaïi Boà-taùt Quaùn Theá AÂm Töï Taïi lieàn noùi vôùi Cuï thoï Xaù-lôïi töû: “Naøy Xaù-lôïi töû, neáu coù thieän nam töû, thieän nöõ nhaân naøo muoán thöïc haønh haïnh Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa thì neân thaáy roõ töï tính cuûa 5 uaån ñeàu laø khoâng, seõ xa lìa caùc khoå aùch. Naøy Xaù-lôïi töû, saéc laø khoâng, phaûi thaáy tính khoâng trong saéc, saéc chaúng

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

khaùc khoâng, khoâng chaúng khaùc saéc, saéc töùc laø khoâng, khoâng töùc laø saéc, thoï, töôûng, haønh, thöùc cuõng nhö vaäy. (5) Naøy Xaù-lôïi töû, tính töôùng khoâng cuûa caùc phaùp naøy khoâng sinh khoâng dieät, khoâng dô khoâng saïch, khoâng giaûm khoâng taêng; theá neân trong khoâng, khoâng coù saéc, khoâng coù thoï, töôûng, haønh, thöùc; khoâng coù maét, tai, muõi, löôõi, thaân, yù; khoâng coù saéc, thanh, höông, vò, xuùc, phaùp; khoâng coù nhaõn giôùi, cho ñeán khoâng coù yù thöùc

giôùi; khoâng coù voâ minh, cuõng khoâng coù heát voâ minh, cho ñeán khoâng coù heát giaø cheát; khoâng coù khoå taäp dieät ñaïo; khoâng coù trí chöùng vaø khoâng coù ñaéc." (6) "Vì khoâng coù ñaéc neân Boà-ñeà-taùt-ñoûa nöông vaøo Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña maø an truù, taâm khoâng chöôùng ngaïi; vì khoâng coù chöôùng ngaïi neân khoâng coù sôï haõi, xa lìa moäng töôûng ñieân ñaûo, cöùu caùnh tòch nhieân; chö Phaät ba ñôøi vì nöông vaøo Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña maø ñaït ñöôïc Voâ Thöôïng Chaùnh Ñaúng Boà-ñeà, hieän thaønh Chaùnh Giaùc." (7) [345] "Cho neân bieát Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña laø Ñaïi chaân ngoân, laø Ñaïi minh chaân ngoân, laø Voâ thöôïng chaân ngoân, laø Voâ ñaúng ñaúng chaân ngoân, coù theå ñoaïn tröø taát caû khoå naõo, chaân thaät khoâng hö doái, neân noùi chaân ngoân Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña." (8) "Lieàn noùi chaân ngoân: "AÙn, nga-ñeá-nga-ñeá, baù- la-nga-ñeá, baù-ra-taùn-nga-ñeá, maïo- ñòa-ta-phöôïc-haï."

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

(9) "Nhö vaäy Xaù-lôïi töû, caùc Ñaïi Boà-taùt ñoái vôùi haïnh Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa, neân hoïc nhö vaäy." (10) Luùc baáy giôø ñöùc Theá Toân töø thieàn ñònh an nhieân ñöùng daäy, taùn thaùn Quaùn Theá AÂm Töï Taïi ñaïi Boà-taùt: "Laønh thay, laønh thay, thieän nam töû! Ñuùng vaäy, ñuùng vaäy, ñuùng nhö lôøi oâng noùi: Haïnh Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña saâu xa neân thöïc haønh nhö vaäy; khi thöïc haønh nhö vaäy, taát caû caùc ñöùc Nhö Lai ñeàu seõ tuøy hæ." (11) Khi ñöùc Theá Toân noùi nhö theá, Cuï thoï Xaù-lôïi töû, Quaùn Theá AÂm Töï Taïi Boà-taùt vaø taát caû trôøi, ngöôøi, A-toâ-la, Kieän-ñaø-phöôïc v.v... trong theá gian ñang coù maët nôi hoäi chuùng aáy, ñeàu raát hoan hæ, tín nhaän phuïng haønh.

2. [346] Nhöõng vaán ñeà ñöôïc phaûn aùnh trong caùc baûn dòch cuûa heä thoáng Baùt-nhaõ 2.1. Möùc ñoä cheânh leäch trong caùc baûn dòch (Sau ñaây seõ khaûo saùt khaùi löôïc veà soá quyeån, phaåm muïc, soá chöõ cuûa moãi boä kinh) 2.1.a. Boä Tieåu Phaåm Baùt-nhaõ: Boä naøy coù 7 baûn dòch nhö tröôùc ñaõ neâu. 1. Baùt-nhaõ ñaïo haønh phaåm kinh, 10 quyeån, 30 phaåm, hôn 90.000 chöõ. 2. Ñaïi minh ñoä voâ cöïc kinh, 6 quyeån, 30 phaåm, hôn 40.000 chöõ.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

3. Ma-ha Baùt-nhaõ Ba-la-maät-ña sao kinh, 5 quyeån, 13 phaåm, hôn 40.000 chöõ. 4. Tieåu Phaåm baùt-nhaõ ba-la-maät-ña kinh, 10 quyeån, 29 phaåm, hôn 74.000 chöõ. 5. Ñaïi baùt-nhaõ kinh ñeä töù phaàn, 18 quyeån, 29 phaåm, hôn 147.000 chöõ. 6. Phaät maãu xuaát sinh tam phaùp taïng baùt-nhaõ ba-la- maät-ña kinh, 25 quyeån, 32 phaåm, hôn 120.000 chöõ. 7. Phaät maãu baûo ñöùc taïng baùt-nhaõ ba-la-maät kinh, 3 quyeån, 32 phaåm, hôn 10.000 chöõ. Baûn dòch thöù 7 treân ñaây cuûa Ngaøi Phaùp Hieàn laø loaïi Nhieáp tuïng, veà vaên dòch khoâng thích hôïp duøng ñeå so saùnh. Coøn baûn dòch thöù 3 cuûa Ñaøm-ma-tyø laø loaïi sao kinh, phaåm muïc khoâng ñaày ñuû, cuõng khoâng thích hôïp duøng ñeå so saùnh. Ngoaøi ra 5 baûn coøn laïi veà phaåm muïc ñaïi khaùi sai khaùc nhau khoâng nhieàu, nhöng veà caùch chia quyeån thì baát ñoàng, soá chöõ khaùc nhau raát lôùn; baûn dòch soá 5 cuûa ngaøi Huyeàn

Traùng vaø baûn dòch soá 6 cuûa Ngaøi Thi Hoä thì soá chöõ cô hoà nhieàu hôn gaáp 3 laàn so vôùi baûn dòch thöù 2 cuûa ngaøi Chi Khieâm. Nguyeân nhaân sai khaùc, chuùng ta coù theå tham khaûo vaên dòch cuûa 3 baûn dòch aáy ôû ñoà bieåu thöù 4 thì coù theå thaáy roõ. [347] Baûn dòch thöù 2 Ñaïi minh ñoä kinh cuûa ngaøi Chi Khieâm thieáu caùc ñoaïn (2) (3) (4) (5) (6) (8), vaø dòch vaên cuûa ñoaïn (1) vaø (7) heát söùc giaûn löôïc. 2.1.b. Boä Ñaïi phaåm baùt-nhaõ ôû ñoà bieåu thöù 3:

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

1. Quang taùn baùt-nhaõ, 10 quyeån, 21 phaåm, hôn 80.000 chöõ. 2. Phoùng Quang Baùt-nhaõ, 20 quyeån, 90 phaåm, hôn 220.000 chöõ. 3. Ma-ha baùt-nhaõ: 27 quyeån, 90 phaåm, hôn 320.000 chöõ. 4. Ñaïi Baùt-nhaõ kinh ñeä töù phaàn: 78 quyeån, 85 phaåm, hôn 600.000 chöõ. Treân ñaây, baûn dòch thöù nhaát cuûa ngaøi Phaùp Hoä, phaåm muïc khoâng ñaày ñuû, khoâng thích hôïp duøng ñeå so saùnh. Ba baûn coøn laïi, phaåm muïc ñaïi khaùi töông ñöông nhau (baûn cuûa ngaøi Huyeàn Traùng thieáu 3 phaåm cuoái cuøng), nhöng chia quyeån khoâng ñoàng, soá chöõ sai khaùc raát lôùn, baûn cuûa ngaøi Huyeàn Traùng nhieàu gaàn gaáp ñoâi baûn cuûa ngaøi La-thaäp vaø Voâ-la-xoa. Chuùng ta khaûo saùt ñoà bieåu thöù 5 coù theå thaáy roõ nguyeân nhaân vì sao phaåm muïc vaø soá chöõ cuûa 3 baûn naøy khaùc nhau. Vì baûn cuûa ngaøi Laxoa thieáu ñoaïn (7), baûn cuûa Ngaøi La-thaäp thieáu ñoaïn (7) (9), nhöng caùc ñoaïn coøn laïi veà caùch phaân boá thì baûn cuûa ngaøi Huyeàn Traùng chuû yeáu laø nhieàu hôn, deã thaáy nhaát laø caùc ñoaïn (2) (3) (4) (6) (8) (10) vaø (14). 2.1.c. So saùnh 7 baûn dòch Baùt-nhaõ taâm kinh ôû ñoà bieåu thöù 7 (1) Baûn cuûa ngaøi Cöu-ma-la-thaäp: 299 chöõ. (2) Baûn cuûa ngaøi Huyeàn Traùng: 260 chöõ.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

(3) Baûn cuûa ngaøi Phaùp Nguyeät: 648 chöõ. (4) Baûn cuûa ngaøi Baùt-nhaõ, Lôïi Ngoân: 545 chöõ. (5) Baûn cuûa ngaøi Trí Tueä Luaân: 562 chöõ. (6) [348] Baûn cuûa ngaøi Phaùp Thaønh: 562 chöõ. (7) Baûn cuûa ngaøi Thi Hoä: 627 chöõ. Baûy baûn treân ñaây roõ raøng thuoäc veà hai heä thoáng khaùc nhau: a. Baûn (1) vaø (2) thuoäc heä thoáng thöù nhaát; b. Naêm baûn coøn laïi thuoäc veà heä thoáng thöù hai. Noäi dung cuûa Baùt-nhaõ taâm kinh coù theå chia ñaïi khaùi laøm ba phaàn: phaàn töïa, chaùnh toâng vaø löu thoâng. Trong ñoà bieåu thöù 7 ôû treân, caùc ñoaïn (1) (2) (3) thuoäc veà phaàn töïa; caùc ñoaïn (4) (5) (6) (7) vaø (8) thuoäc phaàn chaùnh toâng; caùc ñoaïn (9) (10) vaø (11) thuoäc phaàn löu thoâng. Phaàn chaùnh toâng laø troïng taâm cuûa Taâm kinh baùt-nhaõ, veà möùc ñoä cheânh leäch nhau trong caùc baûn dòch töông ñoái khoâng nhieàu. Heä thoáng thöù nhaát, veà phaàn töïa thieáu ñoaïn (1) vaø ñoaïn (3), veà phaàn löu thoâng hoaøn toaøn khieám khuyeát. ÔÛ heä thoáng thöù 2, caû 2 phaàn töïa vaø löu thoâng ñeàu ñaày ñuû, veà möùc ñoä cheânh leäch nhau töông ñoái raát ít (ngoaïi tröø baûn dòch thöù 3 cuûa Ngaøi Phaùp Nguyeät). Nhö vaäy söï cheânh leäch veà soá chöõ trong 2 heä thoáng chuû yeáu laø ôû phaàn baøi töïa vaø phaàn löu thoâng coù hay khoâng. Huyeàn Traùng laø vò chuû tröông phieân dòch ñaày ñuû toaøn Kinh, tuyeät ñoái khoâng caét xeùn nguyeân ñieån (xem tieát 4 chöông 4). Taâm kinh laø moät boä kinh nhoû, soá chöõ trong caùc baûn dòch ñöôïc

tinh giaûn nhö theá, khoâng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

phaûi do ruùt goïn hay löôïc bôùt; do ñoù chuùng ta suy ñoaùn nguyeân nhaân sai khaùc veà vaên dòch thuoäc hai heä thoáng coù theå laø do nguyeân ñieån Phaïn vaên cuûa baûn goác khaùc nhau. Heä thoáng thöù nhaát töïa hoà laø loaïi keä tuïng, chaân ngoân, cho neân caâu vaên tinh giaûn. Heä thoáng thöù hai theâm vaøo phaàn nhaäp ñeà vaø keát luaän, voán laø theå thöùc thoâng thöôøng cuûa loaïi kinh Phaät. Ñoái vôùi nhöõng ngöôøi môùi hoïc, coù leõ ñoïc baûn dòch thuoäc heä thoáng thöù hai deã daøng thaâm nhaäp noäi dung cuûa Taâm kinh hôn. 2.2. Caùch ñaët teân kinh Caên cöù vaøo ñoà bieåu thöù nhaát, boä Tieåu phaåm Baùt-nhaõ ñaïi khaùi döïa vaøo 5 phöông dieän sau ñaây: 1/ Duøng teân phaåm thöù nhaát cuûa kinh aáy laøm teân kinh: Chaúng haïn phaåm thöù nhaát cuûa kinh Baùt-nhaõ ñaïo haønh phaåm kinh do Chi-laâu-ca-saám dòch coù teân laø Phaåm ñaïo haønh. Coù theå [349] Ñaïo haønh kinh do Truùc Phaät Soùc dòch cuõng gioáng nhö vaäy. 2/ Duøng yù nghóa toång quaùt cuûa kinh aáy laøm teân kinh: Chaúng haïn Ñaïi minh ñoä voâ cöïc kinh, Kyø ña maät ñaïi trí ñoä kinh thuoäc veà loaïi naøy. Vì kinh Baùt-nhaõ laáy vieäc “duøng trí tueä ñeå vöôït qua bôø giaùc” laøm toân chæ, do vaäy duøng “ñaïi minh ñoä”, “ñaïi trí ñoä” laøm teân kinh. 3/ Laáy trieàu ñaïi dòch kinh laøm teân kinh: Chaúng haïn Ngoâ phaåm kinh cuûa Khöông Taêng Hoäi, vì kinh naøy ñöôïc

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

dòch taïi nöôùc Ngoâ vaøo thôøi Tam Quoác, do ñoù duøng “ngoâ phaåm” laøm teân kinh. 4/ Laáy chöông muïc nhieàu ít cuûa baûn vaên tieáng Phaïn laøm teân kinh: Chaúng haïn Tieåu phaåm kinh cuûa Truùc Phaùp Hoä, Tieåu phaåm baùt-nhaõ ba-la-maät kinh cuûa Ngaøi Cöu-ma- la-thaäp, thuoäc veà loaïi naøy. Baøi töïa Tieåu phaåm kinh cuûa Taêng Dueä trong Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 8 vieát: “Chaùnh vaên cuûa Kinh naøy goàm coù boán loaïi, do Phaät tuøy thôøi giaùo hoaù maø giaûng roäng hay heïp; baûn nhieàu thì coù 100.000 baøi keä, coøn baûn ít thì coù 600 baøi keä. Ñaïi phaåm ôû coõi naøy chính laø Trung phaåm cuûa Thieân Truùc, tuøy nghi maø goïi, haø taát keå veà soá löôïng nhieàu ít vaø bình luaän veà söï ñôn giaûn hay phieàn taïp?” Trong Baùt-nhaõ taâm kinh tö töôûng söû cuûa Phaùp sö Ñoâng Sô coù ghi nhaän baûn tieáng Phaïn cuûa kinh Baùt-nhaõ hieän haønh goàm coù 5 baûn, xin ghi laïi ôû ñaây nhö sau: a. Thaäp vaïn tuïng baùt-nhaõ. Ñoái vôùi phaàn ñaàu cuûa boä Ñaïi baùt-nhaõ do Huyeàn Traùng phieân dòch thì coù choã daøi ngaén, coù hoaëc khoâng, chöù chaúng phaûi hoaøn toaøn gioáng nhau. b. Baùt thieân tuïng baùt-nhaõ: boä naøy goàm 32 phaåm, töông ñöông vôùi boä Tieåu Phaåm Baùt-nhaõ Haùn dòch. Taïi Nepal noù ñöôïc goâm vaøo trong 9 phaùp vaø coù phaàn giaûi thích cuûa Ha-leâ-baït-ñaø-la.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

c. Kim cöông baùt-nhaõ: töùc baûn Naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ tieáng Phaïn, Ngaøi Huyeàn Traùng, Nghóa Tònh ñeàu coù baûn dòch rieâng. d. Nhò vaïn nguõ

thieân tuïng baùt-nhaõ: töông ñöông vôùi hoäi thöù hai cuûa kinh ñaïi baùt-nhaõ vaø Ñaïi phaåm baùt-nhaõ. e. Baùt-nhaõ taâm kinh [350] Trong 5 baûn tieáng Phaïn thì Tieåu phaåm baùt-nhaõ baùt thieân tuïng thuoäc vaøo muïc thöù 3, nhöng vaøo thôøi Ngaøi La-thaäp thì taïi ñaát Haùn ñoàng thôøi löu haønh baûn dòch Nhò vaïn nguõ thieân tuïng baùt-nhaõ. Vì ñeå phaân bieät hai baûn khaùc nhau neân ñaàu Kinh duøng teân "tieåu phaåm", "ñaïi phaåm" laøm teân kinh. 5/ Duøng aâm dòch teân kinh tieáng Phaïn laøm teân kinh: Baûn tieáng Phaïn kinh Baùt-nhaõ ñeàu duøng Prajñāpāramitā laøm teân kinh, tröôùc vaø sau noù laïi theâm teân khaùc ñeå deã phaân bieät. Baûn dòch chöõ Haùn khi duøng "Baùt-nhaõ Ba-la- maät-ña" laøm teân kinh, ñeàu thuoäc vaøo loaïi naøy. Trong 5 caùch ñaët teân kinh neâu treân coù theå tuøy nghi aùp duïng ñeàu thích hôïp, nhöng caùch thöù 2 duøng nghóa khaùi quaùt cuûa boä kinh ñeå ñaët teân kinh thì phaûi caån thaän. Neáu khoâng seõ bieán hay thaønh dôû, laøm troø cöôøi cho thieân haï. Chaúng haïn "Kim cöông baùt-nhaõ" vôùi "Kim cöông naêng ñoaïn baùt-nhaõ", "Naêng ñoaïn kim cöông baùt-nhaõ" laø hoaøn toaøn töông phaûn. Ñeà tröôùc raát deã daãn ñeán söï ngoä nhaän

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

kinh baùt-nhaõ cöùng nhö kim cöông (baùt-nhaõ kinh kyø ngaïnh nhö kim cöông), ñeà sau bieåu ñaït yù nghóa chính xaùc kinh baùt-nhaõ saéc beùn coù theå caét ñöùt kim cöông (baùt-nhaõ kinh kyø lôïi naêng ñoaïn kim cöông). Theá neân teân dòch cuûa loaïi sau laø oån nhaát.

2.3. Caùch ñaët teân phaåm Chuû yeáu laø söï khaùc nhau giöõa dòch yù vaø dòch aâm. Chaúng haïn nhö phaåm neâ-leâ, phaåm ñòa nguïc ôû ñoà bieåu thöù hai. Chöõ neâ-leâ tieáng Phaïn vieát laø Niraya, [351] coù nghóa laø ñòa nguïc. Noäi dung cuûa phaåm naøy noùi veà noãi khoå cuûa keû aùc bò ñoaï ñòa nguïc. Trong 7 baûn thì 2 baûn duøng caùch dòch aâm, 5 baûn duøng caùch dòch yù. Laïi nhö phaåm A-duy-vieät-trí, nguyeân tieáng Phaïn laø Avinivartaniya, laø teân giai vò cuûa Boà-taùt, coù yù nghóa laø khoâng thoaùi chuyeån. Trong ñoà bieåu thöù 2 coù 3 baûn duøng caùch dòch aâm, 4 baûn duøng caùch dòch yù. Nhöng trong 4 baûn dòch yù thì teân dòch "Baát thoái chuyeån boà-taùt töôùng vò" cuûa Ngaøi Thi Hoä laø hoaøn chænh nhaát. Trong caùc ñoà bieåu thöù 2, thöù 3 thì teân phaåm dòch yù chieám tyû leä nhieàu nhaát. Trong nhöõng teân phaåm dòch yù ñoàng daïng, coù nhöõng teân dòch hoaøn toaøn töông ñoàng, coù nhöõng teân dòch chæ töông töï, vaø coù nhöõng teân dòch hoaøn toaøn khaùc nhau. Nhöõng teân phaåm dòch aâm ñoàng daïng thì teân dòch töông ñoái sai khaùc khoâng nhieàu, nhö trong caùc ñoà bieåu thöù 2, thöù 3 coù theå thaáy roõ.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trong moät boä kinh do moät ngöôøi dòch, coù nhöõng teân phaåm tröôùc vaø sau gioáng nhau maø noäi dung thì khaùc. Chaúng haïn trong bieåu ñoà thöù 2, baûn dòch cuûa ngaøi La-thaäp (24), (29) ñeàu laø "chuùc luïy phaåm", trong ñoà bieåu thöù 3, baûn dòch cuûa ngaøi Voâ-la-xoa (67), (90) cuõng coù teân laø "chuùc luïy phaåm".

Ngoaøi ra trong nhöõng boä kinh cuûa nhöõng ngöôøi dòch khaùc nhau, cuõng coù tröôøng hôïp teân phaåm töông ñoàng maø noäi dung khaùc nhau; chaúng haïn trong baûn dòch cuûa Chi-laâu-ca-saám (8), baûn dòch cuûa Chi Khieâm (3) ôû ñoà bieåu thöù 2, cuøng teân laø Trì phaåm , nhöng noäi dung thì khaùc nhau.

2.4. Phöông phaùp caùch nghóa cuûa Phaät giaùo aûnh höôûng ñoái vôùi baûn dòch Trong ñoà bieåu thöù 2 vaø thöù 4, chuùng ta coù theå thaáy hai hieän töôïng sau ñaây: a) ôû ñoà bieåu thöù 2 duøng "Thanh tònh", "Baûn voâ" laøm teân phaåm; b) ôû ñoà bieåu thöù 4, duøng "Thanh tònh" laøm thuaät ngöõ. Maø "Thanh tònh" voán laø moät trong nhöõng tö töôûng trung taâm cuûa Hoaøng Laõo. Do khoâng taùch baïch yù nghóa chính xaùc neân ôû ñoà bieåu thöù 2 vaø thöù 4 duøng laøm teân phaåm, hoaëc thuaät ngöõ, haøm yù nghóa laø "lìa boû loãi laàm cuûa haïnh aùc, lìa boû caáu nhieãm cuûa phieàn naõo", theá laø roõ raøng baát ñoàng vôùi yù nghóa ban ñaàu cuûa Laõo Töû. Ñaây laø loaïi möôïn nhöõng danh töø coù saün cuûa Trung Quoác, theâm vaøo yù môùi, ñeå bieåu ñaït tö töôûng Phaät giaùo, ñoù laø [352] noäi dung cuï theå cuûa söï caùch nghóa. Vaû laïi chöõ "voâ"

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

cuõng laø tö töôûng cuûa Ñaïo gia, "baûn voâ" töø "voâ" sinh ra, laø moät trong nhöõng chuû ñeà huyeàn ñaøm vaøo thôøi Nguïy Taán. Caùc baûn cuûa Chi-laâu-ca-saám, Chi Khieâm, Ñaøm-ma-tyø ñeàu duøng "baûn voâ" laøm teân phaåm, hieån nhieân laø möôïn quan nieäm "voâ" cuûa Ñaïo gia vaø "baûn voâ" cuûa Huyeàn hoïc ñeå bieåu ñaït tö töôûng "khoâng" cuûa Baùt-nhaõ. Trong Haùn nguïy löôõng taán nam baéc trieàu Phaät giaùo söû, chöông 9, giaûi thích veà moân hoïc Baùt-nhaõ vaøo thôøi ñaïi Thích Ñaïo An, Thang Duïng Ñoàng vieát: "Caùc nhaø hoïc Baùt-nhaõ thöôøng chòu aûnh höôûng cuûa Laõo Trang, chí ít thì cuõng söû duïng danh töø cuûa Laõo Trang, khi ñoïc nhöõng kinh saùch hieän coøn ngaøy nay, chuùng ta thaáy roõ ñieàu ñoù." Trong nhöõng baûn dòch chuùng ta cuõng thaáy roõ hieän töôïng töông töï aáy. Trong ñoà bieåu thöù 2, ta thaáy ba baûn duøng "Baûn voâ phaåm" hai baûn duøng "Chaân nhö phaåm", moät baûn duøng "Ñaïi nhö phaåm", moät baûn duøng "Nhö thaät phaåm". Thaät ra, caû baûy baûn naøy ñeàu dòch töø tieáng Phaïn Bhūtatathātā, maø chöõ naøy dòch nghóa laø "Chaân nhö" töùc "Chaân thaät nhö thöôøng", laø thuaät ngöõ Phaät hoïc môùi saùng taïo cuûa baûn dòch chöõ Haùn, hieän töôïng dieãn bieán naøy ñaïi bieåu cho Phaät hoïc taïi Trung Quoác traûi qua quaù trình phaùt trieån ñoäc laäp.

2.5. Vaán ñeà dòch aâm, dòch yù Trong quaù trình dòch kinh, vaán ñeà dòch aâm, dòch yù voán raát phöùc taïp, chaúng haïn nhö teân "Tu-boà-ñeà" trong ñoà bieåu thöù tö (1) coù 3 caùch dòch: Tu-boà-ñeà, Thieän Nghieäp,

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Thieän Hieän; trong ñoà bieåu thöù 6 (1) coù 4 caùch dòch: Tu- boà-ñeà, Thieän Thaät, Thieän Hieän, Dieäu Sinh. Tu-boà-ñeà laø moät trong 10 ñaïi ñeä töû cuûa Phaät, coù bieät taøi hieåu veà khoâng soá moät. Ngoaïi tröø nhöõng teân dòch ñaõ neâu treân,

coøn ñöôïc dòch laø: Tu-phuø-ñeá, Tu-phuø-ñeà, Toâ-boå-ñeå, Toâ-boä-ñeå, Thieän Caùt, Khoâng Sinh. Trong Dieäu phaùp lieân hoa kinh vaên cuù, quyeån 2 thöôïng, noùi: “Tu-boà-ñeà nöôùc naøy dòch laø Khoâng Sinh, vì luùc sinh ra oâng, taát caû kho laãm, vaät duïng cheùn baùt trong nhaø ñeàu troáng trôn. Khi hoûi nhaø chieâm tinh thì oâng ta cho laø toát, vì luùc sinh ra, trong nhaø khoâng coù chi caû [353] neân ñaët teân laø Khoâng Sinh. Theo y baùo cheùn baùt ngoïc ngaø ñeàu khoâng neân döïa vaøo ñoù ñaët teân cho chaùnh baùo. Y baùo vaø chaùnh baùo ñeàu toát, neân goïi laø Khoâng Sinh; thöôøng tu veà phaùp khoâng neân goïi laø Thieän Nghieäp. Neáu cuùng döôøng oâng seõ ñöôïc quaû baùo hieän taïi, neân goïi laø Thieän Caùt (Ñ.34, tr. 18a, d11). Trong Ñaïi ñöôøng taây vöïc kyù quyeån 4 cuûa Huyeàn Traùng, döôùi chöõ Toâ-boä-ñeå ñöôïc chuù thích: “Ngöôøi Ñöôøng goïi laø Thieän Hieän, teân cuõ goïi laø Tu-phuø-ñeà, hoaëc Tu-boà-ñeà, dòch laø Thieän Caùt, ñeàu laø sai laàm” (Ñ. 51, tr. 893b, d19). Tu-boà-ñeà laø töø phieân aâm cuûa chöõ Phaïn Subhūti. Neáu theo laäp tröôøng dòch aâm maø noùi thì caùc aâm Tu-boà-ñeà, Tu- phuø-ñeá, Tu-phuø-ñeà, Toâ-boå-ñeå, Toâ-boä-ñeå ñeàu raát gaàn nhau. Theá nhöng Huyeàn Traùng cho raèng chæ coù “Toâ-boä-ñeå” laø

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

chính xaùc nhaát coøn caùc caùch dòch khaùc ñeàu laø sai laàm”, e khoù traùnh khoûi thaùi ñoä voõ ñoaùn. Neáu theo laäp tröôøng dòch yù maø noùi thì Tu-boà-ñeà bao haøm nhieàu yù nghóa ñaëc bieät. Vaäy, neân duøng teân naøo laø hoaøn haûo nhaát thì quaû thaät khoù maø quyeát ñoaùn. Buùt giaû cho raèng heã laø teân ngöôøi thì duøng caùch dòch aâm laø toát nhaát; chæ caàn teân dòch gaàn chính xaùc vaø ñöôïc ña soá ñoäc giaû hoan ngheânh, thoâng haønh taïi Trung Quoác laø ñöôïc, chöù khoâng caàn phaûi so ño hôn keùm.

Trong ñoà bieåu thöù 7 (2) (3) coù 3 teân dòch Quaùn Theá AÂm Boà-taùt, Quaùn Töï Taïi Boà-taùt, Quaùn Theá AÂm Töï Taïi Boà-taùt. Teân tieáng Phaïn cuûa vò Boà-taùt naøy laø Avalokiteśvara, Cöu-ma-la-thaäp dòch Dieäu phaùp lieân hoa kinh quyeån 7 noùi: “Baáy giôø Boà-taùt Voâ Taän YÙ, töø choã ngoài ñöùng daäy, traät vai aùo beân phaûi, chaép tay höôùng veà Phaät baïch raèng: “Baïch Theá Toân, Boà-taùt Quaùn Theá AÂm vì nhaân duyeân gì maø ñöôïc goïi laø Quaùn Theá AÂm?” Phaät noùi vôùi Boà-taùt Voâ Taän YÙ: “Naøy Thieän nam töû, neáu coù voâ löôïng traêm ngaøn vaïc öùc chuùng sanh chòu caùc khoå naõo, nghe Boà-taùt Quaùn Theá AÂm naøy, nhaát taâm goïi teân, Boà-taùt Quaùn Theá AÂm töùc thì quan saùt aâm thanh aáy, thì ngöôøi kia lieàn ñöôïc giaûi thoaùt… Neáu ai thoï trì danh hieäu Boà-taùt Quaùn Theá AÂm seõ ñöôïc voâ löôïng, voâ bieân phöôùc ñöùc nhö vaäy” (Ñ. 9, tr. 56c, d3]. Trong Ñaïi ñöôøng taây vöïc kyù quyeån 3, döôùi töôïng A- phöôïc-loâ-chæ-ñeâ-thaáp-phaït-la Boà-taùt, Huyeàn Traùng chuù thích raèng: “Ngöôøi Ñöôøng goïi laø Quaùn Töï Taïi, chöõ aáy

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

tieáng Phaïn vieát lieàn laïi nhö treân, neáu chia ra ñeå giaûi thích thì A-phöôïc-loâ-chæ-ñeâ dòch laø Quaùn, (y) thaáp-phaït-la dòch laø [354] Töï Taïi. Ngöôøi tröôùc dòch laø Quang Theá AÂm, hoaëc Quaùn Theá AÂm, Quaùn Theá Töï Taïi, ñeàu laø sai laàm" (Ñ. 51 tr. 883b, d22). Nhaèm muïc ñích trì tuïng vôùi yù nghóa "töùc thì xem xeùt aâm thanh aáy, lieàn ñöôïc giaûi thoaùt," neân teân Quaùn Theá AÂm Boà-taùt ñöôïc La-thaäp dòch laø "Quaùn Theá AÂm", nhö theá laø ñaït ñöôïc yù. Coøn phöông phaùp cuûa Huyeàn Traùng "chia vaên caét aâm" ñeå phaân tích, neân dòch laø "Quaùn Töï Taïi", laø hoaøn toaøn naém vöõng nguyeân yù cuûa Phaïn vaên. Phöông phaùp phieân dòch cuûa 2 ngaøi ñeàu coù maët ñoäc ñaùo rieâng, ñaùng ñeå laïi nghìn ñôøi. Trong Baùt-nhaõ ba-la-maät-ña taâm kinh löôïc sôù cuûa ngaøi Phaùp Taïng ñôøi Ñöôøng, vieát: "Vì ñoái vôùi söï lyù ñeàu voâ ngaïi, quaùn ñaït töï taïi, neân ñaët teân aáy. Laïi nöõa, xem xeùt caên cô ñeán cöùu ñoä, töï taïi voâ ngaïi, cho neân ñaët teân nhö vaäy. Caùch giaûi thích tröôùc döïa vaøo trí, caùch giaûi thích sau döïa vaøo bi" [Ñ. 33, tr. 552c, d13]. Taâm kinh löôïc sôù cuûa Phaùp Taïng keå treân laø giaûi thích Taâm kinh cuûa ngaøi Huyeàn Traùng, chuùng toâi möôïn haøm yù "döïa vaøo trí", "döïa vaøo bi" ñeå thuyeát minh choã dò ñoàng cuûa "Quaùn Theá AÂm" vaø "Quaùn Töï Taïi". La-thaäp theo laäp tröôøng "bi", dòch laø "Quaùn Theá AÂm", nghóa laø cöùu ñoä taát caû chuùng sanh, töông töï vôùi quan ñieåm "Ngoaïi vöông" cuûa Trung Quoác. Huyeàn Traùng theo laäp tröôøng "trí", dòch

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

laø "Quaùn Töï Taïi", nghóa laø chöùng ñöôïc trí tueä voâ thöôïng, töông töï vôùi quan ñieåm "noäi thaùnh" cuûa Trung Quoác. Vì laäp tröôøng cuûa 2 Ngaøi baát ñoàng, neân teân dòch hieån nhieân sai khaùc. Vì muoán bao haøm caû hai nghóa "trí" vaø "bi" neân trong ñoà bieåu thöù 7, Trí Tueä Luaân dòch laø "Quaùn Theá AÂm Töï Taïi", thaät laø vieân maõn. Tuy nhieân, teân dòch naøy laïi khieán cho ngöôøi ta coù caûm töôûng veõ raén theâm chaân, chaúng ñôn giaûn trôn tru cho laém. Do ñoù, chuùng ta thaáy vieäc dòch kinh quaû thaät chaúng deã daøng chuùt naøo! ÔÛ ñoà bieåu thöù 7 (4) coù hai teân dòch laø Xaù-lôïi-phaát vaø Xaù-lôïi Töû. Vò naøy laø moät trong 10 ñeä töû lôùn cuûa Phaät, coù trí tueä baäc nhaát. Nguyeân tieáng Phaïn laø Sarīputra, coøn ñöôïc dòch laø Xaù-lôïi-phaát-ña, Xaù-lôïi-phaát-ña-la, Xaù-lôïi- phuù-ña-la, Xaù-lôïi-boå-ñaùt-la, Thu Loä Töû. "Xaù-lôïi" (sarī) laø teân ngöôøi meï, "phaát" (phaát-ña, phaát-ña-la, phuù-ña-la, boå-ñaùt-la) (putra) nghóa laø "con". Vì Ngaøi laø con cuûa baø Xaù-lôïi, neân ñöôïc dòch teân laø"Xaù-lôïi-phaát", "Xaù-lôïi Töû". "Xaù-lôïi-phaát" laø hoaøn toaøn dòch aâm, coøn "Xaù-lôïi Töû" thì goàm caû dòch aâm vaø dòch yù. Buùt giaû [355] cho raèng dòch "Xaù-lôïi Töû" laø khoâng hoaøn toaøn thoûa ñaùng. Neáu dòch aâm thuaàn tuùy thì neân dòch laø "Xaù-lôïi-phaát", coøn nhö dòch yù thuaàn tuùy thì neân dòch laø "Thu Loä Töû" (Vì maét cuûa meï oâng gioáng nhö chim Thu Loä, hoaëc coù taøi bieän luaän nhö Thu Loä – loaøi chim 100 löôõi). Khi dòch laø "Xaù-lôïi Töû" thì ñaõ chaúng phaûi dòch aâm, cuõng chaúng phaûi dòch yù, traùi vôùi nguyeân taéc phieân dòch.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Vaû laïi, “Xaù-lôïi Töû” thì truøng vôùi teân xaù-lôïi-töû (töùc xöông coát) cuûa sa-moân sau khi thieâu thaân coøn laïi, deã daãn ñeán ngoä nhaän. Taïi ñoà bieåu thöù 7 (6) coù hai teân dòch laø A-naäu-ña-la Tam-mieäu-tam-boà-ñeà, Voâ Thöôïng Chaùnh Ñaúng Boà-ñeà. Nguyeân taùc Phaïn vaên laø Anuttara-samyaksambodhi, ñaây laø danh töø chuyeân moân chæ cho trí tueä ñöùc Phaät ñaõ ñaït ñöôïc. Trong Dieäu phaùp lieân hoa kinh huyeàn taùn quyeån 2 cuûa Khuy Cô ñôøi Ñöôøng, noùi: “A (A) laø voâ, naäu-ña-la (nuttra) laø thöôïng, tam (sam) laø chaùnh, mieäu (yak) laø ñaúng, vaø tam (sam) laø chaùnh, boà-ñeà (bodhi) laø giaùc; nghóa laø voâ thöôïng chaùnh ñaúng chaùnh giaùc” (Ñ.34, tr. 672a, d21). Do vaäy “A-naäu-ña-la Tam-mieäu-tam-boà-ñeà” laø dòch aâm thuaàn tuùy, coøn “Voâ thöôïng chaùnh ñaúng boà-ñeà” thì goàm caû dòch yù vaø dòch aâm. Vaán ñeà dòch aâm veà thaàn chuù ôû ñoà bieåu thöù 7 (8), caùc baûn ñeàu sai khaùc. Buùt giaû cho raèng phaøm laø dòch aâm, chæ coù theå ñaït ñeán möùc ñoä töông ñoái gaàn vôùi nguyeân aâm, chöù tuyeät ñoái khoâng theå naøo hoaøn toaøn gioáng nhö nguyeân aâm. Taïi vì phöông phaùp bieåu aâm cuûa 2 loaïi ngöõ heä khaùc nhau, do ñoù caùc aâm tieát, aâm ñieäu, aâm chaát vaø phöông phaùp phaùt aâm hieån nhieân cuõng phaûi sai khaùc. Chaúng haïn chöõ book trong tieáng Anh, neáu duøng chöõ Haùn “boá-khaéc” chuù aâm, aâm tuy gaàn gioáng nhöng chung cuïc khoâng coù caùch naøo gioáng heät nguyeân aâm. Veà tình hình dòch aâm thaàn chuù raát gioáng nhö theá, nghóa laø chæ töông ñoái gioáng vôùi nguyeân

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

aâm. Trong saùch Thoâng chí löôïc luïc thö löôïc, chöông 5 Trònh Tieàu vieát: “Ngaøy nay phaïm Taêng caàu möa thì möa rôi, caàu roàng thì roàng hieän, chæ trong khoaûnh khaéc lieàn öùng nghieäm; coøn chö Taêng Trung Hoa cuõng hoïc aâm thanh aáy maø khoâng hieäu nghieäm laø vì chöa ñaït ñeán möùc ñoä chính xaùc cuûa aâm thanh.” Hieån nhieân ôû ñaây Trònh Tieàu ñaõ sôùm phaùt hieän ra vaán ñeà naøy. Nhöng khi ñaõ phieân dòch thì khoâng theå baûo löu nguyeân vaên tieáng Phaïn maø khoâng dòch, theá neân veà phöông phaùp phieân dòch thaàn chuù duø “bieát vieäc khoâng theå laøm ñöôïc maø vaãn phaûi laøm!” Trong lòch söû dòch kinh taïi Trung Quoác, coù 2 laàn tranh luaän veà kinh cöïu dòch vaø taân dòch (La-thaäp, Huyeàn Traùng). Neáu caên cöù vaøo moät soá tieát muïc ñaõ thaûo luaän ôû treân, thì chuùng ta thaáy, veà phöông phaùp phieân dòch danh töø, caùc Ngaøi ñeàu coù suy nghó “ta ñuùng, ngöôøi sai”, ñieàu naøy thieát nghó chaúng coù gì laï caû; vì veà maët phieân dòch danh töø, ñaïi ñeå khoâng ngoaøi 3 phöông dieän: (1) Thuaàn tuùy [356] dòch aâm; (2) Thuaàn tuùy dòch yù; (3) Duøng caû dòch aâm vaø dòch yù. Baát cöù moät phaùp sö dòch kinh naøo cuõng ñeàu söû duïng caû 3 phöông phaùp. Do ñoù, vaán ñeà hôn keùm cuûa teân dòch khoâng neân so ño töøng chuùt, mieãn sao teân dòch aáy ñöôïc löu haønh phoå bieán, ñöôïc ña soá ngöôøi Trung Quoác öa thích, thì ñoù ñích thò laø teân dòch toát. Hôn nöõa, neáu nhö nguyeân ñieån ñöôïc truyeàn ñeán töø nhöõng boä phaùi hay khu vöïc baát ñoàng, thì aâm chöõ voán ñaõ sai khaùc, sau ñoù laïi ñöôïc dòch ra ngoân ngöõ cuûa Haùn, cuûa Taán, Taàn, Löông, Tuøy,

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Ñöôøng… thì aâm dòch ñöông nhieân baát ñoàng, vì “thôøi coù xöa nay, ñaát chia Nam Baéc”. Do ñoù, veà phöông dieän dòch aâm, neáu nhö coá chaáp cho raèng “Nay ñuùng xöa sai” thì seõ laøm trôû ngaïi söï löu thoâng cuûa ngoân ngöõ khoâng ít.

2.6. Theå vaên cuûa baûn dòch Laø moät cô sôû troïng yeáu maø caùc hoïc giaû Phaät giaùo ñôøi xöa duøng ñeå phaân bieät dòch giaû cuûa boä kinh. Ñaïo An vaø Trí Thaêng laø 2 nhaân vaät raát kieät xuaát trong lónh vöïc naøy. Trong baøi töïa cuûa Nhaân baûn duïc sinh kinh do Ñaïo An vieát maø Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 6 ghi laïi nhö sau: “Kinh naøy hình nhö An Theá Cao dòch baèng ngoân ngöõ ñôøi Taán, ngoân ngöõ coå kính, lôøi vaên khuùc chieát, nghóa vi dieäu, lyù uyeån chuyeån.” Vaø quyeån 13 cuûa saùch aáy, chuyeïân Chi Saám vieát: “Laïi coù 10 boä kinh nhö A-xaø-theá-vöông, Baûo Tích… ñaõ nhieàu naêm khoâng ñöôïc ghi cheùp, Ñaïo An nghieân cöùu coå kim, söu taàm theå vaên, cho raèng caùc boä naøy hình nhö do Chi Saám phieân dòch.” Ñaïo An khoâng nhöõng döïa vaøo söï sai khaùc cuûa theå vaên ñeå phaùn ñoaùn dòch giaû cuûa boä kinh, maø oâng coøn döïa vaøo theå vaên ñeå pheâ bình baûn dòch cuûa tieàn nhaân. Xuaát tam taïng kyù taäp quyeån 13, chuyeän An Huyeàn vieát: “Ñaïo An cho raèng Nghieâm Phaät Ñieàu dòch kinh goïn gaøng, khoâng röôøm raø, toaøn baûn raát hoaøn haûo... Ñaïo An cho raèng Maïnh Töôøng dòch kinh trôn tru löu loaùt, nhö löôùt qua hö khoâng.”

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Trong Khai nguyeân luïc, Trí Thaêng ñôøi Ñöôøng duøng theå vaên dò ñoàng ñeå phaân bieät tình hình chaân nguïy raát phoå bieán, nhö trong chuyeän Chi-laâu-ca-saám quyeån moät vieát: [357] “Trong caùc boä luïc cuûa Phí Tröôøng Phoøng, ôû phaàn phieân dòch cuûa Chi Khieâm, ñeàu coù ghi Ñaïi baûo tích kinh 1 quyeån, nay thaáy boä naøy vôùi Phaät di nhaät ma-ni baûo kinh voán cuøng moät baûn, neân khoâng dòch ra nöõa, vaû laïi khi tìm hieåu veà caâu vaên, thì chaúng phaûi do Saám phieân dòch, trong caùc boä Bieät luïc ñeàu ghi laø thaát dòch (maát teân ngöôøi dòch). Nay döïa vaøo Bieät luïc ñeå ñính chính, neân loaïi boû boä naøy trong phaàn ghi cheùp veà Saám.” Trong quyeån 4, trang 518 haï vieát: “Kim cöông tam muoäi baûn tính thanh tònh baát hoaïi baát dieät kinh 1 quyeån, cuõng goïi laø Kim cöông thanh tònh kinh, caùc boä luïc cuûa Tröôøng Phoøng baûo: Chi Khieâm ñôøi Ngoâ dòch. Trong nhöõng baûn thaát dòch ñôøi Haäu Haùn cuõng cheùp nhö theá, nhöng khoâng phaûi vaäy. Nay xeùt caâu vaên, hình nhö ñöôïc dòch vaøo ñôøi Taàn, neân ghi laïi nôi ñaây.” Trong quyeån 5, trang 530 thöôïng vieát: “Baùt neâ-hoaøn kinh, 1 quyeån… Nay xeùt vaên cuù cuûa baûn kinh naøy töø ñaàu ñeán cuoái thì chaúng phaûi do Baït-ñaø phieân dòch, maø hình nhö do Chi Khieâm, Phaùp Hoä dòch.” Trong quyeån 6, trang 538, trung, vieát: “Quyeát ñònh taïng luaän, 3 quyeån, trong ñoù coù chöõ löông ngoân, laø baûn dòch cuûa ñôøi Löông, tìm xem caâu vaên, thì do Chaân Ñeá phieân dòch.”

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Trong quyeån 12, trang 605, trung, vieát: “Tröôûng giaû phaùp chí theâ kinh 1 quyeån… Taùt-la quoác kinh 1 quyeån… nay thaáy roõ caâu vaên cuûa 2 boä kinh naøy, hoaøn toaøn khoâng phaûi La-thaäp phieân dòch, maø hình nhö ñöôïc dòch vaøo ñôøi Nguïy Taán.” Quyeån 12, trang 606, thöôïng, vieát: “Tònh nghieäp chöôùng kinh 1 quyeån… Trong quyeån luïc cuûa Phaùp Thöôïng baûo do Phaùp Hoä dòch, nhöng xeùt veà caâu vaên thì hoaøn toaøn khaùc vôùi buùt phaùp dòch kinh cuûa Phaùp Hoä, cho neân ghi laø thaát dòch.” Ñaïo An ñem toaøn boä vaên dòch cuûa moät dòch giaû laøm ñoái töôïng pheâ bình, oâng duøng ñoâi ba lôøi ñeå khaùi quaùt phong caùch vaên dòch cuûa moät ñaïi sö dòch kinh naøo ñoù, [358] pheâ bình theo loái aán töôïng, ngöôøi sau raát khoù laõnh hoäi thaâm yù cuûa Ñaïo An. Traùi laïi, Trí Thaêng thì döïa vaøo “caâu vaên” ñeå phaân bieät, ñoái töôïng duøng laøm cô sôû raát cuï theå. Caùch caáu truùc cuûa Phaät ñieån Haùn dòch voán coá ñònh, noù duøng baûn tieáng Phaïn laøm ñeå baûn (baûn goác), cho neân söï thay ñoåi khoâng nhieàu, chaúng haïn ôû ñoà bieåu thöù (2), thöù (3) caùch caáu truùc teân cuûa caùc baûn Tieåu, Ñaïi phaåm kinh hoaøn toaøn töông töï, thöù töï phaåm muïc tröôùc sau ñeàu thoáng nhaát. Laïi nhö ôû ñoà bieåu thöù (4), (5), (6) vaø (7) caùch caáu truùc nhoû trong nhöõng ñoaïn vaên kinh cuõng hoaøn toaøn töông töï, yù vaên tröôùc sau thoáng nhaát. Ngoaøi ra, theå “tröôøng haøng” vaø “keä tuïng” cuõng ñöôïc duøng xen keõ

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhau, ñoù laø neùt ñaëc saéc chuû yeáu veà theå vaên cuûa kinh Phaät. Trong theå “tröôøng haøng” laïi duøng caùch vaán ñaùp laøm chuû yeáu, ôû giöõa laïi theâm moät ñoaïn vaên mang tính töï thuaät ñeå quaùn xuyeán tröôùc sau. Hình thöùc coá höõu naøy baát cöù moät vò ñaïi sö dòch kinh naøo cuõng khoâng daùm tuøy tieän thay ñoåi. Do ñoù, khi phaân bieät söï dò ñoàng cuûa theå vaên dòch kinh, khoâng neân baét chöôùc theo Ñaïo An – chæ xem löôùt qua ñaïi khaùi, maø neân duøng “caâu vaên” laøm ñoái töôïng (nhö Trí Thaêng). Khi noùi “caâu vaên” thì bao haøm caû nhaân danh, thuaät ngöõ, töø phoå thoâng vaø cuù phaùp v.v... Moãi baûn vaên dòch ñeàu coù nhöõng ñaëc saéc rieâng, chaúng haïn ñem “Tu-boà-ñeà” dòch thaønh “Thieän Hieän”, ñoù laø neùt ñaëc saéc trong boä kinh Ñaïi Baùt-nhaõ 600 quyeån cuûa Ngaøi Huyeàn Traùng; nhöõng baûn dòch khaùc cuûa Ngaøi Huyeàn Traùng cuõng ñeàu nhö theá. Laïi nhö nhöõng lôøi môû ñaàu cuûa nhöõng ñoaïn ngaén vaên dòch, caùc baûn cuõng ñeàu coù taäp quaùn duïng ngöõ rieâng bieät.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Caùch duïng ngöõ cuûa boán dòch giaû ôû ñoà bieåu thöù 5:

Truùc Phaùp Hoä Voâ-la-xoa La-thaäp Huyeàn Traùng (1) Ö thò (1)Nhó thôøi (1) Nhó thôøi (1) Nhó thôøi (2)ÖÙng thôøi (2)Thò thôøi (2)Thò thôøi (2)Nhó thôøi (3) Ö thôøi (3) (3) (3) Thôøi (4) Ö thôøi [359] (4) Ö thò (4) Thò thôøi (4) Thôøi (5) (5) (5) (5) Thôøi (6) Thôøi (6) Ö thò (6) Thò thôøi (6) Thôøi (7) (7) (7) (7) (8) Ö thôøi (8) (8) Nhó thôøi (8) Nhó thôøi (9) Ö thôøi (9) (9) (9) (10) Ö thôøi (10) (10) Thò (10) Nhó thôøi (11) Ö (11) Ö thò (11) Thò thôøi (11) Nhó thôøi (12) Nhó thôøi (12) Ö thò (12) Thò thôøi (12) Nhó thôøi (13) (13)

(13) (13) Thôøi

“Ö thôøi” 5 laàn “Ö thò” 4 laàn “Thò thôøi”5 laàn “Nhó thôøi” 6 laàn “Thôøi” 5 laàn

[36O] Söï dò ñoàng veà caâu chöõ, ngöõ phaùp thay ñoåi khaù lôùn cho neân khoâng phaûi deã daøng nhaän thaáy neùt ñaëc saéc phoå bieán cuûa moät baûn dòch rieâng bieät, ñieàu naøy lieân quan maät thieát vôùi trình töï vaø phöông phaùp dòch kinh. Chuyeän cuûa Huyeàn Traùng trong Tuïc cao taêng truyeän quyeån 4 vieát: “Töø ñôøi xöa ñeán nay, khi dòch kinh ñieån, baét ñaàu duøng baûn tieáng Phaïn vieát ra chöõ Haùn, sau ñoù kieåm tra laïi, roài vieát laïi theo cuù phaùp cuûa Trung Quoác.” Thuû tuïc thoâng thöôøng laø traûi qua 2 coâng ñoaïn: Vieát ra chöõ Haùn theo thöù töï tieáng Phaïn, roài xaép xeáp laïi theo

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

cuù phaùp cuûa Trung Quoác, nhöng chæ coù baûn dòch cuûa Ngaøi Caáp-ña laø ngoaïi leä, nghóa laø chæ traûi qua giai ñoaïn ñaàu, hoaøn toaøn baûo toàn ngöõ phaùp tieáng Phaïn, ngöôøi Trung Quoác khi ñoïc ñeán chaúng hieåu gì caû. Neáu duøng vaên dòch cuûa Ngaøi Caáp-ña ôû bieåu ñoà thöù 6 so saùnh vôùi vaên dòch cuûa caùc baûn khaùc thì chuùng ta thaáy raèng baát luaän laø aùp duïng thuû tuïc naøo, töïa hoà cuõng chæ cuïc haïn vaøo phöông phaùp ñoái dòch “töøng chöõ, töøng caâu”. Theá neân chuùng ta coù theå noùi raèng ngöõ phaùp Phaät ñieån Haùn dòch laø ñöùa con sinh ra do söï keát hôïp giöõa Phaïn vaên vaø Haùn vaên. Noù ñaõ khoâng hoaøn toaøn gioáng vôùi Trung vaên, cuõng khoâng hoaøn toaøn gioáng vôùi Phaïn vaên. Trong lòch söû dòch kinh taïi Trung Quoác, khi thaûo luaän veà vaán ñeà “vaên, chaát”, thì ñaïi khaùi coù theå noùi “vaên” chæ cho vaên dòch tieáp caän vôùi ngöõ phaùp Trung Quoác, coøn “chaát” chæ cho vaên dòch tieáp caän vôùi ngöõ phaùp tieáng Phaïn. Buùt giaû cho raèng vaên dòch lyù töôûng nhaát phaûi naém vöõng 2 nguyeân taéc: (1) Ñaït yù: nghóa laø phaûi baûo toàn ñaày ñuû nguyeân yù cuûa tieáng Phaïn; (2) Ngöõ phaùp vaên theå phaûi phuø hôïp vôùi sôû thích cuûa ngöôøi Trung Quoác. ÔÛ ñaây xin duøng caùc ñoaïn (5) (7) (8) trong ñoà bieåu thöù 5 ñeå thuyeát minh vaán ñeà naøy. Ñoaïn (5) ôû ñoà bieåu thöù 5: - Baûn dòch cuûa Truùc Phaùp Hoä – ñaït yù: Laøm saùng toû tinh thaàn ñoái thoaïi sinh ñoäng

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- [361] Baûn dòch cuûa Voâ-la-xoa – ñaït yù: Thieáu tinh thaàn ñoái thoaïi. - Baûn dòch cuûa Cöu-ma-la-thaäp – ñaït yù: Ñaày ñuû tinh thaàn ñoái thoaïi, nhöng thieáu sinh ñoäng; nhö caâu; “nhöõ töï tri thôøi” (ngöôi töï bieát thôøi) laø loaïi ngöõ phaùp laï luøng. - Baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng – ñaït yù: Thieáu tinh thaàn ñoái thoaïi. Caâu “tuyø nhöõ yù vaõng” (tuøy yù ngöôi ñeán), laø ngöõ phaùp laï luøng. Do ñoù, coù theå thaáy ôû phieán ñoaïn naøy thì vaên dòch cuûa Truùc Phaùp Hoä laø öu vieät nhaát. Ñoaïn (7) ôû ñoà bieåu thöù 5: - Baûn dòch cuûa Truùc Phaùp Hoä – ñaït yù. Nhöng caâu vaên phaàn lôùn truøng laäp vôùi nhöõng ñoaïn tröôùc, toû ra quaù röôøm raø. - Baûn dòch cuûa Voâ-la-xoa – thieáu. - Baûn dòch cuûa Cöu-ma-la-thaäp – thieáu. - Baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng – ñaït yù. Lôøi vaên tinh luyeän, khoâng röôøm raø. Qua

ñoù coù theå thaáy ôû phieán ñoaïn naøy vaên dòch cuûa Ngaøi Huyeàn Traùng laø öu vieät nhaát. Ñoaïn (8) ôû ñoà bieåu thöù 5 - Baûn cuûa Truùc Phaùp Hoä – ñaït yù. Noäi dung hôi röôøm raø.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

- Baûn cuûa Voâ-la-xoa – ñaït yù. Vaên töï tinh luyeän, khoâng röôøm raø. - Baûn cuûa Cöu-ma-la-thaäp – ñaït yù. Noäi dung hôi röôøm raø. - Baûn dòch cuûa Huyeàn Traùng – ñaït yù. Noäi dung quaù röôøm raø. Qua ñoù coù theå thaáy ôû phieán ñoaïn naøy vaên dòch cuûa Voâ-la-xoa laø öu vieät nhaát. Khi pheâ bình söï hôn keùm cuûa caùc baûn dòch, neáu coù theå aùp duïng phöông phaùp treân, ñoái chieáu töøng ñoaïn vaên, thì keát luaän ñaït ñöôïc nhaát ñònh seõ khaùch quan; ñoàng thôøi ñaây cuõng laø moät phöông phaùp toát nhaát ñeå nghieân cöùu kinh Phaät. * * *

Chöông VI

KEÁ T LUAÄ N Khi nghieân cöùu lòch söû Phaät giaùo Trung Quoác, tröôùc heát laø vaán ñeà dòch kinh. Ngoaïi tröø moät vaøi baûn luaän vaên ngaén, thì nhöõng tröù taùc chuyeân moân thaûo luaän vaán ñeà dòch kinh, coù tính toång hôïp, toaøn dieän haàu nhö chöa thaáy xuaát hieän. Baûn luaän vaên naøy coù theå xem laø taùc phaåm ñaàu tieân boå sung cho söï khieám khuyeát aáy. Caùc chuû ñeà thaûo luaän trong baûn vaên, ñaõ coù caùc hoïc giaû caän ñaïi töøng baøn baïc ñeán, buùt giaû voâ cuøng caûm taï böôùc ñoät phaù cuûa caùc hoïc giaû, cho neân, khi daãn chöùng nhöõng thaønh quaû nghieân cöùu cuûa caùc vò aáy ñeå tham khaûo, thì moãi moãi ñeàu ghi chuù xuaát xöù, khoâng daùm sô soùt. Nhöng buùt giaû nghó raèng neáu chæ tham khaûo nhöõng tröù taùc cuûa caùc hoïc giaû caän ñaïi thì chöa ñaày ñuû. Theá neân trong quaù trình bieân soaïn, buùt giaû töøng nhieàu laàn söu taàm kyõ löôõng nhöõng tö lieäu nguyeân thuûy, sau khi toång hôïp, quy naïp, phaân loaïi, môùi phaùt hieän coù moät soá

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

vaán ñeà troïng yeáu veà vieäc dòch kinh maø caùc hoïc giaû caän ñaïi boû qua. Ngoaøi ra, buùt giaû coù vaøi yù kieán maø coù leõ caùc hoïc giaû caän ñaïi khoâng nhaát trí cho laém. Trong baûn luaän vaên, buùt giaû hoaøn toaøn caên cöù vaøo tö lieäu do mình söu taäp, saép xeáp, heä thoáng, suy luaän ñoái vôùi nhöõng luaän cöù töông quan cuûa caùc hoïc giaû caän ñaïi, cöïc chaúng ñaõ môùi coù ñoâi lôøi bình luaän, moät laø bieåu thò söï toân kính caùc baäc tieàn boái, khoâng daùm tuøy tieän baøn luaän vu vô, hai laø nhaèm giöõ gìn söï maïch laïc cuûa vaên yù, traùnh laøm phaùt sinh nhöõng chi tieát röôøm raø. Sau khi nghieân cöùu 4 chuû ñeà chính veà Phaät ñieån Haùn dòch, cuoái cuøng buùt giaû nhaän thaáy 4 ñieåm ñoät xuaát töông ñoái aán töôïng sau ñaây: 1. Quaân vöông hoä phaùp traûi qua caùc ñôøi Trong lòch söû dòch kinh goàm nhöõng nhaân vaät troïng yeáu laø caùc Taêng löõ phöông Taây (chæ Taây AÙ) ñeán Trung Quoác truyeàn giaùo vaø caùc Taêng löõ Trung Quoác ñeán Taây Truùc caàu phaùp. Hoï ñeàu oâm aáp hoaøi baõo muoán cho chaùnh phaùp ñöôïc löu haønh taïi Trung Hoa. Phaàn lôùn Phaät ñieån ñöôïc du nhaäp töø hai ngaõ

ñöôøng boä vaø ñöôøng thuûy, roài caùc Phaùp sö ñem phieân dòch ra chöõ Haùn, taïo neân coâng trình dòch kinh löøng laãy. Nhöng söï nghieäp dòch kinh ñöôïc phaùt trieån toát ñeïp laø nhôø söï hoã trôï ñaéc löïc cuûa “ngoaïi duyeân”, nghóa laø söï hoä phaùp ñuùng [386] thôøi cô vaø ñaéc löïc cuûa ñaøn vieät. Ñoù laø hai nhaân toá khoâng theå thieáu ñöôïc. Trong caùc cheá ñoä chính trò chuyeân cheá cuûa caùc quaân vöông thôøi xöa,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

khi nhaän ñöôïc söï uûng hoä ñaéc löïc cuûa quaân vöông, töùc laø nhaän ñöôïc “ngoaïi duyeân” ñaày ñuû. Töø khi phaùp sö Ñaïo An ñeà xuaát “khoâng döïa vaøo quoác vöông thì phaùp söï khoù thaønh töïu” ñeán Phaùp sö Huyeàn Traùng nhieàu laàn daâng bieåu thænh caàu quaân vöông ñeà töïa, chuùng ta thaáy raát roõ söï nghieäp dòch kinh laø döïa vaøo quaân vöông maø khai trieån ñoù laø söï thaät. Nhieàu ñaïi sö dòch kinh kieät xuaát nhôø söï ñaõi ngoä cuûa quaân vöông maø thieát laäp nhöõng dòch tröôøng hoaønh traùng. Tuy nhieân, Ngaøi Chaân Ñeá ñôøi Löông laïi thuoäc ngoaïi leä, vì luùc aáy Haàu Caûnh noåi loaïn, vua Löông khoâng raûnh thì giôø ñeå uûng hoä oâng nhieät thaønh, vaäy maø söï nghieäp dòch kinh cuûa oâng vaãn thaønh töïu röïc rôõ, khaû quan. Chuyeän cuûa oâng trong Tuïc cao taêng truyeän quyeån 1 vieát raèng nhaân vì taâm nguyeän cuûa mình khoâng bieát chia seû cuøng ai, neân coù yù ñònh trôû veà laïi Taây Truùc, nhöng sau cuøng, vì gioù nghieäp ñaåy ñöa, phieâu baït ñeán Quaûng Chaâu, roài keû ñaïo ngöôøi tuïc lieân tieáp ñua nhau ñeán yeåm trôï, baáy giôø môùi mieãn cöôõng löu cö taïi ñaát Haùn. 2. Nhöõng chöùc danh töôïng tröng taïi dòch tröôøng Taïi nhöõng dòch tröôøng thöïc hieän caû hai troïng traùch laø vöøa dòch kinh, vöøa giaûng kinh. Caùc ñaïi sö dòch kinh kieâm nhieäm caû hai vieäc, cho neân baát luaän laø Taêng löõ tröïc tieáp tham döï coâng vieäc trôï dòch hay tín ñoà ñeán nghe giaûng Phaät phaùp cuõng ñeàu laø nhöõng thaønh vieân tích cöïc taïi dòch tröôøng. Sau khi dòch tröôøng ñöôïc toå chöùc quy moâ, chaët

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

cheõ thì nôi ñaây khoâng chaáp nhaän nhöõng tín ñoà chæ ñôn thuaàn ñeán ñoù nghe phaùp. Theá neân, nhöõng thaønh vieân khoâng ñaûm nhaän moät chöùc vuï cuï theå naøo, chuùng toâi ñeàu xem hoï laø nhöõng thaønh vieân khoâng hieäu duïng. Nhöõng thaønh vieân khoâng coù taùc duïng tích cöïc xuaát hieän taïi nhöõng dòch tröôøng chuyeân nghieäp, ñaïi khaùi coù moái quan heä maät thieát vôùi nhöõng quaân vöông trôï dòch. Trong Caên baûn thuyeát nhaát thieát höõu boä ni-ñaø-na, quyeån 1 coù ghi laïi nhöõng thaønh vieân giöõ caùc chöùc vuï taïi dòch tröôøng khi Nghóa Tònh dòch boä luaät naøy vaøo thôøi gian – ngaøy 15 Bính Thaân, thaùng tö Nhaâm Ngoï, naêm thöù tö Canh Tuaát, nieân hieäu Caûnh Long (710), Ñôøi Ñöôøng: Tam Taïng phaùp sö ñaïi ñöùc sa-moân Nghóa Tònh tuyeân dòch Phaïn baûn vaø xuyeát vaên chaùnh töï. Sa-moân dòch kinh Thoå-hoûa-la ñaïi ñöùc Ñaït-ma-maït- ñöôøng chöùng Phaïn nghóa. [387] Sa-moân dòch kinh ngöôøi nöôùc Trung Thieân Truùc, ñaïi ñöùc Hieäu Noã chöùng Phaïn nghóa. Sa-moân dòch kinh ngöôøi nöôùc Keá-taân, ñaïi ñöùc

Ñaït-ma-nan-ñaø chöùng Phaïn nghóa. Sa-moân dòch kinh ngöôøi Truy Chaâu chuøa Ñaïi Vaân, ñaïi ñöùc Tueä Chieåu chöùng nghóa. Sa-moân dòch kinh ngöôøi Laïc Chaâu chuøa Suøng Quang, ñaïi ñöùc Luaät sö Ñaïo Laâm chöùng nghóa.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Sa-moân dòch kinh vieän chuû chuøa Phöôùc Thoï, ñaïi ñöùc Lôïi Minh chöùng nghóa. Sa-moân dòch kinh ngöôøi Laïc Chaâu, chuøa Thaùi Bình, ñaïi ñöùc luaät sö Ñaïo Khaùc chöùng nghóa. Sa-moân dòch kinh chuøa Ñaïi Taán Phuùc, ñaïi ñöùc Thaéng Trang chöùng nghóa. Sa-moân dòch kinh ngöôøi Töông Chaâu, chuøa Phöôùc Haø, ñaïi ñöùc Huyeàn Taûn chöùng nghóa, buùt thoï. Sa-moân dòch kinh chuøa Ñaïi Tieán Phuùc, ñaïi ñöùc luaät sö Trí Tích chöùng nghóa, chaùnh töï. Sa-moân dòch kinh ngöôøi Ñöùc Chaâu, vieän chuû chuøa Ñaïi Vaân Tueä Taûn chöùng nghóa. Sa-moân dòch kinh ngöôøi Taây Löông Chaâu, chuøa Baïch Thaùp, ñaïi ñöùc Tueä Tích ñoïc baûn tieáng Phaïn. Baø-la-moân dòch kinh ngöôøi Höõu Kieâu Veä Döïc phuû trung lang vieân ngoaïi Trí Tuùc veä thaàn Lyù Thíchca ñoïc baûn tieáng Phaïn. Baø-la-moân dòch kinh ngöôøi nöôùc Ñoâng Thieân Truùc Taû Ñoàn Döïc phuû trung lang töôùng vieân ngoaïi Trí Ñoàng chaùnh vieân Thaàn Cuø Kim Cöông chöùng dòch. Baø-la-moân dòch kinh ngöôøi nöôùc Ñoâng Thieân Truùc Ñaïi Thuû lónh y Xaù-la chöùng Phaïn baûn.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Baø-la-moân dòch kinh, ngöôøi nöôùc Ñoâng Thieân Truùc, chaáp kích Tröïc Trung thö tænh thaàn Ñoä Phaû Cuï ñoïc baûn tieáng Phaïn. Baø-la-moân dòch kinh, ngöôøi nöôùc Long Baù, Ñaïi Ñaït quan chuaån tam phaân thaàn Lyù Thaâu La chöùng dòch. [388] Kim Töû Quang Loäc Ñaïi phu thuû Thöôïng Thö Taû boäc xaï ñoàng trung thö moân haï tam phaåm thöôïng truï quoác coâng thaàn Vi Thaàn Nguyeân giaùm dòch. Thöôïng Thö Höõu Boäc Xaï ñoàng trung thö moân haï tam phaåm thöôïng truï quoác Höùa Quoác Coâng thaàn Toâ Hoaøn giaùm dòch. Ñaëc Tieán Haønh Thaùi Töû Thieáu sö ñoàng trung thö moân haï tam phaåm thöôïng truï quoác toáng quoác coâng tieán Ñöôøng Höu Hoaøn giaùm dòch. Ñaëc Tieán Thaùi Töû Thieáu baûo kieâm Döông Chaâu Ñaïi Ñoâ Ñoác ñoàng trung thö moân haï tam phaåm giaùm tu quoác söû thöôïng truï quoác coâng thaàn Vi OÂn giaùm dòch. Ñaëc tieán Ñoàng Trung Thö moân haï tam phaåm tu vaên quaùn ñaïi hoïc só giaùm tu quoác söû thöôïng truï quoác Trieäu quoác coâng thaàn Lyù Kieäu buùt thoï kieâm nhuaän saéc. Ñaëc tieán thò trung giaùm tu quoác söû Thöôïng Truï quoác coâng Vi An Thaïch giaùm dòch.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Thò Trung Giaùm tu quoác söû Thöôïng Truï quoác Vieät quoác coâng thaàn Kyû Xöû Noät giaùm dòch. Quang loäc ñaïi phu haønh trung thö leänh tu vaên quaùn ñaïi hoïc só giaùm quoác söû thöôïng truï quoác Dónh quoác coâng thaàn Toân Sôû Khaùch giaùm dòch. Trung Thö Leänh Giaùm tu quoác söû thöôïng truï quoác Ñaëng quoác coâng thaàn Tieâu Chí Trung giaùm dòch. Phieân kinh hoïc só quang loäc ñaïi phu Thuû Binh boä Thöôïng Thö moân haï tam phaåm tu vaên quaùn Ñaïi hoïc só Thöôïng

truï quoác Tieâu Dieâu coâng thaàn Vi Töï Laäp. Phieân kinh hoïc só Trung taùn ñaïi phu thuû Trung thö thò lang ñoàng trung thö moân haï tam phaåm tröôùc töû boäi kim ngö tu vaên quaùn hoïc só Thöôïng truï quoác thaàn Trieäu Ngaïn Chieáu. Phieân kinh hoïc só Thaùi trung ñaïi phu Thuû bí thö giaùm vieân ngoaïi trí ñoàng chaùnh vieân tu quoác söû tu vaên quaùn hoïc só Thöôïng truï quoác thaàn Löu Hieán. Phieân kinh hoïc só Ngaân Thanh Quang loäc ñaïi phu haønh Trung thö thò lang tu vaên quaùn hoïc só kieâm tu quoác söû Thöôïng truï quoác Trieâu Döông huyeän Khai quoác töû thaàn Saàm Hy Phieân kinh hoïc só Thoâng Nghò ñaïi phu thuû söû boä thò lang tu vaên quaùn hoïc só kieâm tu quoác söû Thöôïng truï quoác thaàn Thoâi Thöïc.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Phieân kinh hoïc só Trieàu Nghò ñaïi phu thuû binh boä thò lang kieâm tu vaên quaùn hoïc só tu quoác söû Thöôïng truï quoác thaàn Tröông Thuyeát. Phieân kinh hoïc só Thaùi Trung ñaïi phu kieåm hieäu binh boä thò lang kî uyù tu vaên quaùn hoïc só An Bình huyeän Khai quoác töû thaàn Thoâi Nhaät Duïng. [389] Phieân kinh hoïc só Trieàu Thænh ñaïi phu Thuû trung thö xaù nhaân kieâm kieåm hieäu laïi boä thò lang tu vaên quaùn hoïc só khinh xa uyù thaàn Lö Taïng Duïng. Phieân kinh hoïc só Ngaân Thanh Quang Loäc ñaïi phu haønh leã boä thò lang tu vaên quaùn hoïc só tu quoác söû thöôïng truï quoác Töø Nguyeân huyeän khai quoác töû thaàn Töø Kieân Trinh. Phieân kinh hoïc só Chaùnh Nghò ñaïi phu haønh quoác töû ty kieâm tu vaên quaùn hoïc só thöôïng truï quoác thaàn Quaùch Sôn Uaån. Phieân kinh hoïc só Leã boä lang trung tu vaên quaùn tröïc hoïc só khinh xa ñoâ uyù Haø Ñoâng huyeän khai quoác nam thaàn Tieát Taéc. Phieân kinh hoïc só Chaùnh Nghò ñaïi phu Tieàn Boà Chaâu thöù söû tu vaên quaùn hoïc só thöôïng truï quoác Cao Bình huyeän khai quoác töû thaàn Töø Ngaïn Baù. Phieân kinh hoïc só Trung ñaïi phu haønh trung thö xaù nhaân tu vaên quaùn hoïc só thöôïng truï quoác thaàn Lyù Ngheä.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

Phieân kinh hoïc só Trung thö xaù nhaân tu vaên quaùn hoïc só thöôïng truï quoác Kim Khanh huyeän khai quoác Nam Vi Nguyeân Ñaùn. Phieân kinh hoïc só Trung ñaïi phu haønh trung thö xaù nhaân tu vaên quaùn hoïc só thöôïng truï quoác thaàn Maõ Hoaøi Toá. Phieân kinh hoïc só trieàu thænh ñaïi phu thuû caáp söï trung tu vaên quaùn hoïc só Thöôïng truï quoác thaàn Lyù Thích. Phieân kinh hoïc só Trung thö xaù nhaân tu vaên quaùn hoïc só Thöôïng truï quoác thaàn Toâ Huùc. Phieân kinh hoïc só trieàâu taùn ñaïi phu thuû tröôùc taùc lang tu vaên quaùn hoïc só kieâm tu quoác söû thaàn Trònh AÂm. Phieân kinh hoïc só trieàu taùn ñaïi phu haønh khôûi cö lang tu vaên quaùn tröïc hoïc só Thöôïng hoä quaân thaàn Thaåm Thuyeân Kyø. Phieân kinh hoïc só trieàu thænh ñaïi phu Haønh Khaûo coâng vieân ngoaïi lang tu vaên quaùn tröïc hoïc só thöôïng khinh xa ñoâ uyù thaàn Voõ Bình. Phieân kinh hoïc só tröôùc taùc taù lang tu vaên quaùn tröïc hoïc só thaàn Dieâm Trieàu AÅn. Phieân kinh hoïc só tu vaên quaùn tröïc hoïc só thaàn Phuø Phöôïng.

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Thö thuû bí thö tænh giai thö leänh söû thaàn Trieäu Hy Linh taû. [390] Khoảng Muïc Quaùn vaên laâm lang thieáu phuû giaùm chöôûng trò thöï thöøa thaàn AÂn Ñình Quy phaùn quan trieàâu taùn ñaïi phu haønh tröôùc taùc taù lang thaàn Löu Linh Thöïc. Söù kim töû quang loäc ñaïi phu haønh bí thö giaùm kieåm hieäu ñieän trung giaùm kieâm tri noäi ngoaïi nhaøn cöùu luõng höõu tam söù thöôïng truï quoác töï hieäu thaàn Vöông Ung. [Ñ.24, tr. 418b] Dòch tröôøng mang ñaäm maøu saéc chính trò naøy raát deã khieán cho ngöôøi ta coù aán töôïng Taêng löõ vaø quan chöùc caáu keát taâng boác laãn nhau, chöøng aáy vò Ñaïi thaàn quyeàn cao chöùc troïng ñeàu chæ coù tính caùch “hö tröông danh taùnh” maø thoâi. Tuy coù thanh theá tham döï dòch kinh raàm roä, nhöng ñoái vôùi chaát löôïng laøm thaêng hoa baûn dòch thì chaúng ñöôïc lôïi ích bao nhieâu. Buùt giaû nghó raèng hoaëc Taêng löõ nhôø caäy Quaân vöông, hoaëc Quaân vöông chuû ñoäng hoã trôï coâng vieäc dòch kinh. Neáu nhö phaùt xuaát töø ñoäng cô suøng kính toân giaùo, thì ñieàu ñoù thaät ñaùng taùn thaùn, nhöng neáu chæ nhaèm löu danh treân hình thöùc, thaäm chí coøn che daáu nhöõng ñoäng cô baát löông naøo khaùc thì caû Taêng löõ vaø quan chöùc ñeàu ñaõ ñaùnh maát laäp tröôøng, hoaøn toaøn chaúng phaûi laø phuùc ñöùc cho nöôùc nhaø.

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

3. Khaûo cöùu lyù luaän dòch kinh Vieäc naøy coù theå laøm taêng leân phaåm chaát cuûa baûn dòch. Töø xöa ñeán nay, nhöõng kinh Phaät ñöôïc löu truyeàn roäng raõi nhaát, ñöôïc hoan ngheânh nhieàu nhaát, ña soá ñeàu phaùt xuaát töø baøn tay cuûa 2 Ngaøi La Thaäp vaø Huyeàn Traùng. Moät boä kinh Phaät ñöôïc löu truyeàn roäng raõi, ñöôïc nhieàu ngöôøi hoan ngheânh, aét phaûi ñaày ñuû nhöõng öu ñieåm: nghóa lyù chính xaùc, vaên dòch löu loaùt. Ñaïi khaùi baûn dòch cuûa La-thaäp vaø Huyeàn Traùng ñeàu phuø hôïp vôùi nhöõng tieâu chuaån naøy. Nhöõng ñieåm naøy quan heä maät thieát vôùi lyù luaän dòch kinh cuûa caùc Ngaøi. Xöa nay nhöõng boä kinh dòch laïi, chuû yeáu laø do baûn dòch tröôùc chöa hoaøn thieän, muoán dòch laïi cho toát hôn. Neáu nhö cöù nhaém maét xem thöôøng baûn dòch cuõ chöa hoaøn thieän maø khoâng ñeà xuaát ñöôïc nhöõng nguyeân taéc chæ ñaïo dòch kinh hoaøn chænh – töùc lyù luaän dòch kinh – thì khoâng chaéc gì ñaït ñöôïc thaønh töïu “ baûn dòch sau toát hôn” nhö mong muoán. Veà lyù luaän dòch kinh, Huyeàn Traùng ñeà xuaát “nguõ chuûng baát phieân”. Tuy nhieân “nguõ chuûng baát phieân” chæ thaûo luaän vaán ñeà dòch aâm, coøn ñoái vôùi lyù dòch chính xaùc vaø vaên dòch löu loaùt thì khoâng giuùp ích ñöôïc gì maáy. Nhöng töø nhöõng tö lieäu aáy, chuùng ta coù theå thaáy oâng laø moät ñaïi sö tinh thoâng nhöõng nguyeân taéc chæ ñaïo dòch kinh, nhôø vaäy maø nhöõng baûn dòch cuûa oâng raát thaønh coâng. La-thaäp ngoaøi söï chuù troïng ñeán caáu truùc caâu vaên, [391] thì chöa ñeà xuaát lyù luaän dòch kinh cuï theå, nhöng qua söï töôøng thuaät cuûa caùc moân ñeä, cho thaáy oâng laø

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

moät vò ñaïi sö raát chuù troïng lyù luaän dòch kinh, thaäm chí coù theå noùi nhöõng dö aâm lyù luaän dòch kinh cuûa Ñaïo An tröôùc sau vaãn hieän höõu trong dòch tröôøng cuûa oâng, vì theá maø baûn dòch cuûa oâng coøn löu truyeàn laïi ñeán thieân thu. 4. Ñoïc vaø ñoái chieáu nhöõng boä kinh dòch laïi Ñaây laø phöông phaùp toát nhaát ñeå lyù giaûi nghóa cuûa kinh. Chuùng ta thaáy nhöõng boä kinh dòch laïi khoâng phaûi laø ít, ñoù laø moät neùt ñaëc saéc trong Ñaïi taïng kinh, soá löôïng Ñaïi taïng kinh hieän coøn phong phuù nhö vaäy, thì noù laø moät nhaân toá chuû yeáu, ñoàng thôøi noù cuõng laøm cho caùc nhaø bieân soaïn kinh luïc thôøi xöa taêng theâm khoán ñoán. Nhöng cuõng nhôø ñoù maø baûo toàn ñöôïc vaên hieán traân quyù voâ song cho cuoäc ñôøi. Noù giuùp ích raát nhieàu cho vieäc tìm hieåu yù nghóa cuûa kinh. Trong thôøi ñaïi maø phaàn lôùn kinh Phaät chöa ñöôïc phieân dòch, kinh ñieån coøn thieáu, vieäc sôù giaûi caùc boä kinh laïi caøng ít hôn, luùc aáy caùc hoïc giaû Phaät giaùo khoâng tìm ñöôïc baûn tieáng Phaïn hay khoâng am töôøng Phaïn vaên, phoå bieán vaän duïng phöông phaùp hôïp baûn hoäi dòch ñeå nghieân cöùu kinh Phaät. Xuaát tam taïng kyù taäp coù ghi laïi moät soá caùc hôïp baûn hoäi dòch nhö sau: Phaùp Sö Ñaïo An, Hôïp phoùng quang quang taùn löôïc giaûi; Chi Maãn Ñoä, Hôïp thuû laêng nghieâm kinh kyù; Chi Cung Minh, Hôïp vi maät trì ñaø dó ni toång trì tam baûn; Chi Ñaïo Laâm, Ñaïi tieåu phaåm ñoái tyû yeáu sao töï; Maãn Ñoä Phaùp sö, Hôïp duy- ma-caät kinh töï. Ñoù toaøn laø nhöõng söû lieäu raát hieám coù,

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

nhöng veà sau caùc hoïc giaû môùi phaùt hieän khi duøng phöông phaùp naøy ñeå tìm hieåu kinh Phaät, thì veà maët lyù giaûi laïi phaùt sinh nhöõng sai laàm, do theá maø hoï töø boû khoâng söû duïng nöõa. Töø ñôøi Ñöôøng, Toáng trôû ñi, hieän töôïng kinh Phaät ñöôïc dòch laïi taêng theâm voâ soá keå, nhöõng baûn kinh môùi phieân dòch cuõng taêng theâm raát nhieàu. Buùt giaû nghó raèng neáu taäp hôïp caùc baûn kinh dòch laïi, roài so saùnh ñoái chieáu, thì gioáng nhö ñöôïc nghe caùc ñaïi sö dòch kinh khaùc thôøi ñaïi, khaùc quoác gia cuøng luùc thaûo luaän yù nghóa cuûa kinh, hieäu quaû laõnh hoäi seõ hôn raát nhieàu so vôùi chæ choïn ñoïc moät boä kinh toát, hay tham khaûo nhöõng chuù sôù cuûa caùc nhaø chuù giaûi. Vaán ñeà naøy ñöôïc chöùng minh khaù roõ ôû ñoà bieåu ñoái chieáu vaên dòch ñaõ neâu ra ôû chöông 5 cuûa taäp saùch. Vaû laïi, phöông phaùp naøy laø tieâu chuaån duøng ñeå ñaùnh giaù baûn dòch hôn keùm raát khaùch quan. Trong chöông 5, baûn Kinh Kim cöông baùt-nhaõ do Ñaït-ma-caáp-ña dòch, buùt giaû phaùt hieän ñaây laø caûo baûn chöa ñöôïc nhuaän vaên, kieåm tra, ñieàu naøy thaáy khaù roõ.

* * *

PHAÀN PHUÏ LUÏC

1. Nhöõng dòch phaåm ngoaøi Phaät ñieån Caùc Taêng löõ cuûa Taây Vöïc ñeán Trung Hoa hoaèng döông Phaät giaùo, ñoái vôùi giaùo nghóa toân giaùo cuûa mình hieåu bieát raát saâu saéc, ñoàng thôøi, ñoái vôùi ñieån tòch cuûa ngoaïi ñaïo vaø nhöõng phöông thuaät khaùc nhö y boác, tinh töôïng cuõng nghieân cöùu raát tinh töôøng, töø

trong caùc Taêng truyeän chuùng toâi cuõng tìm thaáy raát nhieàu tö lieäu veà phöông dieän naøy, giôø ñaây xin neâu ra maáy vò töông ñoái noåi tieáng ñeå tham khaûo: * An Theá Cao: Nhöõng ñieån tòch cuûa ngoaïi quoác, thaát dieäu nguõ haønh, y phöông dò thuaät, cho ñeán tieáng keâu cuûa caàm thuù, khoâng thöù gì laø khoâng thoâng thaïo (Cao taêng truyeän quyeån 1). * Ñaøm-kha-ca-la: Raát raønh 4 boä luaän Vi-ñaøø, phong vaân tinh tuù, ñoà saùm vaän bieán, khoâng thöù gì laø khoâng am töôøng (Cao Taêng Truyeän quyeån 1).

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

* Khöông Taêng Hoäi: Thoâng hieåu tam taïng, ñoïc khaép 6 kinh, thieân vaên ñoà vó, phaàn lôùn ñeàu ñaõ xem qua (Cao taêng truyeän quyeån 1). * Caàu-na-baït-ñaø-la: Luùc treû hoïc caùc boä luaän Nguõ Minh, thieân vaên, thö toaùn, y phöông, chuù thuaät, khoâng gì laø chaúng baùc laõm (Cao taêng truyeän quyeån 3). * Caàu-na-tyø-ñòa: Hoïc caû ngoaïi ñieån, hieåu roõ aâm döông, tieân ñoaùn thôøi gian vaø söï vieäc xaûy ra ñeàu linh nghieäm, khoâng phaûi chæ moät ñoâi laàn (Cao taêng truyeän quyeån 1). * Thaät-xoa-nan-ñaø: Trí tueä tuyeät vôøi, phong caùch sieâu quaàn, gioûi caû Tieåu thöøa vaø Ñaïi thöøa, laïi tinh thoâng caùc moân hoïc khaùc (Toáng cao taêng truyeän, quyeån 2). * A-di-chaân-na: Tueä giaûi sieâu quaàn, hoïc caû chaân tuïc, thieân vaên chuù thuaät, ñeàu raát tinh töôøng (Toáng cao taêng truyeän quyeån 3). Chöøng aáy vò cao Taêng dòch kinh, sôû dó hoï kieâm thoâng caû ngoaïi hoïc vì hoï xem ñoù laø phaùp moân phöông tieän ñeå truyeàn giaùo, nhôø theá maø coù theå deã daøng gaàn guõi vôùi caùc ñeä töû theá tuïc voán theo raát nhieàu tín ngöôõng khaùc nhau. Nhöng raát ñaùng tieác laø ngoaøi vieäc chuyeân taâm dòch kinh hoaèng phaùp, raát ít ngöôøi ñem nhöõng ngoaïi ñieån aáy dòch thaønh Trung vaên, [393] hoaëc ñem noäi dung caùc phöông thuaät aáy vieát thaønh saùch, neáu ñöôïc nhö vaäy thì Trung Quoác ngaøy nay coøn baûo toàn ñöôïc khaù nhieàu tö lieäu coå ñaïi cuûa Taây Vöïc

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

vaø AÁn Ñoä, cung caáp cho caùc hoïc giaû ñôøi sau nghieân cöùu. Tuy nhieân, Tuøy thö kinh tòch chí vaãn coøn ghi laïi maáy boä saùch döôùi ñaây, voán laø phoù saûn do caùc ñaïi sö dòch kinh ñöông thôøi, ngoaøi thì giôø dòch kinh ñem ra phieân dòch. Loaïi thieân vaên: - Baø-la-moân thieân vaên kinh, 21 quyeån (do Baø-la-moân Xaû Tieân Nhaân noùi). - Baø-la-moân kieät giaø tieân nhaân thieân vaên thuyeát, 30 quyeån. - Baø-la-moân thieân vaên, 1 quyeån. Loaïi lòch soá: - Baø-la-moân toaùn phaùp, 3 quyeån. - Baø-la-moân aâm döông toaùn lòch, 1 quyeån. - Baø-la-moân toaùn kinh 3 quyeån. Loaïi y phöông: - Long Thoï boà-taùt döôïc phöông, 4 quyeån. - Taây Vöïc chö tieân sôû thuyeát döôïc phöông, 23 quyeån. - Taây Vöïc ba-la tieân nhaân phöông, 3 quyeån. - Taây Vöïc danh y sôû taäp yeáu phöông, 4 quyeån (nguyeân baûn 12 quyeån). - Baø-la-moân chö tieân döôïc phöông, 20 quyeån. [394] - Baø-la-moân döôïc phöông, 5 quyeån. - Kyø-baø sôû thuaät tieân nhaân maïng soá phöông, 2 quyeån (ghi chuù: ñeà muïc 1 quyeån, nhöng voán 3 quyeån).

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

- Caøn-ñaø-lôïi Trò Quyû Phöông, 10 quyeån. - Taân luïc caøn-ñaø-lôïi trò quyû phöông, 4 quyeån. - Long Thoï boà-taùt hoaø höông phaùp, 2 quyeån. - Long Thoï boà-taùt döôõng tín phöông, 1 quyeån. Nhöõng saùch ñaõ daãn ôû treân toång coäng chæ coù 17 boä, 137 quyeån maø thoâi, so vôùi soá löôïng Phaät ñieån haùn dòch ñoà soä, thaät laø quaù ít oûi. Baát haïnh hôn nöõa laø hieän taïi nhöõng saùch aáy cuõng ñaõ maát heát. Trong muïc luïc cuûa Phaät ñieån ñoái vôùi saùch theá hoïc do caùc ñaïi sö dòch kinh phieân dòch, haàu heát ñeàu coù thaùi ñoä khoâng muoán ghi laïi. Khai nguyeân luïc quyeån 7, Chuyeän cuûa Nhöông-na-baït-ñaø-la phaàn cuoái, coù moät ñoaïn ghi chuù: “Trong caùc boä luïc cuûa Tröôøng Phoøng noùi: ‘Vaøo naêm Kyû Söûu, nieân hieäu Thieân Hoaø thöù tö, ñôøi Chu Vuõ Ñeá, sa-moân nöôùc Ma-laëc laø Ñaït-ma-löu-chi (Chu goïi laø Phaùp Hy) laøm chöùc Ñaïi Truõng Teå Taán Ñaõng Coâng Vuõ, giuùp phieân dòch saùch Baø-la-moân thieân vaên 20 quyeån.’ Nay xeùt thaáy saùch naøy khoâng thuoäc tam taïng giaùo, neân khoâng ghi laïi.” *Phieân dòch töø Haùn sang Phaïn [396] Phaät giaùo khôûi nguyeân töø AÁn Ñoä, roài töø ñoù truyeàn vaøo caùc nöôùc Taây Vöïc, sau ñoù môùi truyeàn vaøo Trung Quoác. Do vaäy, nguyeân ñieån cuûa Phaät giaùo goàm coù Phaïn baûn vaø Hoà baûn. Kinh ñieån Phaät giaùo Trung Quoác

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

ñeàu do 2 nguoàn nguyeân ñieån naøy maø dòch thaønh Haùn vaên. Theá nhöng, vaøo thôøi Ngaøi Huyeàn Traùng ñôøi Ñöôøng laïi coù hieän töôïng traùi ngöôïc laø dòch Ñöôøng sang Phaïn. Trong Tuïc cao taêng truyeän quyeån 4, chuyeän cuûa Ngaøi Huyeàn Traùng coù ñoaïn: Vaû laïi, boä luaän Khôûi tín do Maõ Minh tröôùc taùc, chö Taêng nöôùc aáy (AÁn Ñoä) troâng mong ñöôïc thöôûng ngoaïn luaän naøy, Huyeàn Traùng toâi beøn ñem dòch töø Ñöôøng sang Phaïn ñeå löu thoâng taïi caùc nöôùc Thieân Truùc, ñaây laø cô hoäi phaùp hoaù, Ñoâng Taây hoã töông nhau. Luaän Khôûi tín töùc noùi goïn luaän Ñaïi thöøa khôûi tín, trong Chuùng kinh muïc luïc quyeån 5 cuûa Phaùp Kinh ñôøi Tuøy coù chuù thích veà saùch naøy: “Ngöôøi ta cho raèng luaän naøy do Chaân Ñeá dòch, nhöng xem chuyeän cuûa Chaân Ñeá thì khoâng thaáy luaän naøy, cho neân ghi vaøo muïc hoaøi nghi.” Coøn Khai nguyeân luïc quyeån 9 laïi ghi raèng Thaät-xoa-nan-ñaø dòch Ñaïi thöøa khôûi tín 2 quyeån, roài chuù thích: “laàn dòch thöù hai naøy vôùi baûn dòch cuûa Chaân Ñeá cuøng moät goác.” Hieän nay Ñaïi Chính Taïng taäp 32 ñeàu coù söu taäp caû 2 boä naøy, coù theå noùi laø vaên töï hoaøn toaøn khoâng sai khaùc. Trong Ñaïi thöøa khôûi tín luaän khaûo chöùng, Löông Khaûi Sieâu vieát: [397] “Nay caû 2 baûn ñeàu coøn, chuùng toâi ñoïc gaàn thuoäc loøng, maø raát khoå taâm laø chaúng thaáy ñieåm sai khaùc ôû choã naøo.” Do ñoù, vaán ñeà chaân giaû cuûa Ñaïi thöøa khôûi tín luaän töøng khieán cho caùc hoïc giaû Trung Quoác vaø Nhaät Baûn hieän ñaïi thaûo luaän nhieät lieät, chaúng haïn Voïng nguyeät tín hanh coù moät quyeån Ñaïi thöøa khôûi tín luaän chi nghieân cöùu, hôn 500.000 töø; coøn 2 vò

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

Tuøng Baûn Vaên Tam Lang vaø Thoân Thöôïng Chuyeân Tinh cuõng tröôùc taùc khoâng döôùi 100.000 töø, ñöông nhieân coøn coù nhieàu luaän vaên cuûa hoïc giaû Nhaät Baûn khoâng thuoäc vaøo trong soá naøy. Boä Hieän ñaïi Phaät giaùo hoïc thuaät tuøng san taäp 35 cuõng söu taäp 15 luaän vaên cuûa caùc hoïc giaû Trung Quoác. Nhöõng tröôùc taùc nghieân cöùu veà boä luaän naøy thaät laø bao la, gaáp traêm laàn nguyeân ñieån. Taäp saùch naøy khoâng coù yù baøn luaän veà söï chaân nguïy cuûa luaän Khôûi tín, chaúng qua coù moät ñieåm chuùng toâi coù theå khaúng ñònh laø töø naêm Khai Thuûy nhaø Tuøy, Ñaïi thöøa khôûi tín luaän ñaõ löu haønh taïi Trung Quoác, Huyeàn Traùng ñem noù dòch ra Phaïn vaên, coù theå caên cöù vaøo 2 nguyeân nhaân: moät laø, luùc aáy taïi AÁn Ñoä khoâng coù boä luaän naøy; hai laø, noäi dung cuûa boä luaän raát coù giaù trò, coù theå duøng ñeå aán chöùng giaùo nghóa cuûa ñöùc Phaät. Coøn vaán ñeà boä saùch chaân hay nguïy, vaø ñaïi sö Huyeàn Traùng coù ñem noù dòch ra Phaïn vaên hay khoâng thì hoaøn toaøn khoâng lieân quan gì vôùi nhau. * * *

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

2. Sô ñoà dòch tröôøng MÔ HÌNH DỊCH TRƯỜNG CỦA NGÀI HUYỀN TRÁNG ĐỜI ĐƯỜNG

GIÁM SÁT VIỆC DỊCH Thành (Có lúc dùng nhuận văn) Thành phần phần trợ dịch Phía Bắc trợ dịch

Lối đi Lối đi

Chánh tự Hành lang (Chép kinh, trang hoàng)

Hành lang (Chép kinh, trang hoàng) Khám định

Sân

Nhuận sắc Thành phần trợ dịch

Thành phần trợ dịch Tường phía đông Tường phía tây

Xuyết văn (chứng văn) Chứng nghĩa

Viện

Lối đi Lối đi

Chứng Phía Nam Trợ phạn: Bút Trợ dịch văn thọ dịch ngữ CHỦ DỊCH

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

MÔ HÌNH VIỆN DỊCH KINH NĂM THÁI BÌNH HƯNG QUỐC ĐỜI TỐNG

Phía Bắc

Chủ dịch

Nhà chứng nghĩa Nhà nhuận văn

Chứng nghĩa Chứng văn Tường phía Đông Tường phía Tây

Tham khảo Viết chữ, Hoa, Phạn Phạn học Tăng

Chuốt văn Bút thọ

Tụng Xuyết văn Phạn bái

Nhuận văn

Phía Nam

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

3. Nguyeân vaên 7 baûn Taâm kinh baùt-nhaõ
1. No. 254 [Nos. 250-253, 255, 257]

[0850a10] [0850a10]

[0850a14]

[0850a17]

[0850b05] [0850b06]()
() ()
() ()() [0850b08]
[0850b09]

[0850b13]

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

2. No. 255 [Nos. 250-254, 257]

()
[0850b23] [0850b23]

[0850b27]

[0850c01]

[>]
[0850c19] [0850c21]
[0850c22] [0850c23]

[0850c26]

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

3. No. 251
[1]
[2] [3] [0848c07]
[0848c08]
[0848c10]

[0848c14]

[0848c18]
[0848c21] [0848c22] [4] [5] [6] []
[]
[] [7]

[0848001] Prajñpramit hdayaA..
[0848002]

[0848003]
[0848004] Gate gate pragate prasagate bodhi Svh.
[0848005] [1 2]
[0848006] [1]
[0848007]
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

4. No. 252 [Nos. 250, 251, 253-255, 257]

[1] [0849a07] [0849a07]

[0849a12]

[0849a19]

[0849a27]

[0849b13] [0849b14]
[0849b16]

[0849001]
Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

5. No. 250 [Nos. 251-255, 257]

[10] [11] [12] [13] [0847c10] [14]
[0847c11]

[15] [0847c15]

[0847c20]

[0847c24]
[0847c26] [0847c27]

[16]
[0847010]
[0847011]
[0847012]
[0847013]
[0847014]
[0847015]
[0847016] …
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

6. No. 257 [Nos. 250-255]

[1]
[2] [0852b07] [0852b07]
[0852b10]
[3]
[0852b14]

[0852b17] [0852b17]

[4]
[0852b22][5]

[0852b28]

[0852c04]

[0852c09][*]([6])()([7]) () ()
([8]) () () () () () ()()
[/] ()()() [0852c11]

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

[0852c13]

[0852c17]

[0852001]
[0852002]
[0852003]
[0852004]
[0852005]
[0852006]
[0852007]
[0852008]
Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

7. No. 253 [Nos. 250-252, 254, 255, 257]
[2]
[0849b26] [0849b26]
[0849b28]

[0849c04]

[0849c19] [0849c20] (
) [0849c22]

[0849c23]

[0849c27]

[0849002] Prajñpramit hdaya B.
THÖ MUÏ C THAM KHAÛ O

(Taùc giaû lieät keâ hôn 200 ñaàu saùch tham khaûo, ôû ñaây dòch giaû chæ ghi laïi caùc boä tuøng thö chuû yeáu maø thoâi)

Ñaïi chính taân tu ñaïi taïng kinh chaùnh bieân 55 taäp, Taân Vaên Phong coâng ty xuaát baûn.

Phaùp baûo toång muïc luïc 3 taäp, Taân Vaên Phong coâng ty xuaát baûn.

Phaät hoïc nguõ thö, Ñænh vaên thö cuïc.

Hieän ñaïi Phaät giaùo hoïc thuaät tuøng san 100 taäp, Tröông Maïn Ñaøo chuû bieân, Ñaïi Thöøa vaên hoùa xuaát baûn xaõ.

*

* *

MUÏC LUÏC

Lôøi noùi ñaàu ..... 5 Baøi töïa cuûa phaùp sö Thaùnh Nghieâm ..... 11 Baøi töïa cuûa taùc giaû ..... 17 Chöông I: Trình baøy khaùi quaùt ..... 21 1. Ñoäng cô nghieân cöùu ..... 21 2. Phaïm vi nghieân cöùu ..... 25 3. Nguoàn goác tö lieäu ..... 28 4. Phöông phaùp nghieân cöùu ..... 32 Chöông II: Löôïc söû dòch kinh ..... 37 1. Taêng löõ Taây Truùc sang Ñoâng Ñoä ..... 37 2. Cao Taêng TrungHoa sang Taây Truùc ..... 39 3. Quaân vöông yeåm trôi ..... 44 3.1. Thieát laäp dòch tröôøng ..... 45 3.2. Cung thænh chö Taêng ..... 47 3.3. Thaân haønh buùt thoï ..... 48 3.4. Vieát töïa, ñöa vaøo Ñaïi Taïng..... 50 4. Nhaân toá gaây trôû ngaïi ..... 50 5. Duyeân caùch söï nghieäp dòch kinh ..... 54 5.1. Töø Ñoâng Haùn ñeán Taây Taán ..... 55 5.2. Töø Ñoâng Taán ñeán ñôøi Tuøy ..... 55 5.3. Töø ñôøi Ñöôøng trôû veà sau ..... 62 Chöông III: Cheá ñoä vaø toå chöùc ..... 89 1. Taøi trí cuûa caùc cao Taêng..... 89 2. Söï phaân coâng taïi dòch tröôøng..... 93 3. Caùc chöùc vuï taïi dòch tröôøng

..... 103 3.1. Chuû dòch..... 104

Thích Phöôùc Sôn bieân dòch

3.2. Ñoä ngöõ, chöùng Phaïn vaên..... 110 3.3. Buùt thoï, xuyeát vaên, ... 112 3.4. Khuyeán trôi, ñaøn vieät, ... 118 3.5. Thieän taû taán noäi, ... 119 Chöông IV: Lyù luaän dòch kinh ..... 121 1. Lyù luaän dòch kinh cuûa Ñaïo An ..... 122 2. Lyù luaän dòch kinh cuûa Cöu-ma-la-thaäp ..... 127 3. Lyù luaän dòch kinh cuûa Ngaïn Toân ..... 157 4. Lyù luaän dòch kinh cuûa Huyeàn Traùng ..... 170 5. Lyù luaän dòch kinh cuûa Taùn Ninh..... 199 Chöông V: Khaûo cöùu baûn dòch ..... 207 1. Baûn Haùn dòch boä kinh Baùt-nhaõ ..... 208 1.1. Khaùi quaùt heä thoáng kinh Baùt-nhaõ ..... 215 1.2. So saùnh phaåm muïc 7 baûn dòch Tieåu phaåm Baùt-nhaõ ..... 221 1.3. So saùnh phaåm muïc 4 baûn dòch Ñaïi phaåm Baùt-nhaõ ..... 227 1.4. So saùnh 1 soá ñoaïn vaên trong 7 baûn Tieåu phaåm ..... 233 1.5. So saùnh 1 soá ñoaïn vaên trong 4 baûn Ñaïi phaåm ..... 244 1.6. So saùnh 1 soá trích ñoaïn trong 7 baûn Kinh Kim Cöông Baùt-nhaõ ..... 256 1.7. So saùnh toaøn vaên cuûa 7 baûn dòch Baùt-nhaõ Taâm Kinh ..... 264 2. Nhöõng vaán ñeà ñöôïc phaûn aùnh ..... 276 2.1. Möùc ñoä cheânh leäch ..... 276 2.2. Caùch ñaët teân kinh..... 280 2.3. Caùch ñaët teân phaåm ..... 283 2.4. Phöông phaùp caùch nghóa 284

Lòch söû phieân dòch Haùn taïng

2.5. Vaán ñeà dòch aâm, dòch yù ..... 285 2.6. Theå vaên cuûa baûn dòch..... 292 Chöông VI: Keát luaän ..... 301 1. Quaân vöông hoä phaùp ..... 302 2. Nhöõng chöùc danh töôïng tröng ..... 303 3. Khaûo cöùu lyù luaän dòch kinh ..... 311 4. Ñoïc vaø ñoái chieáu ..... 312 Phaàn phuï luïc ..... 315 1.Nhöõng dòch phaåm ngoaøi Phaät ñieån ..... 315 2. Sô ñoà dòch tröôøng ..... 321 3. Nguyeân vaên 7 baûn Taâm kinh baùt-nhaõ ..... 323 Thö muïc tham khaûo ..... 331 Muïc luïc

Nguồn: Giảng Sư (giangsu.io.vn) — văn bản trích từ kho sách cổ và kinh điển.